

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANNELİK SOSYALİZASYONU VE SOSYAL MEDYA:
INSTAGRAM ÖRNEĞİ**

**MİRAY ZEYBEK KAPLAN
14737015**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ONUR GÜNEŞ AYAS**

**İSTANBUL
2018**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANNELİK SOSYALİZASYONU VE SOSYAL MEDYA:
INSTAGRAM ÖRNEĞİ**

**MİRAY ZEYBEK KAPLAN
14737015**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ONUR GÜNEŞ AYAS**

**İSTANBUL
2018**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANNELİK SOSYALİZASYONU VE SOSYAL
MEDYA: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

MİRAY ZEYBEK KAPLAN
14737015

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 09.07.2018

Tezin Savunulduğu Tarih: 25.06.2018

Tez Oy Birliği / ~~Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur~~

Unvan Ad Soyad
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Onur Güneş Ayas

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Kadir Canatan

Doç. Dr. Süleyman Doğan

İmza

İSTANBUL
HAZİRAN 2018

ÖZ

ANNELİK SOSYALİZASYONU VE SOSYAL MEDYA: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

Miray Zeybek Kaplan
Haziran, 2018

Bu çalışmada, sosyal medyanın annelik sosyalizasyonuna olan katkısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, annelerin paylaşımları incelenmiştir. Takipçi sayısı fazla olan ve çok tanınan 25 Instagram kullanıcısı seçilmiş, bu kullanıcıların paylaşımları katılımcı gözlem yoluyla izlenmiştir. Instagram paylaşımlarında ve yorumlarında şahit olduğumuz annelik anlayışı modernitenin temel zihniyet kalıplarına dayandığından, modern toplumu, geleneksel toplumdaki farklı kılan özellikler dikkatle incelenmiştir. Annelik sıkı sıkıya ilişki içinde olan modern aile, çocukluk ve ebeveynlik fikirleri de tarihi ve sosyolojik olarak incelenmiş ve bu kavramların birbirleriyle ve moderniteyle olan ilişkisi açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Anneliğin modern toplum ve modern birey fikirleriyle sıkı sıkıya ilişki içerisinde olduğu da unutulmamıştır. Kimlik, benlik ve rol kavramları sembolik etkileşimci bir çerçevede tanımlanarak, sosyalizasyon ve annelik sosyalizasyonu sürecini açıklamak için kullanılmıştır. Ayrıca modern annelik anlayışı ve annelik sosyalizasyonunu anlamak için seçtiğimiz alan olan sosyal medyanın kendine has özgünlüklerini anlamak amacıyla sosyal medya da çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, sosyal medyanın annenin yeni benliğini algılaması ve kabullenmesi, bir grup kimliği edinmesi, ihtiyaç duyduğu pratik ve psikolojik desteği sağlaması, beklenti ve idealleri içselleştirmesi ve yeniden tanımlaması ve bazı toplumsal ve bireysel ihtiyaçlarını gidermesinde etkili bir sosyalizasyon aracı olduğu anlaşılmıştır. Sosyal medyanın özgür, dinamik ve açık yapısı sayesinde anneler tarafından toplumun annelik rolü hakkındaki algısını şekillendirmek, başka bir deyişle anneliğe dair bazı norm ve beklentileri müzakere etmek, reddetmek ve yeniden tanımlamak için kullanıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Instagram, sosyal medya, modernite, sembolik etkileşimcilik, aile sosyolojisi, annelik sosyalizasyonu.

ABSTRACT

MATERNAL SOCIALIZATION AND SOCIAL MEDIA: THE CASE OF INSTAGRAM

**Miray Zeybek Kaplan
Haziran, 2018**

This study attempts to analyze the contributions of social media to the motherhood socialization. For this purpose, mother's Instagram sharings were examined. 25 Instagram users were chosen which have a large number of followers and are largely known by the internet community. The selected users' sharings were observed through participant observation. Since the perception of motherhood in Instagram sharings and comments are based on basic ideas of modernity, the characteristics which make modern society different from traditional society were scrutinized. The ideas of modern family, childhood and parenting which are closely associated with motherhood, were also examined in terms of historical and sociological analysis. Relationships of these concepts with each other and modernity were attempted to be clarified. Motherhood's close contact with ideas of modern society and individual has not been forgotten. The concepts of identity, self and social role, defined in a symbolic interactionist framework, were used to explain the process of socialization and maternal socialization. Social media, the field we chose to understand the perception of modern maternity and maternity socialization, was also scrutinized in order to understand its unique characteristics. As a result of these examinations, it is understood that social media is an effective socialization agent which contributes mothers' self-conception and self-acceptance, acquiring group identity, gaining required practical and psychological support, internalizing and redefining their expectations and ideals and satisfying their certain social and individual needs. Social media is one of the fields where motherhood socialization is experienced. So, thanks to its free, dynamic and open structure, social media is used by mothers to change the way society perceives their motherhood and by this means they also have the opportunity to negotiate, reject and redefine certain norms and expectations about motherhood.

Key Words: Instagram, social media, modernity, symbolic interactionism, sociology of family, maternal socialization

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında toplumsal hayatımızın gidişatını değiştiren sosyal medya, annelik sosyalizasyonunun yaşandığı bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin temelleri modern annelik ve kimlik algısına dayandırılmıştır ve sosyal medyada annelik sosyalizasyonunun nasıl gerçekleştiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Uzun süren tez çalışmamın oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamın şekillenmesinde büyük payı olan sayın hocam Doç. Dr. O. Güneş Ayas'a teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışma onun önerileri ve dikkati sayesinde oluşmuştur. Tezime son halini vermemde yardımcı olan kıymetli jüri üyelerim, Doç. Dr. Süleyman Doğan ve Prof. Dr. Kadir Canatan hocalarıma da eleştiri ve yorumları için içten teşekkürlerimi sunuyorum. Şüphesiz ki, aileme ve özellikle de sevgili eşim Fuat ve kardeşim Senay'a da teşekkür borçluyum. Bu süreçte kaprislerimi ve stresimi en çok onlar çektiler. Çalışmamın temel malzemesi olan Instagram paylaşımlarını, çalışmamda isimleriyle kullanmama izin veren tüm kadınlara teşekkürlerimi sunuyorum. Kendileriyle iletişime geçerek izin istediğimde, sosyal medyada yaşadıkları deneyimlerden de bahsetme fırsatımız oldu ve bu fırsat benim paylaşımları daha iyi analiz etmemi sağladı. Son olarak, Instagram'daki anne paylaşımlarını okurken, sevgi ve fedakarlığını daha derinden hissettiğim annem Nihal Canbaz'a annem olduğu ve bana her zaman ayakta kalma cesareti verdiği için teşekkür ederim. Bu çalışma sizin destekleriniz ve sevginizin eseridir.

İstanbul, Haziran 2018

Miray Zeybek Kaplan

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER..	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. TARİHSEL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
2.1. Sanayi Toplumu’ndan Bilgi Toplumu’na Gündelik Hayatın Dönüşümü	10
2.2. Modern Toplumda Aile, Ebeveynlik, Çocukluk ve Annelik Fikirlerinin Dönüşümü	15
2.2.1. Ebeveynliğin Dönüşümü.	18
2.2.2. Anneliğin Dönüşümü.....	21
2.2.3. Çocuk ve Çocukluğun Dönüşümü	26
2.3. Bilgi Çağında Yaşamak ve Ebeveyn Olmak.....	30
2.3.1. Bilgisayar ve İnternetin Hayatlarımıza Girişi.....	30
2.3.2. İnternet Bağlantılı Teknolojilerin Gündelik Hayatlarımıza Etkisi	36
2.3.3. Bilgi Çağı’nda Ebeveyn Olmak.....	38
3. ANNELİK SOSYALİZASYONU BAĞLAMINDA SOSYALİZASYON, KİMLİK VE ROLLER	41
3.1. Sosyalizasyon ve Kimlik Üzerine Kısa Bir Giriş.....	41
3.1.1. Sosyalizasyonu Anlamak.....	41
3.1.2. Sosyalizasyon Üzerine Düşünceler.....	45
3.2. Modern Dünyada Kimlik, Benlik Algısı ve Roller	49
3.2.1. Küreselleşmiş Dünyada “Ben” Olabilmek	49
3.2.2. Rol Edinimi ve Sosyalizasyon	52
3.3. Annelik Sosyalizasyonu ve Yeni Rol Gelen Bireysel Değişim	54
3.3.1. Annelik Öğrenilir mi?.....	55
3.3.2. Modern Annenin Kimlik ve Rol Algısı	59
3.3.3. Türkiye’de Annelik Sosyalizasyonu.....	62
3.4. Sosyalizasyon, Kimlik ve Anneliğe Sanal Bir Çerçeveden Bakmak.....	63

3.4.1. Annelik Sosyalizasyonu Aracı Olarak Sosyal Medya	66
3.4.2. Sosyal Medyada Kimlik ve Benliğin Sunumu.....	71
3.4.3. Anneler Sosyal Medyanın Neresindeler?	72
4. SOSYAL MEDYADA ANNELİK SOSYALİZASYONU: İNSTAGRAM ÖRNEĞİ	76
4.1. Araştırma Metodolojisi	76
4.2. Instagram Hakkında Bilmemiz Gerekenler.....	78
4.3. Instagram’da Annelik Halleri.....	81
4.3.1. Sanal Anneler Topluluğunda Benliğin Yeniden inşası.....	81
4.3.2. Ortak Endişe ve Risklere Karşı Anne Dayanışması	87
4.3.3. Sanal Kadınlar Ağında Deneyim ve Bilgi Paylaşımı	93
4.3.4. İdeal Annelik: Beklentiler ve Gerçekler	101
4.3.5. Kaygının Üstesinden Gelme Stratejileri ve Empati.....	107
4.3.6. Sahne Arkasını Gözler Önüne Seren Paylaşımlar	113
4.3.7. Anne-Çocuk Sosyalizasyonu ve Alternatif Deneyimler.....	118
5. SONUÇ.....	122
6. ÖNERİLER	128
7. KAYNAKÇA	130
ÖZ GEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARPANET	: Advanced Research Projects Agency Network (İleri Araştırma Projeleri Ajansı Bilgisayar Ağı)
INTERNET	: Interconnected Networks (Birbirleriyle Bağlantılı Ağlar)
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

1. GİRİŞ

18. yüzyıldan bu yana dünya büyük değişimlere tanıklık etmektedir. Sanayi devrimi, kentleşme ve bilimsel buluşlar yarattıkları yapısal değişimlerin yanı sıra gündelik hayatlarımızda da büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Sürekliliklere ve geçmiş deneyimlere dayanan geleneksel bilginin yerini, pozitif bilime dayanan ve eğitim ile edinilen uzman bilgisi almıştır. İnsanların yakın ilişkiler içerisinde oldukları küçük cemaatlerin yerine iş bölümünün bir araya getirdiği yabancılar cemiyeti geçmiştir (Gemeinschaft/Gesellschaft)¹. Bu süreçte, kadının ve çocuğun aile içerisindeki statüsünde de büyük değişimler yaşanmıştır. Kadınların iş ve eğitim hayatındaki varlığı artarken, annelik hakkındaki düşünceler dönüşüme uğramıştır.

Teknolojinin ürünlerinden biri olan internet de zaman, mekân ve uzam anlayışımızı değiştirdiğinden modern toplum düzenini anlamak için oldukça önemlidir. İnternet ile beraber toplumlar hem küreselleşmiş hem de ayrılmıştır. Bunlara ek olarak internet; görüşlerimizi paylaşabileceğimiz, sosyal medya olarak adlandırdığımız, küresel bir kamusal alan da sağlamıştır.

Şimdiye kadar kullanılmış tüm iletişim yöntemlerinin özelliklerini taşımakta olan sosyal medya, geleneksel tek taraflı medyanın aksine interaktif bir görünüme sahiptir. Çoğu sosyal medya sitesi, görüntü, ses ve metin paylaşımını bir arada sağlamaktadır. Sağladığı imkânlar sosyal medyadaki etkileşimlerin yüz yüze etkileşimlerin yerini almasına neden olmuştur. İnsanların bilgisayar ve telefon ekranlarına bakarak geçirdikleri süre hesaba katıldığında, kişilerin sanal ortamdaki olay ve düşüncelerden etkilenmemesi olanaksızdır. Sosyal medya düşüncelerimizi, kimliklerimizi ve benliklerimizi etkileyecek kadar hayatlarımızın içerisinde yer almaktadır.

“Annelik Sosyalizasyonu ve Sosyal Medya: Instagram Örneği” isimli bu çalışmada da sosyal medyanın annelik sosyalizasyonu üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Annelerin sosyal medyayı bir sosyalizasyon aracı olarak nasıl

¹ Ferdinand Tönnies tarafından modernleşmenin topluma etkisini ve toplumsal iş bölümünü açıklamak için kullanılan ve dilimize cemaat ve cemiyet olarak çevrilebilecek kavram ikilisidir. Bkz. Gerd Nollmann, “Tönnies, Ferdinand”, **Encyclopedia of Social Theory**, ed. George Ritzer, c. 2 (Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc, 2005): 842-843.

kullandıkları, Instagram’da annelerin yeni benliklerini algılamaları ve kabullenmeleri, grup kimliği edinmeleri, ihtiyaç duydukları pratik ve psikolojik desteği sağlamaları, anneliğe ilişkin beklenti ve idealleri içselleştirmeleri ve yeniden tanımlamaları ve bazı toplumsal ve bireysel ihtiyaçlarını gidermeleri yönünde yaptıkları paylaşım ve yorumlarla gösterilecektir. Bu analiz yapılırken ağırlıklı olarak sembolik etkileşimci yaklaşımın kavramlarından faydalanılmıştır.

Bu çalışmada 25 Instagram kullanıcısının sanal toplumun genel kanısını yansıttığı düşünülen paylaşımlarına yer verilmiştir. Kullanıcıların Instagram paylaşımları değerlendirilirken, Instagram’da sosyo-ekonomik olarak orta sınıf ve üstü, genellikle eğitilmiş kullanıcıların yoğun olduğu ve genel kanıların da bu toplumsal çerçeve içinde şekillendiği unutulmamalıdır.

Çalışmanın temel amacı anneliğin, annelik sosyalizasyonunun ve sosyal medyada annelik sosyalizasyonunun toplumsal olarak nasıl anlaşıldığını, deneyimlendiğini, yorumlandığını ve üretildiğini anlamaktır. Çalışma boyunca sosyal medya eyleyenlerinin bakış açıları ve sosyal medyadaki gerçekliği nasıl inşa ettikleri ve sosyal medyada oluşan sosyal olgular ayrıntılı bir şekilde betimlenecek ve aralarındaki karmaşık ilişki kendi bağlamı içinde yorumlanacaktır.

Sosyal medyada rastlayacağımız, benlik, kimlik, uzman bilgisi, ebeveynlik, çocukluk ve anneliğe dair anlatıları daha sağlıklı ve güvenilir şekilde analiz edebilmek için modernleşme sürecinin bahsi geçen kavramlarla olan ilişkileri ve bu ilişkilerin sosyal medyadaki yansımaları da çalışmamızda cevaplanacak sorulardır. Modern hayat tarzına eşlik eden zihniyet kalıplarının sosyal medyada nasıl karşılık bulduğu, sosyal medyanın toplumsal hayatımızda yeni bir basamak olup olmadığının anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada, öncelikle cevaplanmak istenilen sorulara karar verilmiş, soruların daha iyi anlaşılabilmesi için açıklayıcı tarihsel, kavramsal ve teorik bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen tarihsel, kavramsal ve teorik çerçevenin soruları olduğu kadar cevapları da barındırmasına özen gösterilmiştir. Tüm bu çalışma şekillendirilirken sosyal medyanın kendine has doğası da gözden kaçırılmamaya çalışılmıştır.

Çalışmada yer alan Instagram paylaşımları ve yorumları 2016-2018 yılları arasında toplanmıştır. Çalışmanın konusu, istatistik verilere dayanan nicel araştırma

yöntemlerine uygun olmadığından ve ağırlıklı olarak kullanılan teorik yaklaşım olan sembolik etkileşimcilik nitel araştırmaya yöntemlerine daha çok uyum gösterdiğinden, araştırma boyunca nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel araştırmalar toplumsal eylemin anlamını yorumlamak amacıyla yapılan gözlemler üzerine kuruludur.² Bu çalışmada da Instagram paylaşımları, iki yıl boyunca katılımcı gözlem yoluyla sistematik bir şekilde incelenmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcı gözlemlerde araştırmacı da incelediği gruba katılmakta, onlarla vakit geçirmektedir.³ Sosyal medyada, özellikle de Instagram’da, gözlem yapabilmek ve gözlemlerini netleştirebilmek katılımcı gözlemci olmayı ve araştırılacak sosyal medya mecrasının imkânlarına, kısıtlılıklarına ve işleyişine hâkim olmayı gerektirmektedir. Bu yüzden de sosyal medya araştırmalarında araştırmacının alanla arasına mesafe koyması zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada yer verilen paylaşım ve yorumlarda yer alan görüntü, ses ve yazıların yakından incelenmesi ve alt metinlerinin anlaşılmasına çalışılması, *içerik analizini* de çalışmamızın bir parçası haline getirmiştir.⁴ Ayrıca, tezin kapsamından kaynaklanan sınırlılıklar nedeniyle, sosyal bilimlerde açıklama ve anlama ikiliğine kadar giden çok geniş bir tartışmadan sakınmak için nitel araştırma yöntemi ve kökenlerini tartışan bir bölüme de ihtiyaç duyulmamıştır.

“Annelik Sosyalizasyonu ve Sosyal Medya: Instagram Örneği” çalışması çok katmanlıdır. Bu katmanlardan ilki; modernite ve teknolojinin yarattığı yapısal ve düşünsel değişimleri sorgulamak ve değişimlerin gündelik hayatımıza nasıl etki ettiğini, özellikle anneliğe, ebeveynliğe ve çocukluğa bakışımızı nasıl değiştirdiğini tespit etmekle ilgilidir. Bu nedenle çalışmanın “Tarihsel ve Kavramsal Çerçeve” başlıklı bölümünde; modern toplumun tarihi ve düşünsel temelleri incelenmiş, modernleşme sürecinin aile, ebeveynlik, çocukluk ve annelik fikirlerini nasıl dönüştürdüğü analiz edilmiş ve internet ve bilgisayarın tarihi ve teknik gelişimi açıklanarak, teknolojik yeniliklerin ebeveynliği nasıl dönüştürdüğü gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde sosyal medyada gözlemlenen toplumsal olgu ve olayların modern düşünceyle olan bağları temmellendirilmiş ve sosyal medyaya yansıyan

² Veysel Bozkurt, **Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar** (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010), 77-78.

³ Age, 79-80.

⁴ Temmuz Genç Savran, “Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri”, **Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, ed. Nadir Suğur, (Anadolu Üniversitesi: Eskişehir, 2009): 89-90.

anneliğin, modern birey ve toplum fikirlerini ne kadar yansıttığı sorularına cevaplar aranmıştır.

İkinci katman ise modern ve teknolojik bir dünyada benliğimizi ve sosyal hayatımızı nasıl şekillendirdiğimizle ilgilidir. Bu katmanda modern bireylerin üzerinde en çok düşündüğü konulardan olan benlik, kimlik, roller ve tüm bunların edinimini sağlayan sosyalizasyon sürecine odaklanılmıştır. Bu nedenle, “Annelik Sosyalizasyonu Bağlamında Sosyalizasyon, Kimlik ve Roller” başlıklı bölümde sosyalizasyon, kimlik ve roller sembolik etkileşimci bir bakışla değerlendirilerek, çalışmamıza teorik bir çerçeve kazandırılmıştır. Ayrıca anne olmanın bu kavramlar üzerinde nasıl bir etkisi olduğu da bu bölümde tartışılmış ve modernite, benlik ve annelik arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu iki katman sosyal medyaya yansıyan anne görüntülerinin modern alt yapısını ve benlikle olan ilişkisini analiz edebilmemizi sağlamaktadır. Kadınlar, modern dünyanın yarattığı ikilikleri derinden hissetmekte ve kadınların bu hisleri, bir anne ve bir kadın olarak, kim olduklarını ve nerede durduklarını sorgulamalarına neden olmaktadır. Sosyal medya paylaşımları aracılığıyla kadının annelik hakkında yaşadığı ikilemleri, tereddütleri, mutlulukları yakından görürüz, ama en önemlisi de kadının kendini anne olarak etiketlemek için kullandığı mekanizmaları, anneliği nasıl öğrendiğini ve toplumun bu süreçteki etkilerini gözlemleme şansı elde ederiz. Bu yüzden “Sosyal Medyada Annelik Sosyalizasyonu: Instagram Örneği” bölümünde annelerin Instagram paylaşımlarına ve yorumlarına yer verilerek, kadınların yukarıda bahsedilen deneyimleri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde daha önce ana hatları çizilen kavramsal ve teorik çerçeveden yararlanarak paylaşımlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma alanı olarak seçilen Instagram hakkındaki bilgiler ve araştırmanın nasıl yapıldığıyla ilgili metodolojik bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın temel konulardan biri modern annelik fikridir. Annelik hakkında yapılan çalışmaların bir kısmı, ataerkil düzenin eleştirisine dayanır. Örneğin; Diana Gittins⁵, Elisabeth Badinter⁶ ve Simone de Beauvoir⁷ kadının anne olduktan sonra

⁵ Bkz. Diana Gittins, **Aile Sorgulanıyor**, 2. bs. (İstanbul: Pencere Yayınları, 2011), 52-80.

⁶ Bkz. Elisabeth Badinter, **Kadınlık mı Annelik mi**, 1. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 9-13.

⁷ Bkz. Simone de Beauvoir, **İkinci Cins**, “Evlilik Çağı”, 8. bs. (İstanbul: Payel Yayınevi, 2010), 122-123.

ekonomik ve toplumsal düzenin dışında bırakıldığını ve ataerkil düzenin anneliği kadın için bir kader haline getirdiği savunmuştur.

Hays'ın *yoğun annelik* (intensive motherhood) kavramını ve kültürün yoğun anneliği nasıl bir ideal haline getirdiğini analiz ettiği “The Cultural Contradictions of Motherhood” (Anneliğin Kültürel Karşıtlıkları, 1996) isimli kitabı annelik hakkındaki pek çok çalışmaya esin kaynağı olmuştur.⁸ Chodorow da anneliğin kültürel ve toplumsal boyutunu inceleyenlerdendir ve “Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender” (Anneliğin Yeniden Üretimi: Psikanaliz ve Cinsiyetin Sosyolojisi, 1978) isimli kitabı konu hakkında başvurulacak önemli kaynaklardan biridir. Bu çalışmalar anneliğin ve kadınlığın toplumsal olarak şekillendirildiğini gösterdiğinden gerek bu çalışmanın gerekse annelik sosyalizasyonuna dair diğer çalışmaların anneliğin kültürel olarak nasıl şekillendirildiğine dair sorularını cevaplandırmalarına yardımcı olmaktadır.

Anneliğin kadının hayatını değiştiren ve kadının kimliğini yeniden tanımlayan bir rol olduğu çalışmamızda altı çizilen konulardan biridir. Daniel Stern, Nadia Bruschweiler-Stern ve Alison Freeland (2015) anneliğin kadını nasıl değiştirdiğini hamilelik sürecinden başlayarak gerek kadınların deneyimleri üzerinden gerekse kavramsal bir çerçeve aracılığıyla analiz etmişlerdir.⁹ Editörlüğü Andrea O'Reilly tarafından yapılan, “Encyclopedia of Motherhood” (Annelik Ansiklopedisi) isimli derleme kitapta ise modern annelik hakkındaki temel sosyolojik kavramları bir arada bulunabilir. Bu eser anneliğin sosyal medya ve internet ile ilişkisi araştırırken başvurulabilecek ender kaynaklardan biridir.¹⁰

Aile hakkında gerek ülkemizde gerekse dünyada geniş bir literatüre ulaşmak mümkündür. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün aile hakkındaki bilimsel yayınları Türk aile yapısını anlamak için oldukça önemli kaynaklardır.¹¹ Özellikle, editörlüğü Beylül Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem tarafından yapılan Aile Yazıları serisi Türk ailesinin geçmişini, yapısını ve kültürünü öğrenmek açısından

⁸ Petra Bueskens, “Hays, Sharon”, **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O'Reilly (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010): 483.

⁹ Daniel Stern, Nadia Bruschweiler-Stern ve Alison Freeland, **Bir Annenin Doğuşu: Annelik Deneyimi Sizi Sonsuza Dek Nasıl Değiştirir** (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016), 1-5.

¹⁰ Bkz. Andrea O'Reilly, **Encyclopedia of Motherhood** (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010).

¹¹ Bahsedilen yayınlara <https://ailetoplum.aile.gov.tr/yayinlar/kutuphanedeki-kurum-yayinlari/bilim-serisi> internet adresinden ulaşılabilir.

yararlıdır. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım'ın "Aile Sosyolojisi (2016)" isimli derleme kitapları da aileyi pek çok yönüyle ele alan geniş kaynaklardan biridir.¹² Süleyman Doğan ve Candemir Doğan'ın "Konuşmak Lazım: Evlilik, Aile İçi İletişim ve Aile Sosyolojisi" isimli kitapları da aile içi iletişim ve etkileşime vurgu yapan aile sosyolojisine dair kaynaklardandır.¹³ Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın da aile hakkında pek çok çalışması vardır. Bu çalışmada da yararlanılan, "Çocuğun Değeri Araştırması (1970, 2000)", Türk aile yapısının değişimini anlamak için önemli bir kaynaktır.¹⁴ Son olarak, Aries'in çocukluğun modern bir icat olduğunu anlatan kitabı "Centuries of Childhood: A Social History of Family Life (Çocukluğun Yüzyılları: Aile Hayatının Sosyal Tarihi)"¹⁵ çocukluğa ve ebeveynliğe dair modası geçmeyen ve en çok danışılan kaynaklardandır.

Manuel Castells "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür" (2008) başlıklı üç ciltlik eserinin birinci cildi olan *Ağ Toplumunun Yükselişi*, teknoloji ve internetin ortaya çıkışı ve ilk etkileri hakkında temel bir bilgi edinmemizi sağlar.¹⁶ Castells'in bu serisi, bilgi toplumunun ekonomik, kültürel ve toplumsal yapısını ve işleyişini açıklar, ancak teknolojinin çok çabuk ilerlemesi bu kitabın bile güncellenmesi gerektirmektedir. Deborah Chambers'ın sosyal medya ve sanal ilişkileri analiz ettiği "Social Media and Personal Relationships: Online Intimacies and Networked Friendship" (Sosyal Medya ve Kişisel İlişkiler: Online Samimiyet ve Network Arkadaşlığı, 2013) isimli kitabıysa teknolojik gelişmeler sonucu oluşan sanal ilişkilerdeki, samimiyet ve arkadaşlığın doğasını analiz etmektedir.¹⁷ Chadfield'in "Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız"¹⁸ (2013) isimli kitabı da sosyal medyanın hayatlarımızdaki yerini kavramak için danışılabilir kitaplardandır.

Sosyolojinin temel konularından biri olan sosyalizasyon hakkında da geniş bir literatür vardır. Norman K. Denzin, Gerald Handel, Albert Bandura, Alex Inkeles ve Pierre Bourdieu gibi pek çok sosyolog konu hakkında çalışmalar yapmıştır. Fakat

¹² Bkz. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, **Aile sosyolojisi** (İstanbul: Açılım Kitap, 2016).

¹³ Bkz. Süleyman Doğan ve Candemir Doğan, **Konuşmak Lazım: Evlilik, Aile İçi İletişim ve Aile Sosyolojisi** (İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2015).

¹⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **Benlik, Aile ve insan Gelişimi: Kültürel Psikoloji**, 3. bs. (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012), 161-183.

¹⁵ Philippe Aries, **Centuries of Childhood** (New York: Alfred A. Knopf, 1962).

¹⁶ Manuel Castells, "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür", **Ağ Toplumunun Yükselişi**, c. 1 (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008).

¹⁷ Bkz. Deborah Chambers, **Social Media and Personal Relationships: Online Intimacies and Networked Friendship** (New York: Palgrave Macmillan, 2013).

¹⁸ Bkz. Tom Chatfield, **Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız** (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013).

bu çalışma için bilhassa önemli olan sembolik etkileşimci yaklaşımdır. Cooley'in, *ayna benlik* (looking-glass self)¹⁹ ve Mead'in *ben* ve *beni/bana*²⁰ (I/me) kavramları sosyalizasyonu anlamak için önemli bir çıkış noktasıdır. Goffman ise daha çok günlük hayattaki sıradan etkileşimlerimizi incelemiştir. Goffman'ın *dramaturjik yaklaşım*ı bahsedilen sıradan etkileşimlerin, aslında bir oyun planı içinde nasıl kurgulandığını açıklamayı hedefler.²¹ Bu yaklaşım toplumsal alanları bir sahne, toplumsal ilişkileri ise performanslar olarak değerlendirir ki bu bakış açısı sosyal medyayı anlamak için bize faydalı bir bakış açısı sağlar. Goffman, *Asylums* (Tımarhaneler, 1961), *Damga* (2018), *Etkileşim Ritüelleri* (2017) ve *Kamusal Alanda İlişkiler* (2017) kitaplarındaysa sosyalizasyonun farklı yönlerini spesifik örnek ve alanlar üzerinden ele almıştır.

Sosyal medyanın sosyalizasyon alanı ve aracı olarak kullanımı hakkında ülkemizde çeşitli araştırmalar ve tez çalışmaları vardır. Bu çalışmaların bir kısmı siyasal sosyalizasyona odaklanırken²² bir diğer kısmı ise Türkiye'de sanal sosyalizasyonu analiz edebilmek için kavramsal bir çerçeve geliştirmeye²³ çalışmaktadır. Bu çalışmalarda sosyal medyanın hayatımıza olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsedilmiş, sosyal medyanın bireyselleşme ve yalnızlaşmaya etkisi araştırılmıştır.

Sanal annelik sosyalizasyonu ve *annelik sosyalizasyonu* Türkçe literatürde yeterince araştırılmayan kavramlardır. Kadınların annelik deneyimlerini yazdıkları bloglar daha önce çeşitli çalışmalara koçş.nu olmasına rağmen bu çalışmalar dar bir

¹⁹ Charles Horton Cooley, **Human Nature and the Social Order** (New York: Charles Scribner's Sons, 1922), 168-210.

²⁰George H. Mead, **Mind, Self, And Society: from the Standpoint of a Social Behaviorist**, 18. bs (Chicago, Usa: The University Of Chicago Press, 1972), 173-178.

²¹ Erving Goffman, **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu** (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 13-16.

²² Siyasal sosyalizasyon hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. Cem Koray Olgun, "Karşı Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya", **Yeni Medya ve Toplum: Disiplinler Arası Yaklaşımlar**, ed. A. Çağlar Deniz ve A. Banu Hülür (İstanbul: Literatürk Acedemia, 2016): 171-189, Dağhan Irak ve Onur Yazıcıoğlu, **Türkiye ve Sosyal medya**, (İstanbul: Okuyan Us, 2012), Osman Metin, "Sosyal Medyanın Siyasal Toplumsallaşmaya Etkileri: Bir Alan Araştırması", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 18, s. 2 (2016): 221-267.

²³ Bazı örnekler için bkz. Alper Altunay, "Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Yeni Medya", **Selçuk İletişim**, c. 9, s. 1 (2015): 410-428, Ayşegül Elif Karagülle ve Berk Çaycı, "Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma", **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, c. 4, s. 1 (2014):

http://Openaccess.İku.Edu.Tr/Bitstream/Handle/11413/1092/Tojdac_V04i101.Pdf?Sequence=1&isallowed=Y [16.052017], Zeynep Karahan Uslu, "Yeni İletişim Araçları Ve Toplumsal Etkileri", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, c. 1 (2007): 224-234, Sinem Onar Çambay, "Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme", **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 5, s. 2 (2015): 237-247.

çerçevede kalmıştır. Örneğin Pınar Ezgi Burç'un "Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri" isimli makalesinde blogger annelere de yer verilmiştir.²⁴ Bu çalışmada blogger annelerin popüler kültürle olan bağlantısı incelenmiş, blogger annelerin kimlik inşası, deneyim paylaşımı ve var olan annelik anlayışını dönüştürmesi konularından da kısaca bahsedilmiştir.

Instagram ise akademik çalışmalara yeni yeni konu olmaya başlamıştır. Eda Yaşa Özeltürkay, Sezen Bozyiğit ve Murat Gülmez'in "Instagram'dan Alışveriş Yapan Tüketicilerin Satın Alma Davranışları: Keşifsel Bir Çalışma" isimli makalesi²⁵ ve Ali Murat Kırık ve Nazlı Yazıcı'nın "Instagram Örneği Üzerinden Sosyal Medyada Hikâye Anlatıcılığı" makalesi²⁶ öncü çalışmalardandır. Ali Murat Kırık ve Nazlı Yazıcı makalelerinde Instagram'da paylaşım yapan yeni annelere de yer vermiştir fakat çalışma yalnızca hikâye* paylaşımlarını analiz etmektedir. Bu çalışmada seçilen Instagram kullanıcıları yeni gelinler, alışverişkolikler, gösterişçiler gibi isimlerle sınıflandırılarak, Goffman'ın *benliğin sunumu* ve *izlenim yönetimi* kavramları çerçevesinde genel bir değerlendirmeye varılmaya çalışılmıştır. Makalenin inceleme alanı çok geniş olduğundan sanal annelik sosyalizasyonu ve anne paylaşımları hakkında yapılan analizler derinlikten uzaktır. Bizim çalışmamızın amacı ise Instagram'da gerçekleşen sanal annelik sosyalizasyonunu derinlemesine incelemek, yapılan paylaşımların modernlik, sanallık ve annelik bağlamında ne ifade ettiğini anlamaya çalışmaktır.

Sosyal medyanın günlük hayatın bir parçası olarak incelenmesindeki gecikmenin nedeni, sosyal medyanın yeni bir fenomen olması ve toplumsal hayata olan etkisinin anlaşılmasının zaman almış olmasıdır. Sanal arkadaşlıklar, sanal ortamlarda tanışma ve evlenme, sanal oyunlar veya sanal ortamda çalışma gibi eylemler yaygınlaştıkça, sosyal medya ve internetin toplumsal etkileri daha görünür hale gelecektir. Kısacası sosyal medya günlük hayatın incelenmeyi bekleyen bir

²⁴ Pınar Ezgi Burç, "Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri", **Hacettepe Üniversitesi**

Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi (2015): <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf> [16.05.2017].

²⁵ Eda Yaşa Özeltürkay, Sezen Bozyiğit ve Murat Gülmez, "Instagram'dan Alışveriş Yapan Tüketicilerin Satın Alma Davranışları: Keşifsel Bir Çalışma", **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, c. 12, s.48 (2017): 175-198.

²⁶ Ali Murat Kırık ve Nazlı Yazıcı, "Instagram Örneği Üzerinden Sosyal Medyada Hikâye Anlatıcılığı", **Erciyes İletişim Dergisi**, c. 5, s. 2 (2017): 82 – 99.

* 24 saat içerisinde yok olan ve kullanıcının profilinde yer almayan Instagram paylaşım türüdür. Hikâyeler paylaşımların yer aldığı zaman tüneline üzerindeki bir ikonda yer almaktadır.

parçasıdır. Sosyal medyada annelik sosyalizasyonu da toplumsal sonuçları olan bir süreçtir (sosyal medyanın anneliğe etkisinin gelecekte büyüyeceği kanaatindeyiz). Bu çalışma ile sosyal medyada annelik sosyalizasyonunu incelerken bir diğer yandan da modern anneliğin, ailenin ve bireyin geçirdiği dönüşüme yakından bakmış olacağız.

2. TARİHSEL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sanayi Toplumu'ndan Bilgi Toplumu'na Gündelik Hayatın Dönüşümü

Yaşadığımız dönem itibari ile birçok dönüşüme şahitlik ediyoruz. Gerek yapay çevre gerekse doğa sürekli bir değişim içerisinde. Her ne kadar bazı doğal süreçlere insan müdahalesi hala kısıtlı olsa da insan, çevresini ve koşullarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilir durumda. İnsanın sahip olduğu bu gücün kaynağını ise bilim ve teknolojiye aramalıyız. Bugün yaşadığımız dünyayı, değerlerimizi, fikirlerimizi ve hayat tarzlarımızı büyük ölçüde teknolojinin sağladığı kolaylıklara borçluyuz. Özellikle büyük şehirlerde, hayatlarımız teknoloji ve bilim sayesinde edinilmiş uzmanlık bilgisinin doğru işleyeceğini farz etmemiz üzerine kurulu, pek çok sorununuzun ise sadece uzmanların sahip olduğu bilgilerle çözülebileceğinin farkındayız.

Dünya yaratıldığından beri var olan değişim, 21. yüzyılda hızı ve yaygınlığıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Yüzyılımızın diğerlerinden farklı olduğunu görmek için henüz 21. yüzyılın ilk çeyreğinin içerisindeyken teknolojinin ve bilimin geldiği yere bakmak yeterli olacaktır. Hayatımıza son 20 yıl içerisinde giren internet, matbaanın 500 yılda, televizyon ve radyonun ise 100 yılda ulaştığı yaygınlığa 20 yıl içerisinde ulaşmıştır.²⁷ Bugün, yeniliklerin ve teknolojinin yaygınlaşma hızı ve ulaşılabilirliği üst düzeydedir. İnsanlar da bu değişime uyak uydurabilmek ve hayatını daha da kolaylaştırabilmek için; telefonunu, bilgisayarını, internet bağlantısını ve çeşitli ev aletlerini yeniliklere göre değiştirmektedir.

Yüzeysel olarak baktığımızda, nesnel kültürdeki bu sürekli değişim, hız, standartlaşma ve sürekli bir şimdinin içinde olma durumu, olumlu bir adım gibi görülse de Simmel'in de çokça vurguladığı gibi bireyler için içsel gerilimler yaratarak, bireyi sürekli bir yolculuğa sürükler.²⁸ Modern insanlar olarak bizler, sahip

²⁷ Chatfield, age, 12.

²⁸ David Frisby, **Modernliğin Fragmanları: Simmel, Kracauer ve Benjamin'in Eserlerinde Modernlik Teorileri** (İstanbul: Metis Yayınları,2012), 98.

olduklarımızın bedelini sürekli arayışla öderiz. Kısacası modernlik çift taraflı bir süreç olarak işler.

Değişim, Türk Dil Kurumunu tarafından; bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü, değişme, olarak tanımlanmıştır.²⁹ Elbette ki modernleşme olarak tanımladığımız bu değişim de bir sürecin ürünüdür. Avrupa’da; ticaret ve pazarların yaygınlaşmasına dayanan, modernliğin yalnızca bir yönü olan modern ekonomik dönüşüm 15. yüzyıla kadar geri götürülebilir.³⁰ Modernliğin düşünsel temellerinin atıldığı Aydınlanma ise 18. yüzyılda gerçekleşmiştir.³¹ Geleneksel olarak; modern toplumun başlangıcı 19. yüzyılda gerçekleşen endüstri devrimi olarak görülse de modernleşme parçalı bir süreçtir ve her alanda eş zamanlı olarak gerçekleşmemiştir.³²

Ekonomik değişimlerin temelleri atılırken, sürecin getirdiği toplumsal değişim sancıları da birbirini izlemiştir. Kapitalist sistemin gerektirdiği rekabet, sürekli bir teknolojik devrimin önünü açmış, yaşam tarzlarının belirlenmesinden, neyi düşüneceğimize kadar pek çok alanda etkili olmuştur. Yaşanan değişimler önceleri sadece bir grup insanın gündelik hayatlarını etkilese de geldiğimiz noktada herkesi, olumlu ya da olumsuz etkiler hale gelmiştir. Hayatlarımızı bu derece etkileyen kapitalizm, bilgiyi bile tercih edilen ve çabuk tüketilen bir meta haline getirmiştir. Simmel’in de “Paranın Felsefesi” isimli kitabında vurguladığı gibi; bir mübadele aracı olarak para her şeyi aynılaştırmış ve değersizleştirmiştir.³³ Görüldüğü gibi, değişimin rüzgârı her köşeye temas etmiş hatta kimi şeyleri gücüyle devirmiştir.

Daha derine inildiğinde, yukarıda bahsedilen değişimleri kentleşme, sanayileşme ve teknolojik gelişme olarak gruplandırabiliriz. Birbirine son derece bağlı ve bağımlı olan bu değişim zincirini tetikleyen sanayi devrimi; buhar gücü kullanımı, makineleşme ve enerji kaynaklarında çeşitlenme sonucu meydana gelmiştir.³⁴ Ufak adımlarla başlayan teknolojik gelişme ise; başlangıçta tıptaki ilerleme ve bilimsel buluşlar açısından değerlendirilirken, radyo, telefon, televizyon,

²⁹ Türk Dil Kurumu, **Genel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59c1028412f2c1.99782591 [06.06.2017].

³⁰ Stuart Hall, “Introduction”, **Formations of Modernity**, ed. Stuart Hall ve Bram Gieben (Oxford: Open University, 1995): 3.

³¹ Peter Hamilton, “The Enlightenment and the Birth of Social Science”, **Formations of Modernity**, ed. Stuart Hall ve Bram Gieben (Oxford: Open University, 1995): 25.

³² Hall, **age**, 1-6.

³³ Georg Simmel, **Modern Kültürde Çatışma** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 31-34.

³⁴ Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk** (İstanbul: Özgür Yayınları, 2007), 42.

uydu ve internet bağlantısı gibi icatlarla çeşitlenmiştir.³⁵ Kentleşme de sanayi devrimi ve teknolojik gelişme süreçleriyle bağlantılı gelişen bir süreçtir. Sanayi ve teknolojinin kentlerde yoğunlaşması, ulaşımdaki gelişmeyle birleşince, kentler doğal bir çekim alanına dönüşmüştür. Tüm bu değişimler zaman içerisinde sıradan insanların gündelik hayatlarına dahi sirayet etmiş, bugün ise hayatlarımızın en temel gerçeği haline gelmiştir. Modern bir çerçeve içinde yaşayan bireyler, değerlerini, inanışlarını, kültürlerini bu çerçeveye uygun olarak şekillendirmiştir.

Şimdiye kadar teknik bir çerçeveden bakılan modern dönüşümün şüphesiz ki düşünsel bir boyutu da vardır. Marksist terminolojiden yararlanarak; üst yapısal değişimler olarak adlandırabileceğimiz bu topyekûn değişimin çalışmamız açısından önemi büyük olmasına rağmen asıl önemli olan insanların hayatlarını dönüştürmelerine neden olan düşünsel değişimdir. Çağımızda, kolektifin yerini birey, dinin yerini seküler kutsallar, tecrübenin yerini ise araçsal akılcılaşıma almıştır.³⁶ Simmel, metropollerde yaşayan bireylerin tüm bu değişime bağlı olarak; ruhun merkezsizleşmesi sonucu oluşan nevrastenik rahatsızlıklara kapıldığını iddia etmiştir ki buna tamamen yanlış dememiz mümkün değildir.³⁷ Bahsedilen tüm bu durumlar insanların yalnızca yaşam koşullarında değil, düşünüş tarzlarında, iç dünyalarında ve önceliklerinde de büyük bir değişim meydana geldiğini kanıtlar niteliktedir.

Örneğin; kendi kendine yeten ekonomik bir birim olan aile, ekonominin içinden koparılarak özel alana itilmiş, üretim sürecince görev dağılımı/uzmanlaşma ön plana çıkmıştır. Bu durum da modern hayat tarzında parçanın bütün için ne anlama geldiğini gösterir niteliktedir. İlk defa birey bu kadar yüceltilirken, bir o kadar da çaresiz hissetmiştir çünkü artık tek başına yaşamını sürdürmesi olanaksızdır. Birey, toplumsal baskılardan biraz olsun sıyrılırken, benliğine doğru bir yolcuğun da ilk adımlarını atmıştır. Aslında modern hayat tarzının en önemli parçalarından biri de budur; birey hikâyesi, rolleri, istekleri ve düşünceleriyle, bu sürekli değişimin içinde kendini arar. Birey her şeyi sorguladığı gibi kendini de sorgular çünkü hayatına anlam veren bir merkezden yoksun kalmıştır.

Daha önce de bahsedildiği gibi, modern dünyanın düşünsel temelleri sekülerleşme ve akla dayanan eleştirel bakışın yaygınlaşması üzerine atılmıştır.³⁸

³⁵ Age, 41-44.

³⁶ Charles Taylor, **Modern Toplumsal Tahayyüller** (İstanbul: Metis Yayınları, 2006), 57-58.

³⁷ Frisby, age, 98-104.

³⁸ Anthony Giddens, **Sosyoloji** (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013), 82.

Charles Taylor'ın da vurguladığı gibi, modernlik beraberinde getirdiği yabancılaşma, anlamsızlık ve toplumsal çözülme hissi gibi çeşitli sıkıntılarla beraber kabullenilmesi gereken bir süreçtir. Modern birey, geleneklerin ve dinin sağladığı belirlenmiş ve alışıldık sınırların dışına çıkmış, kalabalık şehirlerin içinde, hızlı, dinamik ve sürekli tetikte bir hayat yaşamak zorunda bırakılmıştır. Yani; modern bireyin hayatı görüldüğü kadar tozpembe değildir. Öyle ki; birey geleneksel korumalarından yoksun bırakılmış, hayatı kolaylaşmasına rağmen sorumlulukları artmıştır. Birey kendini, sorunlarını ve sorumluluklarını daha ciddiye alır duruma gelmiştir.

Modern dönemin özelliklerinden olan geleneksel olandan kopuş ve uzmanlaşma, 19. yüzyıl sosyologlarının önemli temalarından biridir. Simmel'de de bu sürecin analizlerini bulabiliriz. Simmel, bireyin, bireyler arası ilişkilerini, etkileşimsel süreçleri ve metropollerde rastlayabileceğimiz tipleri analiz etmiş, bu temaları modern hayat tarzındaki güvensizlik, kayıtsızlık ve yabancılık kavramlarıyla harmanlamıştır. Simmel daha o yıllarda toplumun ağsal yapısını bir labirente benzeterek modern bireyin neyin içerisinde olduğunu gözler önüne sermiştir.³⁹

Simmel'in de vurguladığı gibi modern birey kent hayatında geleneksel kültürden ve doğadan uzak yapay bir çevrede yaşar. Simmel'e göre kaotik, kesin bilgidenden uzak ve yabancılarla dolu kent ortamı bireyleri olası etkileşim ve uyarıcılara karşı sürekli uyanık olmaya zorlar.⁴⁰ Bu durum, Giddens'in tabiri ile değişen risk algısına bağlı olarak da açıklanabilir.⁴¹ Modern dünyada tüm insanların birbirlerine ve çevrelerine daha temkinli yaklaşımlarını gerektiren pek çok şey sıralanabilir. Ekolojik yıkım, terörist saldırılar ve siber saldırılar toplum genelinde büyük kaygı uyandıran risklerden sadece bazılarıdır. Bunlara ek olarak, ekonomik ve siyasi dalgalanmalar da kurumsal yapılar ile sürekli ve ister istemez bir bağlantı içerisinde olan modern bireyi derinden etkiler ve modern risk algıları olarak karşımıza çıkabilir. Modern bireyler hayatlarını bu değişkenlere bağlı olarak planlar.

Kentte kalabalıklar içinde, doğadan uzak, tek başına bir birey olarak yaşayan kişinin imgesi şüphesiz ki yeni bir hayat tarzını ortaya koyar niteliktedir. Bu yeni hayat tarzı bireyselliği gerektirir. Kişiler kendilerini toplumdan ayırabilecekleri fiziksel ve düşünsel bir sınır çizmek arayışı içerisindeyler. Bir yandan topluma

³⁹ Frisby, **age**, 76.

⁴⁰ Simmel, **age**, 83-88.

⁴¹ Antony Giddens, **Modernliğin Sonuçları** (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 123-131.

uyumlu görünmeye çalışırken bir yandan da farklılığını vurgulamak üzere küçük bir işaret ararlar. Tüm bu durumlar modern hayat tarzının getirileridir.

Bu çerçeveden bakıldığında, samimiyetin, duyguların ve güven duygusunun artık geleneksel dünyadan farklı çalıştığı düşünülmesi olağandır. Özellikle konumuz ile yakından ilgili olan akrabalık ve aile ilişkileri bahsedilen duygular üzerine kuruludur, fakat modern birey bu duyguları hissedebilmek için kan bağından fazlasını arar. Ortak endişeleri, ortak paylaşımları ve rolleri olan insanlar artık birbirlerine daha kolay ulaşabildiğinden mahalli yakınlık ve kan bağının yerini duygudaşlık almıştır.

Maddi gerçeklikte oluşan değişimlerin, eski kültürel ve düşünsel formları işe yaramaz hale getirdiği su götürmez bir gerçektir. Modern bireyler teknolojiyi sıkı sıkıya takip etmekte ve ona hayatlarında yer vermek için tüm gereklilikleri yerine getirmektedir. Her daim değişen dünya, düşünceleri, davranışları, rolleri ve hayat tarzlarını da değiştirir. Çalışmamızda da değişen roller, düşünceler ve hayat tarzları önemli bir yer tutar.

Özellikle son on yılda teknoloji hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bilgisayar ve internetin gelişimi, iş hayatımızdan ev hayatımıza kadar belirleyici bir rol üstlenmiştir. Mesafelerin kısalması ve iletişimin kolaylaşması küresel trendlerin oluşumuna taban hazırlamıştır. İnternet, modern hayatın akışının sorunsuz şekilde işlemesi için vazgeçilmez konuma gelmiştir. Küresel internet ağı, bilginin yayılımı ve paylaşımında kolaylık sağlarken, diğer yandan da bilgi kirliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden de internetten edinilen bilgiler konusunda daha seçici olmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çapta bir küresel değişim sürecinden Türk toplumunun etkilenmediğini düşünmek olanaksızdır. Türk toplumu hâlâ bazı geleneksel yönlerini korusa da modernliğin teknik ve düşünsel tüm nimetlerinden faydalanmaktadır. Özellikle, *doğuştan dijitaler* olarak adlandırabileceğimiz; internet ve bilgisayar teknolojisinin içine doğan nesil, bu yeniliklere bağımlılığa varacak derecede sarılmıştır.⁴²

Bu çerçevede, dünya genelinde de Türk toplumunda da pek çok konuda olduğu gibi bireysel kimlik, aile ve ebeveynlik düşüncelerinde büyük değişimler

⁴² Chatfield, *age*, 12.

meydana gelmiştir. Küresel trendler bu “kutsal” alanlara da sızmış ve değişimi kaçınılmaz kılmıştır.

2.2. Modern Toplumda Aile, Ebeveynlik, Çocukluk ve Annelik Fikirlerinin Dönüşümü

Bu Çalışmada aileden kurumsal bir yapı olarak bahsedilecektir. Bunun sebebi hemen hemen tüm toplumlarda ailenin kurulması için sözlü veya yazılı sözleşme ve akitlere ihtiyaç duyulmasıdır.⁴³ Aile, çeşitli durumlara uyum sağlayabilecek nitelikte bir kurum olsa da sınırlarını belirleyen hukuksal, dini ve toplumsal sözleşmelere bağlıdır. Bu doğrultuda, ailenin çeşitlilik gösteren, tanımlanması zor bir kurum olduğunu söyleyebiliriz. David Cheal’a göre özellikle 1980 ve 1990’lar sonrası “aile, insanların onu nasıl algıladığından ve ne olmasını istediğinden ibarettir”.⁴⁴ Bu görüş tek ebeveynli ailelerin, birlikte yaşayan çiftlerin, üvey ailelerin ve farklı cinsiyet yönelimlerindeki eşlerin varlığıyla da desteklenmektedir.

Ailenin çeşitliliğinin yanı sıra bakış açıları da ailenin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin feminist yaklaşım için aile, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe dayanan ve mevcut sistemin yeniden üretimini sağlayan ataerkil bir kurumdur.⁴⁵ Sembolik etkileşimciler için ise aile; Ernest Burgess tarafından da tanımlandığı gibi “birbiri ile etkileşim içerisindeki kişilerden oluşan, bu kişiler ve onların etkileşimleri tarafından oluşturulan, rollerin ve kişiliklerin kazanıldığı bir birliktir”.⁴⁶

Tanımlamamız hangi düşünceye dayanıyor olursa olsun, aile için yaptığımız herhangi bir tanımlama yere ve zamana bağımlı olarak kalacaktır. Yine de ortalama bir tanım yapılmak istenirse ailenin, evli bir çift ve varsa çocuklarından oluşan, tüm bu kişilerin mekânsal, duygusal ve ekonomik bir birlik içinde bulunduğu, çoğu zaman kan bağına bağlı bir birlik olduğu söylenilebilir fakat aileyi asıl tanımlayan

⁴³ Ergün Yıldırım, “Aile ve Evlilik Türleri”, **Aile sosyolojisi**, ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım (İstanbul: Açılım Kitap, 2016): 65-67.

⁴⁴ David Cheal, “Unity and Difference in Postmodern Families”, **Journal of Family Issues**, c.14, s.1 (1993): 5-19’dan aktaran Brenda Munro ve Gordon Munro, “Definition of Family”, **Encyclopedia of Family and Marriage**, c. 2, 2. bs. (New York: Macmillian, 2003): 551.

⁴⁵ Kadir Canatan, “Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler”, **Aile sosyolojisi**, ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım (İstanbul: Açılım Kitap, 2016): 41-42.

⁴⁶ Ernest Burgess, “The Family as a Unity of Interacting Personalities”, **The Family**, c. 7, s.1 (1926): 3-9’dan aktaran Bryan Strong, Christine De Vault ve Theodore F. Cohen, **The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society**, 11. bs. (Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2011): 44.

işlevleridir. Ailenin işlevleri kısaca; toplumun ve kültürün devamlılığını sağlamak, biyolojik yeniden üretimi sağlamak, eğitim, ekonomik destek ve duygusal ve fiziksel bakımı sağlamak, eğlendirme, dinlendirme olarak sıralanabilir.⁴⁷

Aile tanımlanması zor olsa da evrenselliğe sahip bir kurumdur.⁴⁸ Her ne kadar tarihsel ve toplumsal şartlara göre değişiklik gösteriyor olsa da varlığını korumayı başarmıştır. Özellikle modern dönemde ihtiyaç duyulmayan hiçbir şeye yaşam hakkı tanınmadığı düşünülürse, ailenin hâlâ bazı toplumsal ihtiyaçları karşıladığını düşünebiliriz. Toplum karmaşılaştıkça ve çatışmacı bir hâl aldıkça Lash'ın da belirttiği gibi aile “kalpsiz dünyadaki cennet” haline gelmiştir, yani ailenin yaşadığı süreç, iddia edildiği gibi bir yozlaşma değil küreselleşme ve değişme olarak görülmelidir.⁴⁹ Aile hâlâ toplumu yapandır. Sembolik Etkileşimci Cooley de bireyin kendine özgü bir benlik duygusu geliştirme süreci olan, kendiliğin inşasının ailede gerçekleştiğini, bireyin ancak aile gibi sosyal bir kurumun içinde kişiliğini bulabileceğini vurgulamıştır.⁵⁰ Toplumların ve kültürlerin devamını sağlayan da aile içerisinde gerekli kültürel norm ve değerlerle sosyalleştirilmiş bireylerdir.

Aile zamanın ruhunu yansıtmaktadır. Modern toplumda aile, geleneksel toplumda üstlendiği görevlerin bir kısmını modern kurumlara aktarmıştır. Ailenin bazı işlevlerinin modern kurumlara aktarılmasında elbette ki üretimin evlerden fabrikalara kaymasının büyük bir etkisi vardır.⁵¹ Üretimin yer ve işlev değiştirmesi erkeği evin ekmek kazananı, kadını ise erkeğin ve çocuğun manevi ve fiziksel bakımını sağlayan kişi konumuna getirmiştir.⁵² Kadının evi çekip çeviren, düzeni sağlayan kişi olması, onu çocukların eğitiminden sorumlu birinci kişi olmasını gerektirmiştir fakat bahsedilen çocuk bakımı çocuğu giydirmek, yedirmek ve beslemekten daha fazlasıdır. Modernite, çocuğun zihinsel ve duygusal olarak da

⁴⁷ Roberta M. Berns, **Child, Family, School, Community: Socialization and Support**, 9. bs. (Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2013), 80.

⁴⁸ Brenda Munro ve Gordon Munro, “Family, Definition of”, **International Encyclopedia of Marriage and Family**, ed. James J. Ponzetti, c. 2, 2. bs. (New York: Macmillian, 2003): 549-555.

⁴⁹ Christopher Lasch, **Haven in a Heartless World**, (New York: Basic Books, 1977)'den aktaran Bryan Strong, Christine de Vault ve Theodore F. Cohen, **The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society**, 11. bs. (Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2011): 12.

⁵⁰ Brian S. Vargus, “Classical Social Theory and Family Studies: The Triumph of Reactionary Thought in Contemporary Family Studies”, **Handbook of Marriage and the Family**, ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz, Gary W. Peterson, c. 1, 2. bs. (New York, Springer, 1999): 196.

⁵¹ Antony Giddens, **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**, 6. bs. (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), 111-112.

⁵² **Age**, 116.

desteklenmesini bir gereklilik haline getirmiştir.⁵³ Bu durumda da kadının “geleceğin yaratıcısı” olarak yetiştirilmesi ve geliştirilmesi önem kazanmıştır.

Kadınlar, günlük hayatta ve aile hayatında pek çok önemli görev üstlenmiş olmalarına rağmen 20. yüzyılın ortalarına kadar erkeğin sahip olduğu ekonomik, politik ve hukuksal haklara sahip olamamışlardır. Feminist düşüncenin 19.ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkmasının nedeni de bahsedilen eşitsizlikle mücadele etmektir.⁵⁴ Feminizme göre aile ve toplumsal cinsiyet rolleri, kadın üzerinde erkeğe kontrol sağlayan ataerkil yapılardır ve kadının ekonomik ve politik karar alma süreçlerinin dışında kalmasına neden olurlar.⁵⁵ Feminist düşüncenin sağladığı farkındalıkların getirileri, 20. yüzyıl başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Kuşkusuz feminist düşünce kadın için olduğu kadar aile kurumunun geleceği için de son derece belirleyicidir.

Türkiye’de ise Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde yaşanan değişimler; kadını, çocuk ve hane halkı için daha donanımlı kılmayı ve kadının toplumdaki statüsünü yükseltmeyi amaçlayan eğitim ve yayınları beraberinde getirmiştir.⁵⁶ Kadınların akademik eğitime ve ev dışı çalışma hayatına katılımına da önem verilmeye başlanmıştır. 1. Dünya savaşı sonrası Türkiye’sinin siyasi tablosu da Türk kadınına ve Türk ailesine bugünkü kimliğini vermekte etkili olmuştur. Özellikle cumhuriyetin ilanından itibaren kalıcı bir değişime gidilmiştir, fakat bu değişim kadın-erkek ilişkilerini eşitlikçi bir şekilde yeniden yapılandırmaktan ziyade yüzeysel değişimler getirmiştir.

Bu iki büyük etkinin yanı sıra, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler de aileyi farklılaştırmıştır. Sağlıkta gelişmeler ortalama yaşam süresini uzatırken, gelişen hijyen ve bakım koşulları çocuk ölümlerini azaltmıştır.⁵⁷ Buzdolabı, elektrikli süpürge, bulaşık makinesi ve çamaşır makinesi gibi ürünler kadının hayatını kolaylaştırmıştır. Bu durum ailenin, kadın ve çocuklara daha çok yatırım yapmasını sağlamıştır.

⁵³ Age, 111-112.

⁵⁴ Judith Kegan Gardiner, “Men, Masculinities and Feminist Theory”, **Handbook of Studies on Men and Masculinities** (Sage Publications, 2005): 35-50.

⁵⁵ Strong, age, 42.

⁵⁶ İsmail Doğan, Tanzimat Sonrası Sosyo-kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 1 (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992), http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi_i.pdf [15.052017].

⁵⁷ Giddens, 2016, 120-121.

Tüm bu dönüşüm, günümüz aile yapısını son derece küresel ve karmaşık bir hale getirmiştir. Günümüzde, özellikle şehirli aileler çift maaşla geçinmektedir. Kadın istihdamı oldukça gelişmiştir. Bunun sonucu olarak, çocukların küçük yaştan itibaren eğitim kurumlarına girdiğini görürüz. Ülkemizde de geleneksel Türk ailesinde alışkın olduğumuz akrabalar arası yardımlaşma hâlâ sürmekle beraber çekirdek ailenin kendi kendine yetmesi ön plana çıkmıştır. Özellikle çocuk bakımında, büyükanne ve büyükbabaların yardımı önemli olsa da birçok aile kendi memleketlerinden uzakta olmaları sebebiyle profesyonel kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Bazı durumlarda ise geleneksel bilgilerin geçerliliğini yitirdiği düşünülerek, ailelerden ziyade uzman kurumlara başvurulmaktadır.

Aileler çoğu zaman çocuklarının geleceği için, uzman bilgisine ve güvenilir, tecrübeli ebeveynlerin deneyimlerine başvururlar. Günümüzde çok fazla bilgi kaynağı olduğundan, alışlagelmiş uygulamalar yeni bilgiler ışığında yeniden değerlendirilir. Ebeveynler çocuklarının kendilerinden daha iyi yetiştirilmesini kişisel bir hedef haline bile getirebilirler. Çocuklara büyükanne ve büyükbabalar bakım sağlıyor olsa bile, belirli bir çizelgeye uymaları beklenir. Kişisel kararları sonucu aşk evliliği yapmış olan ebeveynler, modern, çalışan anneler geleneksel sınırları esnetmiş, hatta kuralları koyanlar olmayı başarmıştır. Bu haliyle Türk ailesi, bir yandan bütüne yakın yaşayan, bir diğer yandan da bütünden kendini ayırmış *işlevsel geniş ailedir*.⁵⁸

İnternet sayesinde her şeyin daha görünür olması, küresel bir aile trendinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnternet, aile hakkında ortak değer ve düşüncelerin yayılmasını desteklemektedir. İnsanlar, internet, televizyon ve diğer iletişim olanakları sayesinde rol model olarak seçtikleri kişilerin davranışlarını içselleştirebilir.

2.2.1. Ebeveynliğin Dönüşümü

Ebeveynlik çocuğun toplumsal hayata hazırlandığı, psikolojik ve fizyolojik bakım, kollama ve destek işini kapsayan bir sorumluluktur.⁵⁹ Ebeveynlerden beklenen en önemli görev çocuğunun nasıl sosyalleştirileceği konusunda kararlar almasıdır.⁶⁰ Ebeveynlik davranışını belirleyen bu kararlar ise toplumun değerleri,

⁵⁸ Kağıtçıbaşı, age, 168-169.

⁵⁹ Bilge Selçuk ile söyleşi, "Türkiye'de Ebeveynlik", *Cogito*, s. 81 (2015): 108-110.

⁶⁰ Berns, age, 115.

amaçları, kültürel ve dini inanışları doğrultusunda verilir.⁶¹ Ayrıca ebeveynlerin yaşları, eğitimleri, meslekleri, sosyal ve ekonomik statüleri ve toplumun yetiştirilen çocukta beklentileri de ebeveynlik davranışı etkileyen etmenlerdendir.⁶²

Toplumda, kolektivist veya bireysel değerler benimsenmiş olabilir. Kolektivist değerlerin benimsendiği toplumlarda; hiyerarşik ataerkil otorite, itaat, ailenin önceliği, otoriteye saygı, disiplin ve bağımlılık çocuk yetiştirirken daha ön planda olacaktır.⁶³ Bireysel değerlerin benimsendiği toplumlarda ise karşılıklı haklar ve yükümlülükler, demokratik bir ilişki, kuralların ve değerlerin mantıksal açıklamalar ve diyalog ile içselleştirilmesi, yüz yüze iletişim, duyguların saklanmadan gösterilmesi, bağımsızlık kazandırma gibi değerlerin ön planda olacaktır.⁶⁴ Türk toplumu bu iki taraflı analizin geçmişte kolektivist kanadına düşerken günümüzde bireysel kanadına doğru ilerlemektedir. Nitekim şiddetle disipline etme, çocuğu kendine bağımlı hale getirme, sevgiyi saklama, çocuğun sözlerini önemsememe ve onu bir birey olarak görmeme gibi davranışlar günümüzde toplumumuzdaki çoğu ebeveyn tarafından kaçınılan ve hoş görülmeeyen davranışlar arasındadır.

Tarihte biraz geriye gidecek olursak modern ebeveynlik davranışlarının ve ebeveynliğin nasıl ortaya çıktığını anlamamız kolaylaşacaktır, fakat bu tarihsel açıklamanın Batı kaynaklı olduğunu da gözden kaçırmamalıdır. Yapılacak olan tarihsel analiz Batı kaynaklarına dayansa da toplumumuz için de geçerli noktalar içermektedir.

Orta Çağ boyunca ebeveynlik ve çocukluk kavramları pek de önemsenmemiştir. Avrupa’da, 19. yüzyıla kadar çocuk, ebeveynleri tarafından baştan atılması gereken bir fazlalık olarak görülmüş ve çocukla duygusal bir bağ kurulmamıştır.⁶⁵ 19. yüzyıl ise, çocuğun ciddiye alınmaya başlandığı çağdır ve disiplinler, cezalandırıcı, boyun eğdirici bir ebeveynlik modelini de beraberinde getirmiştir. Tarihi kaynaklara göre bu dönemde, Batı’da ebeveyn merkezli bir yaşam

⁶¹ Hilal Sen, H. Melis Yavuz-Müren ve Bilge Yağmurlu, “Parenting: The Turkish Context”, **Science across Cultures: The History of Non-Western Science: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures**, ed. Helaine Selin, c. 7 (New York: Springer,2013): 175-176.

⁶² Berns, **age**,116-119

⁶³ **Age**, 120-123.

⁶⁴ **Age**,123-126.

⁶⁵ Zafer Çeler, “Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı”, **Doğu Batı Dergisi**, s. 63 (2013): 168-171.

tarzı ön plandadır.⁶⁶ Bu ebeveynlik modelinde toplumsal uyum adına özgünlükler yok edilmiş, çocukların bireysel ihtiyaçlarından ziyade toplumsal ihtiyaçlara öncelik verilmiştir.

20. yüzyıl, modern ebeveynlik uygulamalarının başladığı bir mihenk taşı niteliğindedir. 20. yüzyılda Freud ve Watson'un etkisiyle çocuğun gözlemlenebilir davranışları ve gözlemlenemeyen bilinçaltı duyguları önemsenmeye başlanmıştır.⁶⁷ Bu süreçte istenen davranışının ödüllendirilmesi, istenmeyen göz ardı edilmesi, tavsiye edilen ebeveyn davranışı haline gelmiştir. Duyguların bastırılması yerine ifade edilmesi özendirilmiştir. 20. yüzyılın ortalarında sıkı zamanlama tablolarının yerini "çocuğun ihtiyaçlarına göre hareket etme" almıştır. Günümüze doğru gelindiğinde çocukların bireysel farklılıklarının kabul edildiği, anne ve baba sevgisinin hissettirildiği bir ebeveynlik tarzı ön plana çıkmaktadır.⁶⁸

Türk toplumuna bakıldığında, ebeveynliğe büyük bir değer verildiği görülmektedir. Karı koca ancak çocuk sahibi olduklarında tam bir aile olarak görülür, çocuksuz çiftler henüz aile olamamıştır. Bu, ebeveyn olmanın insan hayatındaki en büyük aşamalardan biri olmasına bağlanılabilir. Toplumumuz, anne-baba olmanın olgunlaştırıcı ve dönüştürücü rolünün farkındadır.

Ebeveyn olan bireyler daha önce farkında olmadıkları bir dünyaya giriş yaparlar ve artık hayatla ve diğer kişilerle olan ilişkilerini yeniden tanımlamaları gerekmektedir. Çocuk sahibi olan bireylerin geleceğe bakışları, planları, arzuları değişir, toplum onlardan bireysel önceliklerini bir kenara bırakarak çocuklarına öncelik vermelerini bekler. Başka bir deyişle ebeveyn olduğunuzda ötekinin size bakışı da değişir. Artık toplum sizden anne ya da baba olarak hareket etmenizi beklemektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi modern anne babalar çocuk odaklıdır. Çocuk odaklı ebeveynlik tarzı, ebeveynliği daha meşakkatli bir iş haline getirmiştir. Çocuk odaklı ebeveynler günlük hayatlarını çocuğun istek ve ihtiyaçlarına göre organize ederler. Ailelerin hayatlarında, çocuğun bu kadar hâkim olmasının nedeni ise çocuğun gelecek garantisi veya ekonomik bir getiri sağlamasından ziyade duygusal doyum ile ilişkilidir.

⁶⁶ Berns, **age**, 126-127.

⁶⁷ **Age**, 127.

⁶⁸ **Age**, 128.

Türk toplumundaki ebeveynlik anlayışından bahsedilecek olursa, duygusal bağımlılık ve sürekli kontrol kavramlarının altının çizilmesi gerekecektir. Türk anne babası oldukça destekleyici ve ilgilidir fakat özellikle geleneksel çevrelerde çocukların ebeveynlerine saygı duyması, itaat etmesi ve yetişkin olduklarında bile onların onayladıkları şekilde hareket etmeleri beklenir.⁶⁹ Buna rağmen daha eşitlikçi aile yapıları ile karşılaşmamız da mümkündür. 2002 yılına kadar anayasada aile reisi erkek olarak geçmesine rağmen ataerkil yapı ve geniş aile güç kaybetmiş, yani aile daha eşitlikçi bir yapıya kavuşmuştur.⁷⁰ Emre Kongar'ın da belirttiği gibi aile daha açık, özgür ve serbest bir hal almıştır. Birçok ailede hala otorite figürü olmaya devam eden baba, bu süreçte çocukları ile duygusal yakınlık kurabilir hale gelmiştir.⁷¹ Ülkemizde, aile yapıları ve yaşam tarzları çeşitlendikçe ebeveynlik stilleri de çeşitlenmiş, anne-babanın bireysel tercihleri ön plana çıkmıştır.

Özetleyecek olursak, ebeveynlik çok boyutlu olarak tartışılması gereken bir konudur. Ebeveynlik pratik ve duygusal boyutları olan, kültürel ve evrensel bir kavramdır. Ebeveynlik, kişilerin bireysel duygu dünyalarıyla ilişkili manevi bir kavram olduğu kadar, toplumu, toplumun geleceğini ve kişinin toplumdaki konumunu ilgilendiren, toplumsal bir kavramdır.

2.2.2. Anneliğin Dönüşümü

Tina Miller, geç modernitede anneliğin nasıl bir şey olduğunu sorguladığı kitabında, anneliği arzu, deneyim ve kaygı olarak inceler.⁷² Modern dönemde annelik bir arzudur; çünkü kadınlar iş ve eğitim hayatlarından ya da çocuğa uygun şartların henüz oluşmamış olmasından dolayı anneliği ertelemiş olsalar bile, hâlâ anne olmayı arzularlar. Değişen ekolojik ve biyolojik şartlarda çocuk sahibi olmayı çaba ve arzu gerektiren bir durum haline getirmiştir. Annelik aynı zamanda bir deneyimdir çünkü annelik kadına; iniş-çıkışları, ödülleri ve sorumlulukları olan yeni bir rol yükleyerek bu doğrultuda daha önce tecrübe edilmemiş deneyimlerin kapısını aralar.⁷³ Anneliğin bir kaygı olması durumu da kadının iyi bir anne olmak için harcadığı mesai ile

⁶⁹ Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 7. bs. (Ankara: Özgür Yayınları, 2007), 37-38.

⁷⁰ Age, 69.

⁷¹ Emre Kongar, "Türkiye'de Aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri", **Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme** (Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991): 179, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_5_aileyazilari_2.pdf [17.05.2017].

⁷² Tina Miller, **Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 12-13.

⁷³ Age, 17-18.

bağlantılıdır. Modern dönemin getirdiği riskler düşünüldüğünde, modern anneliği benimseyen bir kadının bu kaygılardan kendini alıkoyması oldukça zor olacaktır.

Annelik bedensel bir deneyimin, tarihsel, sosyal, kültürel, siyasi ve ahlaki süreçlerle yoğrulmuş şeklidir.⁷⁴ Annelik, tüm kadınlarda benzer duygulardan beslenir, fakat kültürel süreçlerden etkilenmesi dolayısıyla evrensellikten uzaktır. Her toplum kendisi için daha uygun olan annelik ideolojisinin yaygınlaşması için çaba gösterir. Altta yatan duygular aynı olsa da deneyimler çeşitlidir. Bahsedilmesi gereken bir diğer husus da anneliğin tarihselliğidir. Yukarıda bahsedilen anneliğin “modern” olarak nitelendirilebilmesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Aile ve ebeveynlik gibi annelik de değişime açıktır ve zamanın ruhuna göre şekil alacaktır.

Anneliğin anlamını sorgulamaya kalkarsak bakış açısına göre değişen ve çelişen pek çok tanımlamayla karşılaşabiliriz. Fakat temel olarak annelik; bir yandan bağımlı çocuğun beslenmesi, bakımı ve eğitimi gibi pratik amaçlara hizmet eden, diğer yandan da kadının içsel dünyasını ilgilendiren duygusal, psikolojik ve bireysel bir konudur. Şüphesiz ki anne, yeni dünyaya gelen bireyin geldiği yere uyum sağlaması ve topluma katılması için ilk öğretileri sunan kişidir ve annelik bu haliyle son derece pratik bir roldür, fakat üstlenilen bu rolün duygusal ağırlığı da büyüktür.

Anne olmak kadının toplum tarafından nasıl algılandığını değiştirdiği kadar kadının bireysel his ve eylemlerini de değiştirir. Anne olan kadın tercihlerini, zevklerini, değerlerini ve hatta diğer insanlarla ilişkilerini gözden geçirir ve kişi kendisini ailesinde ve toplumda yeniden konumlandırır.⁷⁵

Hiç şüphesiz ki kadınlar için yeni bir toplumsal evren kurmayı gerektiren en büyük rol değişimi kadınlıktan, “anne kadınlığa” geçiştir. Yeni tecrübelerle dolu bu evren, yeni anne olan kadınları diğer annelere yönlendirir. Kadınlar hem bilgilerinden faydalanmak, hem de anneliği konusunda onay almak için tecrübeli annelere yaklaşırlar.⁷⁶ Annelik başta yakın çevre olmak üzere, tüm annelerin psikolojik ve pratik desteğine ihtiyaç duyulan bir süreçtir.⁷⁷ Stern’in tanımlamasıyla “annelik ustadan çırağa geçen bir zanaattır” ve bu zanaat öğrenilirken rehber nitelikte onaylayıcı bir çevre aranır.⁷⁸ Özellikle, anneliğin ilk dönemlerinde aranan bu destek,

⁷⁴ Age, 15.

⁷⁵ Stern ve diğerleri, age, 1-5.

⁷⁶ Age, 89.

⁷⁷ Age, 90.

⁷⁸ Age, 90-91.

anneninin diğerkadınlarla daha fazla iletişime geçmesini gerektirirken, küçük bir rekabetin de kapılarını aralar.

Anneliğinin Türk toplumundaki haline bakıldığında küresel trendlerle örtüşüğünü görülür. Toplumumuzdaki toplumsal cinsiyet normları, Türk kadınıni küçük yaşlardan itibaren anne olmaya hazırlar, fakat tüm bu hazırlığa rağmen ancak fiziksel ve duygusal pratik anneliğinin tüm gerçekliğiyle ortaya çıkmasını sağlar. Yeni konumu kadına başka bir dünyanın kapısını aralar artık anneler dünyasına girmesine izin verilmiştir. Kadın toplumsal cinsiyet kalıpları ve kültürel birikimin öncülüğünde anneliğinin içeriği hakkında bir tahminde bulunabilir olsa da annelik emek ile ortaya çıkan psikolojik bir durum ve yeni bir kimliktir. Annelik kadınlık temelinin üzerine dikilmiş bir binadır. Kadınların bu eşsiz deneyimi, bir değişimden ziyade yeni bir varoluş durumunu işaret etmektedir.

Hem fiziksel hem de duygusal bir boyutu olan annelik, kadınlar için hayatlarının en belirleyici olayı haline gelecektir. Anneliğinin kadının hayatında bu kadar belirleyici olmasında; kültürün, toplumsal değerlerin ve hatta dinin büyük payı vardır. Sadece bir kadinken, sıradan (profan) hatta bazen “kötü” olarak sınıflandırılabilen kişi, çocuk sahibi olduğunda kutsal (sacred) bir kimlik kazanır.⁷⁹ Her kutsal gibi gözden kaçırılmaz ve sıkı sıkıya takip edilir. Toplumumuzda anneye atfedilen değer o kadar büyüktür ki, annesine laf söylemek kişiye yapılmış en büyük hakaret olarak kabul edilir. Bu kadar değer gören anne ise bu değerini karşılığını verebilmek adına çok çaba sarf eder.

Anneliğinin inşasında toplumun genelinin anneliğe bakışı ve hayatımızdaki *önemli ötekilerin* (significant other)⁸⁰ rolü büyüktür çünkü anneliği yakından tecrübe etmiş ya da bilirkişi olarak bilinen kişilerin onayı aranır. Anne kişisi, kendini diğer annelerle kıyaslayarak, kendine erişmeye çalışır, çoğu zaman kendisini eleştirir.

⁷⁹ Durkheim bütün dinlerin kutsal ve profan ayrımına dayandığını savunmuştur. Dinin kaynağı da toplum olarak görüldüğünden, kutsal ve profan olanı belirleyen toplumsal olgulardır. Bkz. Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, çev. Fuat Aydın (İstanbul: Ataç Yayınları, 2005), 17-26. Bu düşünceyi temel aldığımızda; ataerkil bir kültürde kadın gündelik ve sıradan hayatı temsil eder, bedensel ve ruhsal olarak da şeytani ve kötü olanla ilişkilendirilmiştir fakat bu kötü beden toplumun ve kolektif bilincin muhafazası ve sürdürülmesi doğrultusunda kullanıldığında kutsanır. Anne olmak toplumu yeniden üretmek anlamına geldiğinden kadının kutsallaşmasına vesile olur. Yaratıcı olan aslında tanrıdır ve bu özelliklerde aslen tanrısal özelliklerdir, kutsallaşmanın nedeni bu benzerliktir.

⁸⁰ Kişinin benliğinin gelişiminde önemli etkisi olan kişi ya da kişilerdir. Onların düşünce ve davranışlarını gözlemler, rollerimizi yerine getirirken onları taklit edebiliriz. Düşünce ve davranışlarımızı belirlerken onların tepkilerini de hesaba katar, önemseriz. Bkz. Erica Owens, “Significant Others”, **The Blackwell Encyclopedia of Sociology**, ed. George Ritzer (Oxford: Blackwell Publishing, 2007): 4328.

Başkalarının görüşleri annenin *ayna benliğinin* (lookig glass self)⁸¹ oluşumu için referans noktası hale gelir. Bu durum, annelikte çevrenin belirleyici bir etmen olduğunu göstermektedir.

Diğer annelere sadece onaylanmak için değil deneyimlerinden ve bilgilerinden yararlanmak, sosyal, psikolojik ve maddi destek sağlamak, endişe ve mutluluklarını paylaşmak ve anne olmanın getirdiği duyarlılıkları daha geniş kitlelere duyurmak için de ihtiyaç duyulur. Yani, annenin yeni rolüne girebilmesi için diğer kadınlar kilit önemdedir. Anne olmak son derece kişisel bir edim olsa da toplum anneye ve anne olma süreciyle son derece ilgilidir. Annelik, kadınların kimliklerinin şekillenmesinde çoğu zaman ırk, yaş, meslek ve statülerinden daha belirleyicidir.⁸² Üstelik kadının, bu büyük yatırımının sonucu da belirsizdir. İşte bu belirsizlik anneleri dünyaya, çocuklarına ve birbirlerine karşı daha duyarlı hale getirir. Özellikle 21. yüzyılın agorafobisini yenmiş kadınları, dünyayı kendileri ve çocukları için daha yaşanabilir bir yer yapmak için büyük çaba sarf eder ve ellerindeki tüm araçlardan yararlanmayı ihmal etmezler.

Modern hayat koşulları, anne olan kadınlar için de geleneksel olandan ayrılmayı gerektirmiştir, fakat anneliğin konuşulmayan yüzü baki kalmıştır. Ünlü feminist yazar Simone de Beauvoir’a göre kadın annelik ile ilgili keyifsiz deneyimlerini kendine saklar, çünkü kadının iç dünyasındaki gerçeklik görünürdekinden farklıdır.⁸³ Anne olmak kadın için büyük içsel gerilimlerin önünü açar, dünyaya topyekûn yeni bir varlık getirmek ve ondan başlıca sorumlu kişi olmak lafta kolay olsa da gerçekte hiç de kolay değildir.⁸⁴

Geleneksel toplumda son derece doğal bir durum olan ve kadınlardan biyolojik olarak yapmaları gerekenden fazlası beklenmeyen annelik görevi, günümüzde oldukça talepkâr bir hal almıştır. Geçmişte, “nasıl daha iyi bir anne olurum” endişesiyle kitaplara, internete, televizyona başvurmak gerekmiyordu. Geleneksel bilgi çocuğun hayatta kalması için yeterli görülüyor ve *otoriter bilgi*⁸⁵

⁸¹ Kişinin başkalarının onu nasıl değerlendirdiğini hayal ederek oluşturduğu benlik algısıdır. Bkz. Cooley, *age*, 168-210.

⁸² Terry Arendell, “Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade’s Scholarship”, *Journal of Marriage and Family*, c. 62, s. 4 (2000): 1192.

⁸³ de Beauvoir, *age*, 122-123.

⁸⁴ Stern ve diğerleri, *age*, 17.

⁸⁵ Toplum tarafından genel kabul gören ve dönemin koşullarına göre şekillenen, kadınların beklenti ve deneyimlerinden nasıl bir anlam çıkarması gerektiğini belirleyen bilgidir. Daha fazla bilgi için bkz. Miller, *age*, 58-61.

yakın çevreden kolayca edinilebiliyordu.⁸⁶ Çocuklar, herhangi özel bir çaba gerekmeksizin, tabiri yerindeyse düşe kalka büyüyordu. Annelik kadın için bir kader, zorunluluk, kadınlığın işareti ve ondan beklenen en önemli roldü.⁸⁷

Türk toplumunda özellikle tarımsal bölgelerde, ev dışında da çalışan kadının çocuğu ile geçirebileceği boş bir zamanı yoktu. Özellikle geniş ailelerde, ailedeki tüm bireylerin ihtiyaçlarını düşünmek zorunda olan kadın, çocuk sayısı da fazla ise çocuğun fiziksel ihtiyaçları dışındaki ihtiyaçlarına yönelemiyordu, ya da böyle bir ihtiyaçtan haberdar değildi. Deyim yerindeyse, çocuklar yakın çevrede korunup kollanarak ortaklaşa büyütülüyordu. Çocukların çeşitli problemleri de geleneksel bilgiye başvurularak çözümlenmeye çalışılıyordu.

Bugün geldiğimiz noktada ise gerek Türk toplumunda gerekse global çerçevede, geleneksel bilginin yerini uzmanlık bilgisinin aldığı altı çizilmelidir. Özellikle sağlık alanında, hamilelik sürecinden itibaren başlayan tıbbileşme süreci anneliği kuşatmış gibi görünmektedir. Fiziksel sağlığın yanı sıra ruhsal sağlık da gözetilmekte, anneler, çocuklarının ve kendilerinin ruhsal refahını sağlayabilmek adına psikologlara, pedagoğlara, çocuk gelişimi uzmanlarına, kısaca uzmanlara danışmaktadır. Hayat koçları, doğum koçları, kişiye özel ebeler hem hamilelik sürecinde hem de doğum sonrasında kadının yardımına koşmakta, uzmanların yanı sıra kadın da kendini annelik hakkında yetiştirebilmek için uğraşmaktadır. Konferanslar, paneller, sertifikalı etkinlikler ve ebeveynliğe hazırlık kursları ile güvenilir ve nesnel bilgi edinildiği düşünülürken, deneyimler sonucu elde edilen öznel bilgi yeterince güvenli bulunmaz.⁸⁸

Modern yaşam tarzının getirdiği uzmanlaşmanın yanı sıra uzmanlık alanlarında bir çeşitlenme söz konusudur. Daha önce varlığından bile haberdar olunmayan; anne-çocuk etkinlikleri, hamile yogası, çocuk beslenmesi, çocuk oyunları, çocukla evde vakit geçirme, çocuk kitapları gibi pek çok konu, üzerinde düşünülmesi ve çalışılması gereken uzmanlık bilgileri haline gelmiştir.

Uzmanlık bilgisi çeşitlenmiştir ve bu bilgilere duyulan ihtiyaç çoğalmış olsa da direk olarak uzmanlara ulaşmak maddi ve manevi fedakarlıklar gerektirebilmektedir. Bu zorluklar nedeniyle aileler, zaruri olmadığı sürece,

⁸⁶ Age, 56-60.

⁸⁷ de Vaut, age, 356.

⁸⁸ Miller, age, 122.

kitaplardan, konuşmacılardan, televizyon programlarından ya da internetten çocuk bakımı ve annelik konularında edindiği bilgileri uygularlar. Özellikle ilk anneliklerde, annelik deneyiminin yokluğundan kaynaklanan güvensizlik ve yoğun endişe hali, kadına uzmanlara daha bağımlı kılar. Kadın deneyim kazandıkça, uzman bilgisinin değişkenliğini fark edecek ve kendi önsezilerine güvenmeyi öğrenecektir. Tina Miller'ın da belirttiği gibi annelik, pratik yaparak geliştirilebilen, sosyal bir benliğin oluşması sürecini işaret eden bir kariyerdir.⁸⁹ Bu kariyerde parlak bir yerlere gelebilmek için koşulların öne sürdüğü *otoriter bilginin* takip edilmesi gereklidir.

2.2.3. Çocuk ve Çocukluğun Dönüşümü

Çocuk ailenin önemli bir parçasıdır. Çocuk sahibi olmak; kendin için daha az vakit, alınması gereken daha çok karar, kolayca başınızdan atamayacağınız bir sorumluluk demektir. Modern bireyler, çocuk sahibi olmayı, çocuk yetiştirmeyi, anne-babalık sorumluluğunu oldukça ciddiye alırlar. Anne-babaların çocuklarından beklentileri oldukça kısıtlıyken onlara karşı duydukları sorumluluk duygusu büyüktür. Çocuk sahibi olmak artık, yetişkinlerin ileriki yaşlarda hayat garantisi aramalarından çok, duygusal doygunluklarını sağlamak için “seçtikleri” bir durumdur.

Çocuk, birinin oğlu veya kızıdır, fakat yan anlamları düşünüldüğünde, belirli bir olgunluk derecesini, yaş aralığını, idrak ve bilgi seviyesini de belirlemekte kullanılan bir sözcüktür. Cevat Özyurt da çocukluğun iki yaygın anlamı olduğunu belirterek şu tanımlamaları yapmıştır: “Çocuk, öncelikle birisinin evladı olmak anlamına gelir. İkinci anlamda çocuk ise ekonomik ve hukuksal yönden henüz yetişkin statüsüne gelmemiş kişileri ifade eder.”⁹⁰

Tanımlardan da anlaşılabilceği gibi modern çocukluk, çocuğun kendi kendine yetemediği fikri üzerine kuruludur. Çocuk ister aktif sosyal eyleyici ister yapısal olarak şekillendirilen bir nesne olarak görülsün, her iki durumda da ebeveynlerine ihtiyaç duyar.⁹¹ Bu açıdan çocukluğun bir bağımlılık durumuna işaret ettiği söyleyenebilir.

⁸⁹ Age, 176.

⁹⁰ Cevat Özyurt, “Çocukluk Sosyolojisi”, *Aile sosyolojisi*, ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım (İstanbul: Açılım Kitap, 2016): 155-156.

⁹¹ Age, 156.

Çocuğun bağımlı konumu, geçmişle kıyaslandığında yeni bir olgudur. Günümüzde çocuk ailesine tâbidir, fakat bu tâbiyet modern devlet tarafından belirli kurallarla sınırlandırılmıştır. Devletler çocukların çalıştırılmaması ve çeşitli şekillerde sömürülmemesi için önlemler almıştır. Her ne kadar bütüne ulaşamasa ve arzulananı veremese de bahsedilen önlemler çocukluk ile ilgili algının değişmesinde önemli bir yere sahiptir. Örneğin, geleneksel toplumda ev içi ve dışında üretime katkı sağlaması beklenen çocuklardan, modern toplumda yalnızca okula gitmeleri beklenir.

Çocukluk sosyolojisi, çocukluğu kültürel, tarihsel ve toplumsal olarak belirlenen bir süreç olarak görür.⁹² Çocuğa ve çocukluğa bakış, tarihsel olarak değişir, örneğin; tarım ve hayvancılığın yapıldığı toplumlarda çoban veya tarım işçisi olarak çalıştırılan çocuklar, 20. yüzyılın başlarında, değişen koşullar sonucu fabrika işçileri olarak çalıştırılmışlardır.⁹³ Bu dönemde çocuk işçiler sanayi toplumuna ihtiyacı olan ucuz işçiyi ve esnek çalışma saatlerini sağlamıştır.⁹⁴ Teknolojik ve ekonomik gelişme, sağlık ve eğitim alanlarındaki ilerlemeler çocukları iş hayatından alıkoyarken eğitim hayatına yönlendirmiştir. Geleneksel üretim biçimlerinin yok olarak eğitimin ustadan alınması anlayışının yerine modern, profesyonel eğitim kurumlarının geçmesi de çalışma hayatını çocukluktan sonraki dönemlere ertelemiştir. Modern toplumda eğitim, profesyonel iş hayatına geçiş için bir eşik olduğundan ve net bir gelir elde etmek için ön şart olarak kabul edildiğinden, bireyler daha uzun süre ailelerine bağımlı kalmaya başlamıştır. Özellikle Türk toplumundaki gibi ebeveynler ve çocuk arasındaki duygusal bağın yoğun olduğu toplumlarda, yetişkin bireyler bile anne-babasına bağımlı çocuklar gibi yaşamını sürdürebilmektedir.

Çocukluğun insan hayatında ayrı bir dönem olarak kabul edilmesi 17-18. yüzyıllara, hatta Shorter tarafından 16. yüzyıla dayandırılmıştır.⁹⁵ Bundan öncesinde ise çocukluk ve çocuk ayrı bir ilgi gerektiren, özel bir dönem olarak görülmemektedir. Çocukluk hakkındaki çalışmaların öncüsü olarak kabul edebileceğimiz Aries'e göre Orta Çağda çocuk ve ebeveynleri arasında şefkat,

⁹² Age, 155-157.

⁹³ Age, 165-167.

⁹⁴ John Clarke, "Histories of Childhood", **Childhood Studies: an Introduction**, ed. Dominic Wyse (Malden, MA: Oxford, UK: Blackwell Pub., 2004): 9.

⁹⁵ Edward Shorter, **The Making of the Modern Family** (New York: Basic Books, 1975)'den Aktaran Sheila McIsaac Cooper, "Historical Analysis of the Family", **Handbook of Marriage and Family**, ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz ve Gary W. Peterson, c.1, 2. bs. (New York: Springer Science + Business Media, 1999): 24.

merhamet, sevgi gibi duygusal bağlara dayanan bir yakınlık yoktu. Çocuk günahkâr bir şekilde dünyaya gelen, şeytani bir üründü. Üstelik çocukluk yetişkinlikten ayrılmıyordu. Orta Çağ sanatında çocuk bedeni insan hayatının özel bir dönemini yansıtacak şekilde değil, ufak bir yetişkin gibi yansıtılıyordu.⁹⁶

Aries, Orta Çağ'da çocukların küçük yetişkinler olarak görüldüğünü; sanat eserlerine, çocuk kıyafetlerine, oyunlara ve çocuğun nasıl algılandığına bakarak tespit etmiş ve tespitleri onu çocukluğun tamamen modern bir icat olduğunu düşünmeye itmiştir.⁹⁷ 17. yüzyıl itibari ile ise çocukluk ayrı bir dönem olarak kabul edilmeye başlanmış, yavaş yavaş çocuğu koruyup kollayan aile modeli ortaya çıkmaya başlamıştır.⁹⁸

Aries'in çocukluk hakkındaki bu görüşleri pek çok takipçi kazanmış olsa da farklı görüşler yok değildir. Örneğin Pollock, 1500-1700 yılları arasında yazılmış günlük ve otobiyografi gibi bulabildiği ilk elden kaynakları inceleyerek çocukluğun modern bir icat olmadığını savunmuştur. Pollock, bu kaynaklara dayanarak, tıpkı şimdiki gibi ebeveynliğin olumsuz algılanmasına neden olan uç örnekler olmasına rağmen bu uç örnekleri genele mal edemeyeceğimizi söyler.⁹⁹ Bu noktada, biz de çocukluğun modern dönemde hiç yoktan var edilmediğini kabul etmekle beraber, modern çocukluk kavramının önceki dönemlerdekine benzemediğini belirtmeliyiz.

Şimdiye kadar bahsedilen Batılı perspektiften Türk ve İslam kültürünün çocuğa olan yaklaşımına dönüldüğünde, İslam'ın çocuğa Hıristiyanlık'tan çok daha sıcak yaklaştığı görülecektir.¹⁰⁰ Nitekim İslam'da çocuğun günahkâr olarak doğması görüşüne yer yoktur. Türk kültüründe ise şimdiki çocukluk kavramından uzak da olsa, ebeveynlerle, özellikle de anne ile sevgi ve şefkate dayanan bir ilişki kurulduğu söylenilebilir. Bahsettiğimiz tüm bu olumlu yönler rağmen, dayak, çocuğu sindirme, korkutma gibi disipline etme yöntemlerinin de çokça kullanıldığını belirtmeliyiz.¹⁰¹

⁹⁶ Philippe Aries, *Centuries of Childhood* (New York: Alfred A. Knopf, 1962), 33-34.

⁹⁷ *Age*, 129-138.

⁹⁸ Clarke, *age*, 5.

⁹⁹ Linda A. Pollock, *Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1983)'den aktaran John Clarke, "Histories of Childhood", *Childhood Studies: an Introduction*, ed. Dominic Wyse (Malden, MA: Oxford, UK: Blackwell Pub., 2004): 7.

¹⁰⁰ Avner Gil'adi, "İslam Uygarlığında Bir 'Çocukluk' Kavramı Var mı?", *Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk*, çev. Tolga Şenkaya, ed. Bekir Onur (Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2001), 105-114.

¹⁰¹ Yörükoğlu, *age*, 37-38.

Yakın geçmişte bile Türk toplumunun çocuk ve çocukluk hakkındaki geleneksel fikir ve davranışlarından vazgeçmemiştir. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın 1970 yılında yaptığı Çocuğun Değeri Araştırması, kız ve erkek çocuk arasında yapılan ayrımı, çocuğun gelecek için bir garanti olarak görüldüğünü ve çocuktan itaat ve uyum beklendiğini gözler önüne sermiştir.¹⁰² Kağıtçıbaşı, bu araştırmasında özellikle düşük eğitim seviyesi ve yetersiz şehirleşmenin olduğu bölgelerde çocuğa faydacı bir yaklaşım olduğunu, yani çocuğun bir sosyal güvence olarak görüldüğünü tespit etmiştir, yine bu bölgelerde kız çocuğu evde geçici olarak görüldüğünden ve gelecekte aileye ekonomik bir getiri sağlayamayacağı düşünüldüğünden erkek çocuğun daha gözde olduğunu tespit etmiştir. Eğitim seviyesi düştükçe ve şehirleşme seviyesi azaldıkça, çocuk sayısının çoğaldığı ve çocukların itaatkâr bir şekilde yetiştirilmesine verilen değerin arttığı da tespitler arasındadır.¹⁰³

Kağıtçıbaşı'nın 2000 tarihli *Çocuğun Değeri Araştırması*'nda ise çocuğa faydacı yaklaşımda bir düşüş gözlenirken psikolojik değer yaklaşımında bir yükselme olduğu görülmüştür.¹⁰⁴ Özellikle kentli orta sınıfta, aile bireyleri arasındaki ekonomik bağımlılığın yerini, duygusal ve psikolojik bağ almıştır. Aileye itaat etmeye verilen önem azalmış ve bunun yerini özerklik ve kendine güven almıştır. Kırsal ve düşük gelirli bölgelerde ise okul başarısı, popülerlik ve aileye itaat daha çok önemsenirken, özgüven arka sıralarda kalmıştır. Bu araştırmadan da anlaşılabileceği gibi, çocuk ve çocukluk hakkında Türk toplumunun da düşünsel bir dönüşüme uğradığı muhakkaktır.¹⁰⁵

2000'li yıllarda Türk toplumunda da çocuğa verilen değer artmış, çocukluk özel ihtiyaç ve imtiyazların olduğu bir dönem olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çocukla kurulacak duygusal yakınlık ve güven bağı ebeveyn ve çocuk arasında kurulacak en önemli bağlar arasına girmiştir. Tüm bunlara ek olarak ailelerin çocukları için harcadıkları mesai de artmıştır. Tüm gün çocukla beraber olmaktan ziyade, çocuğu hayata hazırlayabilecek, çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimine katkı sağlayacak etkinliklerle, kısıtlı bir zamanı "kaliteli" geçirmek ve çocuğa küçük yaşlardan itibaren akademik hayatta başarı sağlayacak eğitimler sağlamak ebeveynlerin başlıca sorumlulukları arasına girmiştir.

¹⁰² Kağıtçıbaşı, 2012, 162-165.

¹⁰³ Kağıtçıbaşı, 2012, 161-166.

¹⁰⁴ Age, 181.

¹⁰⁵ Age, 2012, 180-183.

Görüldüğü gibi modern çocuk ve çocukluk kavramları büyük ölçüde aydınlanma düşüncesi, sanayi devrimi, bilimsel devrim ve modern refah devletinin ortaya çıkması ile şekillenmiştir. Batı’da, bireyselleşme ve demokratik değerlerin yükselmesi, insanın değerinin artmasına, dolaylı olarak da çocuğun değerinin artmasına vesile olmuştur. Sonuç olarak, modern çocukluk kavramının hayatlarımıza girmesi, modern ebeveynliği, ebeveynlikte uzmanlaşmayı, çocuk bakımının tıbbileşmesini ve bunun gibi pek çok olguyu beraberinde getirmiştir.

Bugün ise tartışılması gereken modern ötesi bir çocukluk kavramı vardır. İnternetin ve kablosuz teknolojilerin ortaya çıkması çocuğu ve çocukluğu oldukça etkilemiştir. Çocukların erken yaşlardan itibaren tanıştıkları internet, onları görmemesi gereken şeylerle yüzleştirmiştir. İleri teknoloji ürünleri ve küresel internet ağını kolayca kullanabilen çocuklar, ulus devletin sınırları dışında korumasızdırlar, bu durum çocukların yeni tehlikelerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.¹⁰⁶

2.3. Bilgi Çağında Yaşamak ve Ebeveyn Olmak

2.3.1. Bilgisayar ve İnternetin Hayatlarımıza Girişi

İçinde bulunduğumuz zaman dilimi pek çok şekilde adlandırılmaktadır. Kimileri teknoloji çağı, kimileri bilgi çağı, kimileri ise dijital çağ demeyi tercih ederken, bu adlandırmaların hepsi aynı şeye işaret etmektedir: internet ve bilgisayar. İnternet ve bilgisayar ikilisi 20. yüzyılın en büyük icatlarıdır. Onlara bu sıfatı kazandıran ise yarattıkları amaçlanmış ya da amaçlanmamış, kültürel ve yapısal değişikliklerdir.

İnternetin ve bilgisayarın neden olduğu yapısal değişikliklerden bazıları ekonomik, kamusal, siyasi ve hatta uluslararası tüm icraatların internet aracılığı ile sürdürülmeye başlanmasıyla ilişkilidir. Bütün kurumsal yapılar karmaşık sistemlerini bir bilgi deryası olan internetin görünmez beynine işlemiş, internet ve bilgisayar, küresel ekonomik sistemin sorunsuz sürdürülebilmesi için görünmez bir zincir haline gelmiştir. Kuşkusuz ki, internetin etki alanı kurumsal yapılarla da sınırlı kalmamıştır. İnternet, insanlara sanal bir dünya sunmuştur. Ben Agger’ın da belirttiği gibi internet

¹⁰⁶ Krishna Kumar, “Childhood in Globalising World”, *Economic and Political Weekly*, c. 41, s. 38, (2006): 4030-4034.

“kişinin kendisini dünyaya sunması” için yeni bir sahnedir.¹⁰⁷ Bu yönüyle internetin sosyal yapıyı etkileyen bir yanı olduğu kadar, insanların gündelik hayatlarını etkileyen bir yanı da vardır.

Bir diğer yandan, internet pek çok yeni icadın da önünü açan ve yeni teknolojik atılımların gerçekleşmesini kolaylaştıran esin verici bir araçtır. İnternet, yeni ihtiyaçlar ve önceden imkânsız görülen yeni fikirler yaratmayı başarmıştır. Örnek vermeniz gerekecek olursa, insan yaşamını kolaylaştıran birçok “akıllı” ürünün internetten yararlandığını söyleyebiliriz. Tüm bu dijitalleşme ve “akıllanma” süreci, interneti elzem bir ihtiyaç haline getirmiştir. Kimisi iletişim için ihtiyaç duyar, kimi oyun için kimi yeni arkadaşlar için, ama her ne olursa olsun bir kere varlığına alışıldığında ona hep ihtiyaç duyulur. Öyle ki, internet ve bilgisayar bir bağımlılığa dönüşebilir ya da kumar, alışveriş gibi bağımlılıklar için bir araç olarak kullanılabilir. Kullanım ve doyumlar teorisinde de vurgulandığı gibi internet kullanımı kullanıcının ihtiyaçlarıyla ilintilidir ve herkesin elde ettiği doyum da ihtiyacının ne kadar giderildiğiyle bağlantılı olarak değişir.¹⁰⁸

İnternetin bizlere sunduğu bir diğer imkân da zamansızlık ve sınırsızlık hissidir. İnternetin verdiği bu zamansızlık ve sınırsızlık hissi bir yönüyle insanı hayal gücünün sınırlarını zorlamaya yönlendirir, aralarında aşılmaz mesafeler olan insanları birbirine görünür kılar, insan aklının unuttuğu bilgi ve belgeleri saklar. İnternet, aralarında dil, din ve kültür farkı olan insanları bir araya getirir ve onları birbirine yaklaştırır. Sınırları aşan bu görünmez bağlantı sayesinde sanal yakınlıklar oluşur. Üstelik tüm bunları yapmak da çok fazla vaktimizi almaz, internet her an elimizin altındadır ve onu istediğimiz zaman kullanabiliriz. İnternetin sahip olduğu hız hayatlarımızı kolaylaştırır niteliktedir.

Şimdiye kadar pek çok yönüyle açıklamaya çalıştığımız internet, Castells’in tanımlamasına göre; “evrensel, sayısal bir dili konuşan yeni bir iletişim sistem”idir.¹⁰⁹ Castells’in internetin iletişimsel yönünü ön plana çıkaran bu tanımlamasının altında yatan neden; internetin çeşitli iletişim yöntemlerini tek bir

¹⁰⁷ Ben Agger, *The Virtual Self: A Contemporary Sociology* (Malden, USA: Blackwell Publishing, 2004), 160.

¹⁰⁸ Müge Demir, “Kullanım ve Doyumlar Kuramı Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Beykent Üniversitesi Örneği”, *İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim*, ed. Özlem Oğuzhan (İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2015): 139-145.

¹⁰⁹ Castells, *age*, 2.

sistemde buluşturmasıdır.¹¹⁰ İnternette yazılı, sözlü, görsel ve işitsel tüm iletişim biçimleri aynı anda kullanılabilir. Castells'ın internetle beraber gelen kültürel değişikliğe dair çözümlemesi Postman'ın görüşlerine dayanmaktadır; ona göre iletişim kültürün başlatıcısı ve aktarıcısıdır. Yani, iletişim tarzımızdaki değişiklikler kültürel değişikliklerin de kaynağı olacaktır.¹¹¹ Bu görüş bizim internet ve sosyal medyaya dair bakışımızı da etkileyen son derece önemli bir görüştür. Şüphesiz ki, bağımsız bir birey olmamızın yolu diğerlerini gözlemlememizden ve diğerlerinin de bizi gözlemlediğini düşünmemizden geçer, kişi “kendi” olmaya yaklaştığı her deneyimde bu ikisinden faydalanır. Bireylerin kendileri ve diğerleri hakkındaki karşılıklı gözlemleri iletişim ve etkileşim süreci içerisinde duygu, hareket ve sözcüklere dökülür. İletişimin olduğu her ortam bireyi inşa edici bir etkiye sahiptir, bahsedilen iletişim alanı sanal da olsa hayat biçimlerimizi, davranışlarımızı, duygularımızı ve benliğimizi dönüştürecektir.

Bilgisayar ve internetin geçmişine bakıldığında, ilk kez askeri ve bürokratik yapılar tarafından kullanıldıklarını görürüz. Şimdi kullanılan bilgisayarların atası olan ilk bilgisayar 1940'larda, 2. Dünya Savaşı sırasında kullanılmak için geliştirilmişti fakat oldukça büyük ve karmaşıktı. 1950'lere gelindiğinde bu büyük aletler hâlâ sadece uzmanlar tarafından kullanılabilmekteydi. 1970'ler ise bilgisayarın küçüldüğü ve herkes tarafından kullanılabilir bir hal aldığı yıllardır.¹¹² İnternet ise ilk olarak 1964 yılında, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya arasındaki sıcak savaşta ABD tarafından geliştirilmiş ve askeri teknolojinin gelişimi için bazı üniversite ve araştırma enstitüleri tarafından kullanılmaya başlanmıştır.¹¹³ ABD savunma bakanlığının ARPANET olarak adlandırdığı bu proje zamanla askeri amaçların dışına taşarak önce tüm bilim adamlarının kullanımına, 90'lı yıllarda ise kademeli olarak sıradan insanların kullanımına açılmıştır. Bu süreç ARPANET'i, İNTERNET'e dönüştürmüştür.

İlk yıllarında sadece askeri amaçlarla kullanılmak üzere geliştirilen internet bugün ceplerimizdedir. İnternetin cep telefonlarına entegre olması, onu daha ulaşılabilir, kolay kullanılabilir ve ucuz maliyetli kılmıştır. Bugün cep telefonu

¹¹⁰ Age, 440.

¹¹¹ Neil Postman, **Amusing Our selves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business** (New York: Penguin Books, 1985)'dan aktaran Manuel Castells, “Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür”, **Ağ Toplumunun Yükselişi**, c. 1 (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 440-441.

¹¹² Chatfield, age, 19-20.

¹¹³ Castells, age, 59.

uygulamalarının da sayesinde, haber sitelerini anlık takip edebilir, iş maillerimizi görüntüleyebilir, mesafeyi dert etmeksizin görüntülü, sesli ve yazılı görüşmeler gerçekleştirebiliriz. Cebimizde taşıdığımız internet, bizim için bazen bir toplumsallaşma aracı, görüşlerimizi paylaşabileceğimiz kamusal bir alan, bazen ise hayatımızı kolaylaştıran, oturduğumuz yerden tüm işlerimizi halletmemizi sağlayan bir araç haline gelebilir.

Tüm bu iletişimsel yönlerine ek olarak internetin bilgi edinme konusunda sağladıkları da atlanmamalıdır. Konu bilgi edinmek olduğunda internet, kitapların ve ansiklopedilerin yerini almış durumdadır, fakat internetin sağladığı bu bilgi deryası içerisinde neyin doğru neyin yanlış olduğunu seçmek oldukça zor hale gelmiştir. Bireysel katılımın mümkün olduğu, bu denetimsizlik ve kısmi düzensizlik ortamında, herkesin söyleyecek bir şeyleri vardır ve bu durum da bilgi kirliliğine ve düzensizliğe neden olur. Tüm bunlara ek olarak son on yılda yükselişe geçen, sanal kamu alanları olarak da adlandırabileceğimiz sosyal medya siteleri de Google kadar tıklanan ve bilgi alışverişinin sağlandığı sanal ortamlardır.

İnternetin sıradan insanların hayatlarına girmesi ile beraber kullanım alanlarında ve kullanım şeklinde bazı değişiklikler yaşanmıştır. Başlangıçta sadece pratik amaçlarla kullanılan internet yaygınlaştıkça bir paylaşım ortamı haline gelmiştir. İnternet kullanıcıları, kendi içeriklerini şekillendirebilir, paylaşabilir ve diğer kullanıcılarla etkileşim kurabilirler. Üstelik internet diğer iletişim aygıtları gibi tek taraflı ve tek yönlü de değildir, internetin sunduğu iletişim imkânları son derece interaktiftir. Sosyal medya dediğimiz şey de bu sürecin ürünüdür.

Sosyal medya, ilgi ve ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılan sanal bir iletişim ve etkileşim alanı olarak tanımlanabilir, fakat sosyal medyanın bileşenleri bu tanımdan çok daha karmaşıktır.¹¹⁴ Sosyal medya sosyalliğini içerik oluşturabilme ve paylaşma, içerik değiştirme ve değerlendirme, ortak ilgi alanlarına dayanan ağlar oluşturabilme özelliklerine borçludur.¹¹⁵ Aslında sosyal medyayı diğer medya araçlarından farklı yapan özellikleri de bunlardır. Sosyal medyada; katılım, diyalog, bağlantı ve karşılıklı iletişim sosyal medyada bir arada bulunur.

Yukarıda özelliklerini saydığımız sosyal medyayı daha somut görebilmek için bazı sosyal medya sitelerinin temel özelliklerinden yararlanabiliriz, bu siteler

¹¹⁴ Levent Eraslan, **Sosyal Medyayı Anlamak**, 2. bs. (İstanbul, Nobel Yaşam,2016), 2.

¹¹⁵ Age, 6-8.

odaklanılacak sosyal medya sitesi olan Instagram'ı anlamamız için de yararlı olacaktır.

Bloglar ve forumlar şimdiki sosyal medya mecralarının öncüleri olarak kabul edebilir. Bloglar, tek kişi tarafından yönetilen kişisel web sayfalarıdır, fakat iletişime ve etkileşime de kapalı değildirler.¹¹⁶ Genellikle günlük hayattan tecrübelerin paylaşıldığı, bazen sanal bir günlük gibi kullanılabildiği gibi bazen de özel bir alana yönelik olarak, belirli konularda yazıların yazılabildiği bloglar, son derece eğitici ve geliştirici olabilmektedir. Bloglarda bahsedilen konular ilgi alanına bağlı olarak, gezi yazıları ve fotoğrafları, sağlık, spor, arkadaşlık, günlük hayattan maceralar gibi konuları kapsayabilmektedir.

Bloglar kadar önemli olan, diğer öncü sosyal medya siteleri ise forumlardır. Belirli konularda sohbet, bilgi alışverişi ve soru-cevap şeklinde ilerleyen forumlar, ilgi alanları ortak olan insanların bir araya gelmesi için uygun ortamı sağlar. Günümüzde, pek çok yeni sosyal medya sitesi blog ve forumun özelliklerine sahip olduğundan, bloglar ve forumlar eski popülerliklerini yitirmiş, yerini Youtube, Instagram, Facebook, Twitter gibi akıllı telefon uygulamalarına ve internet sitelerine bırakmıştır.

Başlıcalarını sayılan sosyal medya öncülerini daha pek çok benzeri site takip etmiştir. Hatta durum öyle bir noktaya gelmiştir ki sosyal medya herkesin kendi haberlerini yaratabileceği yeni nesil bir gazetecilik aygıtı haline gelmiştir. İnternet, kullanımı kolaylaştıkça hayatımızda daha merkezi bir yer edinmeye başlamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi, internet bireylerin kişilikleri ve hayatları hakkındaki kararlarını etkileyen, rollerini ve benliklerini tanımlamalarını kolaylaştıran, başka yaşamlarla ve başka bireylerle bağlantı kurmasını sağlayan, bireylerin sosyalizasyonuna katkı sağlayan bir araçtır. Şüphesiz ki bu sanal perdenin arkasında da gerçek kişiler vardır, fakat internet, sosyalizasyonda etkili olan kültür, din, düşünce ve tüm bunların bağlı olduğu bireyler zincirinin şimdiye kadar hiç olmadığı kadar genişlemesini hatta küreselleşmesini sağlamıştır.

Dijital teknolojilerin gelişimindeki bir diğer dönüm noktası da 2000'li yıllarda internetin cep telefonlarına taşınmış olmasıdır. 1990'lı yıllar cep

¹¹⁶ Young Park, Gyeong Mi Heo ve Romee Lee, "Blogging for Informal Learning: Analyzing Bloggers' Perceptions Using Learning Perspective", *Journal of Educational Technology & Society*, c. 14, s. 2 (2011): 150-151.

telefonlarının dünyaya yayılmaya başladığı, küresel bir kapsama alanının oluştuğu yıllardır.¹¹⁷ 90'lı yılların ikinci yarısında, cep telefonları internete bağlanabilir hale gelmiştir.¹¹⁸ Başlangıçta, cep telefonunda internet kullanmak hem pahalı hem de pratik olmayan bir yol gibi görünse de günümüzde bu fikir değişmiştir. Cep telefonları da internet de her geçen gün daha da geliştiğinden, artık mobil telefonlarda kullanılan internet; hızlı, kaliteli ve ucuzdur.

Daha önce de bahsedildiği gibi cep telefonu interneti her an yanımızda kılmış, daima bağlantılı kalmamızı sağlamıştır. Hatta cep telefonlarının interneti taşınabilir kılması ve insanların cep telefonlarından gittikleri yerleri, yedikleri şeyleri ve hatta tüm hayatlarını paylaşmaları bazı etik problemleri de gündeme getirmiştir. İçerisinde çok özel bilgi ve belgelerimizi de depolayabildiğimiz cep telefonları, bizim kişisel güvenliğimiz ve özel hayatımıza bir tehdit kaynağı olarak da algılanabilir. Hayatlarımız hakkında gönül rızasıyla paylaştığımız detaylar, beklenmedik sonuçlara neden olabilmektedir.¹¹⁹

İnternet özgür, düzensiz, sınırsız bir ortamdır. Aynı zamanda internetin sağladığı sınırlı bir gizlilik ve ulaşılmazlık da vardır. Geleneksel medya mecralarında bulamadığımız haberleri, ya da yayınları internette bulabiliriz. Özellikle sosyal medya, insanlara istediğini söyleme, istediğini gösterme, istediğini eleştirme, istediği yorumu yapma ve istediğini takip etme hakkı veriyormuş gibi algılanır. Bu haliyle internet düzensiz bir ortamdır, fakat sağladığı bu özgürlüğe rağmen sosyal medyada da uyulması gereken genel geçer kurallar, sınırlı da olsa uyulması beklenen bazı toplumsal normlar vardır.

Görüldüğü gibi, modern yaşamda sürekli yeni bir teknoloji ile karşılaşmaktayız ve pek çoğumuz bu yenilikleri hayatlarımıza taşımaya hevesliyiz. Değişimi yakalama hevesimiz kişiliğimizi, yaşam tarzımızı, değerlerimizi, düşüncelerimizi değiştiriyor, bizleri bazen daha riskli ve yoğun bir hayata yönlendirirken bazen de yeni olanaklar sağlıyor.

¹¹⁷ Castells, **age**, 57-58.

¹¹⁸ **Age**, 67.

¹¹⁹ Mahremiyet 21. Yüzyılın en çok değişen kavramlarından, zira birçoğumuz tanımadığımız insanları sanal bağlantılarla evlerimize davet edebilecek kadar şeffaflaşmışızdır. Konuşulabilir veya gösterilebilir olan konusundaki sınırlarımız, internetin sağladığı sanılan görünmez koruma sayesinde esnemiştir.

İnternetin sağladığı özgür ortam farklı fikirlerin internette takipçi bulabilmesini de kolaylaştırıyor. Sanal ortamlar farklılığa ve değişikliğe son derece açık bu yüzden; herkes için. Sosyal medyaya baktığımızda da bahsedilen özgürlüğü fark edebiliriz. İnternette olmayan bir şeyin, var olup olmadığından bile şüphe ettiğimiz şu zamanlarda, bireyler ve fikirler de internette var olduklarında daha görünür ve anlaşılır hale geliyorlar.

2.3.2. İnternet Bağlantılı Teknolojilerin Gündelik Hayatlarımıza Etkisi

İnternet ulaşabildiği her yeri değiştirmiştir, ancak neden olduğu en önemli değişim kişilerin günlük hayatlarında ve benliklerinde yarattığı değişimdir. Medya araştırmalarının öncüsü olarak bilinen McLuhan'ın da belirttiği gibi “aletlerimize biz biçim veririz, ardından aletlerimiz bize biçim verir”.¹²⁰ Bu yüzden; bu bölümde internet hayatlarımıza girdikten sonra günlük hayatımızda ne gibi değişimler görüldüğünü, internetin bizi biz yapan döngüler üzerinde ne kadar etkisi olduğu açıklanacaktır.

İnternetin insan deneyimini değiştiren başlıca özelliklerinden biri yarattığı küresel ağıdır. Tüm dünyayı saran görsel, işitsel ve yazınsal verilerin küresel olarak üretilmesini ve dağıtılması sağlayan bu geniş ağa katılmak, evrensel bir değerler bütününe içine dâhil olmayı gerektirir. Bu açıdan internet insanlara küresel olmayı, küresel çapta düşünmeyi öğretmiştir.

Zaman, mekân ve uzam anlayışlarımızda büyük değişimlere yol açan internet, tabiri caizse dünyayı küresel bir köy haline getirmiştir. Dünyanın bir diğer ucunda yaşanan siyasi ve ekonomik olaylardan haberdar olabilir, hatta bu olaylardan etkilenebiliriz, küresel problemlere neden olabilir, problemlerimizi küresel olarak çözebiliriz, dünyanın diğer ucundan yönetilen şirketlere ev sahipliği yapabilir, en önemlisi de her şeyden gerçekleştiği anda, yerimizden bile kalkmadan haberdar olabiliriz. İnternet sayesinde oluşan, sınırlardan, mesafelerden ve zamandan bağımsız olarak hareket edebilen, küresel bir kültürün varlığından da bahsedebiliriz. Anlaşılabileceği gibi internet bizim her zaman bağlantılı kalmamızı sağlar.

Her zaman bağlantılı olmaya alışkın modern birey için anlık gelişmelerden haberdar olamamak bir huzursuzluk nedenidir. Herkesin haberdar olmak istediği konu ve kişiler değişirken, internet sayesinde edindiğimiz bilginin hayatımızdaki yeri

¹²⁰ Chatfield, **age**, 21.

de giderek artmıştır. Chatfield'e göre internette gördüğümüz kişi, konu ve olayları günlük hayatımıza taşıyarak, onlarla tahmin ettiğimizden daha fazla ilgileniriz.¹²¹ İnternette kurduğumuz etkileşimler sonucu edindiğimiz bilgiler ve okuduğumuz haberler kim olduğumuz, ne düşündüğümüz ve dünyayı nasıl algıladığımız üzerinde pay sahibidir.

Daha önce de bahsedildiği üzere internetteki özgürlük ve düzensizlik de günlük hayatlarımız üzerinde bazı etkilere sahiptir. Sanal ortamda, bireylerin çoğu gerçeklikte olduğundan daha cesurdur; istediğini yapıp, istediğini söylemek konusunda daha açık davranırlar. Bahsedilen bu özgürlük, yüz yüze ilişkilerinde duygu ve düşüncelerini açamayan kişiler için kim olduklarından bahsetmek ve kendileri gibi birilerini bulabilmek için büyük fırsatlar sunar. Örneğin cinsel yönelimlerinin toplum tarafından kabul edilmeyeceğini düşünen kişiler internet ve sosyal medya ortamlarında gerçek kişilikleriyle hareket edebildikleri gibi, gruplaşma ve haklarının savunulduğu bir topluluğun parçası olma olanaklarına da sahip olabilir. İnternetin kontrolsüzlüğü ve düzensizliği özellikle kendisini sistemin dışında görenler için pek çok imkân sağlar, çünkü sanal ortam farklılığa açıktır. Sosyal medyada toplumsal kısıtlama ve normlardan sıyrılarak kendinizi ortaya koymak ve küresel kalabalığın desteğini almak daha kolaydır.

Yukarıda bahsedilen kazanımların yanı sıra internet pek çok teknik kolaylık da sağlamıştır. İnternet, günlük hayatımızı daha pratik, hızlı ve otomatik bir hale getirmiştir. Kablosuz bağlantılar sayesinde evlerimizi sürekli izleyebilir, ısıyı, suyu ve elektriği uzaktan ayarlayabilir, kısacası biz yokken bile kendimize ait gördüğümüz alanları kontrol etmeye devam edebiliriz. Akıllı telefonlarımıza indirdiğimiz bir aplikasyon sayesinde bankaya ya da bankamatiğe gitmeksizin havale yapabilir, faturalarımızı ödeyebilir, hatta bu faturalarımız için otomatik ödeme talimatları verebiliriz. Benzeri durumlar iş hayatlarımızda da etkilidir. İnternet bağlantısı sayesinde evimizde çalışabiliriz. Market ve yemek alışverişlerimizi bile evden çıkmadan internette yapabiliriz. Kısacası internet ve beraberinde getirdiği değişimler, kimilerini kablolu hayata bağımlı kılar ve tembelleştirirken, kimileri için hayatlarına daha fazla şeyi sığdırmaları için çeşitli imkânlar sağlar.

¹²¹ Age, 26-29.

2.3.3. Bilgi Çağı'nda Ebeveyn Olmak

Önceki bölümlerde, internet ve bilgisayar gibi teknolojik icatların hayatlarımıza girmesinin nasıl bir anlamı olduğunu sorgulamaya çalıştık ve birçok konuda nasıl büyük değişimlere yol açtığını gördük. Şüphesiz ki kablosuz teknolojilerin ebeveynlik davranışları üzerinde de birçok etkisi vardır.

Teknolojiden ve özellikle kablosuz teknolojiden bahsettiğimizde en çok vurguladığımız noktalardan biri olan bilginin üretimi ve dağıtımı konusundaki vurgumuz bu bölümde de devam edecektir. İnternetin, ebeveynlik davranışını değiştiren en önemli yönü Chatfield'in deyiimiyle “dünyanın kolektif aklına” bağlanmamızı sağlamasıdır.¹²² Bahsedilen bu kolektif akıl herkesin ve her şeyin bilgisine sahiptir ve oldukça hızlıdır, ebeveynler, özellikle de anneler için hız ve bilgi büyük öneme sahiptir.

21. yüzyılda, çocuğun ve annenin bedensel ve ruhsal sağlığı hakkında edinilmesi gereken bilgilere olan talep oldukça artmıştır. Bu bilgiler de ancak uzmanlardan edinildiğinde geçerli bir bilgi olarak görüldüğünden, uzmanlaşma ebeveyn olma ve çocuk büyütme konularında da önemli bir nokta haline gelmiştir.¹²³ Ebeveynlerin uzmana ve uzman bilgisine olan ihtiyacı arttığından, daha hızlı ve kolay ulaşılabilir bilgi kaynakları ön plana çıkmıştır. Şüphesiz ki internet, bu ihtiyacı giderecek en temel kaynaktır. Ebeveyn olmanın uzun bir mesai gerektiğini, ailenin çeşitli zaman tüketici gereksinimleri olabileceğini düşündüğümüzde de hız ve pratikliğin ebeveynler açısından önemli olduğunu görürüz. Bu açıdan baktığımızda internet, ebeveynlere pratik ve hızlı bir şekilde istedikleri bilgi veya desteği sağlayabilecek nitelikte bir kaynaktır.

İnternet, uzman bilgisinin sağlanabileceği kaynaklardan biri olduğundan ebeveynler için ebeveynlik rollerini gerçekleştirmelerini sağlayacak, toplumsallaştırıcı bir mecra haline gelmiştir. Sosyal medya sanal bir kamusal alan gibi işlev gördüğünden, sosyal medyada pek çok bilgi ve deneyime rastlamamız mümkündür.

Amerika'da bir grup ebeveyn üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, sosyal medya kullanan ebeveynlerin % 79'u sosyal medya yoluyla ihtiyaç duyduğu bilgileri

¹²² Age,39-42.

¹²³ Lisa Smyth, **The Demands of Motherhood: Agents, Roles and Recognition** (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 41-42.

edinebildiğini belirtirken, annelerin sosyal medyayı bu amaçla kullanma oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.¹²⁴ Ülkemizde ebeveynlerin sosyal medya kullanımları üzerine yapılmış böyle bir araştırma olmamasına rağmen, sosyal medyadaki annelerin hesaplarını, paylaşımlarını ve yorumlarını takip ettiğimizde benzer bir eğilim olduğunu gözlemleyebiliriz.

Eğer dijital bir ebeveynseniz, büyük ya da küçük çocuklarınızı kameralar, cep telefonları, telsizler aracılığıyla sürekli takip etme olanağına kavuşmuşsunuzdur ya da sosyal medya aracılığıyla daha çok destek bulabilir, sıkıntı ve mutluluklarınızı kolayca başkalarıyla paylaşabilirsiniz. Yukarıda bahsedilen araştırmaya göre, ebeveynlerin %74'ü sosyal medyadaki arkadaşlarından destek aldıklarını, %71'i sosyal medyada sorulan ve bildikleri sorulara cevap verdiklerini, %58'i paylaşılan kötü haberlere cevap yazdıklarını belirtmişlerdir.¹²⁵ Bu da dijital ebeveynlerin, kendileri için önemli olayları sosyal medyada veya diğer internet sitelerinde paylaştığını gösterir niteliktedir. Sonuç olarak sosyal medya dijital bir kamusal alan olarak başlı başına yeni bir imkândır. Ebeveynlerde bu yeni kamusal alanda onaylanmayı, ödüllendirilmeyi ve desteklenmeyi umarlar. Bu yüzden bir yandan kendilerine başkalarının gözlerinden bakmaya çalışırken, bir yandan da sanal toplum tarafından umulanın ne olduğunu anlamak adına diğerlerini izler ve geçmiş deneyimlerini gözden geçirirler.

Dijital çağda, modernliğin getirdiği bireysellik ile bireysel duygular ve isteklerde son derece önem kazanmıştır. En başta birey kendini önemser ve kendi kimliği üzerinde çalışması gerektiğini düşünür.¹²⁶ Birey, kendi duygularını ve diğerlerinin duygularını anlamak ister. Bu yüzden duygudaşlık üzerine kurulan birliktelikler önem kazanmıştır.¹²⁷ Dijital çağda ebeveyn olmak da yeni bir duygusal konum olarak görüldüğünden, bu duygusal durumun içinde olan ya da bunu önceden deneyimlemiş olanların desteği aranır. İşte bu noktada, internet ve daha özelden de sosyal medya, ebeveynlere bir araya gelmek için önemli bir imkân sağlar.

¹²⁴ Maeve Duggan, Amanda Lenhart, Cliff Lampe ve Nicole B. Ellison, "Parents and Social Media", Pew Research Center (2015), <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/> [14.06.2017].

¹²⁵ Maeve Duggan, Amanda Lenhart, Cliff Lampe ve Nicole B. Ellison, "Parents and Social Media", Pew Research Center (2015), <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/> [14.06.2017].

¹²⁶ Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, 119-123.

¹²⁷ Smyth, **age**, 45.

Dijital bir ebeveyn olmanın bir diğer anlamı da güven ve risk algılarındaki değişimde gizlidir. Dijital ebeveynler daha önce anne babaların endişelenmesi gerekmeyen bir takım modern tehlikelerden çocukları korumaya çalışırlar ve onları bu tehlikelerden korumak için kullandıkları yöntemlerde önceki nesillerin yöntemlerinden farklıdır. Örneğin dijital bir ebeveyn çocuğunun televizyonda hangi programları takip ettiği, bilgisayarda hangi oyunları oynadığı, hangi videoları izleyip kimlerle iletişim kurduğu konusunda endişelere sahip olacaktır. Seçici ve olgun bir kişilik için, bilgi deryası haline gelebilecek bu teknolojik aygıtlar, taze bir beyin için cinsel tacizden psikolojik şiddete kadar pek çok tehlike barındırdığı gibi, gelişimsel bozukluklara da neden olabilmektedir.

İnternet, yalnızca hayatımıza yeni risk algılarının girmesine neden olmamış, sağlık, ekoloji, tarım ve sürdürülebilirlik konularında oluşan tehlikelerin bilinirliğini arttırmış ve bu konularda kamuoyu oluşması için bir mecra da sunmuştur. Çocukları için daha iyi bir gelecek hayal eden ebeveynlerin dünyanın ve çocuklarının geleceği hakkındaki endişeleri artan farkındalık ile beraber büyümüştür.

Görüldüğü gibi dijital ve modern olmak, bir yandan teknolojinin yarattığı; hız ve pratikliğe sahip olmak anlamına gelirken bir diğer yandan da daha yüksek beklentiler, daha yoğun ve karmaşık bir şehir hayatı, daha uzun eğitim hayatı ve hatta daha yoğun bir iş hayatı anlamına gelebilmektedir.

3. ANNELİK SOSYALİZASYONU BAĞLAMINDA SOSYALİZASYON, KİMLİK VE ROLLER

3.1. Sosyalizasyon ve Kimlik Üzerine Kısa Bir Giriş

3.1.1. Sosyalizasyonu Anlamak

Sosyalizasyon sayesinde öğrenir, aktarır ve geliştiririz, süreklilikler edinir, benliklerimizde toplumsal olarak inşa edilmiş sınırlar yaratırız. Duygularımız, davranışlarımız, değerlerimiz, beklentilerimiz, kısacası kim olduğumuza dair pek çok şey sosyalizasyon ile şekillenir.

Modern toplumda bireyler çizgisel bir hayat akışına sahip olmadıklarından, değişim de sosyalizasyona dâhil olacaktır. Bu durum sosyalizasyonu bir kere yaşanıp biten bir şey olmaktan uzaklaştırarak, yaşam boyu devam eden bir süreç haline getirmiştir. Ancak ölümle son bulan sosyalizasyon süreci hem kişisel hem de toplumsal ürünler ortaya çıkarır niteliktedir.

Benliklerimizin ve rollerimizin oluşumu kadar, içinde bulunduğumuz toplumsal çevre ve sahip olduğumuz kültürel miras da sosyalizasyon sürecinin getirilerindendir. Kısacası sosyalizasyon ile hem toplumun bir parçası haline gelir, hem de bizi özgün kılan benliğimize kavuşur, birey haline geliriz. Giddens'ın da işaret ettiği gibi sosyalizasyon, topluma yeni katılan bireyin değerler kümesi oluştururken yardıma ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktadır.¹²⁸

Bir tanım yapmak gerekirse, sosyalizasyonun belirli bir toplumun üyesi olmak için gerekli bilgi ve kişiliği edinim süreci olduğunu söyleyebiliriz.¹²⁹ Bu tanım, sosyalizasyon için yapabileceğimiz en kısa tanımlardan biridir ve bu sayede meseleye daha geniş açıdan bakabilmemizi sağlar. Bu tanımdan sosyalizasyonun sadece bir yeniden üretim döngüsü olduğunu çıkarmamız da mümkündür. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi modern toplumsal koşullarda hayatı sabitlemek imkânsızdır, bu yüzden de sosyalizasyon değer ve davranışların gelecek kuşaklarda

¹²⁸ Giddens, 2013, 200.

¹²⁹ Steve Bruce ve Steven Yearley, "Socialisation", **The Sage Dictionary of Sociology** (London: Sage Publications Ltd., 2006): 285.

direkt olarak yeniden üretilmesinden öte bir süreçtir. Her sosyalizasyon süreci yerleşik norm, değer ve davranışların yeniden gözden geçirilmesini sağlar.

Sosyalizasyonun ölüme kadar devam eden bir süreç olduğundan bahsettik, fakat sosyalizasyon denilince akla ilk gelen çocukluk dönemi sosyalizasyonu, yani ailede gerçekleşen *birincil sosyalizasyondur* (primary socialization). Yaşamın ileriki yıllarında yaşıt grupları, dini kurumlar, iş hayatı, partnerler ve medya da işin içine girecek ve süreci karmaşıktıracaaktır.¹³⁰

Günümüz koşullarında aile *birincil* (primary) ve *ahlaki* (moral) *sosyalizasyonun* merkezi olarak kalmaya devam etmektedir, ancak ailenin toplumsal disiplin ve uyuma verdiği önem azalmaya başladığından, ebeveynler bir öğreticiden ziyade yol gösterici görevini üstlenmeye başlamıştır. Modern ebeveynler için, çocuklarının otonomi kazanması, bir birey gibi davranabilmesi, kendine yetmesi ve özgün yanlarının gelişmesi hayati önem taşımaktadır. Özellikle bireysel değerlerin kolektif değerlere üstün geldiği toplumlarda, farklılıklara karşı olumlu bir yaklaşım sergilendiğinden, çocukların farklılıklarını törpüleyerek topluma uyumlu bir hale getirmek yerine, farklılıklarıyla var olmaları desteklenir. Bu durum, toplumsal uyum ve beklentilerin gerçekleştirilmesi üzerine kurulu, kültürün nesiller arası aktarımına vurgu yapan bir sosyalizasyon görüşüne sahip olan yapısal-fonksiyonalizmin etkisini ve açıklama gücünü neden yitirdiğini açıklar niteliktedir.¹³¹ Yapısal-fonksiyonalizm, kurumlara sosyalizasyon sürecinde üstünlük tanırken, bireyler arası etkileşimin ve bireylerin bu sürece katkısını görmezden gelir. Oysaki 21. yüzyıl koşullarında birey kendini yapılandırmaya oldukça heveslidir ve edilgenliği asla kabul etmez. Üstelik modern koşullarda hayatta kalmak için sürekliliğin bir ifadesi olan geleneksel bilgi yetersiz kalacak, uzmanlık ve bireysel müdahale sosyalizasyon sürecinde etkisini daha çok hissettirecektir.

Bireylerin kendi toplumsallaşma süreçlerine dâhil olduğu bir gerçektir, fakat toplum ve kültür de bu süreçte yerlerini korumaya devam ederler. Toplum ve kültürün sosyalizasyon sürecinde bu kadar önemli olmasının başlıca nedeni ise; bireyin toplumsallaşma deneyiminin bir kısmını niyetlenmeksizin, gözlemleyerek ve diğerlerini taklit ederek gerçekleştirmesidir. Yani birey fark etmese ve tercih etmese

¹³⁰ Giddens, 2013, 204-208.

¹³¹ Richard A. Settersten, "Socialization and the Life Course: New Frontiers in Theory and Research", **New Frontiers in Socialization**, c.7, ed. Richard A. Settersten, Timothy J. Owens (Oxford: Elsevier Science, 2002): 13.

de bazı değer ve davranışlara daha yatkın hale gelir. Bu yatkınlık bireyi toplumsal beklentilerle örtüşür şekilde hareket etmeye sevk eder.

Gündelik hayatlarımız tek tek bireylerle ve toplum geneliyle etkileşim kurmak üzerine kuruludur ve diğerleriyle kurduğumuz ilişkilerin şeklini belirleyen geçmiş sosyalizasyonumuzdur. Karşılaşmalar ve etkileşimler sırasında toplumla uyumlu görünmemiz “normal” olduğumuz kanısını oluştururken, toplumun genel değerlerinden uzak davranışlarda bulunmamız “anormal” olduğumuz ve normal bir sosyalizasyon sürecinden geçmediğimiz düşüncesini uyandırabilir. Toplum tarafından anormal olarak görülen birey eleştiri ve önyargı çekecektir. Diğerlerinin kendisi hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğunu sezinlemek bireye kaçınması gereken kötü duygular hissettirir. Genel kurallara uyumlu hareket etmemizin nedeni de çoğu zaman dışarıdan gelen eleştiri ve önyargılardan kurtulmak ve benliğimize dair içsel kaygı ve korkulardan kaçınmak istememizdir.

Sosyalizasyon sürecinde sadece değer ve davranışlarımız değil duygularımız da şekillenir. Duygusal olarak içinde bulundukları toplumla uyumlu olmaları, bireylerin ruhsal sağlık ve güvenleri için gereklidir. Bizi harekete ve etkileşime hazırlayan ve sürükleyen duygularımız, biyolojik kökenlidir ve kontrolümüzden uzaktır.¹³² Duygulara sahip olmamız doğuştan gelen bir özellik olsa da duygularımızın içerikleri toplumsal ve kültürel değişkenlere bağımlıdır. *Duygusal sosyalizasyon* bireye, kendini ve diğerlerini anlama yetisi kazandırır.¹³³ En önemlisi empati yapabilir hale geliriz, kendi tecrübe etmediğimiz durum ve duyguları anlar, duygusal ve düşünsel hayatımızda yer veririz.

Ailede başladığı kabul edilen sosyalizasyon, farklı toplum ve kültürlerde farklı sonuçlar elde etmeyi amaçlar. Çocukların ilk *rol modelleri* olan ebeveynler, çocuklarının içine doğdukları toplumsal evrenin normlarını, değerlerini ve davranış tarzlarını içselleştirmeleri için uğraşır. Özellikle sosyalizasyonu tek taraflı bir süreç olarak gören ve ebeveynin *birincil sosyalizasyonu* yönlendirdiğine vurgu yapan,

¹³² Pamela M. Cole ve Patricia Z. Tan, “Emotion Socialization from a Cultural Perspective”, **Handbook of Socialization: Theory and Research**, ed. Joan E. Grusec ve Paul D. Hastings (New York: Guilford Press, 2007): 516.

¹³³ Cecilia L. Ridgeway, “Expectation States Theory and Emotion”, **Handbook of Sociology of Emotions**, ed. Jan E. Stets, Jonathan H. Turner (New York: Springer, 2006): 354.

ebeveyn baskın sosyalizasyon perspektifine göre sosyalizasyonun en önemli amaçları içselleştirme ve uyumdur.¹³⁴

Sosyalizasyon bireyler için dünyayı ve toplumu daha anlamlı hale getirir ve kişinin kendilik algısını geliştirir.¹³⁵ Kendine güvenin, benliğini kontrol etmenin ve düzenlemenin öğrenilmesi sosyalizasyon sürecinde gerçekleşir.¹³⁶ Sosyalizasyon sayesinde; kültürel olarak arzulanan, normal kabul edilen, kabullenilen, ödüllendirilen ve cezalandırılan davranışlar öğrenilir, diğerlerinin toplum içinde bizden nasıl davranmamızı beklediği kavranılır.¹³⁷ Önceliği başka yerlerde arayanlar da vardır. Örneğin Freud'un da aralarında bulunduğu psikanalitik kuram teorisyenlerine göre, bebeklik ve çocukluk döneminde davranışlar, özgürce sergilenen saldırgan, erotik ve içgüdüsel dürtüler içerir ve bu içgüdüler toplumsal beklentilerle çatışmaktadır.¹³⁸ Ebeveynlerin ve yetişkinlerin görevi ise çocuğun bu içgüdülerini bastırarak, enerjisini başka yöne yönlendirmeye çalışmaktır. Geleneksel öğrenme teorisi ise sosyalizasyonun çocuğa iyi ve doğru davranış stillerini öğretmeyi amaçladığını vurgulamıştır.¹³⁹ Bahsi geçen teorilerin haklı yanları olsa da tek yönlüdürler ve sosyalizasyonu belirli bir döneme hapsederler. Bu çalışmada, aileye yeni katılan bireyin toplumsallaşma sürecinin sadece çocuğa yöneldiği ve çocuğun toplumsal olarak şekillendirildiği görüşü kabul edilmese de ebeveynin *birincil sosyalizasyondaki* önemi de inkâr edilmeyecektir. Çalışmamızda vurgulamak istediğimiz husus, ebeveynin çocuğu topluma hazırlarken, aynı zamanda kendisinin de yeni bir rol için bir *yeniden sosyalizasyon* (resocialization) süreci yaşadığı gerçeğidir. Aileye yeni katılan bebek, ebeveynleri aracılığıyla toplumsal hayata hazırlandığı gibi ebeveynleri de bebeğin aile hayatına katılımı ile yeni bir toplumsal role hazırlanmak zorunda kalacaktır. Ortaya çıkan bu sonuç aileye yeni katılan bireyin niyetlenerek yarattığı bir durum olmasa da bebek ile ebeveyn arasındaki ilişkinin ebeveyn açısından da sonuçları olduğunu göstermektedir. Tıpkı bebeğin

¹³⁴ Gary W. Peterson ve Della Hann, "Socializing Children and Parents in Families", **Handbook of Marriage and the Family**, c. 1, 2. bs., ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz, Gary W. Peterson (New York: Springer, 1999): 335.

¹³⁵ Berns, *age*, 41.

¹³⁶ *Age*, 41.

¹³⁷ Jeffrey Jensen Arnett, "Broad and Narrow Socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory", **Journal of Marriage and Family**, c. 57, s. 3 (1995): 618-619.

¹³⁸ Eleanor E. Maccoby, "Historical Overview of Socialization Research and Theory", **Handbook of Socialization: Theory and Research**, ed. Joan E. Grusec, Paul D. Hastings (New York: The Guilford Press, 2007): 16.

¹³⁹ *Age*, 22.

yaşamımıza dâhil olması gibi, yaşamlarımıza dokunan her şey bizleri dönüştürebilir. Sosyalizasyon belirli bir sürece hapsedilemeyecek, sürekli bir olgudur.

3.1.2. Sosyalizasyon Üzerine Düşünceler

Modern toplumda, bireysel gelişim ve benliği göz ardı eden bir sosyalizasyon yaklaşımını benimsemek doğru olmayacaktır. Modernitenin benliğe olan ilgisini görmezden gelmek mümkün değildir. Modern toplumlarda bireyler benliklerini ve yaşam hikâyelerini kendileri belirlemek isterler ve bahsettiğimiz benlikler statik değil, yeni koşullara kolayca uyum gösterebilecek kadar esnektir. Sembolik etkileşimci yaklaşımın sosyalizasyona bakışı da bu doğrultudadır. Sembolik etkileşimci yaklaşımda birey sosyalizasyon sürecinde son derece aktiftir ve yapısal-fonksiyonalist görüşün aksine, benliğinin ve toplumsal dünyanın inşasında etkilidir. Sembolik etkileşimcilere göre toplumsal olanın inşası bireylerin gündelik etkileşimleri aracılığıyla gerçekleşir. Bireyin kendi sosyalizasyonu içinde yer aldığını söylemek, toplumsalın birey üzerinde hiçbir yetkesi kalmadığı anlamına da gelmemektedir. Sosyalizasyon sürecinde yapı ve aktör birlikte çalışır. Toplumsal bütün, zamansal olarak bireyden öncedir, bu yüzden bireysel bilincin meydana gelmesi için toplum ön şarttır, fakat toplumsal bütün bireyi oluştururken, bireyler ve gruplarda bütünü oluşturur.¹⁴⁰

Mead, Cooley ve Goofman gibi sembolik etkileşimciler mikro düzeyde çalışmalar yaparak, insanların gündelik hayattaki davranışlarına odaklanmışlardır. İnsan davranışlarının neye bağlı olarak geliştiği, sözlü ve davranışsal etkileşimin yönünü belirleyen ne olduğu konuları sembolik etkileşimciler tarafından oldukça önemsenmiştir. Sosyalizasyon sürecine kendi benliğini bulma süreci olarak yaklaşan sembolik etkileşimciler, benliğin de toplum gibi bireyler arası etkileşim sonucu ortaya çıktığını vurgularlar. Sembolik etkileşimcilere göre şeylerin anlamları etkileşimsel süreç sonucunda öğrenilir. Bahsedilen etkileşim, davranışsal ya da sözel olabilir, önemli olan gözlem ve taklittir.¹⁴¹ Mead’ın çocukluk döneminde *oyuna* (play and game stages of childhood) verdiği önemin kaynağı da budur. *Oyun döneminde* çocuk, yetişkin bireylerin durum ve olaylara verdiği tepkileri kurgusal bir düzen içinde taklit ederek hem kendisinin diğerlerinden farklı bir birey olduğunun farkında

¹⁴⁰ George Ritzer, **Sociological Theory**, 8. bs. (New York: McGraw-Hill, 2011), 352-57.

¹⁴¹ Susan Harter, “Symbolic Interactionism Revisited: Potential Liabilities for the Self Constructed in the Crucible of Interpersonal Relationships”, **Merrill-Palmer Quarterly**, c. 4, s. 4 (1999): 678-680.

olduğunu gösterir, hem de gelecek rolleri için hazırlanır.¹⁴² Kendisinin ve diğerlerinin farkında olmak, empati yapabilmenin ve kendini başkalarının gözünden görebilmenin de ön koşuludur.

Mead'in *ben (I)* ve *beni/bana (me)*¹⁴³ arasında yaptığı ayrım, bireyin öz benliği ve toplumsal benliğini arasındaki farka dikkat çekmektedir.¹⁴⁴ *Ben*, kişinin özgün, dinamik ve yaratıcı, asi yanını temsil ederken, *bana/beni* benliğin toplumsal yönünü temsil eder. Bu kavram çiftini “özne ben” ve “nesne ben” olarak Türkçeye çevirmek de mümkündür. Sosyal kontrol, uyum, toplumsal aklı işaret eden *genelleştirilmiş ötekinin*¹⁴⁵ (generalized other) beklentilerini göz önünde bulundurmak ve onlara karşı belirli bir sorumluluk duygusu hissetmek *nesne benin* görevleridir.¹⁴⁶

Sembolik etkileşimci yaklaşımın önde gelen bir diğer ismi olan Cooley de sosyalizasyonu açıklamak için son derece etkili kavramlar üretmiştir. *Ayna benlik* (looking-glass self) ve *önemli öteki* (significant other) kavramları sosyolojik düşünceyi derinden etkilemiş kavramlardır. *Ayna benlik* başkasının bizi nasıl gördüğü ve hakkımızda nasıl yargılarda bulunduğu hakkındaki düşüncelerimize dayanarak oluşturduğumuz benlik algısıdır.¹⁴⁷ Bireyin, kendi geçmiş dönem tecrübeleri ve *beklentisel sosyalizasyon*¹⁴⁸ aracılığıyla, etkileşim içinde olduğu kişilerin reaksiyonları ve cevaplarını tahmin edebileceği varsayılır. Ayna benlik, *izlenim yönetiminin*¹⁴⁹ (impression management) bireyler için ne kadar önemli olduğunu gösterirken, kişideki gurur ve utanç duygularının nasıl geliştiğini de gözler önüne serer. Kuşkusuz ki tüm bunlar bireylerin toplumsal ortamda bulunmanın belirli kurallara bağlı olduğunu içselleştirmiş olması ile bağlantılıdır. Hatta kişi, belirli bir

¹⁴² **Age**, 680-681.

¹⁴³ Ben (I) kişinin öz benliğini ifade eder ve kişiyi diğerlerinden ayıran özellikleri barındırır, *beni/bana (me)* ise diğerlerinin kişinin olmasını beklediği kişidir ve ötekinin (generalized other) beklentilerine göre şekillenmiştir. Kişinin topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumsal beklentilere uygun davranması için ben, *beni/bana* tarafından bastırılır. Bkz. Mead, **age**, 173-178.

¹⁴⁴ Ritzer, 2011, 366-367.

¹⁴⁵ Kişinin başkasının gözünde nasıl görüldüğünü anlaması için içselleştirmesi gereken; toplumun genel düşünce ve davranışlarını yansıtan, soyut ve objektif bir bakış edinmesini sağlayan, bir grup ya da topluma ait bakış açısıdır. Bkz. Mead, **age**, 173-178.

¹⁴⁶ Ritzer, 2011, 367

¹⁴⁷ Harter, **age**, 680.

¹⁴⁸ Kişinin yeni gireceği bir toplumsal gruba, yeni bir duruma ya da statüye dair öngörü sahibi olması durumudur. Beklentisel sosyalizasyon bireyin yeni oluşacak durumu zihinsel olarak prova etmesini ve hakkında bilgi toplamasını sağlar. Bkz. Goffman, 2014, 78.

¹⁴⁹ Kişinin, ses tonunu, jest ve mimiklerini kullanarak etkileşim içinde olduğu bireylerin kendi hakkında belirli (kendi istediği) bir izlenim edinmesini sağlamaktır. Bkz. Goffman, 2014, 196-200.

şekilde hareket ederek, etkileşim içinde bulunulan kişi ya da kişilerin izlenimlerini yönlendirebilir.

Bireylerin edindikleri deneyimler sayesinde rol yapabilme yeteneklerinin gelişmiş olması Goffman'ın önemli temalarından biridir. Goffman geliştirdiği *dramaturjik yaklaşım*¹⁵⁰ ile toplumsal hayatımızdaki tutumlarımız ile ilgili son derece gerçekçi analizler yapmıştır. Toplumsal hayatın bir sahne olarak tahayyül edildiği bu yaklaşımda kişilerin *sahne önü* ve *sahne arkasında* sahip olduğu iki farklı yüzü olduğu ifade edilir.¹⁵¹ Etkileşim içinde bulunduğumuz sürece, artık aşına olduğumuz sahneleri toplumsal beklentilere uyacak şekilde oynamaya devam ederiz, çünkü belirli bir düzeni, sınırı, yaşam biçimini standartlaştırmak herkesin işine gelecektir. Özellikle güvenle ilgili pek çok problem yaşadığımız modern toplumda, diğerleriyle olan etkileşimimizin belirli kalıplara sahip olması hepimiz için bir güven duygusu sağlayacaktır. Kuralları, normları ve değerleri bazen sorgulamaksızın kabul etmemizin nedenlerinden biri de budur.

Dramaturjik yaklaşıma göre, sahne önünde, genelleştirilmiş ötekiler tarafından kabul edilecek, beklentilere uygun bir tutum ve görünüm sergilenirken, sahne arkası “ben”in alanıdır. *Sahne önünde* hem kendisi hem de diğerleri için bir saygı kaynağı olan *yüzünü* korumak isteyen birey, *sahne arkasında* daha özgür davranır.¹⁵² *Yüz* kavramı, kişinin etkileşim içinde edindiği rol ile elde ettiği toplumsal değeri ifade eder.¹⁵³ Görüldüğü gibi, *izlenim yönetimi* dramaturjik yaklaşımın en önemli parçasıdır.

Sembolik etkileşimci yaklaşım sosyalizasyonu anlamak için bizlere kullanışlı bir teorik çerçeve sunmuştur. Sosyalizasyonu benliğin gelişimi ile beraber inceleyen bu yaklaşım sadece *birincil sosyalizasyonu* değil, yaşam boyu sosyalizasyonu açıklamak için de faydalıdır. Bunlara ek olarak, günümüz koşullarına da uygulanabilir niteliktedir. Sosyal medyada annelik sosyalizasyonu açısından bakacak olursak, sembolik etkileşimci yaklaşım; etkileşim, sembolizm ve anlamın etkileşim

¹⁵⁰ Gündelik tavır ve davranışların tiyatro sahnesinde sergilenen kurgusal performanslara benzetildiği yaklaşımdır Goffman'ın (2014) *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* kitabı bu yaklaşım üzerine kuruludur. Bkz. Goffman, 2014, 13-16.

¹⁵¹ Age, 13-16.

¹⁵² Erving Goffman, *Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler*, çev. Âdem Bölükbaşı (Ankara: Heretik Yayınları, 2017), 19-20.

¹⁵³ Age, 17-18.

sürecinde şekillenmesine yaptığı vurgular sayesinde sanal ilişki örüntülerini açıklamada da kullanılabilir.

Sosyalizasyonun ömür boyu devam eden bir süreç olduğu konusunda yaptığımız vurgudan dolayı *yaşam seyri* (life-course) yaklaşımından da bahsetmemiz gerekmektedir. *Yaşam seyri teorisi*, sosyalizasyon biçimlerimizin zaman ve yaşa göre değiştiğini savunur.¹⁵⁴ Yeni roller, yeni döngüler ve yeni ortamlar yeni davranış biçimlerinin gelişmesini gerektirebilir, ayrıca günümüzde değişimin yoğun ve sürekli olması da sosyalizasyonun sürekliliğini gerekli kılmaktadır.¹⁵⁵ Toplumun, zamanın ve yaşımızın gerektirdiği davranış ve değerlere ilişkin genel bir kanısı vardır ve bireylerden de bu beklentilere uygun olarak, yeniden sosyalleşmeleri beklenir. Bu yüzden *life-course* yaklaşımı, sosyalizasyonu; geçmiş, bugün ve tahmini gelecek beklentileri üzerine kurulan bir süreç olarak değerlendirir.

Günümüz koşullarında; bilim, teknoloji, sanayi ve küreselleşme gibi imkânlar sayesinde insanlar geleneksel toplumlara göre mekân ve zamana daha az bağımlı olduğundan, sosyalizasyonu sabit kültürel ve toplumsal kalıplara göre açıklamak oldukça zordur.¹⁵⁶ Küreselleşme bir yandan küresel bir kültürün oluşmasını sağlarken, diğer yandan da alt-kültürleri, farklılıkları, çeşitli alt-sistemleri cesaretlendirdiğinden, sosyalizasyon sürecinde de birbirini kapsayan, çatışan veya destekleyen pek çok aktör bir arada bulunmaya başlamıştır.

Sosyalizasyon, nesiller arası farklılık gösterdiği gibi, insan ömrünün farklı dönemleri içinde de farklılık gösterir. Sosyalizasyon adeta biyografik bir birikim süreci, hayat hikâyesidir. Bireylerin kim olduğunu anlamak için hangi sosyal süreçlerden geçtiğine bakmak önemli bir ipucu olacaktır. Tüm bunlara baktığımızda *yaşam seyri teorisinin* değişime son derece açık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. *Yaşam seyri teorisi*, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi dönemlerin tümünde sosyalizasyonun gerektiğini gözden kaçırmaz. Ayrıca, yaşam seyri teorisi bireyler gibi dünyanın da sürekli bir değişim içinde olduğunu ifade eder. Bu açıdan modernitenin getirdiği sürekli, yoğun ve hızlı dönüşüme olan vurgumuzu da destekler niteliktedir. Özellikle teknolojinin hayatımıza kattığı yenilikler, gündelik hayatımızı geri döndürülemez biçimde

¹⁵⁴ Settersten, *age*, 18.

¹⁵⁵ Maccoby, *age*, 14.

¹⁵⁶ Settersten, *age*, 34.

değiştirdiğinden kültürel ürün ve kavramları geçmişte olduğu gibi korumak imkânsızdır.

İnsanların hayatlarının sürekli bir akış olduğunu kabul ettiğimizde, her değişim yeni bir uyum sağlama ve kabullenme sürecini de beraberinde getirecektir. İşte bu uyum sağlama süreci, sosyalizasyonun ta kendisidir. Sosyalizasyon alışlagelmişin aktarılmasından çok daha fazlasıdır. İnsan hayatına giren bilimsel ve teknik bilgi ile beraber sosyalizasyonun şekli ve araçları değiştiği gibi sosyalizasyon süreci de artık gereksiz olan bilgi, deneyim ve değerlerden ayıklanır ya da hali hazırda var olan içerikler revize edilir.

Teknoloji, kentleşme, sanayileşme gibi dışsal koşulların yanı sıra değişim, bireyin şeyleri reddetmesi ya da yeniden tanımlamak istemesi nedeniyle de gerçekleşebilir.¹⁵⁷ Bu noktada onaylamak ve uyum sağlamak kadar itiraz etmek, yenilemek ve yeni şeyler meydana getirmenin de sosyalizasyon sürecinin parçası olduğunu söylemek abesle iştigal olmayacaktır.

3.2. Modern Dünyada Kimlik, Benlik Algısı ve Roller

3.2.1. Küreselleşmiş Dünyada “Ben” Olabilmek

Bireyleri birbirine benzer yapan şeyler olduğu gibi, dünya üzerinde özel ve tek olmalarını sağlayan özellikleri de vardır. Bireylerin benzerlik ve farklılıklarını ise kimliklerine bakarak değerlendiririz. Jenkins’e göre, *kimlik*; farklılığı ve kesinliği oluşturan, belirli sınıflandırmalar ya da özdeşleşmeler yapmamıza yarayan, belirli bir tutarlılık ve devamlılık arz etmesini beklediğimiz, insan, madde ve yaratık evreninin kesinliği ve farklılığını anlamamızı sağlayan, sürekli yeniden oluşturulan ve bu yüzden de dönüşümsel olan bir sürecin ürünüdür.¹⁵⁸

Deneyimlerimiz, ailemiz, içinde doğduğumuz kültür, din, aldığımız eğitim, iş hayatımız ve bunun gibi pek çok şey kimliğimiz üzerinde etkiye sahiptir fakat bireyin benliğini fark ettikten sonra gelişen kişiliğinde aynı kalan ve devamlılığı sağlayan bir öz de vardır. Kimliği, benlikten farklı yapan da içerisinde barındırdığı bizi biz yapan özdür, bu öz tüm değişimlere rağmen bizi tanımlamaya devam eder.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Settersten, **age**, 35.

¹⁵⁸ Richard Jenkins, **Sosyal Kimlik** (İstanbul: Everest Yayınları, 2016), 18-19.

¹⁵⁹ Mary F. Richardson, “Socialization and Identity”, **Social and Economic Studies**, c. 31, s. 2 (1982): 2-5.

Kimlikle yakından ilişkili ve çoğu zaman da karıştırılan diğer önemli kavram, *benlik/kendilik* (self)dir. *Benlik* (self) sembolik etkileşimci yaklaşımın kilit kavramlarından biridir. Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre *benlik*, etkileşim içinde oluşan sosyal ve zihinsel bir sürecin ürünüdür.¹⁶⁰ Bireyler kendilerini bir nesne olarak değerlendirerek benlikleri hakkında bir fikir sahibi olurlar, bu da benliğimizi şekillendirmek için diğerlerine ihtiyaç duyduğumuzu gösterir. Daha önce sembolik etkileşimci yaklaşımdan bahsederken de vurgulandığı gibi, birey kendi varlığının diğerlerinin gözünden nasıl değerlendirildiğini hayal ederek benliğine ulaşır. Kendimizi başkalarının yerine koyarak bizi nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışırız, işte bu *ayna benlik* dediğimiz şeydir.¹⁶¹ Cooley'e göre kendimizi başkalarının gözünden değerlendiriyor olmamız, gurur ya da cezalandırılma düşüncesinin sonucu olan topluma uyumu da beraberinde getirir.

Hayatın sürekli *düşünümselliğinden*¹⁶² (reflexivity) etkilenen daha çok benliklerimizdir. Benliklerimiz günlük hayattaki değişimlere ayak uydurabilmek adına sürekli yeniden ayarlanır. Bu yüzden, benliğe toplumsal hayatın bir yansıması olarak bakmak yanlış olmayacaktır, fakat bu durum sokakta anonim benliklere sahip bireylerin kol gezdiği şekilde de anlaşılmamalıdır. Kuşkusuz ki, her birey toplumsal hayatını farklı döngüler ve etkileşimler üzerine kurduğundan, benlikleri de özgünlüğü ve benzerliği bir arada barındıracaktır.

Kimlik ise benliğin aksine bazı değişmezleri içinde barındırır ve bizi biz yapan temel değerleri taşır. *Kimlik* (identity), karşılaştığımız bireyleri bir yerlere yerleştirebilmemizi ve onu tanımlayabilmemizi sağlayan çekirdek bilgileri içerir. İçerisinde doğuştan edindiğimiz bazı unsurları taşıdığını kolayca fark edebiliriz. İlk defa karşılaştığımız bir kişinin hangi dili konuştuğuna, nasıl giyindiğine ne yiyip içtiğine ya da ne yemediğine, hangi dine mensup olduğuna bakarak, onu hayali bir kategoriye yerleştiririz. Bahsedilen tüm bu özellikler bireyin varlığını önceleyen oluşumlara bağlıdır ve seçime tabi değildir. Kimliğimizin sabit kalan ve pek çok kişi ile paylaşılan bu yanı diğerleriyle benzerliklerimize vurgu yapan kolektif kimliğimizi

¹⁶⁰ Ritzer, 2011, 363-364.

¹⁶¹ David C. Lundgren, "Social Feedback and Self-Appraisals: Current Status of the Mead-Cooley Hypothesis", **Symbolic Interaction**, c. 27, s. 2 (2004): 267-268.

¹⁶² Düşünümsellik, hayat şartlarımızı ve benliğimizi, modernitenin sürekli değişen koşullarına göre yeniden gözden geçirmeyi sağlayan sosyolojik bakıştır. Bkz. Giddens, 2014, 22-24.

oluşturmaktadır, fakat farklılıklarımızı barındıran bireysel bir kimliğimiz de vardır.¹⁶³

Giddens'a göre bireysel kimlik ben olmayan şeylerin öğrenilmesi ile edinilir, yani farklılıklarımızın farkına vardığımız bir oluşumdur.¹⁶⁴ Bireysel kimliğin benliğe dair seçimleri ve fırsatları etkileyen sürekli ve tutarlı bir yanı olması beklenir. Bireysel kimliklerimizin tutarlı olması beklentisi, onun biyografik bir yanı olmasından kaynaklanır.¹⁶⁵ Hayat hikâyemiz, bireysel kimliğimizle tutarlı olmalıdır, çünkü kim olduğumuz diğer bireylere ne yapabileceğimiz ne yapmamız gerektiği veya neyi yapamayacağımız konusunda fikir verir.

Kimlik ve benlik modern düşünceden beslenmektedir. Modern toplumdaki, iş bölümü, farklılaşma ve uzmanlaşma süreci bireysel kimliği ve benliğin gelişimini önemli bir amaç haline getirmiş ve üzerinde çalışılması gereken projelere dönüştürmüştür. Modern dünyada hayatta kalmak ve güvende olmak için benliğimizin sürekli değişime ayak uydurması bir gerekliliktir. Kolektifin ön plana çıktığı toplumsal düzenin yerini bireyin ön planda olduğu ve seçimlerini kendi adına yapabildiği bir düzen almıştır. Modern toplumda, bireyler geleneğin sunduğu kesinlik, sınırlı seçimler ve ispatlanmış pratiklerden yararlanamazlar.¹⁶⁶ Sürekli bir seçim çokluğu vardır. Seçeneklerin çok olması kimliklerinde birbirinden oldukça farklı olacağının işaretidir. Geçmişte tercihimize sunulmayan pek çok şey artık bireysel seçimin konusu haline gelmiştir.

Küreselleşme, medya ve teknoloji, bireyin pek çok konuda önünü açmış, yerelle küreseli birbiriyle bağlantılı kılmıştır. Tüm yerküreye yayılan iletişim ağları, insanları kendi kollektif birliklerini oluşturmaları için de yüreklendirmiştir. Bu yeni kolektif birlikler öncekilerin aksine ulus-devletten, milliyetten ve dinden bağımsız birlikteliklerdir. Bu etiketler değerini korumakla beraber, insanları bir arada olmaktan alıkoyamamıştır, cinsiyet tercihleri, hayat tarzları ve düşünce/duygu birliği de insanları bir arada bulunmaya yönlendirmiştir.

Modernite birey için farklılaşma ve özgürleşme sürecini de beraberinde getirmiştir, fakat bu süreç görüldüğü kadar sınırsız ve masum değildir. Birey,

¹⁶³ Jenkins, *age*, 32.

¹⁶⁴ Antony Giddens, **Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum** (Ankara: Say Yayınları, 2014), 51.

¹⁶⁵ *Age*, 75-77.

¹⁶⁶ *Age*, 62-69.

geleneksel düzenin ona sağladığı koruyucu sınırlardan çıktığı için, yeni risklerle karşı karşıya kalacaktır.

Modern toplumda eğitim ve meslek seçimi kim olduğumuza dair algının önemli bir kısmını oluşturduğundan, bunlara dair yatırımlar yapılır. Bu yatırımın tek nedeni saygı duyulan bir kimlik edinme ya da kendini gerçekleştirme ile ilgili değildir. Kapitalist rekabetçi ekonomide yer bulabilmek için diğerlerinden bir fazla olmak bir zorunluluktur. İşsiz kalma ya da yetersiz olma modern bireyin kaygıları arasındadır. Buna ek olarak; iş ve eğitim, etkileşimde bulunacağımız çevreyi ve koşulları da belirlediğinden, benliğimiz ve kimliğimiz üzerinde de etkilidir.

3.2.2. Rol Edinimi ve Sosyalizasyon

Gündelik hayatta herkesin nasıl davranması gerektiğine dair bir öngörümüz vardır ve bu öngörünün gerçekleşmesi bize belli bir güven ve rahatlık sağlar. Kimin nasıl davranması gerektiğinin önceden belirlenmiş olması bizleri toplumsal bir düzene kavuşturur. Bireyler de bazen farkında dahi olmadan, kişilerin belirlenmiş davranış kalıplarında kalmalarından faydalanır, hatta çizgi dışı bir davranışlara ufak tefek yaptırımlar bile uygulayabilir.

Toplumsal olarak edindiği tecrübeler bireyleri, herkesin belirli sorumluk ve beklentileri olduğunu düşünmeye yönlendirir. Bu sorumluluk ve beklentiler kişilerin belirli rolleri sahiplenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Rollerimiz, hayat döngümüzle yakından ilişkilidir. Hayatımızın farklı dönemlerinde farklı roller edinir ve gerek gözlemlerimiz gerekse kişisel deneyimlerimiz yoluyla rollerimizi öğrenir, onları benliğimizin bir parçası haline getiririz, hatta birinin kızı/oğlu olmak veya abla/ağabey olmak gibi rollerimiz diğerlerine göre daha uzun süreli ve bizi tanımlayıcı özelliklerimiz haline gelebilir. Hayat akışında edinilen bazı roller ise daha çok emek harcamayı gerektirmektedir, örneğin annelik rolü büyük duygusal ve fiziksel yatırımların gerektiği ömürlük bir roldür, üstelik bu rol toplum tarafından sürekli denetlenen, normatif beklentilerin yüksek olduğu bir roldür.

Rollerimiz, benlik algımız ve kimliğimiz üzerinde biçimlendirici etkiye sahiptir. Gündelik hayatımızı büyük ölçüde rollerimizin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirerek sürdürürüz. Rollerimiz, içinde bulunduğumuz durum ve konum nedeniyle zamanın gerekliliklerine uygun olarak edindiğimiz değer, tutum, davranış ve toplumsal beklentilerin sonucu olarak kişisel sorumluklar doğururlar. Rollerin

gerektirdiği bazı tutum ve davranışlar, rollerin ediniminden sonra ortaya çıkabileceği gibi toplumsal ve kişisel rol performansları da zaman içinde değişime uğrayabilir.

Bireyler arasındaki etkileşimin toplumsal hayatın temel bileşeni olduğunu savunan sembolik etkileşimciler, rollerimizin de etkileşim süreci içinde şekillendiğini ve bir diğerrinin varlığı olmaksızın rollerin tanımlanamayacağını vurgularlar. George Herbert Mead çocukların oyunları sırasında başkalarının rollerini almalarını öğrenme sürecinin bir parçası olarak görmüştür.¹⁶⁷ Mead'in de vurguladığı gibi çocuğun annesi veya öğretmeni gibi kişileri taklit edebiliyor olması bu kişilerin nasıl davranması gerektiğine dair beklentileri olduğu anlamına gelir. Ayrıca Mead'e göre başkalarının rollerini almak kim olduğumuzu yani kendi rolümüzü de kavramamızı sağlar.¹⁶⁸

Daha önce de bahsedildiği gibi *roller ve performanslarla* ilgilenen bir diğerr sembolik etkileşimci de Erving Goffman'dır. Goffman, *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu* (2014) isimli kitabında dramaturjik yaklaşımını okurlara en iyi şekilde sunmuştur. Kamusal alanda gerçekleştirdiğimiz etkileşimleri, belirli bir seyircinin gözlemlediği performanslar olarak tanımlayan yazar, bu performansları sergilemek için belirli bir *vitrin* ve *sete*¹⁶⁹ sahip olmamız gerektiğini vurgular.¹⁷⁰ Performansın inandırıcılığı için izleyiciye çekici bir *vitrin* ve *performansa* uygun bir *set* sunulması gerekmektedir.¹⁷¹ Sunulan *performans*, *vitrin* ve *set* arasında bir tutarlılık olması beklenir.¹⁷² Şüphesiz ki gece yarısı, bodrum katında hizmet veren bir doktor için hepimizin aklında soru işaretleri uyanacaktır.

Goffman edindiğimiz rollere bu kadar iyi entegre olabilmemizi *beklentisel sosyalizasyon* ile ileride edinebileceğimiz rollere önceden hazırlanmış olmamıza bağlar. Kişi kendine verilebilecek rolleri durumu kurtarabilecek kadar öğrenir. Goffman'ın da vurguladığı gibi rollerimizi sergilerken yanlış sunumlar, hatalı

¹⁶⁷ Lundgren, *age*, 268.

¹⁶⁸ Ritzer, 2011, 363-364.

¹⁶⁹ Vitrin: kişinin performansı, izleyicinin durumu tanımlayabilmesi için, sabit kalan kısımdır. Set ise; performans sahibinin, izleyicilerin performansını onaylaması için oluşturduğu arka plan düzenlemeleridir. Bkz. Goffman, 2014, 33.

¹⁷⁰ *Age*, 33.

¹⁷¹ Goffman, 2014, 30-34.

¹⁷² *Age*, 36.

performanslar, imalar gibi pek çok tehlikeyle burun buruna olsak da çoğu zaman rollerimizi deyimlerimizden kaynaklanan bir profesyonellikle yerine getiririz.¹⁷³

Goffman, bireylerin etkileşim içindeki tutumlarını, rollerin nasıl idealize edildiğini ve rollerin nasıl öğrenildiğini açıklamakta başarılı olsa da bazı duygularımızı hayat sahnesinin dışına atmış ve insan davranışına belirli bir kesinlik atfetmiştir. Bu yüzden Goffman'ın yaklaşımları, insan yaşamında duygulara, ani iniş çıkışlara ve olağandışı durumlara da yer olduğu unutmaksızın yorumlanmalıdır. Buna ek olarak, artık toplumsal etkileşimin ve rollerin sadece yüz yüze gerçekleştirilmediği, etkileşimin çok daha karmaşık bir hale geldiği belirtilmelidir. Günümüz performanslarında, jestlerin ve mimiklerin görülememesinin ve Goffman'ın tanımladığı bir anlamda vitrin ve setin olmamasının rollerimiz üzerinde nasıl bir etki yaratacağı da cevaplanması gereken sorulardır.

Görüldüğü gibi rollerimiz de kimliğimiz ve benliğimiz gibi toplumsal etkileşimden oldukça etkilenen ve süreç içinde öğrendiğimiz şeylerdir. Toplumsal beklentiler, rollerin oluşumunda ve öğrenilmesinde en önemli unsuru teşkil eder. Özellikle kamusal alanda sergilediğimiz rollerimiz, eleştirilere ve yaptırımlara oldukça açıktır, bu yüzden de bireyler toplumsal beklentilerin çizdiği sınırların içinde kalarak rollerinin anonim içeriklere dönüşmesine razı olurlar. Modern dünyanın, geleneksel alışkanlıkları ve rutinleri yok ettiği bir riskler ortamında, bahsedilen anonimleşme bir korunma mekanizması olarak bile algılanabilir.

3.3. Anelik Sosyalizasyonu ve Yeni Rolle Gelen Bireysel Değişim

Önceki bölümlerde, sosyalizasyon, benlik, kimlik ve rollerimizden genel olarak bahsedildi. Hayatın tüm köşelerinde bulabileceğimiz bu kavramlar, daha önce modernliğin gelişimi çerçevesinde açıkladığımız anneliğin, toplumsal olarak nasıl oluştuğunu, sürdürüldüğünü, algılandığını ve kişisel olarak nasıl öğrenildiğini açıklamak için de açıklayıcı olacaktır.

Şüphesiz ki gerek bizim toplumumuzda gerekse diğer toplumlarda manevi duygular uyandıran annelik, sosyal bilimler için de oldukça önemli bir varoluş halidir. Anneliği mitlere ve hikâyelere konu olan bir kavram olmaktan çıkarak toplumsal olarak nasıl kurgulandığını açıklamak gerekmektedir. Biyolojik bir eylem

¹⁷³ Age, 78-79.

olan doğum sonucu edilen annelik yalnızca bu yönü ile bile mucizevî görünse de toplum bilimcilerin asıl yapması gereken bu biyolojik ve doğal eylemin toplumsal sonuçlarını belirleyebilmektir. Bu amaçla bu bölümde anneliğin toplumsal karakteri incelenecektir.

3.3.1. Annelik Öğrenilir mi?

Kadının annelik sürecine nasıl adapte olduğu ve bu yeni rolünü nasıl öğrendiği konusu oldukça tartışmalı bir konu olagelmıştır. Sosyoloji ve annelik ile ilgili araştırmalar yapan diğer bilim dalları anneliğin doğal olarak mı geliştiği yoksa sosyal bir sürecin sonucu mu olduğu konusunda pek çok teori üretmiştir. Bu konuda geleneksel düşünce anneliğin içgüdüsel olarak edinildiği üzerinde yoğunlaşmıştır, fakat bu görüş anneliği sadece yaradılıştan gelen bir özellik haline getirerek anneliğin toplumsal, kültürel ve tarihi boyutunu dışlar.

Etolojistler, sosyo-biyolojistler ve bazı psikologlar anneliğin içgüdüsel olarak ortaya çıktığını savunmuşlardır.¹⁷⁴ İçgüdüsel annelik görüşü, kadının annelik için gerekli özellikleri biyolojik olarak taşıdığı görüşüne dayanır. Özellikle, insan davranışlarını açıklamak için, -bilhassa evrimsel olarak insana yakın olduğu düşünülen hayvanları seçerek- hayvan davranışlarından yararlanan etolojik yaklaşımlar, annelik davranışını dişilerin genlerini geleceğe taşımak amacı ile içgüdüsel olarak yerine getirdiklerini vurgularlar.¹⁷⁵

Etolojik yaklaşımlar, davranışların içgüdüsel olup olmadığını ölçmek için temelde üç soru sormuştur. Bu sorular aynı davranışların topluluğun diğer üyelerinden uzakta da oluşup oluşmadığı, kültürel ilişki olsun olmasın tüm gruplarda gözlenip gözlenmediği ve genetik yakınlığı olanlarda benzer davranışların ortaya çıkıp çıkmadığıdır.¹⁷⁶ İnsanların annelik davranışı üzerinden bu soruları düşünecek olursak, yalnızca genlerimiz ve hormonlarımız ile anneliği öğrenemeyeceğimizi, *beklentisel sosyalizasyon* (expected socialization) ve bireysel sosyalizasyon deneyimlerinin anneliği öğrenmekte belirleyici olduğu sonucuna varabiliriz. Sternglanz ve Nash'ın da vurguladığı gibi dünya üzerinde aynı topluma mensup insanlar arasında bile çocuk yetiştirme ve annelik pratikleri açısından farklılıklar

¹⁷⁴ Sarah Hall Sternglanz ve Alison Nash, "Ethological Contributions to the Study of Human Motherhood", **The Different Faces of Motherhood**, ed. Beverly Birns, Dale F. Hay (New York: Springer, 1988): 15.

¹⁷⁵ *Age*, 18-19.

¹⁷⁶ *Age*, 24.

mevcuttur ve eğer atalarımızdan miras kalan bir şey varsa o da değişen koşullara göre hareket edebiliyor olmamızdır.¹⁷⁷

Anneliği içgüdüye dayandıran görüşler hakkında değinmemiz gereken en önemli nokta ise anneliği kadın için biyolojik bir kader haline getirmesidir. Önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi, annelik kadınlığın en önemli belirtisi olarak görülmüş, toplumsal olarak oluşmayan bir rol olarak kabul edilmiştir.¹⁷⁸ Fakat özellikle feminist sosyoloji, geleneksel görüşün aksine anneliğin toplumsal olarak geliştiği konusunda ısrarcı olmuştur.¹⁷⁹ Bu ısrarın nedeni, anneliğin içgüdüsel bir davranış olarak kabul edilmesinin, ataerkil söylemin ürünlerinden biri olduğu ve ataerkil sistemin yeniden üretimini sağlamaktan ve kadının başlıca görevinin evde kalarak annelik ve ev işi yapmak olduğu görüşünü yaygınlaştırmaktan başka bir işe yaramadığı düşüncesidir. Geç modern toplumu gözlemleyerek de anlayabileceğimiz gibi, eşler arası eşitlik ve çocukların bakımını paylaşmak konusunda özellikle eğitilmiş orta sınıf ve üst sınıflarda bir kabul olsa da “içgüdüleri” gerekçesiyle çocukların bakımında anneye duyulan güven çocuğa bakım sağlayan diğer bireylerden daha yüksektir. Oysaki yeni doğum yapmış bir anne eğer daha önce bir yeni doğanla ilgilenmediyse, emzirmek, bez değiştirmek veya bebeğe banyo yaptırmak gibi konularda bilgisiz olabilir. Bunların içgüdüsel olarak bilineceğini düşünmek ise kadına stres, endişe ve suçluluktan başka bir şey getirmeyecektir.

Shari L. Thurer, *Annelik Mitleri, Kültür iyi Anneliği Nasıl Yeniden İcat Eder* (Myths of Motherhood: How Culture Reinvents the Good Mother) isimli kitabında; çağlar boyunca anneliğin koşullara bağlı olarak nasıl değiştiğini analiz etmiştir.¹⁸⁰ Kadının yaratıcı tanrı olarak görüldüğü matriarkal dönemdeki annelik anlayışı ile Antik Yunan’da kadının sadece, evin reisi olarak görülen erkek tarafından seçilen çocukları yetiştirdiği dönemlerdeki annelik anlayışları arasında farklılıklar olduğunu anlayabilmek zor değildir. Tarihsel süreçlerin böyle büyük farklılıklar gösteriyor olması anneliğin toplumsal olarak şekillendiği görüşünü doğrulamaktadır. Günümüzdeki yoğun annelik duygularının, Orta Çağda doğum sonrası ölebileceğini ya da çocuğunun ölebileceğini bilen bir kadın için ne kadar geçerli olabileceği de

¹⁷⁷ Age, 32-42.

¹⁷⁸ Lisa Smyth, *The Demands of Motherhood: Agents, Roles and Recognition* (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 39.

¹⁷⁹ Age, 39.

¹⁸⁰ Shari L. Thurer, *Myths of Motherhood: How Culture Reinvents the Good Mother* (New York: Penguin Books, 1995), 1-60.

sorulması gereken bir sorudur.¹⁸¹ Kendi kültürümüze ait yakın geçmiş öykülerinde de sık sık hiç fotoğrafı olmayan, mezarı olmayan, doğduğundan ya da öldüğünden aile büyüklerinin haberi olmayan bebeklere, anne ölümlerine, doğum sakatlıklarına, genç yaşta çok çocuk doğurup bu çocukların yarısını kaybetmek gibi anlatılara denk gelebiliriz. Bu olaylar sonucu kişilerde oluşan tutum, davranış ve hislerin farklılığı şaşırtıcıdır.

Anneliğin evrensel, biyolojik, doğal ve değişmez boyutu hamilelik ve doğum sürecidir. Günümüzde, hamileliğin planlanması, duyurulması, hareketlenmeye başlayan fetüsün bir birey olduğunu fark etmek, doğum sonrası süreçler için hazırlıklar yapmak, kadını anneliğe hazırlayan süreçlerdir.¹⁸² Stern tarafından da belirtildiği üzere; “çocuğun fiziksel olarak doğması gibi annenin de psikolojik olarak doğması gerekir” ve ona göre annelik; “çoğalan emek ile yavaş yavaş ortaya çıkar”.¹⁸³

Son derece doğal, değiştirilemez süreçler olan hamilelik ve doğum -her ne kadar medikal ve teknolojik gelişmeler bu deneyimlerin anlam ve içeriklerini değiştirmiş olsa da- sonrası süreçler bu evrensel deneyimin kültüre, tarihe, topluma bağlı olarak gelişen kısmını oluşturur. Doğurmak (anne olmak) çağlar ötesidir fakat annelik yapmak tarihseldir. Annelik yapmanın nasıl bir şey olduğunu belirleyen; çağın siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumsal koşullarıdır.¹⁸⁴ Kadınlar, çocukluklarından itibaren büyüdükleri koşullara bağlı olarak annelik görevini nasıl üstlenmeleri gerektiğine dair bir fikir edinirler ve anne olma zamanı geldiğinde bu izlenimlerine kendi kişisel deneyim ve bilgi birikimlerini ekleyerek bu yeni role hazırmış gibi görünürler.

Annelik, dokuz ayı geçen hamilelik süreci boyunca psikolojik ve toplumsal olarak hazırlığının yapıldığı, toplumsal değer, kurum ve yapılarla ilişki içerisinde olan, zamanın koşullarına bağlı olarak içeriği ve anlamında değişimler görebileceğimiz çok boyutlu bir kavramdır. Annelik gözlem, deneyim ve bilgi aktarımı yoluyla öğrenilen ve değişen dinamiklere göre geliştirilebilen bir beceridir.

¹⁸¹ Age, 86-92.

¹⁸² Jill B. Fancher ve Elizabeth Soliday, “Becoming a Mother”, **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O'Reilly, c. 1 (London: SAGE Publications, 2010): 105-107.

¹⁸³ Stern ve diğerleri, **age**, 1.

¹⁸⁴ Lynn O'Brien Hallstein, **Bikini-ready Moms: Celebrity Profiles, Motherhood and The Body** (New York: State University of New York Press, 2015), 25-30.

Anneliği tek bir boyuttan değerlendirmek, terimin geniş anlamını daraltarak, indirgemeci bir tavır takınmaya neden olacaktır.

Annelik, toplumsal ve tarihsel beklentiler ile örtüşecek şekilde sürekli bir dönüşüm içindedir. Bu dönüşümler anneyi sürekli bir toplumsal etkileşim içinde tutar. Annelerin bu deneyimi daha önceden yaşamış ve hali hazırda yaşıyor olan kadınlarla arasındaki bağlantı da bundan kaynaklanır. Özellikle geleneksel toplumlarda deneyimin aktarımı anneliğin öğrenilmesinde önemli yer tutar, fakat Giddens'in deyiimiyle "geç modern" toplumda bir bilgi kaynağının otorite kabul edilmesi uzmanlığa, profesyonelliğe ve bilimselliğe bağlıdır. Her ne kadar deneyimler önemini koruyor olsa da deneyimlerin uzmanlar tarafından onaylanıp onaylanmadığı, geçerliliği için ön koşuldur.

Modern toplumda Sharon Hays tarafından *yoğun annelik*¹⁸⁵ (intensive motherhood) olarak isimlendirilen bir annelik modeli hâkimdir.¹⁸⁶ *Yoğun annelik*, uzmanlar tarafından yönlendirilen, duygusal ve ekonomik olarak oldukça yoğun beklentilerin söz konusu olduğu, zaman alan bir annelik tecrübesini işaret eder. Bu da günümüz koşullarında anneliğe dair beklentilerin bu yönde oluşacağı ve annenin de bu standartlara ulaşmak için uğraşacağı anlamına gelmektedir.

Tina Miller *Annelik Duygusu* isimli kitabında durumu şöyle özetlemiştir: "Kültürel kalıplar ve toplumsal cinsiyet kadınların anneliği içgüdüsel olarak bilmeleri gerektiğini vurgular, fakat gerçek farklıdır ve bu kadını endişeli bir duruma sokar, yalıtıma ve sessizliğe itebilir."¹⁸⁷ Bu alıntıdan da anlaşılabileceği gibi kadının içgüdüsel olarak anne olmaya yatkın olduğu düşüncesi kadına yüksek beklentiler ve sorumluluklar yüklemektedir. Özellikle toplum içinde, içgüdüsel olarak bu role hazır olduğu düşünülen kadının hatalı görülebilecek bir şekilde davranması, kadının annelik becerilerinin bu yüzden sorgulanacağı düşüncesi kadın için oldukça yıkıcı olacaktır. Bu durum, kadının annelik sorumluluklarında profesyonelleşene kadar evinde gizlenmesi ile de sonuçlanabilir. Tüm bunlardan anlaşılabileceği gibi, anneliğin de bir *sahne arkası* vardır ve toplumun bir anneden beklediği standart bir *performans* vardır.

¹⁸⁵ Modern dönemde annelik hakkında beklentilerin artmasını ifade eder. Kadından uzman bilgisine dayanan, çocuğu merkeze alan, sürekli ve yoğun bir ilgi beklenir. Bkz. Bueskens, *age*, 483.

¹⁸⁶ Hays, Sharon. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press, 1996'dan aktaran Hallstein, *age*, 26-27.

¹⁸⁷ Miller, *age*, 31-32.

Toplumlar iyi ve kötü bir anne olmanın ne anlama geldiğini tanımlayan ortalama bir annelik tanımına sahiptirler ve anneliğe dair bu bakış genellikle annelere ulaşılması gereken en uç noktayı gösterir. Özellikle çocuğun ve çocukluğun ön plana çıktığı ve çocuğun gelişiminin, ailenin özellikle de annenin özel çabasıyla doğru orantılı görüldüğü 21. yüzyılda, annelerden beklenti yüksektir. Anneler de toplum tarafında gösterilen hedefi tutturabilmek için, hayatlarında, kişiliklerinde, yaşam tarzlarında gerekli değişiklikleri yapmaya çalışırlar. Tüm bunlar modern dünyada, anneliğin ciddiye alınan, benlik gibi üzerinde çalışılması gereken, kimliği, benliği, sosyalleşme döngülerini oldukça etkileyen bir sorumluluk olduğunu gösterir niteliktedir.

3.3.2. Modern Annenin Kimlik ve Rol Algısı

Benlik ve kimliğin konu alındığı bölümde, kimliğimizin bizi biz yapan temel unsurları taşıdığından bahsedilmiştir. Kimlik, benliğin çekirdeği idi ve bireyler hakkında bazı değişmezleri taşıyordu. Buna rağmen, hayat akışımıza bağlı olarak kimliğimizde de değişiklikler yaşanabileceğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise kimlik, benlik ve roller, annelik ile beraber tartışılacaktır.

Her toplum kendi kültür, kanun ve değerlerine uygun bir annelik algısına sahiptir ve kadından anne olduğunda bu çerçeveye içerisinde hareket etmesi beklenir. Toplumsal olarak tanımlanan annelik, bireysel arzulardan ziyade toplumsal ihtiyaçlara göre belirlenecektir.¹⁸⁸ Toplumun anneliği bir kurum olarak görerek oluşturduğu beklentiler, anneliğin idealize edilmiş halidir ve bu idealizasyonlar genellikle kadından büyük fedakârlıklar bekler. Üstelik kadının kişisel kapasitesi ve arzuları da görmezden gelinir.

Geç modernite koşullarında iyi bir anne olmak için aranan kriterler oldukça zorlayıcıdır. Kadından hem iş hayatında hem ev işlerinde hem de çocuk bakımında başarılı olması beklenir. Kadınların reklamlarda, filmlerde, dizilerde ve internette karşılaştıkları anne imajları da mükemmele yakındır.* Tüm bunlar kadına nasıl bir

¹⁸⁸ Myrl Coulter, "Institution of Motherhood", **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O'Reilly, c. 2 (London: SAGE Publications, 2010): 571.

* İnternetteki "yummy mummy"ler (cinsel olarak çekici anne) ya da "celebrity mom"ları (ünlü anne) örnek gösterebiliriz. Yummy mummy, çocuklarının her ihtiyaçlarına yeterek mükemmel anne algısı yaratırken, bu meşguliyetlerine rağmen kendilerini, çocuklarını ve evlerini şık, bakımlı ve temiz tutarlar. Ünlü anneler ise hamileliklerinden itibaren mükemmel bedensel görünümeleri, kişisel bakımları ve çocuk yetiştirme felsefeleri ile annelerin önüne olumlu örnekler olarak sunulurlar. Daha

anne olması gerektiğini söylemektedir. Sunulan bu imajlar, kadına ulaşılması zor hedefler gösterir.

Şüphesiz ki anne olmak kadının toplumsal konumunu ve toplum tarafından nasıl algılandığını değiştirecektir. Öyle ki, kadın, anne olmaya hazırlandığı süreçten itibaren hem bedensel hem ruhsal olarak bir değişim geçirmeye başlar. Kişi, kendisinde oluşan bu değişimin *genelleştirilmiş öteki* tarafından da fark edileceğini bilir. Toplumun, anne olacak kadına bakışı, ondan beklediği tavır, davranış ve değerler diğerlerinden farklıdır. Anne olacak kadından kendi ırk, sosyal sınıf, yaş ve dinine göre belirlenmiş tutum ve davranışlara göre hareket etmesi ve bundan sonraki hayatında bu özellikleri benliğinin bir parçası haline getirmesi beklenecektir. Kısacası annelik kadının kendi benliğine karşı gelişir. Kadın bir yanıyla benliğini korumak istiyor olsa bile değişim mecburidir.

Anne olmak kadının hayat tarzını, beğenilerini, duygularını, isteklerini, duyularını ve burada sayamadığım pek çok şeyi değiştirecektir. En önemlisi de kendimize sorduğumuz “kimsin” sorusunun cevabının ya da başkalarının bizi nasıl tanımladığının değişmesi, anne olmanın kadını değiştiren bir rol olduğunu gösterir niteliktedir. Diğerlerinin gözleri her zaman annenin üzerinde olacaktır. Çocuğun gelişimsel rotasına bağlı olarak iyi bir anne olmak için edinilmesi gereken özellikler değişecek, buna bağlı olarak da kadın farklı kıstaslar ile değerlendirilecektir.

Kadın, bu süreç içinde bir anne olarak diğerlerinin ona nasıl baktığını, onaylanıp onaylanmadığını bilmek isteyecektir. Sembolik etkileşimciler tarafından toplumun genel bakışını yansıtan *genelleştirilmiş ötekilerin* ve özellikle de kişi tarafından rol model olarak kabul edilen *önemli ötekilerin* kadının annelik performansı hakkında yaptığı yorumlar, kadının bir anne olarak benliksel gelişimini etkileyecektir. Diğerleri tarafından yapılan yorumlar ve geri dönüşler kadının bir anne olarak ötekinin gözünde nasıl görüldüğü hakkında bir işaret olarak yorumlanacaktır.¹⁸⁹ *Ayna benlik* bu süreç ile harekete geçecek ve karşı taraftan alınan olumlu ve olumsuz işaretler doğrultusunda kişinin *benlik* ve *kişilik* algısı yenilenecektir.

fazla bilgi için bkz. Elizabeth Podnieks, “Celebrity Motherhood”, **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O'Reilly (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010): 171-175.

¹⁸⁹ Jill B. Fancher ve Elizabeth Soliday, **age**, 105.

Anne için diğerkleri sadece bir referans noktası değıl, annenin yeni rolüne adapte olması için hazırda bulunan bir destek mekanizmasıdır da. Kadın annelik sorumluluğunu gereğince yerine getirip getirmediğini anlamak için yakın çevrenin onay ve desteğini arayacaktır.¹⁹⁰ Bu yakın çevreden kastımız genellikle samimi bağların kurulduğu, annelik deneyimini yaşamış kadınlardır. Bu kadınlar annenin ihtiyaç duyduğu fiziksel ve duygusal desteğı sağlayabilecek kapasiteye sahiptirler ve annenin kendini güvende hissetmesini sağlarlar. Duygusal destek endişelerin giderilmesi, duygu ve davranışların onaylanması şeklinde olabilirken, fiziksel destek bebeğın ve annenin bedensel bakımı ile ilişkili olabilmektedir. Her ne kadar uzman bilgisi temel otorite olarak kabul edilse de Stern tarafından belirtildiğı gibi annelik usta-çırak ilişkisi içerisinde devamlık kazanan bir zanaattır.¹⁹¹ Güven verici bu ortam, kadının yeni bedensel, zihinsel ve duygusal durumuna uyum sağlamasını ve annelik konusunda cesaretlenmesini ve kendine güvenmesini sağlar.¹⁹²

Annelik yapmak, benlik ve kişilik algısının yenilendiğı, daha önce tecrübe edilmemiş duygu ve durumlarla karşılaşılın yeni bir rol edinimidir, edinilen bu yeni rol bir sosyalizasyon sürecini de beraberinde getirir. Yeni sosyalizasyon sürecinde, günlük hayatta dolaylı ya da dolaysız yoldan yapılan gözlemler, topluluk içinde ya da bireysel olarak etkileşimde bulunulan kadınların tutum, davranış ve düşünceleri başta olmak üzere, aile, yaşıt grupları ve toplumun genel bakışı referans alınır. Günümüz koşullarında, uzmanlar, pedagoglar, psikologlar, yazarlar ve çocuk bakımında profesyonel addedilen kişiler de *önemli ötekiler* (significant others) arasına girmiştir ve annenin sosyalizasyon sürecinde belirleyicidirler. Modernite koşullarında anneliğe geçiş, profesyonel uzman idaresi altında ve sürekli bir öz yönetim ile gerçekleştirilir.¹⁹³ “İyi” bir anne olmak için verilen uğraş artıkça, annelik, doğum, emzirme gibi süreçler tıbbileşmiş, uzmanlara duyulan ihtiyaç artmıştır.¹⁹⁴

Unutulmamalıdır ki, yetişkinlik döneminde yaşanan sosyalizasyon, çocukluk ve bebeklikte yaşananın aksine seçime tabidir. Örneğın bir annenin dijital mecrada hangi siteleri takip ettiğı ya da hangi haberlere itibar ettiğı onun annelik davranışını etkileyecektir. Her ne kadar dikkati dağıtan ve gerçeğı olduğunca yalınlığıyla görmemizi engelleyecek pek çok mekanizma olsa da yetişkinler için sosyalizasyon

¹⁹⁰ Miller, **age**, 38.

¹⁹¹ Stern ve diğerkleri, **age**, 89.

¹⁹² **Age**, 89-90.

¹⁹³ Miller, **age**, 87.

¹⁹⁴ **Age**, 88-96.

doğal ve yaşanması gereken bir süreç olduğu kadar, bir seçim meselesidir de. Kişiler yeni deneyimlerinde tecrübeli kişilere, uzmanlara, kurslara, konu hakkında yazılmış kitaplara yönelip bunlar arasında kendi yaşam stiline en yakın olanlarını seçerek bu doğrultuda yol almaya başlayabilirler, ama bir süre sonra konuda uzmanlaşarak, özgün bir tavır edinebilir ve hatta yerleşik davranış tarzlarını reddedebilirler.

Görüldüğü gibi, anne olmayı benliğimizin ve kimliğimizin bir parçası haline getirmemiz etkileşim içerisinde analiz edilmesi gereken bir süreçtir. Anne olmak toplum tarafından belirlenmiş normlarla çevrili, bireysel ve toplumsal bir süreçtir ve asla sadece anne olan kadını ilgilendirmez. Annelik pratik yapılarak öğrenilen bir rol olsa da kadın dışarıdan bakan gözler için hamilelikten itibaren annedir. Özellikle anneliğin ilk dönemlerinde, kadının diğerleri tarafından kendine yakıştırılan annelik vasfını kimliğine entegre etmesi gerekir. Doğum yapan kadının gerçek bir anne olması, kendini bir çocuğa annelik yapabilecek bir kadın gibi hissedebilmesi için gereken değişim ise annenin çocuğuyla ilişkisiyle olduğu kadar genelleştirilmiş ve önemli ötekilerle olan ilişkilerine de bağlıdır.

3.3.3. Türkiye’de Annelik Sosyalizasyonu

Annelik sürecinde rol edinimi, sosyalizasyon, kimlik ve benlik konularının ele alındığı bölümlerde, genellikle Batı menşeli kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar temelde Batılı tecrübe ve düşüncelere dayansa da Türk toplumunun annelik ile ilgili tutumuyla da paralellik gösterir. Bu paralelliğin bir kısmı küresel eğilimlere uyum sağlamak ile ilgili olsa da bir kısmının da kültürel yatkınlıktan kaynaklandığı vurgulanmalıdır.

Türk toplumunda da anneden beklenti oldukça yüksektir. Kadın çalışıyor olsa bile çocuğu onun temel sorumluluğu olarak kabul edilir. Toplum, sorumsuz olarak addettiği bir anneyi acımasızca eleştirir ve yargılar. Buradan da anlaşılabileceği gibi toplumsal cezalandırmalardan kaçınmak için toplumsal beklentilere uygun davranmayı seçeriz. Ötekinin bizi nasıl gördüğü, nasıl biri olduğumuzu anlamamız için önemlidir. Toplumumuzda, kadın, sosyal normlar ve anneliğin kutsiyeti*

* Türk toplumunda annelik saflığın ve temizliğin simgesi olarak gördüğümüz meleklerle ilişkilendirilir. Aynı zamanda melekler kutsallığın da sembolüdür. Bu sembolik benzetmelerden de anlaşılabileceği gibi kadın anne olduktan sonra kadınlığın günahkâr tarafından sıyrılarak kutsal bir annelik örtüsüne bürünür.

tarafından sıkı sıkıya takip edildiğinden, toplumsal imajını koruyacak şekilde hareket etmeye çalışır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuk yetiştirmek eskisinden daha özen isteyen bir sorumluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda aileler de kendilerini ebeveyn olarak yetiştirmek adına uzmanlara ve uzman bilgisine yönelmiştir. Özellikle annelik, daha çok yatırım gerektirmiş, kadınların doktorlarla, psikologlarla ve bunun gibi pek çok uzmanla geçirdiği vakit artmıştır. Annelik yaşı yükselmiş olsa da beklentiler de yükseldiğinden kadının bir anne olarak hissettiği yeterlilik hissi azalmıştır. Ev dışında çalışan kadın için “çocuğuyla kaliteli vakit geçirme” endişesi vuku bulmuştur. Bu süreçte medya da kadının kendini yetiştirmek için kullandığı kaynaklardan biri haline gelmiştir. Sosyal medyadaki anne imajları kadınlar için hem bir referans noktası hem de bilgi kaynağıdır.

Türk ailesi henüz Batılı aileler kadar atomlaşmamış olduğundan, bireyler ihtiyaç duyulması halinde yardıma hazır olan geniş ailelerinin varlığının farkındadırlar. Şehir hayatı, akrabalık bağlarını koparmış olsa da büyük anne ve büyük babalar çocuk bakımı konusunda yardımcı olmak için çoğunlukla isteklidir. Tecrübesiz anneler, genellikle akrabalar tarafından oluşturulan geniş yardım ağından kolaylıkla faydalanabilirler, fakat bu eğitimli orta sınıf için bir problem de olabilir. Annelik ve çocuk bakımı, uzmanlaşma ve tıbbileşme eğilimi göstermektedir ve enformel kaynaklardan gelen geleneksel bilgi, uzmanlık bilgisiyle çatıştığında annenin hangisini tercih edeceği cevaplanması gereken bir soru haline gelmiştir. Buna rağmen toplumumuzda hem bireysel tecrübeler hem de uzmanlık bilgisi anneliğin öğrenilmesi için yol göstericidir. Bu açıdan, tecrübeli annelerin diğerleriyle kurduğu ilişki dikkate değerdir. Türk kültüründe kadınlar birbirlerini çevreleyen bir güvenlik ve destek ağı oluşturduğu gibi bazen eleştiri ve yüksek beklentileri ile birbirleri için yıkıcı bir etki de yaratabilmektedirler.

3.4. Sosyalizasyon, Kimlik ve Anneliğe Sanal Bir Çerçveden Bakmak

21. yüzyılda internetin bizlere sunduğu sanal toplumun dışında kalmak oldukça zorlaşmıştır. Bu durum yalnızca, devletlerin ve devlet ile bağlantılı ekonomik ve bürokratik kurumların bilgilerimizi artık bilgisayar ve internet teknolojileri ile depolamaları ve işlemelerine bağlı değildir. Sıradan bireyler de gündelik hayatlarının bir kısmını sanal mecralarda geçirir, sosyal ve kültürel

etkinliklerinin bazılarını internet bağlantılı teknolojiler ile devam ettirirler. İnsanların internetteki aktivite ve ortamlarda aktif olmaları da onların gerçeğe yakın veya gerçekten farklı bir *sanal kimlik* edinmelerini gerektirir. Özellikle kişilerin, profesyonel ve kişisel bilgi, beceri ve deneyimlerini paylaşabildiği sosyal medya olarak nitelediğimiz web sayfalarında, içerik üretenin kişiliği ve amacı ön plana çıkar. Ayrıca bahsedilen bu sosyal medya siteleri görsel ve işitsel içeriklerde barındırdığından hem görsel olarak hem de kişisel olarak gerçek bilgiler paylaşılır.

Sosyal medya, insanlar arası yeni ilişkilerin kurulduğu, var olan ilişkilerin sanal ortama taşındığı ve kurulan ilişki ağları aracılığıyla çeşitli paylaşımların yapıldığı sanal bir toplumdur. Teknolojinin yardımıyla yer ve zamanın önemsizleştiği bir sosyal ortam yaratmak, insanlara sahip oldukları değer, düşünce, bilgi, birikim ve deneyimleri yayma ve diğerlerini etkileme şansı verir. 2006 yılında Pew Araştırma Merkezi (Pew Research Center) tarafından yapılan, ABD'nin temel alındığı bir araştırmaya göre, kişilerin sosyal medyada ve bloglarda paylaşım yapmalarının en önemli sebepleri arasında yaratıcılıklarını gösteren kişisel bir alana sahip olabilmek, diğerlerini etkileyebilmek ve kendi paylaşımlarından hareketle insanların harekete geçebilmelerini sağlamak vardır.¹⁹⁵ Sosyal medya, tıpkı gerçek hayattaki gibi insanlar arası etkileşime dayanan ve kişilerin belirli özellikleriyle var oldukları sosyal bir ortamdır. Bu sosyal ortam insanlara ince bir dokunulmazlık zırhı kazandırdığından, açıklığı ve özgürlüğü daha yüksektir. Fakat bu özgürlükler alanında bile, istenen veya istenmeyen davranışlar olabilir. Gerek web sitelerinin kurucuları gerekse sitelerin kullanıcıları huzur ve güvenlikleri açısından çatlak yumurtaları dışarıda bırakmayı, onları tespit etmeyi ve belirli bir düzenin korunmasını arzular ve bu yönde tavır alır, çeşitli koruma mekanizmaları üretirler. Sosyal medya hem toplumun var olan kültürel ve toplumsal normlarına tâbidir, hem de kendine has bir etiği vardır. Ayrıca, sanal toplumda da tıpkı gerçek toplumsal yaşamdaki gibi yaptırımlar vardır. Örneğin, Instagram'da takipçi sayısı fazla olan bir kullanıcıya onaylanmayan bir davranışta bulunduğunuzda, pek çok kişi tarafından merkeze şikâyet edilebilir, sayfanıza kötü yorumlar alabilir, sosyal medyadaki itibarınızı zedeleyebilir ve kimliğinizin gerçekliğini sorgulatarak takipçi kaybedebilirsiniz.

¹⁹⁵ John Blossom, **Content Nation: Surviving and Thriving as Social Media Changes Our Work, Our Lives, and Our Future** (Indianapolis: Wiley Publishing, 2009), 8-12.

İnternette karşılaşılan siteler belirli bir amaç için kurulmuş kişisel web sayfaları veya firmalar tarafından kurulmuş kâr amaçlı, kişilerin çeşitli bilgilerini vererek üye oldukları sosyal medya siteleri olabilir. İnternette pek çok site ve içerik ile karşılaşılabilir, fakat bu çalışma için asıl önemli olan paylaşma, yoruma, mesajlaşmaya kısacası bireyler arası etkileşime olanak sağlayan sosyal medya siteleridir. Daha önce de bahsedildiği gibi, bu siteler fotoğraflar, videolar, kişisel anılar ve görüşleri paylaşmak için tasarlanmış olabilir. Her bir durumda da paylaşımların hedef aldığı bir kitle/topluluk olacaktır ve bu topluluk karşısında tutarlı bir kimlik sergilenmesi beklenecektir.

Sosyal medya, zannedildiği gibi sadece eğlenmek ve vakit geçirmek için kullanılan bir mecra değildir. Sanal sosyal mecralarda bireyler, birbirlerinin gerçekliklerinden emin olmak isterler ve eğer karşıdakinin gerçekliğine inanıyorlarsa bağlantıya geçerler. Sosyal medyada bağlantı sadece kişi ile mesajlaşmak, konuşmak ya da ona yorum yazmak anlamına gelmez, kişinin paylaştığı bilgi, tecrübe ve önerileri ciddiye almak ve uygulamak da bağlantı kurmanın bir yoludur. Kimlik ve rollerin gerçeği yansıtmamasının önemli olduğunu göstermek için; Instagram’da, gerekli belgeleri ve eğitimi olmadığı halde kendini psikolog olarak tanıtan bir kullanıcıdan bahsedebiliriz.¹⁹⁶ Bahsi geçen bu kişi, eğitim ve tecrübelerine güvenerek tavsiyelerine uyan ve önemseyen takipçilerini hayal kırıklığına uğratmıştır. Sonuç olarak hem sosyal medya kullanıcılarının hem de diğer medya kuruluşlarının tepkisini çekerek, güvenilirliği sorgulanır hale gelmiştir.

Uzmanlık bilgisinin oldukça ciddiye alındığı bu dönemde, internet bilgi edinmek için oldukça kullanışlı bir kaynaktır. Gerekli teknik alt yapıya sahipseniz, internetin bilgi edinmenin en zahmetsiz ve ucuz yolu olduğu bile söylenilebilir. Üstelik internet, küresel sınırları da etkisiz hale getirmektedir. Fakat yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi internetten edindiğimiz bilgiler ve tanıdığımız kişiler her zaman gerçeğe eşleşmeyebilir. Yaygınlaşmaya başladığı günden beri, sanal ilişkiler, bağlantılar ve kişiliklerin gerçekliği, güvenilebilirliği ve sanal ilişkilerin dürüstlüğü tartışmalıdır. Deborah ve Chambers’a göre insanlar sosyal medyada kendi günlük hayatlarını paylaştıklarından, yeni bir *sanal kimlik* yaratmaktan ziyade kendi kimliklerini gözler önüne sererler.¹⁹⁷ Sosyal medya kişiye diğerlerinden saklaması

¹⁹⁶ Kullanıcı 1

¹⁹⁷ Chambers, *age*, 12.

gereken bir sahne arkasını sağlıyor olsa da kişisel olarak çizilen portre idealizasyondan ziyade gerçekle ilişkilidir. Instagram'daki anne sayfalarının birçoğunda annelerin çocuklarıyla yaşadığı zor anlar ve anneliğin kadının kişisel görüntüsüne nasıl yansıdığına dair pek çok gerçekçi paylaşım görülebilmektedir.¹⁹⁸

Sanal ortam, hem var olan yüz yüze ilişkilerin devam ettirilmesini, hem de ortak meşgale, kaygı ve rollere sahip arkadaşlar edinilmesi sağlar. Sosyal medya sayesinde aracılı bir samimiyet ve içtenlik ağı oluşturulur.¹⁹⁹ Örneğin anneler, kadınlardan kurulu güvenlik ağını artık sosyal medya üzerinden de kurabilirler. Günlük hayatta, düşünceleri, endişeleri, beklentileri, hayat tarzı ve felsefesi bize uygun olan bir arkadaş veya rol model bulmak oldukça zor iken sosyal medya sınırları ve zamanı alaşağı ederek bu desteğin bulunmasını sağlayabilir. Kişiler sosyal medyada yalnızca sosyalleşmez, ayrıca sosyal medyanın sahip olduğu alt kültür, dil ve normlar çerçevesinde hayat boyunca sürecek olan sosyalizasyonlarını da devam ettirirler. Sosyal medya, arkadaşların, otoritelerin, yaşlıların, uzmanların ve bunun gibi pek çok etkileyici ve denetleyici mekanizmayı içine almış son derece interaktif, etkileşimsel ve *düşünümsel* (reflexive) bir alandır. İnternet, özellikle de sosyal medya, hayatımızda, kullanma yoğunluğumuz ve ona atfettiğimiz değer oranında etkilidir. Ayrıca sanal imkânları nasıl kullandığımız da sosyal medyadaki sosyalizasyonumuzun yönünü belirleyecektir.

3.4.1. Annelik Sosyalizasyonu Aracı Olarak Sosyal Medya

İnternetin yeni yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde, en büyük endişeler insanları sosyal hayattan alıkoyacağı ve asosyal hale getirebileceği üzerinde toplanıyordu. İnternet aracılığıyla yeterli bir iletişim kurulamayacağı, internetin yüz yüze etkileşimin sahip olduğu arka planı sağlayamayacağı, bu yüzden de internet aracılığıyla kurulan iletişimin hem sınırlı hem de yüzeysel olacağı düşüncesi yaygındı. Fakat günümüz koşullarında gerek internet ve bilgisayar kullananların sayısının artması gerekse dijital teknolojinin giderek gelişmesi, mekân ve zaman sınırlarını aşan internetin daha yoğun ilişkiler kurmasını sağlamıştır.²⁰⁰

¹⁹⁸ *Yummy mommy*'nin karşıtı olarak *slummy mommy*. Anneliğin mükemmellikten uzaklaşmayı gerektirdiği düşüncesine dayanır. Daha fazla bilgi için bkz. Diana Davidson, "Mommy Lit", **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O'Reilly (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010): 791-792.

¹⁹⁹ Chambers, *age*, 1-3.

²⁰⁰ *Age*, 21.

İnternet, kişisel ilişkileri yürütmek ve günlük hayatta sürekli ilişkilere sahip olunan kişilerle ilişkileri devam ettirmek için kullanılabileceği gibi, hakkında kısıtlı bilgi sahibi olunan ya da hiç tanınmayan kişilerle bağlantı kurmak için de kullanılabilir. Kurduğumuz bağlantılar bizim kim olduğumuzla ilgilidir. Sosyal medyada yapmış olduğumuz seçimler, sahip olduğumuz roller, statümüz, ilgilendiklerimiz, hayallerimiz, arzularımız ve bunun gibi pek çok şey ile bağlantılıdır.

Sosyal medya hayali karakterlerden kurulu, gerçeklikten uzaklaşmış ayrı bir alan değil, hayatımızın gerçek bir parçasıdır. Sosyal medya aracılığıyla hem yeni deneyimler edinir hem de var olanları aktarma fırsatı buluruz. Sosyal medyadan bağlantı kurduğumuz kişiler, bize hayatlarının bir kısmını gösterirler ve bizde karşılığında onlara yorum ve beğeniler bırakırız, yorumlarımıza ve beğenilerimize geri dönüşler alırız. Fiziksel olarak olmasa da paylaşılan haberlere verdiğimiz tepkilerle, olaylara karşı takındığımız tavırlarla ortak bir paydada buluşabiliriz.

Sosyal medyanın, insanlar arası etkileşime dayanıyor olması bile onun sosyalizasyon konusunda etkili olduğunu gösterir niteliktedir. Sosyal medyada kurulan etkileşimler, bizler farkında olmasak da hayatlarımıza dokunacaktır. Paylaşılan haberler, bilgiler, kişisel deneyim ve hayat hikâyeleri hayatlarımızı gözden geçirmemizi ve bahsi geçen paylaşımın ne kadar geçerli olduğunu sorgulamamıza neden olacak, sosyal medyadan uzaklaştığımızda dahi düşünsel olarak bizi etkileyecektir.

Konuya annelik sosyalizasyonuna odaklanarak bakacak olursak, sosyal medyanın özellikle sağlam bir kadın desteğinin kaynağı olduğu söylenilebilir. Annelik konusunda deneyimli pek çok kadın, anneliğin çeşitli dönemlerinde yaşanan zorluklara dair anılarını ve deneyimlerini, dijital platformlar aracılığıyla diğer kadınlara aktararak, annelik süreçleri hakkında daha az endişe duymalarını ve annelik konusunda daha cesur olmalarını sağlayabilirler. Özellikle bir kadının kendi annelik performansını sorguladığı ve toplumsal olarak onaylanmayacağını düşündüğü durumları sosyal medyadaki görüntülü ve yazılı paylaşımlarda bulması ona yalnız olmadığını hissettirebilir ve tüm annelerin böyle şeyler yaşayabileceğini anlamasını sağlayabilir. Hatta bazı sosyal medya kullanıcıları, anneliğin tozpembe olmadığını göstermek için özellikle bu anları paylaşırlar. Tahmin edilebileceği gibi bu tür paylaşımlar, herkesin bir anne olarak kimliğini bulmasında ve anneliğinin

sahne arkasında böyle zor anlar yaşayabileceğini gösterir niteliktedir. Fakat tüm paylaşımlar bu nitelikte değildir. Bazı sosyal medya paylaşımları da annelere tıpkı günlük hayatta olduğu gibi ulaşılması gereken sınırları işaret eder.

Sosyal medya siteleri, kullanım amaçları ve şekillerine göre, kullanıcıların sosyal statüsünün değiştiği mecralardır. Odaklanılacak sosyal medya sitesi olan Instagram’da, (özellikle incelenen örnekler bazında) yüksek öğrenim görmüş, orta sınıf kullanıcılar yoğunluktadır.* Bu yüzden Instagramda, annelik hakkındaki beklentiler eğitilmiş orta sınıfın ideallerini yansıtmaktadır. Özellikle takipçi sayısı fazla olan kullanıcıların takipçilerini hamilelik sürecinde yapılması gerekenler, beslenme stilleri, anne-çocuk ilişkisi, çocuk beslenmesi ve eğitimi gibi pek çok konuda sahip oldukları bilgilerini ve kendi günlük tutum ve davranışlarını gösteren paylaşımları, takipçileri için ulaşılması gereken bir hedef olarak görülebilir. Tüm bunlar, annenin günlük hayatta da karşılaşılabileceği, kendisini yetersiz ve suçlu hissetmesine neden olan türde paylaşımlardır ve çoğu zaman paylaşımların arkasında yatan kişisel fedakârlıklar objektifin dışına itilmiş olabilir.

Her iki durumda da kullanıcı, amaçlanmış ya da amaçlanmamış olarak diğerlerine değerlerini ve düşüncelerini aktarır ve onlara hayatlarını, davranışlarını, düşüncelerini, hayat felsefelerini değiştirmek için bir kapı açar. Bir yandan da paylaşımcılar, günlük hayatın içinden paylaşımlar ile anneliğin ve kadınlığın ortak yönlerini göstererek, takipçilerine bir grup hissiyatı verirler.

Sosyal medyada, çıkarları, düşünceleri, hayata bakışları ve arzuları ortak olan insanlar birbirleri ile buluşup, kendi bakış açıları doğrultusunda yararlı olacağını düşündükleri paylaşımlarda bulunabilirler. Bahsedilen gruplaşma, her zaman niyetlenilmiş bir gruplaşma olarak ortaya çıkmasa da kullanıcılar kısa biyografisine ve paylaşımlarındaki gizli sembollere bakarak, kişinin kendisiyle aynı “gruptan” olup olmadığını anlayabilirler. Böylece bazen mesafeli yakınlıklar gerçek bir samimiyete dönüşebilir ya da paylaşılan hassasiyetler konusunda ortak projeler geliştirilebilir, en önemlisi de aynı gruptaki kadınlar birbirlerini tanımıyor olsalar da birbirleri için bir destek ağı oluşturabilirler. Türk toplumunda, kadınlar yüz yüze ilişkileri olan pek çok kadından annelik hakkında destek alabilecek durumdadırlar, fakat kendisi ile eşit şartlarda olan bir diğer kişiden destek almak daha doyurucu olacaktır. Mevcut bir

* Örneğimiz hakkında gerekli bilgiler, çalışmamızın 4. bölümünde verilecektir.

desteğe sahip olmayanlar için ise bir grubun içinde eğitim ve destek görmek annelik sosyalizasyonu için hayati önemdedir.

Sosyal medya yalnızca bilgi paylaşımının yapıldığı bir yer olarak kalmaz, ayrıca bilgiye yönlendirir de. Okunması gereken kitaplar, panel, konferans gibi etkinlik tanıtımları, çocuklarla beraber katıla bilinecek etkinlikler, izlenmesi gereken filmler, sitede takip edilmesi ve dikkate alınması gereken diğer kullanıcılar ve bunun gibi aklımıza gelebilecek pek çok konuda yönlendiricidir.

Sosyal medyada uzmanlık bilgisine ulaşmak da oldukça kolaydır. Hatta belli başlı kullanıcılar özellikle kendi uzmanlık alanları hakkında paylaşım yaparlar ki bu durum takipçilerin onlara duyduğu güveni de arttırmaktadır. Çocuk yetiştirme ve annelik gibi konularda uzmanlaşmamış olanlar da uzmanlardan edindikleri bilgileri sosyal medyadaki annelerin kullanımına sunacaktır. Günümüzde uzmanlık bilgisi ebeveynler tarafından çok önemsendiği için, bazı ebeveynlerin çocuk sahibi olduktan sonra uzmanlaştığı, çocukla ilişkili konularda gerekli eğitimleri aldığı ve bazen edindiği bilgiler yoluyla kerameti kendinden menkul bir uzman haline geldiği söylenilebilir. Fakat annelik deneyiminin ortak yönleri olduğu kadar anneye ve çocuğa bağlı olarak gelişen özgün yönleri de olabilir, bu yüzden her anne kendi çocuğunun uzmanı olduğunun farkındadır. “Kendi çocuğunun uzmanı olmak” pek çok Instagram kullanıcısı annenin de vurguladığı bir noktadır.

Sosyal medya annenin, kendi potansiyelini fark etmesi ve arttırması için imkânlar sağlar. Hem bir kadın hem de anne olarak neler yapabileceği, diğerlerinin ne yaptığı veya nasıl başardığı sosyal medyada daha görünür hale gelir. Sosyal medya, kadına, bilgi ve deneyim paylaşımı konusunda sonsuz imkânlar sağlar. Kadının çocuklu hayat ile nasıl başa çıkabileceğine ilişkin öneriler sunar. Tüm bunlar kadına, annelik rolünü nasıl yerine getireceği konusunda belirleyici öneme sahip fikirler verir.

Sosyal medyanın sosyalizasyon konusunda sahip olduğu bir diğer güç de kullanıcıların yaptığı paylaşımların yorumlara açık olmasından kaynaklanır. Kadının, davranışları olumlu ya da olumsuz pek çok geri dönüş alacaktır. Sosyal medya, yüz yüze ilişkilerin sahip olmadığı kişiler arası bir mesafeye sahip olduğundan, anneye

yapılan geri dönüşler, yüz yüze ilişkilerdekilerden daha kırılcı olabilir.* Sosyal medyada kişi kalabalık bir gruba hitap ettiğinden, kişiye yargılayan ya da onaylayan pek çok kişi olacaktır. Her ne kadar sosyal medya kişinin daha özgür ve kendi gibi olabileceğı bir alan olsa da diğerklerinin gözlerinin üstünde olduğı ve hareketlerimizi sosyal medyadaki muhataplarımıza göre ayarlamamız gerektiğı bir gerçektir. Yeniden ayarlama, takipçilerden alınan geri dönüşlerin okunduğunu ve değerkendirildiğini göstermektedir.

Sosyal medya kişinin başkaları tarafından kendisinin nasıl göründüğünü tahayyül etmesi için eline somut bir kaynak verir. Kişi kendi profiline girip, yazılarını, paylaşımlarını, video ve resimlerini bir daha gözden geçirdiğinde ya da yapılan yorumları okuduğunda, kişisel imajını da sorgulamış olur. Bu yüzden sosyal medya *izlenim yönetiminin* hem en mümkün olduğı hem de en önemli olduğı alanların başında yer alır. Kişinin kendini nasıl yansıtacağı kendi seçimlerine dayanır, fakat kişi bilmelidir ki görsel paylaşımlar da kişinin imajının oluşması için bir işaret haline gelecek ve yorumlanacaktır.

Sosyal medya kişilerin birbiriyle etkileşime girebileceğı, gerçek hayattan biraz farklı olsa da anlık ve süregelen ağlar oluşturabileceğı, tıpkı gündelik hayatımızdaki gibi bu alanda bulunmamızdan dolayı kabul etmemiz gereken değerk ve davranış kurallarının bulunduğı kamusal bir alandır. Sosyal medya, toplumun ve toplumsalın bir parçasıdır. Kendine ait bir kültürü olduğı gibi, içinde yeşerdiği kültürün değerk ve normlarına da çok şey borçludur. Kuşkusuz ki sosyal medya günümüzde çoğı insanın hayatının bir parçası olmayı başarmış, değerklerini, hareketlerini ve beklentilerini şekillendirmiştir. Chatfield'ın da belirttiğı gibi sosyal medyada yaşadıklarımız bilgisayarımızı ya da telefonumuzu kapattığımız anda yok olan uçarı maceralar değerk, hayatımızda devamlılık arz eden ve etki sahibi olan anlardır.²⁰¹ Sosyal medyada tanıştığımız kişiler de orada bırakıp bir daha hatırlamadığımız kişiler değerkdir. Onlarla sosyal bir ağda, duygudaşlığa dayanan bir topluluk oluşturabilir, bu beraberliğimizi gündelik hayatımıza da taşıyabiliriz. Kısacası sosyal medya artık ilk ortaya çıktığı gibi sıra dışı değerkdir, gündelik

* Sosyal medyada da tıpkı günlük hayatımızdaki gibi rekabet, kıskançlık veya düşmanlık gibi kişileri yanlış hareketlere yönlendirebilecek duygularla karşılaşılabilir. Deborah Chambers'ın bahsettiğı gibi kötü niyetli 'frenemy'ler sürekli takiptedir. Bu sözcük İngilizce arkadaş ve düşman kelimelerinin birleşimidir. Daha fazla bilgi için bkz. Chambers, **age**, 6.

²⁰¹ Chatfield, **age**, 28-29.

hayatımızdaki etkinliklerimizi devam ettirdiğimiz, tanış olduğumuz kişilerin var olduğu bir diğer kamusal alandır.

3.4.2. Sosyal Medyada Kimlik ve Benliğin Sunumu

Bireyler günlük hayatlarında, beraber olduğu veya geçerken rastladığı insanları tanımak için çeşitli işaretleri yorumlamaktadır. Simmel'in de üzerinde durduğu gibi bu işaretler bazen giyim tarzı ya da davranışlar olabilirken, bazen de kullanılan kelimeler ya da vücut dili olabilir. Bahsedilen bu işaretlerden bazıları kişi tarafından *izlenimlerimizi yönetmek* (impression management) amacıyla kasıtlı olarak ortaya konulabilmektedir. İzlenim yönetimi, kişilerin diğerlerinin gözünde nasıl göründüklerini önemsemeleri, onlardan tutarlı, dürüst ve açık bir kimlik sergilemelerinin beklendiğini bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Tüm bu beklentiler internet aracılığıyla kurduğumuz etkileşimler için de geçerlidir, fakat internette kendimizi sunmak için kullandığımız araçlar farklıdır. Sosyal medyada kim olduğumuzu; seçtiğimiz konular, yazılarımız, dili kullanma biçimimiz ve görsel imajımız belirler. Paylaştığımız içerikleri kendimiz belirlediğimizden takipçilerimizin izlenimlerini yönetmek de kolay olacaktır, hatta bu durum ideal bir “ben” yaratılmasına da neden olabilir. Sosyal medyada günlük hayata dair pek çok paylaşım yapıldığından, paylaşımlara serpiştirilmiş gerçek kimliğin izleri mutlaka fark edilecektir, özellikle uzun süreli hesaplar için gerçekçilik bir zorunluluktur.²⁰²

Sosyal medyada kim olduğunuzu diğerlerinin anlamasını sağlamak için öncelikle hakkımızda kısa fakat önemli bilgiler vermeniz gerekmektedir.²⁰³ Bu bilgiler toplumdaki yerinizi, rollerinizi, mesleğinizi ya da kişisel olarak en çok önemsedığınız yönünüzü vurgulamalıdır. İncelenecek sosyal medya uygulaması olan Instagram, kendinizi tanıtmamız için yalnızca 150 karakterlik şans sunar, bunun dışında herkesin görebileceği bir fotoğraf yükleme şansınız ve eğer varsa kişisel internet sayfanızın linkini paylaşma olanağınız vardır. Yani, Instagram’da kişileri daha ziyade paylaşımları aracılığıyla tanırız.*

Sosyal medyada üretilen içerikler hayal edilen bir izleyici kitlesine göre belirlenir. Dijital kimlik, dijital diğerlerinin izlenimlerinin tahayyülü ile yakından bağlantılıdır, Chambers tarafından da belirtildiği gibi: “dijital benlik çevrimiçi

²⁰² Chambers, **age**, 12.

²⁰³ **Age**, 63.

* Instagram ile ilgili daha detaylı bilgi 4. bölümde bulunabilir.

etkileşimler yoluyla gelişir”.²⁰⁴ Sosyal medyada, takipçilerin beklentilerine göre benliğin belirli bir yönü doğrultusunda paylaşım yapılır.²⁰⁵ Bu paylaşımlar sayesinde sanal bir ağ oluşturulur. Bu ağ, çeşitlilik ve derinlik bakımından yüz yüze ilişkilerde kurulan bağlantılardan farklıdır. İnternet daha çeşitli bilgi ve düşünce kaynakları sağlarken, etkileşimde bulunan kişilerle bağlantımızı da sınırlandırır.²⁰⁶

Sanal, gerçek veya dijital, gündelik gibi ayrımlarla konuşuyor olsak da internet ortamında deneyimlenen şeyler “gerçek” olarak nitelenen hayatın bir parçasıdır.²⁰⁷ Bu yüzden, sanal ortamda gerçek hayatta sahip olunan benlik ve kimliklerin bir uzantısı sergilenir. Sanal ortam da kendi olanaklarına ve kısıtlamalarına sahiptir. Sanal ortamda, sahne arkasını saklamak daha kolay olurken, inandırıcılık konusunda insanların güvenini kazanmak daha zor olacaktır. Bunun nedeni kişilerin sanal ilişkilerin doğasının farkında olmalarıdır ve kişiler sanal kişiliklerini bu farkındalıklar üzerine kurar. Bu yüzden sosyal medyada kurulan ilişkilerde zayıf bağlar çoğunluktadır. Fakat sosyal medyanın geldiği noktada, kişilerin hemen hemen tüm hayatlarını eksi ve artı yönleriyle paylaşmaları, hatta bazen sahne arkasında kalması gereken durumları da sahne önüne taşımaları, takipçilerini performanslarının doğal ve çalışılmamış olduğuna inandırmıştır. Çalışılmamış performanslar da kişinin samimi olduğu ve takipçileriyle derin bağlar kurma niyetinde olduğu şeklinde algılanmaktadır.

Görüldüğü gibi, sosyal medyada kimlik ve benliğin sunumu gündelik hayatta sahip olduklarımızın sanal imkânlarla yoğrulması ile şekillenir. Sanal kimlikler, gerçeklikten kopuk olmamakla birlikte, kişinin bazı yönlerini daha çok vurgular nitelikte olabilir. Sosyal medyada kişisel seçimler ön plandadır ve bu seçimlere ne zaman bağlantı kurulacağı da dâhildir. Kısacası sosyal medya yalancı değildir ve kullanıcıları kandırmaz, kullanıcılar da sosyal medyadaki paylaşımlarıyla birbirlerini kandırmaz, problem sosyal medyada görünenlerin kısmi olmasıdır.

3.4.3. Anneler Sosyal Medyanın Neresindeler?

Anne olmak yeni bir sosyal ağa katılımı beraberinde getirir, kadın yeni bir sosyalizasyon sürecine girer. Geleneksel olarak baktığımızda bu sosyalizasyonun

²⁰⁴ Chambers, **age**, 66-67.

²⁰⁵ **Age**, 70.

²⁰⁶ Maria Bakardjieva, **Internet Society** (London: SAGE Publications, 2005), 6-10.

²⁰⁷ **Age**, 10.

başlıca kaynakları geçmişte edinilen *beklentisel sosyalizasyon* verileri ve içerisine girilen yeni sosyal ağdan edinilen gözlem ve bilgilerdir. Fakat annelik ve kadınlık da modern şartlar altında değişime uğramıştır ve değişimin hayatın doğal bir parçası haline gelmesi edinilen bilgi ve izlenimlerin bir kere daha gözden geçirmesini gerektirir.

Sosyal medya kadınlara, yerlerinde, yörelerinde kurdukları güvenli destek ağını küreselleştirmeleri, çeşitlendirmeleri, yaygınlaştırmaları ve dönüştürmeleri için bir fırsat sunmuştur. Annelik kadının benliği ve kimliğinin gelişiminde yeni bir hal olduğu için bu geniş ağ, annelik tecrübesi için de kullanılmaktadır. İnternet ve sosyal medyanın kadınlar arası bir destek ağı olarak kullanılması yeni bir durum değildir, fakat günden güne, internetin maliyetinin de düşmesi ile beraber daha geniş bir kitleye yayılmaktadır. Üstelik çeşitli kullanıcı kategorilerine göre de çeşitlenmektedir. Farklılıklara rağmen, sosyal medya anneler için bilgi, destek ve paylaşım alanıdır. Özellikle, sürekli evde olmak zorunda olan yeni anneler, sosyal medyayı diğer annelerle bağlantı kurmak, kendini evde terk edilmiş hissetmemek, kısacası diğerlerinden destek sağlamak için kullanırlar. Online destek grupları, özellikle yeni annelerde depresyon oranını düşürmekte ve daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır.²⁰⁸

Miyata'nın, Japonya'da 2000'li yılların başında yaptığı, annelerin online destek grupları ile bağlantısını araştıran çalışmasına göre geleneksel ve kapalı bir aile sistemine sahip olan Japonya'da, online destek grupları kadının zayıf bağlar sayesinde, çeşitli kaynaklardan destek almasını sağlayabilmektedirler.²⁰⁹ Bahsedilen online destek grupları sayesinde, kadın hem bilgi çeşitliğini artırabilmekte, hem de yalnızca kendi omuzlarına yüklenen anneliğin stresini azaltabilecek bir özgürlük alanı edinebilmektedir.²¹⁰ Online topluluk, Japon kadınları için sosyal ve duygusal desteğin sağlandığı, arkadaşlıkların kurulduğu, tavsiye ve bilgi alınabilecek bir alandır.²¹¹ Online topluluklar, annenin, bilgi ve çözüm çeşitliliğini arttırırken, kendisiyle ortak endişe ve düşüncelere sahip kadınlarla da buluşmasını sağlamıştır. Ayrıca, başkalarının problemleriyle ilgilenmek, öneriler ve çözümler sunmak, empati

²⁰⁸ Kakuko Miyata, "Social Support for Japanese Mothers Online and Offline", **The Internet in Everyday Life**, ed. Barry Wellman ve Caroline Haythornthwaite (Oxford: Blackwell Publishing, 2002): 521-522.

²⁰⁹ *Age*, 521-522.

²¹⁰ *Age*, 521-522.

²¹¹ *Age*, 522-523.

duygusunu, kendine güveni, çevresinde belirli bir statü edinmeyi ve diğerlerinden saygı görmeyi de beraberinde getirebilir.²¹² Türkiye’de de annelerin sosyal medyayı kullanım biçimleri bu doğrultuda gelişmektedir.

Ley’e göre de online destek ağları annelere duygusal ve psikolojik olarak fayda sağlar.²¹³ 2005 yılında Amerikalı anneler tarafından kurulan bir forum olan “Viva Les Roses”^{*} örneği üzerinde çalışan araştırmacı, kadınların bu gruba hamilelik döneminde, doğum sonrasında, bebekleri büyürken ve sonrasında katılabildiklerini belirtmiş, bu mecrada farklı konular üzerinde paylaşımlarda bulunduklarının altını çizmiştir.²¹⁴ Modern sanayi toplumlarında, kadının zaman ve fırsat kıtlığından dolayı yüz yüze ilişkilerden daha az destek gördükleri, bu yüzden de sanal toplulukların iyi bir fırsat olduğu belirtilmiştir.²¹⁵ Yazara göre bunun nedeni, kadının ev dışında çalışması ve çalışmak, okumak için ailesinden uzakta yaşamak zorunda kalmasıdır.²¹⁶ Bazı durumlarda da, aileler gibi destek kaynaklarının bilgi ve deneyimleri modası geçmiş ya da işe yaramaz görülebilmektedir.²¹⁷ Bu araştırmanın yapılmasının üzerinden yaklaşık 13 yıl geçmiş olsa da temel noktalar ülkemiz için geçerliliğini korumaktadır. Ülkemizde de özellikle büyük şehirlerde, ailelerinden ayrı yaşayan kadınlar ekstra bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Buna ek olarak, ebeveynlerin sahip olduğu geleneksel bilgiye olan güven de oldukça azalmıştır.

Kuşkusuz ki, sanal annelik dikkate değer bir olgu haline gelmiştir. Online kaynaklar hem hamilelik sürecini hem de anneliğe geçişi desteklemektedir.²¹⁸ Ayrıca yalnızlık ve yalıtılmışlık hissine de çare bulurlar.²¹⁹ Kısacası anneler interneti bilgi, iletişim ve yayın kaynağı olarak kullanmayı başarmışlardır.²²⁰ Annelik hakkında paylaşım yapan sosyal medya sayfaları ve internet siteleri, ilgi alanı olmayan kişiler tarafından fark edilir olmasalar da konuyla ilgilenenler için internette anneleri bulmak zor değildir. Hatta bakış açısı ve tercihlere göre çeşitlilik de mevcuttur.

²¹² Age, 524-525

²¹³ Barbara L. Ley, “Vive Les Roses! The Architecture of Commitment in an Online Pregnancy and Mothering Group”, **Journal of Computer-Mediated Communication**, c. 12 (2007): 1390- 1391.

^{*} Google’da yapılan aramada, bahsi geçen forum bulunamadı. 13 yıllık süreçteki değişimi göz önünde bulundurursak, forum kapatılmış olabilir.

²¹⁴ Ley, age, 1391-1392.

²¹⁵ Age, 1395.

²¹⁶ Age, 1395.

²¹⁷ Age, 1395.

²¹⁸ Caroline Gatrell, “Cybermothering”, **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O’Reilly, c. 1 (London: SAGE Publications, 2010): 261- 263.

²¹⁹ Age, 261-263.

²²⁰ May Friedman, “Internet and Mothering”, **Encyclopedia of Motherhood**, ed. Andrea O’Reilly, c. 2 (London: SAGE Publications, 2010): 577-579.

Anneler gerek kimlikleriyle gerek deneyimleriyle gerekse de destek ve bilgileriyle sosyal medyadadır.

4. SOSYAL MEDYADA ANNELİK SOSYALİZASYONU: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

4.1. Araştırma Metodolojisi

Sosyal medyada annelik sosyalizasyonu hakkındaki bu çalışmada önce tarihsel süreç ve konuyla ilgili teorik yaklaşımlar gözden geçirilmiş, argümanlarımızı daha somut verilerle desteklemek içinse Instagram paylaşımlarından faydalanılmıştır. Bu bölümde ikinci ve üçüncü bölümlerde çizilen genel çerçeve doğrultusunda, seçilen Instagram kullanıcısı annelerin paylaşımları gözden geçirilecek ve yorumlanacaktır. Bu bölümde yer alan düşünceler, Instagram’da annelerin sayfalarının, paylaşımlarının ve paylaşımlarına yapılan yorumların yakından incelenmesi sonucu oluşmuştur. Çalışmanın konusu, istatistik verilere dayanan nicel araştırma yöntemlerine uygun olmadığından ve ağırlıklı olarak kullanılan teorik yaklaşım olan sembolik etkileşimcilik nitel araştırma yöntemlerine daha çok uyum gösterdiğinden, araştırma boyunca nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur.

Çalışmada yer verilen paylaşımların sosyal medya kullanıcısı annelerin genel tutumlarını temsil etmesine dikkat edilmiştir. Bir düşünce veya davranışın temsil edici olup olmadığı beğeni ve görüntüleme* sayılarına bakılarak tespit edilmiştir. Yorumların sayısı ve içeriği de paylaşımın temsil ediciliği hakkında fikir sahibi olmamızı sağladığından, destek ve eleştiri yorumları da dikkatle okunmuştur. Çalışmada yer verilen yorumlarının tümü tek tek okunmuş, yorumlardan çıkartılan sonuçlar bu şekilde oluşturulmuştur. Bazı bölümlerde yapılan genellemeler de yakından okuma sonucu elde edilen verilerdir.

Araştırma alanı olarak Instagram’ın seçilmesinin önemli nedenlerinden biri, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerinden daha yeni olması ve henüz sosyolojik araştırmalara yeterince konu olmamasıdır. Instagram’ın, canlı video, çoklu

* Video ve hikayelerini kaç kişi tarafından ve kimler tarafından görüldüğünü gösterir. Videolarda görüntülenme sayısı, paylaşım herkese açık bir hesaptan yapıldığı takdirde, herkes tarafından görüntülenmektedir. Ayrıca beğeni sayısı ve görüntülenme sayısı arasındaki farklar genellikle büyük olmaktadır, bu da bizlere paylaşımın beğeni sayısından fazla kişiye ulaştığını gösterir.

canlı video, direk mesaj²²¹, hikâye²²² gibi ek özellikler kazanması ve Snapchat, Periscope gibi diğer sosyal medya uygulamalarını elimine edip kullanıcı sayısını sürekli arttırması da onu araştırmaya değer kılmaktadır.

Instagram yalnızca annelerin değil, hayvan severlerin, özel gereksinimli bireylerin, cinsel yönelimleri yüzünden ayrımcılığa uğrayanların da aktif olarak kullandığı bir araçtır. Ek olarak, Instagram, sınırlı bir çerçevede sosyalleşmek isteyenlere de aktivistlere de hayat hikâyesini paylaşmak isteyenlere de açıktır.

Araştırmada kullanılacak örneklemin Instagram'dan seçilmesinin başlıca nedeni Instagram'ın teknik yapısı itibari ile gerçek ve yanıltıcı kişilerin tespit edilmesine daha uygun olmasıdır. Buna ek olarak, kullanıcıların paylaşımlarının sürekliliği, gündelik hayattan kesitlerin paylaşılması ve bu paylaşımların kişisel veriler de içermesi, Instagram'ı veri elde edebilmek adına daha güvenilir kılar. Daha önce de bahsedildiği gibi, sürekli paylaşım yapan Instagram kullanıcılarından belirli bir tutarlılığa ve kişisel hikâyeye sahip olmaları beklenmektedir.

Instagram'ın daha çok yüksek öğrenim görmüş, orta sınıfa yöneliyor olması da onu farklı kılar. Simmel'in *Moda Felsefesi* makalesinde vurguladığı gibi, orta sınıf değişim, dönüşüm ve yeniliğe diğer zümre ve sınıflardan daha açıktır.²²³ Simmel makalesinde moda konusunu ele almıştır, fakat ebeveynlik hakkındaki düşünce ve davranış tarzları da onun tarif ettiği şekilde yaygınlaşır. Instagram'da paylaşımlarından bahsedeceğimiz kadınların da takipçileri için rol model olduğunu ve belirli bir annelik anlayışının yaygınlaşmasına katkı sağladığını göreceğiz. Bunu sağlayan, hem herkesin gözleri önünde annelik tecrübelerini gösterme cesaretleri, hem de bulundukları statü itibari ile sosyal ve ekonomik olarak kendilerine duydukları güvendir. Bu kadınların tümü kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilecek eğitim ve deneyime sahip kişilerdir. Bir kısmı yayınlanmış kitapları olan yazarlardır, birçoğunun internet siteleri ve blogları vardır.

Instagram'da çocuk ve ebeveynlik ile ilgili bilgi ve deneyim paylaşımı yapan pek çok anne olsa da takipçileri yakın çevredeki arkadaşlar ve akrabalarla sınırlıdır. Bu bölümde adı geçecek kullanıcıların takipçi sayıları ise oldukça fazladır. Örneğin; *Blogcu Anne* 107 binin, *Pembe Koala* 174 binin, *Uykusuz Anneler* 128 binin,

²²¹ Belirli bir kullanıcıya gönderilen ve diğerleri tarafından görülemeyen özel içerik.

²²² 24 saat içinde kaybolan ve ana ekranda görülemeyen, özel bir ikondan ulaşılan içerikler.

²²³ Simmel, *age*, 126-128.

Kullanıcı 6 200 binin, Hassas Anne ise 123 binin üzerinde takipçiye sahiptir. İncelenen hesaplar arasında rekor 679 bin takipçi ile *Akademisyen Anne'nindir*.^{*} Sosyal medyanın gücü hesaba katıldığında, sanal topluma hayatlarını açan bu kadınlar toplum tarafından tanınır hale gelmiştir ve paylaşımları takipçileri tarafından önemsenmektedir.

Paylaşımlarından bahsedilmek üzere 25 Instagram kullanıcısı seçilmiştir. Seçilen hesaplar; çocuk bakımı, annelik, ebeveynlik ve çocuk yetiştirme gibi konularda paylaşım yapan hesaplardır. Paylaşımlarından yararlanmak için, hesap sahiplerinden izin istenmiştir. İzin verenler çalışmamızda gerçek isimleri ve kullanıcı isimleri ile yer alacaktır. İzin vermeyenlerin paylaşımlarından yararlanılmaması düşünülmüştür, fakat izin vermeyen olmamıştır. Kullanıcıların bir kısmından ise olumlu veya olumsuz geri dönüş alınamamış, bu yüzden de onlardan isimleri değiştirilerek bahsedilmiştir. Yorumcular yorumlar kişisel bilgiler içermediği veya belirleyici bir kişi olmadığı sürece anonim kalmıştır.

Paylaşımlarından yararlanılan Instagram kullanıcıları hakkında gerekli görülen kişisel bilgilere dipnotlarda yer verilmiştir. Yararlanılan paylaşımlar, seçilen Instagram kullanıcılarının paylaşımlarının ekran görüntüleri alınarak saklanmıştır. Son kez değerlendirmek amacıyla paylaşımlara çevrimiçi olarak geri dönüldüğünde bazı paylaşımlara ulaşılamamıştır ve bu paylaşımlar hakkında paylaşım tarihi, beğeni sayısı gibi bazı bilgiler eksik kalmıştır. Paylaşım ve yorumlar aktarılırken, kullanıcının özgün yorumu korunmaya çalışılmış, bu yüzden bazı anlatım ve imla hataları korunmuştur. Bütünlüğü bozmayacak ve anlatımı değiştirmeyecek hatalar ise düzeltilmiştir.

4.2. Instagram Hakkında Bilmemiz Gerekenler

Instagram, 2010 yılında fotoğrafların paylaşılabilirdiği bir sosyal medya platformu olarak Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur.²²⁴ Başlangıçta yalnızca *Apple* markalı cep telefonlarında kullanılabilen bir cep telefonu uygulaması

^{*} Akademisyen Anne'nin sahip olduğu yüksek takipçi sayısı onun akademisyen ve yazar kimliği ile de bağlantılıdır. Çocuk gelişimi alanındaki eğitimi, anneliği deneyimlemiş olmasıyla birleşince takipçileri tarafından daha samimi ve güvenilir bulunmuştur.

²²⁴ "About Us", Instagram, About, Company, <https://www.instagram.com/about/us/> [10.01.2018].

olan Instagram, 2012 yılında android cihazlarda da kullanılabilir hale gelmiştir.²²⁵ Yine 2012 yılı içerisinde, içlerinde Türkçenin de bulunduğu 25 dil seçeneği sunmaya başlamıştır. 2013’de Instagramda video da paylaşılabilmeye başlanmıştır.²²⁶ 2016 yılındaysa Instagram Windows 10 işletim sistemini kullanan mobil cihazlarda da kullanılabilir hale gelmiştir.²²⁷

Instagram kurulduğu ilk yılda dünyanın dört bir yanından 80 milyon aktif kullanıcıya sahipti ve bu insanlar sualtı da dâhil her yerden fotoğraflar yüklüyorlar, hayatlarını paylaşıyorlardı.²²⁸ Buna karşılık Instagram da kullanıcıları için sürekli yeni cazibe noktaları üretmekteydi; yeni filtreler, daha uzun videolar, çoklu fotoğraflar, mesajlaşma, canlı video... Bugün Instagram bu yeniliklerin de sayesinde tüm dünyada 700 milyondan fazla aktif Instagram kullanıcısına sahiptir.²²⁹

Instagram, kişilerin birbirlerini takip ederek paylaşımlarını görebildikleri, yorumlayabildikleri ve beğenebildikleri bir sosyal paylaşım sitesidir. Kullanıcılar dilerlerse profillerinin görüntülenebilmesini izne tabii kılabilirler. Bu durumda karşıdakinin paylaşımlarının görülebilmesi için o kullanıcının gönderilen takip isteğini kabul etmesi gerekir. Fakat bu gizlilik mekanizması takipçi sayısı fazla olan ve pek çok insana ulaşmak gibi amaçları olan kullanıcılar tarafından tercih edilmez.

Instagram kullanıcıları, uygulamanın sağladığı keşfet ikonu sayesinde arkadaşlarının beğendiği ve diğer kullanıcılar tarafından en çok beğeni ve yorum alan paylaşımları görme imkânına sahiptirler. Hesaplar açık olduğu müddetçe, Instagram kullanıcıları, takip etmedikleri kişilerin paylaşımlarını da görebilmektedir.

Son olarak, Instagram’ın artık bilgisayarlardan da aktif olarak kullanıldığını belirtmeliyiz, fakat Instagram’ın mesajlaşma sistemi olan direk mesaj (direct message) bilgisayarlarda kullanılamamaktadır. Instagram, yapısı itibarı ile akıllı

²²⁵ “A quick walk through our history as a company”, Instagram, Press, Our Story, <https://instagram-press.com/our-story/> [10.01.2018].

²²⁶ “Instagram Now in 25 Languages”, Instagram, Press, <https://instagram-press.com/blog/2012/12/21/instagram-now-in-25-languages/> [10.01.2018].

²²⁷ “A quick walk through our history as a company”, Instagram, Press, Our Story, <https://instagram-press.com/our-story/> [10.01.2018].

²²⁸ “The Instagram Community Hits 80 Million Users”, Instagram, Press, <https://instagram-press.com/blog/2012/07/26/the-instagram-community-hits-80-million-users/> [10.01.2018]

²²⁹ “700 million”, Instagram, Press, <https://instagram-press.com/blog/2017/04/26/700-million/> [10.01.2018].

telefonlarda kullanım için daha uygundur. Akıllı telefonlar Instagramı hem kolay kullanmamızı hem ona sürekli ulaşabilmemizi sağlar.

Alexa'nın yaptığı araştırmalar, Instagram'ın, dünyada en popüler 17., Türkiye'de ise 14. web sitesi olduğunu gösterir.²³⁰ NTV'nin 2016 yılında yaptığı bir habere göre; Türkiye'de 22 milyon Instagram kullanıcısı vardır.²³¹ Eylül 2017'de yapılan bir araştırma sonucu son üç ay içerisinde Instagram'a en çok ABD'den erişim yapıldığı, ABD'yi Rusya, Brezilya ve Türkiye'nin izlediği tespit edilmiştir. Yapılan bir diğer araştırmaya göre ise Instagram kullanıcılarının %90'ı 35 yaşın altındadır.²³²

Başka bir araştırma, tüm internet kullanıcılarının %32'sinin Instagram kullanıcısı olduğunu göstermiştir.²³³ Alexa, Instagram'a daha çok evden ve iş yerinden bağlanıldığı tespit etmiştir.²³⁴ Instagram kullanıcı istatistiklerine baktığımızda, Instagram'da lisans ve lisansüstü eğitim almış ve halen üniversiteye devam eden kullanıcıların oranının diğer sosyal medya sitelerinin ortalamasından daha yüksek olduğu görülür.²³⁵ Instagram kullanıcı oranlarında kadın kullanıcılar daha baskınken²³⁶, Ağustos 2017'de Napeleon Cat'in seçili Avrupa ülkelerinde yaptığı bir araştırma ile Türkiye'de Instagram kullanıcılarının % 52'sinin erkek olduğu²³⁷ ve genellemeye uymadığı tespit edilmiştir.

²³⁰“Top Sites in Turkey, Alexa: an Amazon.com Company, <http://www.alexa.com/topsites/countries/TR> [9.10.2016].

²³¹ “Instagram'ın Türkiye'deki kullanıcı sayısı 22 milyonu geçti”, NTV, <http://www.ntv.com.tr/teknoloji/instagramin-turkiyedeki-kullanici-sayisi-22-milyonu-gecti,oMpXa3Xj5Eugj4CP1APUwA> [10.10.2016].

²³² “Instagram User Statistics”, 41 Incredible Instagram Statistics, <https://www.brandwatch.com/blog/37-instagram-stats-2016/> [10.01.2018].

²³³ “Instagram Demographics”, Instagram by the Numbers: Stats, Demographics & Fun Facts, <https://www.omnicoreagency.com/instagram-statistics/> [10.01.2018].

²³⁴ “Who visits instagram.com?”, instagram.com Traffic Statistics, <https://www.alexa.com/siteinfo/instagram.com> [16.01.2018].

²³⁵ “Who visits instagram.com?”, instagram.com Traffic Statistics, <https://www.alexa.com/siteinfo/instagram.com> [16.01.2018].

²³⁶ “Who visits instagram.com?”, instagram.com Traffic Statistics, <https://www.alexa.com/siteinfo/instagram.com> [16.01.2018].

²³⁷ “Facebook and Instagram user demographics in Turkey – August 2017”, <https://napoleoncat.com/blog/en/facebook-and-instagram-user-demographics-in-turkey-august-2017/> [16.01.2018].

4.3. Instagram’da Annelik Halleri

4.3.1. Sanal Anneler Topluluğunda Benliğin Yeniden inşası

Kadın anne olması ile beraber alışkanlıklarını ve yaşantısını, aileye yeni katılan bebeğe uyumlu olacak şekilde düzenlemek zorunda kalır. Kadının yeni rolüne uyum sağlaması için yalnızca dışsal bir değişim yeterli olmayacaktır. Üçüncü bölümde bahsedildiği üzere annelik kadının *kimlik* ve *benlik*²³⁸ algısında da değişimlere yol açacaktır. Bu durum kısmen kadının içsel yolculuğuyla bağlantılı olsa da kısmen de ötekinin onu nasıl tanımladığıyla bağlantılıdır.

Türk kültüründe ebeveyn olmak yetişkin bir birey olmakla özdeşleştirilen bir durumdur. Ebeveyn olan bireylerden, geçmişte kendi anne babalarının onlar için yaptığı fedakarlıkları şimdi kendi çocukları için yapmaları beklenir ve artık ebeveyn olduklarından birilerinin çocukları olmaktan çok birilerinin anne-babasıdırlar.

Annelik ile beraber gelen değişim Instagram kullanıcısı annelerin paylaşımlarına da konu olmuştur. Bu bölümde de sosyal medyanın annenin yeni benlik ve kimlik algısının şekillenmesindeki rolü Instagram paylaşımlarıyla gösterilmeye çalışılacaktır. Kadınlar anne olmadan önceki kişilik ve yaşantılarını anne olduktan sonra sürdürmenin zorluğunun farkındadırlar ve çoğu kadın eskisi gibi olmadığını paylaşımlarında da vurgulamıştır.

*Uykusuz Anneler*²³⁹ bir paylaşımında takipçilerine “Anne olmadan önceki ‘Sen’e ne demek isterdin uykusuz anne?” diye sormuş ve bu paylaşım 889 beğeni ve 254 yorum almıştır. Yalnızca böyle bir paylaşımın yapılması bile anne olmanın kadının kimlik ve benliğinde değişimlere yol açtığını gösterir niteliktedir. Anne olduktan sonra kadın *öteki* tarafından farklı algılanacak bu yüzden *ayna benliği*²⁴⁰ de değişecektir. Takipçilerinin, yorumlarında en çok bahsettikleri tavsiyeler ise şöyledir: Uyu, anne olmak için bekleme, anın tadını çıkar, daha çok gez, daha çok oku, daha çok sinemaya/tiyatroya git, hiçbir şeyi erteleme, rahatlığın ve istediğini yapmanın tadını çıkar.

²³⁸ Bkz. sayfa 49-50/ 3. bölüm.

²³⁹ Instagram’daki kullanıcı adı uykusuzanneler olan, “<https://www.instagram.com/uykusuzanneler/?hl=tr>” adresli, içerikleri birden fazla kişi tarafından üretilen Instagram hesabıdır.

²⁴⁰ Bkz. sayfa 46/ 3.bölüm.

Çocuğun kadının hayatındaki dönüştürücü gücünü anlamak için birkaç yoruma daha yakından bakabiliriz. Örneğin bir kullanıcı 20’li yaşlarındaki kendisine şöyle sesleniyor:

“Sen B.’sin... Sadece anne, evlat, kardeş, arkadaş değilsin sen B.’sin... Kendine hep çok iyi bak sen iyi oldukça çevrendeki her şey daha da güzelleşiyor. Kendine bu kadar yüklenme herkes hata yapabilir ve hatalarının kıymetini bil... Katı olma... Değişmek ve dönmek hayatı güzel kılmanın yollarıdır...”.

Başka bir kullanıcı ise geçmişe şöyle sesleniyor: “...Başına buyruk hareketlerin zaman zaman gaddar duruşun...hepsi geride kalacak...başka bir senle tanışacaksın.”. Bir kullanıcı da kendine şunu söylemek isteyeceğini söylüyor; “Yaşadıklarının hepsi boş... Gerçek henüz başlamadı...”. Son olarak bir kullanıcı da şunları söylüyor; “Şu an teksin. Ama anne olunca kendin için değil sadece çocuklar için yapacaksın. Saç kesimin bile çocuklarla ilgilenirken seni rahatsız etmeyecek şekilde keseceksin.”.

Bu paylaşıma gelen yorum sayısından da anlaşılacağı gibi, annelerin tümü kendi değişimlerinin farkındadır ve geçmişteki kendilerine söyleyecekleri vardır. Kullanıcıların bir kısmı karakter özellikleri ve insanlarla olan etkileşimlerindeki değişimlerden bahsetmiştir, bu da kişinin dünyaya dair bakış açısının değiştiğini ve kişiler arası etkileşimleri de artık farklı algıladığını göstermektedir. Ayrıca pek çok kadın anne olmanın kişiye belirli sınırlar getirdiğini, eşleriyle, ailesiyle ve eşlerinin ailesiyle olan ilişkilerinin değiştiğini ifade etmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi sadece *ben* değil *bana*²⁴¹ da değişmekte, başka bir tabirle anne olduktan sonra genelleştirilmiş ötekinin ve *önemli ötekilerin*²⁴²de kadına yaklaşımı geçmişten farklılık göstermektedir.

Yorumlarda kadınların geçmişteki kendilerine daha çok uyumalarını tavsiye etmesi, iddia ettiğimiz gibi anneliğin gecesi gündüzü olmayan tüketici bir fiziksel aktiviteye dayandığını kanıtlar niteliktedir. Üstelik anneliğin, fiziksel yanı kadar yıpratıcı olan mental bir boyutu da vardır. Anne olmayanlara gezmek, kitap okumak, tiyatro ve sinemaya gitmek gibi kişinin eğlenmesini ve içsel olarak zenginleşmesini sağlayan sosyal aktivitelere katılmasını tavsiye eden yorumlar ise en çok verilen ikinci tavsiyedir. Bu tavsiyeler, anne olan kadının bu aktivitelere belirli bir süre için vakti olmayacağını ifade eder ve anneliğin geniş bir zaman gerektirdiğini anlamamızı sağlar. Sonraki paylaşımlarda da görebileceğimiz gibi, kadın çocuktan/çocuklarından

²⁴¹ Bkz. sayfa 46/ 3. bölüm.

²⁴² Bkz. sayfa 23/ 2. Bölüm.

ayrı olduğu zamanlarda bile zihinsel ve duygusal kapasitesinin bir kısmını onları düşünerek harcar. Kadın, annelik rolünü toplumsal standartlara uygun bir şekilde yerine getirmek için sergileyebileceği en yüksek *performans*²⁴³ sergilemeye çalışır.

Bu yorumlar dışarıdan bakıldığında anneliğın kadın için olumsuz bir rol olduğunun düşünülmesine neden olsa da tüketicilikten ve yorgunluktan bahseden kadınların birçoğu yorumlarına: “İyi ki anne olmuşum.”, “Çocuğum hayattaki en büyük aşkıım.”, hatta “Ondan önce yaşamamışım.” gibi sözlerle son vermiştir. Bu sözler kadınların anneliğı duygusal olarak olgunlaştırıcı, hayata anlam katıcı, mutluluk verici ve kişisel doyum sağlayıcı bulduklarını göstermektedir.

Fiziksel görünüm, zamanın kullanımı, önemsenen şeylerin sıralaması, sosyal ilişkiler ve kendini algılama gibi konularda yaşanan değışim, kadının içinde huzur bulabileceğı bir anneler ortamına sahip olmak istemesine neden olur, bu paylaşıma içtenlikle yorumlar yazan kadınlardan da anlaşılabilceğı gibi sosyal medya da bu ortamlardan biridir. Sosyal medyada paylaşım yapmak ve bu paylaşımların olumlu/olumsuz yorumlar ve beğeniler alması kadının *ayna benliğinin* gelişiminde pay sahibi olacaktır. Olumlu geri dönüşler, kadının anne olarak takındığı tutum ve davranışların onaylandığı hissiyatını verirken, olumsuz dönüşler kadına kendini yetersiz hissettirebilmektedir. Unutulmaması gereken nokta ise herkesin yorum ve beğenisinin değerinin eşit olmadığıdır. Gündelik hayattaki gibi sosyal medyada da yorum ve beğenilerine daha çok değer verilen, kişinin ayna benliği üzerinde daha çok etkisi olan *önemli ötekiler* mutlaka olacaktır.

Uykusuz Anneler’in başka bir paylaşımı şöyledir:

“Yeni anne olmuş, yıkanmamış dağınık saçları, elinde göğüs pompası, üzerinde sabahtan beri değıştirmedeğı eşofmanııyla duran arkadaşım aniden bana bir soru sordu: ‘Ne zaman tekrar kendim gibi hissedeceğim?’ ‘Her şey bir anda normale dönecek’ dedim... ‘Tahmin ettiğinden daha kısa bir zamanda...’. ‘Aslını söylemek gerekirse, hiçbir zaman! Ama bunu iyi yönde söylüyorum.’ dedim... Yüzü ağlamaya başlayacak gibi oldu. Böylece benim bu ziyaretim aslında hiç destekleyici ve sevimli olmamıştı... Ben de ilk bebeğim doğduğunda aynı şekilde hissettiğimi hatırlıyorum. Bebeğim erken doğduğundan ve az emdiğinden dolayı sürekli süt pompası kullanıyordum. [...]. Pompadan kurtulduktan sonra her şey biraz daha kolaylaşmıştı hatta ek gıdalara geçtikten sonra epey işler kolaylaştı... doğum kilolarını vermeye başladım ve daha enerjik hissetmeye başladım. Ama yine de eski ben değıldim. Bebeğim 7 aylık olduğunda, işime geri döndüm ve bu normale dönmemi sağladı tabi ki, bebeğimin yanında olmadığım her dakika kendimi eksik hissettim. Sanki o benim bir parçamdı ve o parçam bir kreşeydi... Şimdi bebeğim 5, küçük kardeşi de 3,5 yaşında. Artık benim birer uzum olmadıkları çok açık... Bazı konularda artık yine ‘ben’ oldum ama eski ben değıl...”

²⁴³ Bkz. sayfa 53/ 3. bölüm.

Bu paylaşım 1.317 beğeni ve 174 yorum almıştır. Tümü kadınlar tarafından yapılan yorumların hepsi bu görüşü destekler niteliktedir. Örneğin bir yorum şöyledir: “Farklı bir ben tanıyorsun ve gerçekten de hiçbir şey aslaaa eskisi gibi olmuyor tuhaf ama aslında yine bir zaman sonra eskisi gibi olsun da istemiyorsun”. Uykusuz annelerin bu paylaşımı kadının anne olduğunda algıladığı değişimlerin tümünü ortaya koyar. Kadın; değişen beden yapısı, yoksun kalınan sosyal hayat ve iş hayatı ve kendine vakit ayıramamaktan dolayı değersizlik duygusuna kapılmıştır. Paylaşımıcysa bu paylaşım ile takipçilerine anneliğin zorlu taraflarının herkes tarafından yaşandığını, fakat zamanla iyilerinin ağır basacağını ve yalnız olmadıklarını anlatmak istemiştir.

Uykusuz Anneler’in bir kadının deneyimlerinden aktardığı bir paylaşımı şöyledir:

“Anne olalı beş yıl olmuştu ve yavaş yavaş her ‘hadi çocuklar ayakkabılarınızı giyin’ dediğimde, her yemek pişirmemde, her çamaşır yıkamada, her stres dolu okula bırakıp alma zamanında, arkadaşlarımla buluşmak için çok yoğun olduğumda kendimden bir şeyler kaybettiğimin farkına varıyordum. Bir gün aynaya baktım ve yorgun, gergin, fazlasıyla çalışan bir kadın gördüm. Ağlamak istiyordum çünkü kim olduğum hakkında bir fikrim yoktu”.

Bu paylaşımı 1.847 beğeni almıştır. Yorumlarda anneliğe değil, anneliğe bile zaman ayıramamalarına neden olan diğer işlerin yoğunluğuna ve kimsenin, özellikle de eşlerin, destekçi olmamasına sitem edilmektedir. Bu paylaşımdan da anlaşılabilirliği gibi, kadınlar hayatlarındaki bu değişimi ve anneliğin yüklerini itirazsız kucaklıyorlar. Önceki paylaşım ve yorumlardan da anlaşılabilirliği gibi, kadın anneliğin zorlu geçen ilk yıllarını atlattıktan sonra eski hayatına benliğindeki değişimle beraber geri dönebiliyor ve anneliği olumlu ve dönüştürücü bir tecrübe olarak algılamaya başlıyor.

Uykusuz Anneler 9 Ağustos 2017 tarihinde başka bir kullanıcıdan alıntılanarak yaptığı bir paylaşımdaysa, takipçilerine anne olmanın ne demek olduğunu soruyor. Paylaşımın bir bölümü şöyle:

“Anne olmak bilmediğin bir yere gitmek gibidir... Anne olmak kendin için hastane çantası hazırlayıp hastane dönüşünde eve bambaşka biri olarak girmek, yeni bir hayata merhaba demektir. Anne olmak hormon ilaçları almak, gün saymak, bir şişenin içine dilediğini yazıp onu okyanusa bırakmak demektir. Anne olmak sana her daim ihtiyacı olan minik canın için her dakika öğrenmek demektir. Kundaklamayı, banyo yapmayı, sarmayı, beslemeyi [...] Anne olmak yaptığın şeyin doğru olup olmadığını hiçbir zaman bilmemektir. Anne olmak her şeyin daha fazlasıdır...”.

1.192 beğeni ve 77 yorum alan bu paylaşımda bir yandan kadının yeniden şekillenen yaşamından bahsedilirken bir yandan da anne olmanın zamanla öğrenilen

yönü vurgulanmıştır. Paylaşımına yapılan yorumlarda, paylaşımın anneliğin özveri ve sabır gerektiren yönlerini eksiksiz anlattığı vurgulanmıştır. Diğer özet niteliğindeki yorum şöyledir: “anne olmak, süper güçlere sahip olmak, kendini aşmak, yeniden doğmak...”, bu yorum anne olmanın kadını zihinsel ve fiziksel olarak sınırlarının ötesine taşıdığını ifade etmektedir.

İçerikleri birden fazla kişi tarafından üretilen bir diğer Instagram hesabı da *Kullanıcı 2’dir*²⁴⁴. *Kullanıcı 2’nin* 13 Şubat 2017 tarihinde, paylaştığı görselde şunlar yazıyor:

“Anne olduğumu ne zaman anlarsın; uyuya bilmek seni mutlu ettiğinde, duş alabilmek senin için bir lüks haline geldiğinde, alışveriş yaparken önceliğim değiştiğinde, kendinden daha çok düşündüğün biri olduğunda, çantanda paradan önce ıslak mendil taşımaya başladığında, süper kahraman gibi hissettiğinde, korkuların artmaya başladığında, sessizlik kavramını unuttuğunda, anneni daha sık hatırladığında, kıyafetlerinde lekeler olduğunda, 7’de uyanmak isterken, uyuduğun saatin 7 olduğunu fark ettiğinde.”.

Kullanıcı 2 bu görseli: “Anne olduğumu ne zaman anlarsın?” diye sorarak paylaşmıştır. Bu paylaşım 1.722 beğeni ve 53 yorum almıştır. Tümü kadınlar tarafından yapılan yorumlarda, kullanıcılar görseldeki yazının kendilerini çok iyi ifade ettiğini belirterek görsele görmelerini istedikleri arkadaşlarını etiketlemişlerdir.*

Toplumsal beklenti kadının anne olduğunda, onlardan önce yaratılan “anne sosyal kategorisi”ne uyumlu olarak davranması yönündedir, fakat yakın çevre kişinin geçmişteki gibi kalmasını da umabilir. *Anne’nin İç Sesi*²⁴⁵, 23 Kasım 2017’de üzerinde: “Bir kitap okuduğunda insanın yeniden doğup değişebileceğine inanıyorsunuz da anne olup doğurunca ‘ay o da anne olunca çok değişti’ diye niye bizi eleştiriyorsunuz” yazan bir fotoğraf paylaşmış ve bu paylaşım 185 beğeni ve 5 yorum almıştır. Bu paylaşım, *Annenin İç Sesi* tarafından yapılan paylaşımların tümü göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, anne olduktan sonra hayatımızdaki insanların, duyguların ve işlerin önem derecelerinin değiştiği, yeni kimliğimizi kabul edemeyen çevremizden kopup, kendimize yeni bir sosyal evren yaratmak isteyebileceğimiz anlamına gelmektedir.

²⁴⁴ Kullanıcı 2’nin 125 bin takipçisi ve 6.742 gönderisi vardır.

* Etiket (tag), yorumlarda kullanıcı isminin başına “@” konularak yapılmaktadır. Etiketlenen kişiye bir yorum da ya da fotoğrafta etiketlendiğine dair bildirim gider ve etiketlendiği gönderiye bakması sağlanır.

²⁴⁵ Aslı Kocaali’nin, *annenin.icsesi* kullanıcı adıyla kullandığı, <https://www.instagram.com/annenin.icsesi/?hl=tr> adresli şahsi Instagram hesabıdır. 577 paylaşımı olan hesabın, 33.300 takipçisi vardır.

Gebbe Pınar'ın²⁴⁶ hayattaki ve sosyal medyadaki misyonunu anlattığı paylaşımı şöyledir:

“Öncelikle insan olmaya çalışan bir kadın, anneliği öğrenen-oğlu I. ile büyüyen bir anne, bir eş, bir abla, bir dost, ebe, şu aralar ebelikte Master-tez Öğrencisi, hypnobirthing ve aktif doğum eğitici, 2012'de kendine ait okulunu Gebze'de geb-be'yi açan ve aynı zamandan bu yana geb-be blog yazarı ... Pınar Mallı... Kaygıların keyifli hamileliğin önüne geçmemesi, anne ve baba adaylarının yalnız olduklarını düşünmediği, hamileliğin bir hastalık olarak algılanmadığı bir dünya olmasını istedim. [...]. Yazarak, paylaşarak, telefonlarınıza, bilgisayarlarınıza, her nerede ne yapıyorsanız sizin hayatınıza misafir olarak, bu sefer de Gebbe Pınar oldum... Anne olmaya dair, hamileliğe, doğuma hazırlığa, doğuma, bebeğinize ve bakımına, lohusalığa ve Emzirmeye dair eğitimler veriyorum, sizlerin yanında doğumlarınıza giriyorum ve siz tüm bunlara dair her şey için eğitime hazır mısınız? Ben desteğe ve paylaşıma hazırım da.”

Gebbe Pınar paylaşımının ilk cümlelerinde anne olmanın onun için ve hayatı için anlamını açıklamıştır fakat bu anlatımdan da anlaşılabilineceği gibi paylaşımcı için annelik, doğum ve hamilelik profesyonel bir kimliğin de parçalarıdır. Paylaşımcı bir yandan modern tıbbın, tıbbileştirdiği hamilelik süreci, doğum ve bebek bakımı konularına doğal bir bakış getirmeyi amaçlarken, bir yandan da modern düşüncenin ve hayat tarzının bir ihtiyaç haline getirdiği ebeveyn eğitimi ve desteği konularında uzman bilgisine sahiptir.

Bu bölümde verilen örnekler, anne olmanın kadını değiştirdiği ve değişen benlik anlayışının bir sonucu olarak hayat tarzı ve yakın çevrenin de değiştiğini göstermektedir. Bu süreçte sosyal medya kadının yeni kimliğine alışmasını ve diğerlerine annelik performansını gösterebilmesini sağlar. Kişiler, sosyal medyada kendilerine de belirli bir mesafeden bakarak, başka insanların onları nasıl gördüklerini daha kolay tahayyül edebilirler.

Sosyal medya, kadınlara nasıl bir anne olmak istedikleri konusunda fikir verir. Sosyal medyada gündelik hayatta karşılaşabileceğimizden daha fazla sayıda annelerle karşılaşır ve onların anneliklerine belirli bir mesafeden bakma şansı elde ederiz. Üstelik sosyal medyada uymamız gereken “*uygar kayıtsızlık*”²⁴⁷ sınırlarının esnek olması da diğerlerinin paylaşımlarını dilediğimizce inceleyebilmemizi

²⁴⁶ Geb-be Hamile Danışmanlık Hizmetleri kurucusu, serbest ebe, hypno birthing eğitmeni, emzirme ve bebek bakımı danışmanı Pınar Mallı'nın, <https://www.instagram.com/gebbepinar/?hl=tr> adresli gebbepinar isimli Instagram hesabıdır.

²⁴⁷ Erving Goffman tarafından, bireylerin birbirlerinin farkında olmalarına rağmen karşı tarafa gözlemlendiği hissiyatını vermemek ve onu rahatsız etmemek için duygu ve düşüncelerini sezdirecek jest, mimik ya da davranışlardan kaçınması durumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bkz: Erving Goffman, **Behavior in Public Places** (New York: Free Press, 1963)' den aktaran Antony Giddens, **Modernliğin Sonuçları** (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 82-83.

sağlamaktadır.* *Ötekine* bu şekilde yaklaşmak empati duygumuzu geliştirecek, karşılaştırmalar yapmamızı kolaylaştıracak ve *genelleştirilmiş ötekinin*²⁴⁸ bakışını içselleştirmemize olanak sağlayacaktır. Sanal sosyalizasyonun gerçekleştiği bu süreçte elbette ki *önemli ötekiler* de olacaktır. *Önemli ötekiler* içerikleri takip edilen ötekiler arasında, davranış ve düşünceleri ile kişinin hayat tarzını, benlik algısını ve annelik anlayışını daha çok etkileyen kişilerdir.

Sosyal medya kişinin, kendine de belirli bir mesafeden bakabilmesini sağlar. Sosyal medyadaki yansımasına bakan kişi öteki tarafından nasıl görüldüğünü hesaplamaya çalışacaktır. Kişinin bu bakışı ayna benliğinin gelişimini de destekleyecektir. Anne olan kişi gerek kendine gerekse ötekilere bakarak kendi benliğini yeni duruma uyumlu hale getirmeye çalışacaktır. Sosyal medya kadınların değişimin boyutlarını önceden sezebilmeleri için de bir fırsat sunar, bu yanıyla da *beklentisel sosyalizasyonun*²⁴⁹ araçlarından biridir. Kısacası sosyal medya kadına yaşadığı değişime ayak uydurabilmesi ve benzer şeyleri yaşayan ötekini gözlemleyebilmesi için çeşitli olanaklar sağlar.

4.3.2. Ortak Endişe ve Risklere Karşı Anne Dayanışması

Anne-baba olmak bireylerin hayatlarına yeni duyarlılıklar ve endişeler katan rollerdir. Hem çocuk sahibi olmanın verdiği sorumluluk duygusu hem de gelecekle bir bağı olduğunu düşünme, pek çok yeni endişeyi beraberinde getirebilir. Bu bölümde, annelerin grup kimliği ediniminde ve anneler arasında ortak his, eylem ve tutumların ortaya çıkmasında sanal sosyalizasyonun etkisi ve yerini anlayabilmek adına annelerin ortak endişelerinden ve bu endişelere gerek bireysel gerekse bir grup olarak nasıl cevap verdiklerinden bahsedilecektir. Kadınların risk ve tehlikelere karşı birbirlerini nasıl uyardıkları, duyarlılıklarının tüm kamu tarafından kabul edilmesi için neler yaptıkları paylaşım ve yorumlar aracılığı ile analiz edilmeye çalışılacaktır.

* Instagram'da, beğenmememiz gereken bir içeriği beğendiğimizde uygar kayıtsızlık sınırlarını aşmış olabiliriz. Özellikle takip etmediğimiz kişilerin fotoğraflarını beğenmemiz ya da yorum atmamız, onlarla arkadaş olmamamıza rağmen paylaşımlarını gizlice izlediğimiz şeklinde anlaşılabilir. Sosyal medya dilinde bu eylem stalklamak olarak adlandırılmıştır ki stalk kelimesi Türkçeye sinsice izlemek olarak çevrilebilmektedir.

²⁴⁸ Bkz. sayfa 46/ 3. bölüm.

²⁴⁹ Bkz. sayfa 46/ 3. bölüm.

Terör olayları tüm toplumda olduğu gibi Instagram kullanıcısı kadınlar için de bir huzursuzluk kaynağıdır. *Kullanıcı 3*²⁵⁰, 1 Ocak 2017 tarihinde yaptığı bir paylaşımında yaşanan olaylar²⁵¹ karşısında bir ebeveyn olarak kaygılarını şöyle dile getiriyor: “Seni koruyamazsam? Ya da kendimi? Aklım çıkıyor. Duygu yüklenmiş bir et parçasıymışız gibi hissediyorum artık. Artık çok ucuz insan hayatı. [...]. Korkuyorum.”. Bu paylaşım 15. 200 beğeni ve 69 yorum almıştır. Takipçileri de yorumlarda bu korku ve endişeyi paylaşarak huzursuzluklarını dile getirmiştir.

Çocuğa yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet de Instagram kullanıcısı annelerin duyarlılık gösterdiği konulardandır. Instagram kullanıcısı anneler paylaşım ve yorumlarında, bu tarz olayların yaşanmaması için ailelere önlemler önermiş, toplumdan ve kamu kurumlarından gerekli tepkiyi vermelerini istemişlerdir. Böyle hassas konularda takınılan ortak tavırlar, annelerin sosyal medyada bir bütün olarak tepki oluşturması ve bir grup gibi hareket etmelerine de vesile olmaktadır. Bu durum sosyal medyanın grup kimliği oluşturmadaki rolünü gösterir. Kendisini bu grubun bir parçası gibi hisseden kadın, *ayna benliğini* bu grup üzerinden oluşturabilir. Sanal toplumda yer alan herhangi bir grubu referans noktası alan kadın öz farkındalığını o grubun endişe ve risk algısına göre şekillendirecektir.

*Kullanıcı 4*²⁵² üzerinde: “Polonya Adalet bakanlığı resmî sitesinde çoğunluğu pedofililerden oluşan cinsel suçlardan hüküm giymiş 800 kişinin fotoğraf/ikamet ve kimlik bilgilerini açıkladı. Bakanlığın gerekçesi: çocuklarımızı koruma hakkı, suçluların gizlilik hakkından üstündür” yazan bir ekran görüntüsü paylaşmıştır. Kullanıcının paylaşımına kendi eklediği not ise şöyledir; “Pedofili suçtur! ve Suçlunun Gizlilik Hakkı, toplumun Güvenliğinden üstün tutulmamalıdır! Tüm sivil toplum kuruluşları ve Adalet Bakanlığını bu konuda sağduyu ve düzenlemeye davet ediyorum.”. *Kullanıcı 4*’ün yaptığı bu paylaşım 2.170 beğeni ve 27 yorum almıştır. Yorumlar ve paylaşım, konunun tüm toplum tarafından önemsendiğini göstermekle beraber, annelerin konu hakkında daha duyarlı olduğunu ve net bir tavır takınmaya daha istekli olduğunu gösterir niteliktedir.

²⁵⁰ Yazar ve Youtube yayıncısıdır. Zorlu hamile kalma süreci ile sadece annelere değil, anne olmayı isteyen kadınlara da deneyimlerini ve önerileri sunmuştur. Bir kitabı vardır.

²⁵¹ “Reina saldırısı hakkında neler biliniyor?”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38486486> [17.01.2018].

²⁵² Psikoterapist, çocuk-ergen terapisti, evlilik-aile terapisti ve Hürriyet Aile’de köşe yazarıdır.

*Blogcu Anne*²⁵³ ise 21 Aralık 2016 tarihinde cinsel eğitim konusunda bir paylaşım yapmıştır. Paylaşımın bir kısmı şöyledir:

“[...] Psikolog S. E.'nin dediğine göre, Danimarka cinsel eğitim konusunda en ileri ülkelerdenmiş. ‘Cinsel eğitim dersini Türk müfredatında görür müyüz, bilmem. Bildiğim, bazı şeylerin konuşulmaması, onları yok etmiyor. Tam tersi, çocuklar doğru yaşta, ihtiyaç duydukları kadar bilgiyi edinmeliler ki arkadaşlarından ya da internetten yanlış bilgi peşine düşmesinler.”.

518 beğeni alan bu paylaşım 37 de yorum gelmiştir. Yorumlarda kullanıcılar kendi deneyimlerini ve cinsel eğitimin nasıl verilmesi konusundaki önerilerini paylaşmıştır.

Uykusuz Anneler de çocuk sevmeye kültürümüze dair bir paylaşımında bulunmuştur, içerik editörlüğü A. B. tarafından yapılan bu paylaşım şöyledir;

“Yıl 2008, Erasmus programıyla Almanya'ya gitmiştim. [...] Bir gün trendeydim yanıma sapsarı saçları masmavi gözleriyle dünya tatlısı bir oğlan geldi. Biraz konuştuk güлüştük ve aldım makinamı elime; o tatlı çocuğun birkaç fotoğrafını çektim. [...] Hemen annesi geldi yanıma çocuğunun fotoğrafını çekemeyeceğimi ve çektiklerimi silmemi söyledi. Kötü bir niyetim olmadığını çocukları ve fotoğraf çekmeyi çok sevdiğimi anlatmaya çalıştım [...]. Ben silene kadar bekledi ardından çocuğunu aldı ve yerine gitti. [...] Şimdi anlıyorum! Benim kadını anlayamamamdaki sebep dil engeli değil; kültür farkıydı! Bizler çocukları tanımasak da istediğimiz gibi sever, öper, yiyecek verir, oyuncak alırız. [...] Yapmamalıyız!”.

24 Aralık 2017 tarihinde yapılan bu paylaşım, 2.588 beğeni ve 81 yorum almıştır. Sosyal medyadaki anneler ağına sızmayı başarmış babalardan biri olan *Bilgili Baba*²⁵⁴ bu paylaşım 37 de yorum yapmıştır: “Anlatacağız, konuşacağız ve biz değiştireceğiz bunu.”. Bir anne ise düşüncelerini şöyle aktarmıştır: “Ben hamile olduğumdan beri tanımadığım kişilerin çocuklarına dokunmuyor, tanıdıklarımın da izin istiyorum. Aynı şeyi ben de bekliyorum özellikle alerjik bir bebek annesi olarak kimsenin dokunmasını istemiyorum...!”. Başka bir yorum şöyledir: “[...] tanımadığımız insanların çocuklarını uzaktan sevmeli temas kurmamalı özel alanlarına girmemeliyiz, tanıdıklarımızın çocuklarına da izinsiz sarılıp öpmemeliyiz annesine babasına sormadan yiyecek vermemeliyiz [...]”. Başka bir kullanıcı kendi düşüncelerini şöyle aktarmıştır: “Yine böyle bir konuşmada çocukları hırpalamadan sıkıştırılmadan fazla öpüp koklamadan sevilmesi gerektiğini söylemiştim. Yakınlarımdan bazıları ne o öyle robot gibi çocuk mu sevilirmiş çocuk dediğin öpülecek sıkıştırılacak ...”. Konunun tüm toplum tarafından bilinmesini isteyen bir kullanıcının yorumu ise şöyledir: “Çocuk sevmeye kültürümüzün değişmesi lazım.

²⁵³ Instagram’da blogcuanne kullanıcı ismiyle paylaşım yapan, “Annelik Her Zaman Toz Pembe Değil” isimli kitabın yazarı, 3 erkek çocuk Annesi Elif Doğan. Instagram hesabına; <https://www.instagram.com/blogcuanne/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir.

²⁵⁴ <https://www.instagram.com/bilgilibaba/?hl=tr> internet adresinden ulaşılabilinecek, 19.400 takipçili, babalık tecrübelerini paylaşan bir babanın *bilgilibaba* isimli Instagram hesabıdır.

Anne olarak bu konuda da KAMU SPOTU yapılsın istiyorum”. Kendi deneyimlerini aktaran bir kullanıcı şu yorumda bulunmuştur; “Otobüs, minibüs vs. kucağıma otursun diyenlerden nefret ediyorum çocuk başkasının kucağına oturmayı kesinlikle normal algılamamalı kollarımda kopsa kucağımda tutar yine de oturtmam...”. Başka bir yorum ise şöyledir:

“Toplumumuzdaki sevmeme biçimi inanılmaz rahatsız edici. İzin almadan öpen seven kucağına alan. [...]. Anneyi gelecek hareket ya da yaklaşmalardan kaçınılmalıdır. [...]. Yollarda ve alışverişte, arkamı donene kadar kısa anlarda çocuğumu öpüyorlardı mesela ve onu koruyamadığım için çok üzülürdüm. [...]. Bağırsam söylensem Eminim insanlar bana deli gözüyle bakardı...”.

Son olarak bir anne bu ortamı oluşturmamak için yaptıklarını şöyle aktarmıştır: “Sırf bu yüzden her yere kanguruyla gidiyorum ve insanlara asla gülmüyorum böylece yaklaşmıyorlar. HAYIR demeyi öğrenmeliyiz yoksa ilerde çocuklarımız çok zarar görür.”. Tüm yorumlar arasında yalnızca 3 olumsuz yorum olmakla beraber, bu olumsuz yorumlar genellikle sakınılan çocukların sevgiyi bilmeyeceği ve bu kadar kötü niyetli olmamak ve güvenmek gerektiğinden bahsetmektedir.

Bu paylaşımdan ve yorumlardan anlaşılabileceği gibi çocuk sevmeme kültürü, geleneksel bilgi ve alışkanlıkların uzman bilgisiyle çeliştiği alanlardan biridir. Bunun nedenlerinden biri herkesin birbirini tanıdığı geleneksel toplumlardan, insanların belirli bir mesafeyi korumayı tercih ettiği şehir hayatına geçmiş olmamızdır. Modernite, risk ve tehlike olarak algılanan olay ve durumları içerik ve kapsam olarak değiştirmiştir. Ailenin giderek çekirdekleşmesi ve çocuğun ailenin himayesi altında olsa da belirli hak ve özgürlüklere sahip bir birey olduğunun kabulü, aile ve çocuk için yabancı ve güvensiz olanın yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Geleneksel toplumdaki “toplumsal iyi”nin yerini, modern şehir hayatında “bireysel amaç”ların alması da annelerin “iyi niyet” kavramını bir kere daha düşünmelerine neden olmuştur. Sosyal medya ve diğer bilgi edinme imkanlarının bu süreçte etkisi büyüktür. Özellikle sosyal medya konu hakkında bilgi vererek toplumun ve annenin farkındalığını arttırdığı gibi görsel yönüyle de çocuğa yönelik şiddetin kanıtlarının yayılması ve duyulmasını sağlamaktadır.

Söz konusu paylaşım sadece ebeveynleri değil tüm toplumu hedef almakta ve ebeveynlerin bu hassasiyetinin bilinirliğinin ve öneminin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca, bu konuda yeterli duyarlılığı göstermeyen ebeveynlerin de bu paylaşımlar sayesinde dikkati celp edilmektedir.

Instagram kullanıcısı annelerin en hassas oldukları konulardan biri de erken doğumlar ve prematüre bebeklerdir. Konuyla ilgili *Kullanıcı 2'nin* Instagram hesabında paylaşılan ve *Hihi eved*²⁵⁵ tarafından üretilen bir içerik şöyledir:

“17 Kasım Dünya Prematüre Günü. Prematüre bebeklerin, prematüre anne babaların günü. Türkiye’de her 10 çocuktan 1’i erken doğuyor. Gebelikte düzenli ve sıkı takip, Donanımlı yeni doğan yoğun bakım ünitelerinin çoğalması, sonraki süreçte bebeklerin gelişiminin yakından takip edilmesi, bu ailelere psikolojik destek, ...şart. Kanamayla, ağlayarak acillere gidildiğinde “Bu bebek ölür” diyen doktorlar da duydu bu kulaklar. [...] Çoğu şeye hihi eved deme sebebim yaşadığımız o zorlu günlerdir. [...] Artık telefonları da açmıyorum pek, yaşananların kendisi kadar yorucu insanlara açıklama yapmakla uğraşmak. ‘Haa daha çıkmadı mı? Hm ememiyor mu daha? Hm ne zaman çıkacak peki ne zaman?’lara sağlam görünerek yanıt uydurmak.”.

Bu içerikte *Hihi Eved* bir prematüre bebek annesi olarak hislerini paylaşmıştır. Paylaşım 1.337 beğeni ve 22 yorum almıştır. Yorumlarda, yorumcular kendi tecrübelerini paylaşp, içeriğin kendi duygularına tercüman olduğunu belirtmiştir. Paylaşımında, erken doğumu tecrübe eden anne-babalara kendi yakın çevreleri ve profesyoneller tarafından daha duyarlı davranılması gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Ev kazaları ve bu kazalara karşı alınabilecek önlemler de Annelerin Instagram’da paylaştığı konular arasındadır. Örneğin; *Hassas Anne*²⁵⁶ sayfasında, çocuğu üzüm yerken boğulan bir annenin paylaşımına yer vermiş ve küçük bir çocuğun nasıl üzüm yemesi gerektiğine dair bir görsel paylaşmıştır. Yorumlarda, yorumcular tarafından herkesin ilk yardım kursuna gitmesi gibi çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Özellikle annelerin bu konuda daha duyarlı olmaları ve gerekli önlemleri almaları gerektiği vurgulanmıştır. Kullanıcı adından da anlaşılacağı gibi, *Hassas Anne*, çocuk bakımı ve annelik konusunda oldukça titiz davranmaktadır. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz *Hasas Anne* paylaşımlarından da anlaşılacağı gibi, “hassas anne” olmak modernitenin imkânlarından ve tehditlerinden haberdar olmayı gerektirmektedir.

Kullanıcı 2 ise üzerlerine sabitlenmemiş mobilyaların düştüğü ikiz kardeşlerle ilgili bir görsel paylaşarak, takipçilerine mobilyalarını sabitlemeleri konusunda hatırlatmada bulunmuştur.

²⁵⁵ “Emiyor mu? Mükemmel Annelik Beni Teğet Geçti” isimli kitabın yazarı, bir erkek çocuk annesi, Hande Birsay’ın *hihieved* kullanıcı isimli Instagram hesabı. <https://www.instagram.com/hihieved/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir.

²⁵⁶ Hassas Anne kitabının yazarı olan Ece Kumkale’nin *hasasanne* isimli şahsi Instagram hesabıdır. 10 yaşında bir oğlu ve 8 yaşında ikiz kızları olan Ece Kumkale, Parent Dergisi, 7’den 70’e Kültür, Edebiyat, Çocuk Dergisi ve Hürriyet Yazar Kafede de yazılar yazar. Instagram hesabına <https://www.instagram.com/hassasanne/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir. <http://www.hassasanne.com/> adresinden de hakkında daha fazla bilgi edinilebilir.

Çocukları şiddete yönelttiği düşünülen oyuncak ve oyunlardan çocukları uzak tutmak da Instagram’da sürekli gündemde olan anne konularındandır. *Hassas Anne* bir paylaşımında, “dayak yiyen ayı Mazlum” a yer vermiştir. Paylaşım şöyledir:

“Böyle bir oyuncak olamaz ve olmamalı. Biz çocuklarımızı şiddetten uzak tutmaya çalışırken bu ne şimdi? [...]. Vurulduğunda 25 farklı dayak yeme sesi çıkaran mazlum adında bir oyuncak ayı. [...]. Sakın almayın ve oynatmayın.”.

Kullanıcı 2 de sayfasında *Hassas Anne’nin* bahsettiği oyuncakçı üreten firmanın şikayetler sonrası yaptığı açıklamaya yer vermiştir. *Kullanıcı 2’nin* paylaştığı açıklama şöyledir:

“Tüm ebeveynlerin ve annelerimizin konu üzerindeki haklı endişeleri ve yapıcı eleştirileri için teşekkür ederiz. B. Oyuncak ailesi olarak, onların fikir ve görüşlerini sadece kriz anında değil, her anlamda daha fazla dikkate alacağız ve kendi sektörümüzde buna örnek olmaya çalışacağız. Tüm ebeveyn ve annelerimize hassasiyetlerinden dolayı teşekkür eder, iyi günler dileriz.”.

Paylaşımın yorumlarında, böyle bir oyuncakın varlığını sosyal medya aracılığıyla duyduğu ve aklı başında bir ebeveynin bu oyuncakçı zaten almayacağını söyleyenler olduğu gibi hala satıldığını belirtenler de vardır. Bazı yorumcular da Instagram’da bununla ilgili şikayetler dolaştığını ve kampanyalar düzenlendiğinden bahsetmiştir. Bu paylaşımlardan anlaşılabileceği gibi sosyal medya duyarlılık yaratmak, bilgilendirmek ve insanların tepkilerini dile getirmeleri için uygun bir platformdur.

Hassas Anne’nin çocuk giyimine dair bir paylaşımıysa şöyledir:

“Sorun şu ki kızlar için üretilen kotlar, pantolonlar hep daracık ve rahatsız. [...]. Benim kızlarım normal kiloda ama biraz kilolu çocuğu olanlar ne yapsın? [...]. Erkeklerde de aynı sorun varmış. Erkek kalıpları da darmış. [...]. Küçük kadın gibi çocuk giysileri konusuna girelim mi bilemedim. Kızlarımızı şık giydirmek hoş ama küçük kadınlık veya seksilik çizgisini geçmemenin gerekliliğine inanıyorum. Zaten büyüdüklerinde daracık kıyafetler, topuklular ve güzel olma çabasıyla yaşayacaklar buna erken başlamak çok gereksiz. [...]. Biliyorsunuz pek çok çocuk giyim markasıyla projelerim etkinliklerim oluyor. Buraya yazacağınız yorumları onlara ileteceğim ve onların da hassas annelerin yorumlarını ve isteklerini dikkate alacaklarını çok iyi biliyorum...”.

Yukarıda verilen örnekler buz dağının görünen kısmıdır. Instagram’da ortak duyarlılıklar oluşturmak, çocukları için daha güvenli ve yaşanabilir bir dünya hedefleyen ve bu amaçla sınırlarını aşarak daha çok kişiye ulaşmak isteyen pek çok anne için elzemdir. Sosyal medya yayımcısı olarak hareket eden bu annelerin yanı sıra onları takip eden, onlardan bir şeyler öğrenmek için bekleyen, onlarla deneyimlerini paylaşmaya ve arkadaş olmaya hazır olan takipçileri de bu çabanın aktif parçalarıdır. Tüm bu çaba sanal ilişkilerin yüz yüze ilişkiler haline gelmesine ve topluluklaşmaya da olanak sağlamıştır. Sanal toplumda dile getirilen ortak endişeler ve dayanışma, sanal bir gruplaşmayı da beraberinde getirmiştir. Sanal anne grupları,

annelik hakkında iyi ve kötünün belirlenmesinde önemli kaynaklardır. Influencer (etki unsuru)* olarak da adlandırabileceğimiz bu kadınlar takipçileri için *önemli ötekiler* olarak değerlendirilerek, rol model alınabilirler.

4.3.3. Sanal Kadınlar Ağında Deneyim ve Bilgi Paylaşımı

Önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi, annelik deneyim yoluyla öğrenilen ve pratiklik kazanan bir roldür ve bu rolde profesyonelleşmek için diğer kadınların desteği de son derece elzemdir. Bu yüzden de kadınlar, bu süreçte kendilerine destek olacak, anneliği öğretecek ve annelik yaparken yardımcı olacak bir kadınlar ağına sahip olmayı arzularlar. Bu ağ kadını pratik, duygusal ve tıbbi boyutta anneliğe hazırlar. Her ne kadar bahsettiğimiz ağ bazen yaralayıcı olsa da genellikle kadını sarıp sarmalar, yeni hayatını kolaylaştırır ve yeni kimliğinin toplumsal olarak onaylandığını hissetmesini sağlar.

Günümüzde, değişen koşullarla beraber annenin arzuladığı kadınlar ağının nitelikleri de değişmiştir. Anne-babanın ebeveynleri ve yakın akrabaları bu destekleyici ağın hala parçaları olmakla beraber, nesiller arasında çocuk yetiştirmeye ve kadına dair bakış farklılığı olduğundan, bu ilişki eskisi kadar yapıcı değildir ve belirli bir sınırdan tutulmaya çalışılır. Kadının kendi konumundaki diğer kadınlarla olan ilişkileriye hala önemli psikolojik ve fiziksel destek kaynaklarındandır. Bunlara ek olarak, bu ilişkiler ağına uzman bilgisi de eklenmiştir ve kadının çocuğu ile bir problem yaşadığında ilk koşacağı yer uzmanlar haline gelmiştir.

Uzmanlar, *otoriter bilginin*²⁵⁷ kaynağı olarak görülür fakat uzmanlara ulaşmak görüldüğü kadar kolay değildir. Uzmanların ulaşılabilir olduğu zamanlarda ise uzmanlık bilgisi; toplumsal kültür, beklenti ve isteklerle uyumlu olmayabilir işte böyle zamanlarda uzman bilgisi kişilerin hayatlarını kolaylaştıracağına zorlaştırır. Bahsi geçen modern ve geleneksel ikilemi, Türk toplumunda oldukça görünürdür.

Instagram'da kişisel deneyim ve uzman bilgisi paylaşımı önemli paylaşım türlerindendir. Sosyal medya da uzman bilgisine, uzmana, tecrübeye ve dostla kolay erişimi sağlayan kaynaklardan biridir. Hatta kadınlar tarafından *sanal destek hatları* dahi oluşturulmuştur. Bu bölümde de sosyal medyanın annelik sosyalizasyonundaki

* Influencer kelimesi Türkçeye etki unsuru olarak çevrilir ancak kelimenin tam bir Türkçe karşılığı yoktur. Kelime, özellikle sosyal medyada, takipçilerini düşünsel olarak etkileyen kişileri nitelemek amacıyla kullanılmaktadır.

²⁵⁷ Bkz. sayfa 24/ 2. bölüm.

payının daha iyi anlaşılması adına, Instagram'ın kadına ihtiyacı olan pratik ve duygusal desteği nasıl sağladığı ve anneliği öğrenme sürecinde etkin bir aracı olup olmadığı sorularına yanıtlar aranmıştır.

Uykusuz Anneler bir paylaşımının altına şunları yazmıştır: “Biz burada yalnızca uzman görüşleri değil anneden anneye deneyim ve öneriler de paylaşıyoruz. Uykusuz anneler kulübü yalnız olmadığımız, yalnız olmadığınızı bilmeniz için var.” *Hassas Anne* ise hemen hemen aynı şeyleri şu kelimelerle ifade etmiştir: “Açalı tam 4 sene oldu. 3 çocuğumla olan tecrübelerimi ve çocuk gelişimindeki en son araştırmaları Türkiye'deki annelere aktarmak için kurduğum Hassas Anne şimdi 575.000 anne takipçisiyle annelere her konuda destek olan ve onları bir araya getiren bir oluşum.” Bu paylaşımlardan anlaşılabilceği gibi paylaşımcıların amacı birbirlerine destek olmak, bilgi ve deneyimlerini aktarmak, hayatlarını kolaylaştırmaktır.

Bu bölümde yer verilen paylaşımlar oldukça çeşitlidir. Yeni doğan bebeğin fiziksel bakımından, yeme içme düzenine veya cinsel eğitimine kadar pek çok konuda paylaşım vardır. Paylaşımlar yalnızca yeni doğan bebeklere yönelik değildir, ergenlik dönemi, çocukluk dönemi sendromları kısacası ebeveynlerin çocukları ile beraber ya da çocukları sayesinde sahip oldukları deneyimlerin tümü Instagram'da paylaşım konusu olabilmektedir.

Örneğin; *Kullanıcı 4*, mahremiyet konusunda yazmıştır. Paylaşımın bir kısmı şöyledir:

“[...] nasıl ki evimizin içinde her olan biteni ve özellikle kendi mahremiyetimizi sınırlı bir şekilde paylaşıyorsak, çocuğumuzun da aynı derecede sınırlarına saygı duyulması gerektiğini unutmamalıyız. [...] Tuvalet, banyo gibi yerlerin kişiye özel ve mahrem olduğunu, özel bölgelerinin farkına varmasını öğretmeye çalıştığımız çocuğumuzun böyle bir resimle çıplaklığına da vurgu yaptığımızı unutmamalıyız. Lütfen ama lütfen, çıplak, yarı çıplak, banyo yaparken, üstü değiştirilirken, bezsiz dolaşırken veya bezli haliyle bile çocuklarınızı kayda almayın ve lütfen! kayda alırsanız da Ne sosyal medya da Ne de Farklı bir iletişim ağında 3. Şahıslarla paylaşmayın!”

3 Kasım 2017 tarihinde yapılan paylaşım 2.657 beğeni ve 141 yorum almıştır. Bu paylaşım, ikinci bölümde de bahsettiğimiz gibi, modern çocukluk kavramıyla yakından ilişkilidir. Paylaşımcı, çocuğun da mahremiyet ve kişisel alana sahip olma hakkının olduğunu savunmuştur. Ayrıca paylaşımdan da anlaşılabilceği gibi modern güvenlik, kişisellik ve mahremiyet kavramları sanal ortamda da mevcuttur.

Kullanıcı 5 de uzman bilgisinin her zaman en doğru yol olmadığına dair bir paylaşım yapmıştır. *Kullanıcı 5* ikiz çocuklarının el ele uyudukları bir fotoğrafı paylaşarak şöyle yazmıştır:

“Uzman görüşlerine bana uymasa dahi büyük saygı duyuyorum. Şu görüntü bir uzman için birçok yanlışı barındırıyor olabilir. Bir kere yataklarında değiller, üstelik film izlerken uyuyakaldılar, bireysel kişilik gelişimleri açısından beraber uyumaları da pek doğru değil. Ben anne gözü ile bakıyorum, hiçbirini görmüyorum. Huzurla, güvenle uyuyan iki çocuk görüyorum sadece. Ve inanıyorum bazen yolunu kendin çizmelisin. Çünkü aynı anda doğurduğum iki çocuk bile birbirinden bu kadar farklıken, tek bir düşünce ve ekol ile çocuk büyütme imkânsız değil de ne? Herkes kendi çocuğunun rehberi, yürüdüğünüz yoldan ilk kez siz yürüyorsunuz. Başka annelerle benzer adımlar atıyor olmanız aynı yoldan yürüyeceğiniz anlamına gelmez. [...] O yüzden sanal ya da reel gördüğünüz bütün annelikler “TEK”. Kimseyle kendinizi kıyaslayıp yıpratmayın. Annelik biraz sevdiğin profilden fotoğraf çekirmek gibi... Hep güzel tarafları sunulur dışarıya. Siz anneliğinizin bütün profillerini sevin. Unutmayın sizin çocuğunuza sizden daha iyi annelik yapacak bir tek kişi daha yok bu dünyada. Kendinizin, anneliğinizin kıymetini bilin!”.

13 Aralık 2017 tarihinde yapılan ve annenin kişisel istek ve düşüncelerinin uzman bilgisiyle çelişebileceğini gösteren bu paylaşım, 4.051 beğeni ve 102 yorum almıştır. Tamamı kadınlardan oluşan yorumcular, yorumlarında paylaşımın ne kadar doğru ve kendi hayatlarından olduğunu vurgulamıştır. Yorumcuların bazıları da uzmanlık bilgisine dayanan *yoğun annelik* anlayışına atıfta bulunarak, bu kural dışı davranışlarının birileri tarafından eleştirileceğini düşündüklerinden bahsetmiştir. Fakat 102 yorumdan hiçbirinin eleştiri içermemesi, *Kullanıcı 5*’in de paylaşımında bahsettiği gibi, uzmanlar tarafından tavsiye edilen sevgi, güven ve bağlanma davranışlarının daha çok *sahne önünde*²⁵⁸ kullanıldığını, *sahne arkasında*²⁵⁹ ise uzmanlar tarafından tasvip edilmeyenlerin de sergilendiğini göstermektedir. Son olarak, yorumların bazılarında yorumcular, bu paylaşımın cesaret bulduklarından da bahsetmişlerdir.

Blogcu Anne Elif Doğan, 26 Aralık 2017’de yaptığı bir paylaşımında, küçük oğlunun bir oyuncakla oynarken çekilmiş fotoğrafını paylaşarak anneliğe dair bir tecrübesini takipçilerine şöyle aktarmıştır:

“Şu oyuncağı ilk anneliğimde almıştım. ‘6 ay üzeri’ yazıyordu üzerinde. Bebe 6 aylık olunca koydum önüne, bırak deliklerden geçirmeyi, dik oturamıyor ki çocuk oynasın? ‘Benim bebemde mi bir şey var?’ diye tedirgin oldum, sonra geçti. Sonraki anneliklerimde 1,5 yaşından önce çıkarmadım... Aha da bizimki 2 yaşında oldu, daha bu sabah geçirdi deliklerinden. Oyuncakların üzerinde yazan yaş gruplarına kanmayın kız anneler! Bebenizi en iyi siz tanırırsınız.”.

4.045 beğeni ve 130 yorum alan bu paylaşımın yorumlarının birçoğunda yorumcular oyuncakların üzerindeki etiketlerin yanıltıcı olduğunu ve çocuklarının bu

²⁵⁸ Bkz. sayfa 47/ 3. bölüm.

²⁵⁹ Bkz. sayfa 47/ 3. bölüm.

oyuncaklarla o yaşlarda oynayamadığında çocuklarının gelişiminden şüphe ettiklerinden bahsetmiştir. Örneğin bir yorum şöyledir: “Evet yaa. İnsan dehşete düşüyor sanki 6 ay olduğu an sihirli değnek degecek, oturacak, hemen ek gıdasını yiyecek. İlk annelik, tecrübesizlik çok zor.” Diğer bir yorum ise uzmanları tenkit edici niteliktedir: “Doktorların aylık kontrollerde bu ay bununla oynaması gerek demesi üzerine yapamayan çocuklar ve üzülen anneler...”. Bu paylaşım, uzman bilgisinin annelerde endişeye ve diğer olumsuz duygulara neden olabildiğini göstermektedir. Bu olumsuz duygular bireylerin uzmanlardan ve uzman bilgisinden kaçınmasına neden olabilir. Bu durumda geleneksel bilgiye doğru kesin bir dönüş yapılmasa da anne tarafından orta yol bulunmaya çalışılır. Sosyal medyada da görüldüğü gibi anneler tarafından bulunan orta yollar bazen *sahne arkasından sahne önüne* çıkararak yaygınlaşabilir. Kadının anneliğine olan güveni arttıkça ve bu konuda yetkinlik kazandıkça, sıradan deneyimler bazen uzman bilgisinden daha değerli hale gelir ve kadın bireysel istekleri doğrultusunda hareket edebileceğini, her çocuğun ve annenin yolculuğunun farklı olduğunu öğrenir. Uzman bilgisi, geleneksel bilgi ve bireysel deneyim arasındaki geçirgenlik artmış olmasına rağmen, sağlık ve mühendislik gibi konularda uzmanlık bilgisinin tekeli tartışılmazdır. Bu tekele rağmen, doğumda ve çocuk bakımında geleneğe dönüş önemli temalardandır fakat bu dönüş bile ancak *otoriter bilgi* tarafından onaylandığında kabul edilebilir.

*Pembe Koala*²⁶⁰ ismi ile paylaşımlarda bulunan Funda Korkut oğluna sarıldığı bir fotoğrafını, karanlık korkusuna ebeveyn olarak nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda kitaplardan ve internetten edindiği bilgileri maddeler halinde yazdığı bir notla paylaşmıştır. Bu paylaşım 4.819 beğeni ve 114 yorum almıştır, tamamı kadınlar tarafından yapılan yorumlarda genellikle; bu zamanlarda normal olduğu ve kendilerinin de yaşadığı yazılmış, yapılan açıklama için teşekkür edilmiştir. Bazı yorumcular *Pembe Koala* ve diğer yorumcuları etiketleyerek kendi deneyimlerini veya uzman bilgilerini paylaşmışlardır. Yorumlardan biri şöyledir: “...resmettir hislerini sonra hamur oynarken anlatsın, daha sonra bir şeye benzetsin böyle böyle normalleştirme süreci de çocuklarda çok etkili oluyor.”. Başka bir yorumda ise; “Funda Hanım oyun terapisi deneyebilirsiniz, konuşarak söyleyemediğini ya da söylemek istemediğini oyunla paylaşabilir.”, önerisinde bulunulmuştur. Bir diğer yorum ise edindiği bir bilgiyi şöyle paylaşmıştır: “Bugün

²⁶⁰ Bir erkek çocuk annesi ve ikinci çocuğuna hamile olan Funda Korkut’un *pembekoala* isimli şahsi Instagram hesabıdır. <https://www.instagram.com/pembekoala/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir.

çocukların korkmasıyla ilgili bir yazı okudum; öncelikle çocuğun korktuğu şeyi bulun, uyuyana kadar mutlaka yanında bekleyin ve korktuğu şeylerle ilgili sohbet edin, hatta o korktuğu şeyin oyuncağını ona alın gibi açıklamalarda bulunuyordu. [...]”.

Hassas Anne, 26 Ekim 2017’de yaptığı bir paylaşımında kızlarının artık cep telefonu istediklerini ve cep telefonuna alternatif ararken çocuk takip saatini öğrendiklerini anlatmıştır. Paylaşım şöyledir:

“[...] Çocuk takip saati imdadımıza yetişti.* Biz faydalandık, neden sizin de haberiniz olmasın ki diye düşündüm hemen paylaşmak istedim. Bu akıllı saate ebeveyn, 10 adet telefon numarası tanımlayabiliyor. Çocuk sadece bu numaralarla konuşabiliyor, lokasyon atabiliyor, etrafına çevrilen sanal çitin sınırını geçtiğinde anne babaya uyarı gidiyor.”.

Hassas Anne’nin paylaşımı, modern teknolojik imkanlar eşliğinde çocuk yetiştirmenin, birçok ikilem içerdiğini gözler önüne sermektedir. Karmaşık şehir hayatı içerisinde, çocuklarını kendisinden uzak olduğunda bile risklerden koruma isteği duyan ebeveynler, iletişimi sürdürebilmelerini sağlayacak mekanizmaları da risk olarak algılayabilmektedir. Çocuklarını gündelik hayatta yaşanabilecek ihmal ve istismarlardan korumak isteyen ebeveynler, fiziksel ve psikolojik tehlikelerin artık internet ve cep telefonu gibi yollardan da çocuklarını tehdit ettiğinin farkındadır. *Hassas Anne* de ebeveynler için önemli olan bir konuyu, bilinirliğini arttırmak için paylaşmıştır. *Hassas Anne’nin* bu paylaşımı takipçilerinin çoğu tarafından faydalı bulunmuş ve teşekkür almıştır, anneler birbirlerini etiketleyerek bu cihaz hakkındaki deneyim ve düşüncelerini paylaşmış, bu diyaloglardan bazılarına *Hassas Anne* de dahil olmuştur. Bazı yorumlar şöyledir: “Paylaşım için teşekkürler. Ebeveynler için faydalı, çocukların da kendini güvende hissedecekleri bir ürün olmuş.”, “ben de uzun zamandır almayı düşünüyorum. Fakat sanırım bu ürünün su geçirmez özelliği yok. Arkadaşımın kızı ellerini yıkarken saat su aldı ve maalesef bir daha çalışmadı.”, “radyasyon alıyor mu çocuklar ve ne kadar alıyor?”, “su geçirmezlik konusundaki endişemi F. Markası giderdi. [...] Kullanıyoruz çok memnunuz.”, “tehlikeli değil mi çocukların kolunda en az 1000 TL var. Güvende olsunlar diye ama bilemedim.”. Yorumlardan da anlaşılabileceği gibi, *Hassas Anne’nin* bu paylaşımı annelerin hem endişelerini hem de deneyimlerini paylaşmaları için ortam oluşturmuştur. Bahsi geçen paylaşım 1.730 beğeni ve 146 yorum almıştır, yorumların tamamı kadınlar tarafından yapılmıştır.

* Bahsi geçen takip saati pek çok kişi tarafından paylaşılmıştır.

Instagram’da pek çok konuda paylaşım yapan anne hesapları olduğu gibi, belirli bir konuya odaklanarak, sadece o konuda paylaşım yapan hesaplar da vardır.* Bu hesaplarda, hesap yöneticileri takipçileri ile daha sınırlı bir iletişimi tercih ederler ve bireysel ilişkiler kurmazlar. Kısacası bu hesaplar işlevsel amaçlı kurulmuştur. *Küçük Kitap Kurdu*²⁶¹ bu hesaplardan biridir. Bu hesapta çocuklara yaş gruplarına ve sınıflarına göre neler okumamız veya okutmamız gerektiğine dair paylaşımlarda bulunmaktadır. *Küçük Kitap Kurdu*, kitapların konularından ve niçin okunması gerektiğinden bahsetmektedir. Bazı paylaşımlarda ebeveynlere de kitap tavsiyeleri verilmiş, yazar ve şairlerden alıntılar yapılmıştır. Bahsedilen Instagram hesabı 103 bin takipçiye sahiptir ve hali hazırda 310 gönderisi vardır. Bu Instagram hesabının paylaşımları öneri niteliğindedir. Hesapta sakıncalı içeriklere de değinerek, kitap seçimi konusunda ebeveynleri yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Hesabın *otoriter bilginin* çocuk pedagojisi konusundaki yaklaşımı doğrultusunda paylaşımlar yaptığını göz önünde bulundurduğumuzda, sosyal medyanın *otoriter bilginin* taşıyıcılığında da rolü olduğunu ifade edebiliriz.

*Şehrin Çocuk Hali*²⁶² de çocuklu ailelerin gidebileceği yerleri ve yapabileceği etkinlikleri paylaşan bir Instagram hesabıdır. Bu hesap 49.100 takipçiye sahiptir ve 3.177 paylaşımı vardır. Örneğin bir paylaşımında, *Dünyayı Gezen Balon* isimli tiyatro oyunundan şöyle bahsedilmiştir: “Boncuk ve Minnoş’un eğlenceli öyküsünü anlatan Balon Kukla Tiyatrosu ‘Dünyayı Gezen Balon’ bu cumartesi Karma Drama’da...”.

*Tutumlu anne*²⁶³ ise paylaşımı deneyim ve bilgiden daha öteye taşımış bir hesaptır. *Tutumlu Anne*, temiz ama kullanılmış bebek eşyalarını satabilmek ve başkaları tarafından satılan ürünleri satın alabilmek amacıyla kurulmuş bir hesaptır. Bu Instagram hesabı temel olarak internet sitesinde satışa çıkarılmış ürünler ve fiyatları konusunda anneleri bilgilendirir. 146 bin takipçi ve 4.592 paylaşımı bulunan hesap, özellikle kıyafet, ayakkabı, beşik gibi pahalı olabilecek fakat kısa süreli

* Bu Instagram hesaplarının hepsi kadınlar tarafından yönetilmemekle beraber, takipçi ve yorumcularının büyük bir çoğunluğu kadınlardan meydana gelmektedir.

²⁶¹ *Kucukitapkurdu* kullanıcı isimli ve <https://www.instagram.com/kucukitapkurdu/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir Instagram hesabıdır.

²⁶² Çocuklu ailelerin etkinlik ve mekân rehberi olan *sehrincocukhali* kullanıcı isimli ve <https://www.instagram.com/sehrincocukhali/> adresli Instagram hesabıdır. Son olarak 27.03.18 tarihinde bakıldı.

²⁶³ *Tutumluanne* kullanıcı isimli, <https://www.instagram.com/tutumluanne/> adresinden ulaşılabilir Instagram hesabıdır. Son olarak 28.03.18 tarihinde bakılmıştır.

kullanılan temiz ürünlerden başka ailelerin daha ucuza yararlanmasını sağlayarak anneler arası bir yardımlaşma ağı kurmaktadır.

*Çocukla Geziyoruz*²⁶⁴ isimli Instagram hesabı da ailelerin çocuklarıyla beraber yapabileceği etkinlikleri duyuran bir hesaptır. Örneğin paylaşımlarından birinde alışveriş merkezinin sinemasında yeni başlayan anne-bebek seanslarından bahsedilmiştir. Paylaşım bir yanıyla tanıtım amaçlı olsa da bir yanıyla da annelere hayata katılabilme ve diğer annelerle vakit geçirebilmek için fırsat sunmaktadır. Bu paylaşım bir diğer yanıyla ise annelerin bebekleriyle beraber rahat edebilmek için etrafındaki diğer bireylerin de çocuklu olması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, toplumun anneye karşı oldukça yargılayıcı olduğunu ve *uygar kayıtsızlık* sınırını sık sık aştığını gösterir niteliktedir. Paylaşılan fotoğrafta şu bilgiler yer almaktadır: “0-4 yaş arası bebeği olanlara özel, her gün ilk seansa özel, bebeklere özel ses ve ışık ayarı, reklam ve ara yok.”. Paylaşımın altında hesabın yöneticisi tarafından şu not eklenmiştir: “annelik serüvenine 6 yıl sonra sil baştan başlarken böyle rahatlıkları keşfetmek iyi geldi. Yeni doğum yaptık diye eve hapis olacak değiliz değil mi?”.

Instagram’da uzmanlık alanları hakkında paylaşım yapan birçok anne vardır. Çocuk doktoru olan *Kullanıcı 6*²⁶⁵ bunlardan biridir. *Kullanıcı 6* bir paylaşımında bebek cilt bakımına dair bilgilere yer vermiştir. Bir bebek görselinin altında, yazarlar şöyledir: “Bebeklerinize banyo yaptırırken çok sıcak su kullanmak ve uzun süre yıkamak onların narin ciltlerinin yıpranmasına neden olabilir. [...]”. *Kullanıcı 6’nın* bir diğer paylaşımı da annelerin çocuklarına yemek yedirme sorunları ile ilgilidir. Paylaşım şöyledir:

“Öncelikle miniğiniz yemek yerken etraf batacak diye dertlenmeyin. Bırakın döke saç, dokuna koklaya yesin... Tabi çatal kaşık kullanarak yese harika olur ama özellikle de başlangıç için zor, kaşığı nasıl kullanacağını kendiniz kullanarak gösterin. [...] Farklı tatları birer birer tanıstırın. [...] Ne yiyeceğine siz karar verin fakat ne kadar yiyeceğine onlar versin. [...]”.

Kullanıcı 6’nın başka bir paylaşımı ise anneleri oldukça endişelendiren bir diğer konu ile alakalıdır: büyüme hızı. *Kullanıcı 6* bu paylaşımında bebeklerin aylara göre boy ve kilo olarak normal büyüme hızlarına dair takipçilerini bilgilendirmiş ve takipçilerinin paylaşımının altına bıraktıkları yorumlara cevaplar vermiştir.

²⁶⁴ Cocuklageziyoruz kullanıcı isimli Instagram hesabıdır, <https://www.instagram.com/cocuklageziyoruz/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir fakat hesap yenilendiğinden gerekli bilgilere ulaşılammıştır.

²⁶⁵ Bir çocuk annesi, çocuk doktoru, çeşitli dergilerde yazar.

Kullanıcı 6, modern annelik anlayışında önemli bir yer tutan, anne-bebek arasındaki tensel, görsel ve işitsel temasın ve güvenli bağlanmanın önemini vurgulayan bir paylaşım da yapmıştır. Paylaşımında yer alan ve bir bebeğin ağzından yazılan küçük not şöyledir:

“Anneciğim, bana sık sık dokunmaktan, her istediğimde kucağına almaktan vazgeçme lütfen. Yüzüme, ellerime, bacaklarıma dokunmandan, ayağıma ve göbüşüme masaj yapmandan, okşamandan çok hoşlanıyorum. Bana sarıldığında, masaj yaptığında, kucağına aldığımda beni ne kadar çok sevdiğini daha iyi anlıyorum. Biliyorum, anneannem dahil pek çok kişi: ‘kucağa alıştırma, çok şımartma, her ağladığında bakma vb.’ bir sürü şey söyleyip senin kafanı karıştırıyor. Ama anneciğim merak etme, beni devamlı kucağına alıp seviyorsun diye şımartmam. Sevgi beni şımartmaz, güçlü, mutlu, huzurlu, sağlıklı ve bol uyuklu bir çocuk yapar.”

Çocuk gelişimi uzmanı olan, *Kullanıcı 7*²⁶⁶ paylaştığı bir videonun altına şunları yazmıştır:

“Yeni şarkımız ‘Annemin Elleri’. Bu şarkıyı 2 yaşa kadar olan çocuklarınızla rahatlıkla söyleyebilirsiniz. Çocuğunuz taklit döneminde ise karşılıklı taklit yaparak farklı hareketleri ekleyebilirsiniz. [...]. Oğlumun veya kızımın elleri diye söyledığınızde yönergeye uyma becerilerini destekleyebilirsiniz. Örneğin Oğlumun elleri, ellerini yıkıyor/ yüzünü yıkıyor/ dişini fırçalıyor gibi. Bu sırada siz söyledığınızde o da hareketini yaparak yönergeye uyacak...”.

39.630 kişi tarafından görüntülenen bu paylaşım 51 yorum almıştır. Paylaşım yapılan yorumlar genellikle oyun önerisi için teşekkür etmektedir. Bu paylaşımında *Kullanıcı 7* bir yandan uzman bilgisini paylaşıırken bir diğer yandan da kendi bebeğiyle nasıl zaman geçirdiğini takipçilerine göstermektedir. *Kullanıcı 7*, çocuk gelişimi konusunda gerekli akademik eğitime sahiptir ve annelik hakkında kişisel tecrübesi de vardır. Deneyimsel bilginin, uzman bilgisiyle birleşmesi onu güvenilir bir kaynak haline getirmektedir.

Kullanıcı 7’nin başka bir paylaşımı şöyledir:

“Çocuklara kızgınlığımızla değil sakinliğimizle bir şeyler katabiliriz! Şöyle düşünün sevgili aileler...Yetişkin ortamlarınızda size kızanların yanında mı durursunuz yoksa karşısında mı? Konuşmak istediğinizde bir şey paylaşmak istediğinizde sizi "dinleyen, anlayan, destekleyen, geliştiren" kişileri tercih etmiyor musunuz? [...] Genellikle "sabırsız" davranışlarımız bizi olumsuz iletişime yönlendirir... Bunu biz çocuklara öğretiriz... Sakin kaldığınızda, onu dinleyen anlayan destekleyen ve geliştiren bir tutumla yaklaştığınızda bunu da öğrenebilir... Ama önce bizim "sabırlı olmayı" öğrenmemiz gerekir. [...] İşte size birkaç etkinlik önerisi; çocukla oyun oynamak, el sanatları ile uğraşmak, [...], başladığınız ama hoşunuza gitmeyen bir kitabı bitirmek...”.

2 Ocak 2017 tarihli bu paylaşım 4.007 beğeni ve 37 yorum almıştır. Paylaşımında ebeveynlerin anne-baba olarak tutumlarını değiştirmesi gerektiğinin altını çizilmektedir. Ebeveyn, davranışlarının çocuk tarafından gözlemlendiğinin ve taklit edildiğinin farkında olmalıdır. *Kullanıcı 7’e* göre; ebeveynin kendinde yapması

²⁶⁶ Çocuk Gelişim uzmanıdır, 268 bin takipçisi vardır.

gereken bu değişimler hem çocuğun sosyalizasyonunu hem de ebeveynin yeniden sosyalizasyonunu şekillendirici niteliktedir. Fotoğrafın yorumlarında kişiler birbirlerini etiketleyerek bu bilgiyi paylaşmak istemiştir.

Uykusuz Anneler, 6 Ekim 2016 tarihinde yaptığı bir paylaşımında bilgilerin Tracy Hogg’dan alındığı ve bebeğin kaç aylık olduğuna göre ne kadar uyuması gerektiğini gösteren bir fotoğrafı “her çocuk ve aile farklıdır ama ortalama olarak bebeğinizin ayına göre ihtiyacı olan uyku saatlerini bilmek size uyku rutini oluştururken yardımcı olabilir.” notuyla beraber paylaşmıştır. Bu paylaşım annelerden konu ile ilgili kendi deneyimlerine dair yorumlar almıştır. Bazı anneler, bu bilgiyi daha fazla kişiye aktarmak adına yorumlarında birbirlerini etiketlemişlerdir.

Burada uzun uzun bahsettiğimiz paylaşımlar dışında daha pek çok bilgi ve deneyim içeren paylaşım vardır. Örneğin; *Blogcu Anne* paylaşımlarında doğal emzirme pozisyonlarından ve evlerinde uyguladıkları yardım değil iş bölümü kuralından bahsetmiştir, *Hassas Anne*; kreşe başlarken nelere dikkat edilmesi konusunda hem uzman bilgileri hem de kendi deneyim ve düşüncelerini paylaşmıştır. Çocuk gelişimi uzmanı *Kullanıcı 8*²⁶⁷ David Elkind’in “acele ettirilen- hızlandırılmış çocuk” kavramını ve günümüz koşullarında bunun ne anlama geldiğini açıklamıştır. *Kullanıcı 9*²⁶⁸ çocuğun dil gelişimindeki gecikmeyle ilgili bir paylaşım yaparak önerilerini yazmıştır. *Gebbe Pınar* emziren anneler için beslenme hakkında bilgiler paylaşmış, *Pembe Koala* ebeveynlikle ilgili kitaplar tavsiye etmiştir. *Akademisyen Anne*²⁶⁹ bebeklik döneminde kitap seçimiyle ilgili bir video yayınlarken, *Kullanıcı 10*²⁷⁰, çocuğun vücuduna yapıştırılan bir çıkartma ve indirilen bir akıllı telefon uygulaması ile çocuğun ateşinin sürekli kontrol edilebileceğinden bahsetmiştir.

4.3.4. İdeal Annelik: Beklentiler ve Gerçekler

Annelik ve annelik sosyalizasyonu ile ilgili bölümlerde, geçmiş ve günümüzde annelik anlayışından, ideal annenin nasıl olduğundan, toplumun beklentilerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedildi. 21. yüzyılda makbul görülenin ise

²⁶⁷ Çocuk gelişimi uzmanıdır.

²⁶⁸ Yazar, konuşmacı, danışman ve çocuk gelişimi uzmanıdır.

²⁶⁹ Bir çocuk annesi, “Korkma! İyi Bir Annesin” kitabı yazarı ve Hacettepe Çocuk Gelişimi bölümü öğretim üyesi Doçent Doktor Saniye Bencik Kangal’ın *akademisyenanne* isimli Instagram hesabıdır. <https://www.instagram.com/akademisyenanne/?hl=tr> adresinden ulaşılabilir.

²⁷⁰ 53.400 takipçiye sahip, teknoloji ve anneliğe dair paylaşımlar yapan Instagram hesabıdır.

yoğun annelik (intensive motherhood)²⁷¹ anlayışı olduğunun altını çizildi. *Yoğun annelik*, modern toplumun sunduğu imkânlarla dayanırken, modern toplumun *otoriter bilgi* olarak gördüğü uzmanlık bilgisi onun en önemli dayanağı olarak görülebilir. *Yoğun annelik*, tüm annelere zorunlu olarak uymaları gereken normlar getirmese de annelerin birçoğunun bu normlara uyumlu davranmayı seçtiği bir gerçektir.

Daha iyiye ulaşmak, daha iyi bir anne olmak neredeyse tüm anneler için ulaşılması gereken bir hedeftir. Kadın, çalışıyor olmasından, yeterince sosyal ya da ekonomik kaynağa sahip olmamasından, çocuğuna yeterli vakit ayıramamasından, kendi dikkatsizliğinden, yoğunluktan ya da herhangi bir nedenden kaynaklanan bir suçluluk duygusuna sahip olabilir ve kendini yetersiz ya da eksik hissedebilir. Medya ve toplumun *sahne önü* anne prototipleri de bahsedilen eksiklik ve yetersizliği daha büyük bir problem haline getirecektir. Üstelik, nasıl iyi bir anne olunacağı konusunda toplumsal bir beklenti de vardır. Tüm bunları göz önünde bulundurarak bu bölümde, *yoğun annelik* anlayışının, toplumsal beklenti ve ideallerin sosyal medyada karşılığı anlaşılmalı çalışılacaktır. Sanal toplumun anneliğe dair beklenti ve ideallere karşı tutumu paylaşım ve yorumlarla gösterilmeye çalışılacaktır.

Kullanıcı 7, 7 Eylül 2017’de iyi bir anne olmak konusunda şunları yazmıştır:

“Çocuklarım dünyaya geldiğinde... ‘iyi bir anne olacağıma dair söz veriyorum’ diye fısıldamıştım. Sonra ne mi oldu? Bazen içtiğim çayın soğumasını istemedim. Bazen izlediğim bir filmin sonunu görmek istedim. [...]. Bazen işten bir saat sonra eve gelmek istedim. Bazen gözümünden uyku akarken, "bir uyusalar" diye gözlerinin içine baktım. Bazen "nerden aldım bu oyuncağı" sürekli benimle oynamak istiyor dedim. [...]. Tutamayacağın sözü verme demiş büyüklerimiz. Doğruymuş. Mükemmel anne olmak bana göre değilmiş. Çünkü iyi bir anne olabilmenin daha birçok yolu varmış. Bunu fark ettiğim anda "iyi bir anne olmak için çabalayacağıma söz veriyorum" diyerek kulaklarına fısıldamaya başladım. Hem de bunu bütün ömrüm boyunca yapacağıma söz verdim. Siz de fısıldayın? Duyacaklar, hissedecekler, kendimizi daha iyi hissetmemize neden olacaklar...”

Bu paylaşım 2.269 beğeni ve 52 yorum almıştır. Tümü kadınlar tarafından yapılan yorumlar paylaşımcının tüm annelerin hislerine tercüman olduğu ve kendilerini yalnız hissetmedikleri yönündedir. Yorumlardan biri şöyledir: “Yukarıda yazdıklarınızı hissedince bir de suçluluk duygusu geliyor. Çayı sıcak içmek istemek vs. Bazen çok yoruluyor insan. Çocuğumuz için çabalayıp duruyoruz...”. Bir diğer dikkat çekici yorum ise şöyledir: “Kızım kreşe başladı. Kızım çok hareketli, beni çoğunlukla yoruyor ve yukarıda yazdıklarınız benim de aklımdan geçiyor ancak şu an kendimi inanılmaz suçlu hissediyorum.”. Görüldüğü gibi iyi bir anne olma çabası suçluluk duygusunu da beraberinde getirmektedir. *Kullanıcı 7* de bu paylaşımında

²⁷¹ Bkz. sayfa 58/ 3.bölüm.

kendi tecrübeleri aracılığıyla, kadınların kendilerini duygusal bir cendereye sokmadan da iyi bir anne olabileceklerini anlatmaya çalışmıştır.

Instagram’da paylaşım yapan anneler, suçluluk duygusundan sıklıkla bahsetmiştir. Örneğin *Kullanıcı 3*, 2 Ekim 2017 tarihinde yaptığı bir paylaşımında kızı ile okuldan verilen bir ödev için yaptıkları bir etkinliğin fotoğraflarını yayınlarak, hissettiği suçluluk duygusunu ve nedenini şöyle dile getirmektedir; “Geçen yıl yoğunluktan birkaç kere mahcup ettim onu. İyi bir anne olmaya çalışıyordum ama iyi bir veli olamadım. Aslında hepsi bir bütün değil mi? [...]. Çok acı çektim, kendimi çok suçladım...”. *Kullanıcı 3*’ün yaptığı bu paylaşım 12.514 beğeni ve 127 yorum almıştır, yorumlarda hesap sahibine çok iyi bir anne olduğunu ve herkesin böyle eksiklikleri veya hataları olabileceği yazılmıştır.

Kullanıcı 5 ise takipçileriyle, telefon ile ilgilenirken çocuklarının sorularına cevap veremediğini, onlarla ilgilenemediğini, bu durumu fark ettiğinde ise kendine oldukça kızdığını, paylaşmıştır ve bu konuda takipçilerinin düşüncelerini sormuştur. Bu paylaşım 3.153 beğeni ve 115 yorum almıştır. Yorum yazanlar da kendilerini bu konuda eleştirerek, telefon bağımlılığından kurtulmak için neler yaptıklarını yazmışlardır. Yorumlardan biri şöyledir:

“Ben de çocuklar bir şey söylerken onlara bakarak değil telefona bakarak cevap verdiğimi fark edersem çok sinirleniyorum kendime. Kafamı kaldırdığımda yüzüme bakmaya çalıştıklarını gördüm birkaç kez. Ve şimdi çok dikkat ediyorum. Bir şey söylüyorlarsa, ya da ben onlara, mutlaka yüzlerine bakıyorum ve telefonu elimden bırakıp ilgimi onlarda tutuyorum.”.

Görüldüğü gibi bu paylaşım pek çok kadının birbirlerine deneyimlerini ve önerileri sunmalarına vesile olmuştur.

Blogcu Anne bir paylaşımında; “çocukta yaparım kariyer de miti”nin ikisinin de yarım kalması sonucu yetersizlik hissine yol açtığını belirterek eklemiştir: “Biz kariyer yapmaya giderken çocuk arkamızdan ‘gitme anne!’ diye ağlıyor, onu n’apçaz?”. *Blogcu Anne* diğer bir paylaşımında ise bir günlük bir seyahate çıkacağından ve bebeğinden ayrı kalacağından suçluluk duygusu hissettiğini yazmıştır.

Blogcu Anne başka bir paylaşımındaysa küçük oğlunun yatağında uyuduğu bir fotoğrafı paylaşarak şunları yazmıştır:

“Geçenlerde bir anneyle sohbet ediyorduk; beni (ve takip ettiği anneleri) takibi bıraktığını, çünkü çok yoğun çalıştığını, çok seyahat ettiğini, çocuğuna vakit ayıramadığını ve dolayısıyla ‘anne paylaşımlarının’ onu iyi hissettirmedeğini söyledi. Bugünkü gibi eve geldiğimde çoktan

uyuyor olduklarını gördüğüm zamanlarda ne demek istediğini çok iyi anlıyorum; çünkü hepimizin içinde aynı yetememezlik ve suçluluk hissi var.”.

Bu paylaşımdan da anlaşılabilceği gibi sosyal medyadaki görüntüler anneler için nasıl daha iyi bir anne olabilecekleri konusunda bir referans noktası haline gelebilmekte, hatta yapmadıkları ya da yapamadıkları şeyleri hatırlatarak onlarda suçluluk duygusu yaratabilmektedir. Paylaşımında bahsedilen anne, sosyal medya hesaplarında gördüğü ve gerçeği her yönüyle yansıtamayan imajları “olması gereken” olarak kurgulamıştır ve olması gerekeni yerine getiremediğini düşünerek yetersiz hissetmiştir. Ayrıca *ayna benliği* de ona “yeterince iyi bir anne olamadığını” fısıldamıştır. Hâlbuki, *Blogcu Anne*’nin de ifade ettiği gibi, yetersizlik ve suçluluk tüm annelerin zaman zaman hissettiği ortak bir duygudur. Görüldüğü gibi sosyal medya anneyi çift yönlü etkilemektedir, bir yandan endişenin kaynağı haline gelirken bir yandan da *sahne arkasını* göstererek rahatlatmaktadır.

Instagram’da (ve diğer sosyal medya sitelerinde) görülen imajlar yalnızca *sahne önünü* yansıtıyor olabilir ve bu yüzden de bu yüzden zihnimizde idealizasyonlar yaratabilir. Sosyal medyadaki idealizasyonlardan kaçınabilmek için yapmamız gerekense kişileri tek bir paylaşımına göre değil paylaşımlarının tümüne bakarak değerlendirmektir. Paylaşımlar değerlendirilirken, ekrandan yansıyanın bağlam yönünden kısıtlı bilgiler içeriyor olması göz önünde bulundurulmalı ve sosyal medyada da gündelik hayatlarımızda olduğu gibi mutluluk, hüznün, yalnızlık, suçluluk, öfke gibi pek çok duygu ve olayın bir arada yer aldığı unutulmamalıdır.

En başından beri savunduğumuz gibi anne olmak, çoğu zaman çocuğa/ çocuklara, eşe ve eve bakım veren kişi olmak anlamına gelmektedir. Günümüz standartlarında özellikle de çalışan bir kadının kendisine yüklenen bu görevleri toplumsal beklentiler doğrultusunda yerine getirmesi zordur. *Uykusuz Anneler*, bu hissi taşıyan kadınlara üzerinde “super mom, super wife, super tired (süper anne, süper eş, süper yorgun)” yazan bir fotoğrafı paylaşarak şunları not etmiştir: “Lütfen süper olmayalım. Sıradan... zorlandığımı kabul eden... yardım isteyen”. *Uykusuz Anneler* süper olmaya çalışmanın *ötekinin* beklentilerini yerine getirmeye çalışmaktan başka bir şey olmadığını farkındadır.

İkinci çocuk konusu da toplumsal olarak anneler üzerinde bir baskı unsuru haline gelmiş konulardan biridir. *Kullanıcı 2* kucığında bebeği ve yanında küçük çocuğu ile resmedilen bir kadının karikatürünü paylaşarak altına şunları yazmıştır:

“[...] Yaşları birbirine yakın iki küçük çocuk sahibi olan bir anne görünce ‘Ay çok küçükmüş niye hemen ikinciye yaptın?’ diye sormayanı dövüyorlarmış.”. 4 Kasım 2017 tarihinde yapılan bu paylaşım, 2.042 beğeni ve 200 yorum almıştır. Bu paylaşıma gelen yorumlardan bazıları şöyledir: “Yakın yapmayınca da arası çok olunca iyi değil keşke erken doğursaydıncılar var.”, “[...] Yolda yürürken daha yanlarından uzaklaşmadan ‘vah vah yazıııııı.’ diyenler alıştık artık”, “Zorlanıp şikâyet edecek olsam 'kendin istedin' deniyor.”, “Evde gündüzleri bir yardımcım var çok şükür. Şimdi de akrabalar arası konuşma şu yönde biz çocuğumuza kendimiz bakar evi çekip çevirirdik.”. Paylaşımdan ve yorumlardan anlaşılabileceği gibi kadının nasıl annelik yapacağı veya ne zaman anne olacağı konusundaki kararı da toplumsal bir sorun gibi algılanmaktadır.

Toplum fikrini sesli olarak dile getirmese de kadın *genelleştirilmiş ötekinin* fikrini bilmektedir, bu yüzden kadının kavgası bazen içselleştirdiği toplumsal fikirlerledir. Sosyal medyada da işler bu şekilde yürümektedir. İçerisinde bulunduğu sanal cemaatin düşünce ve beklentilerini içselleştiren kadın, kendi paylaşımlarından yansıyan anneliğini eleştirebilir ve kendini yetersiz bulabilir.

Annenin İç Sesi, yaptığı paylaşımlarla, iyi ve kötü annelik hakkında düşüncelerimizi sorgulamakta ve *beni/bana ile benin* kavgasını sosyal medya paylaşımları aracılığıyla gözler önüne sermektedir. Toplumsal beklentileri içselleştirmiş olan *bana*, toplumsal beklentilerle uyuşmayan hareketlerinde *benin* anneliğini eleştirmektedir.²⁷² Aslında bu iç ses, temelde kendini değil, toplumda yaygın olarak kabul edilen annelik anlayışını sorgulamaktadır. Bebeğinin oyun parkında bir fotoğrafını paylaşan *Annenin İç Sesi* (fotoğrafta başka anne-çocuklar da olduğu görünmektedir) paylaşımın altına: “Ortamdaki diğer annelerin çocuklarına ne giydirdiğine bakıp kendi giydirdiğini eleştiren sadece ben miyim?” yazmıştır. Başka bir paylaşımındaysa, bir anne lama ve üzerinde yelek olan yavru lamanın fotoğrafını paylaşarak yine aynı konuya değinmiştir. Anne lamaya bir konuşma balonu ekleyerek, şunları yazmıştır: “Bebenin kürkü var bir de üstüne yelek giydirmiş derler mi acaba?”. Fotoğraf şu notla paylaşılmıştır: “Parklarda bahçelerde çok giydirdim diye bana bakıp yargılar mı, az giydirdim diye uyarılar mı diye bu lama gibi bunalıma sürüklenenler?”. *Annenin İç Sesi’nin* bu paylaşımlarından da

²⁷² Paylaşımda bahsi geçen iç ses, tutum ve davranışlarının diğerlerinin gözünde nasıl değerlendirileceğini hesaplar. Bu yönüyle *ayna benliğinin* sosyal medyadaki yansıması gibidir.

anlaşılabileceği gibi, kamusal alanda annelik yaparken, kadınlar akıllarının bir köşesinde beklentileri karşılayıp karşılayamadığını kurgulamaktadırlar. Bu kurgu, kadının diğerlerinin gözünde anneliğinin nasıl görüldüğünü tahayyül etmesiyle yani *ayna benlikle* ilgilidir.

Uykusuz Anneler, başka bir kullanıcının yazısını paylaştığı bir paylaşımında toplumun annelik beklentileri ile ilgili eleştiride bulunmuştur. Kullanıcının yazısının kısa bir bölümünün paylaşıldığı bu paylaşımında annelerimizin kendini bir karşılık beklemezsizin feda ettiği ve toplumsal olarak da bunun beklendiğinden bahsedilmiş ve günümüz annelerine şu mesaj verilmiştir: “bir durmak, bir kahve molası vermek, iki günlüğüne sessiz bir yere gitmek. [...]. Suçluluk duymadan, gönlün rahat olarak, kıymetini bilerek... Kendine iyi bakmak ve bununla çocuklarına da örnek olmak.”.

Blogcu Anne ise 8 Kasım 2017’de yaptığı bir paylaşımında kamusal alanda annelik yaparken yaşadıklarını küçük oğlu ile yaptığı bir tren yolcuğu üzerinden şöyle anlatmıştır: “[...] arada ‘annelik performansımı’ beğenmeyen amcalardan, teyzelerden çocuğu kalın giydirdiğim, ince giydirdiğim, ayakta durduğum, puseti yanlış koyduğum...için azar işittim ama olsun...”. Görüldüğü gibi *Blogcu Anne* anlatımında *performans* kelimesini kullanmıştır. Goffman’ın dramaturjik yaklaşımına göre *performans* kişinin sahne önü hareketleridir. Toplum, belirli sahne ve roller için belirli bir performans beklentisine girmektedir. *Blogcu Anne’nin* performans olarak adlandırdığı durum burada tanımlanandan farklı değildir.

Bu paylaşımına gelen yorumlardan biri şöyledir: “O amcalar teyzeler nedense çocuk ağladığında bana çocuğu dövmüşüm gibi bakıyor. Acaba dövdüm mü diye bir an kendimden şüphe etmeye başlıyorum.”. Bir diğer yorum ise şöyledir: “Geçen hastanede şahit oldum 1 haftalık bebeğini taze anne kontrole getirmiş iki tane teyze yediler kadını yediler üstünü ört ağzını kapa mikrop girmesin kalın battaniye yok mu bilmem ne. [...]”. 3.433 beğeni ve 174 yorum alan bu paylaşım, toplumsal beklentilerin anneler üzerinde yarattığı etkiyi ve kamusal alanda annelik yapmanın zorluğunu gösterir niteliktedir.

Kullanıcı 2 kucağında bebek olan, mayolu bir manken görselini paylaşarak, altına şunları yazmıştır: “İşte bu görseller bizi kariyer de yaparım, çocuk da yaparım, doğumdan sonra hiç doğurmamış gibi de olurum kafasına sokuyor!”. Bu kısa nottan

da anlaşılabilirliği gibi kadınlara sunulan ideal anne imajı bedensel bir görünüme de sahiptir.

Yukarıda bahsedilen paylaşımlardan anlaşılabilirliği gibi toplumsal beklenti annenin *ayna benliğinin* oluşumunda etkilidir. Toplumsal beklentinin oluştuğu alanlardan biri de sosyal medya haline gelmiştir. Sosyal medya toplumsal olarak kabul edilen anne imajının yaygınlaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca sosyal medyada yer alan anne hesapları da *ayna benliğinin* gelişiminde referans noktaları haline gelebilmektedir.

Paylaşımlarda dikkat çeken bir diğer nokta ise kadınların anneliğinin bir *performans* olduğunun farkında olmalarıdır. Aslında anneliği bir *performans* haline getiren şey, anneliğinin toplumsal olarak belirlenmesi ve denetlenmesidir. Sosyal medya da bu denetimin bir parçası haline gelebileceği gibi, denetimi reddetme alanı haline de gelebilir.

4.3.5. Kaygının Üstesinden Gelme Stratejileri ve Empati

Bu bölümde annelerin sosyal medya kullanımının hangi istek ve ihtiyaçlar sonucu ortaya çıktığı analiz edilmeye çalışılacaktır. Kuşkusuz ki, sosyal medya kişinin hayatında fiziksel ve duygusal bir yer kaplamaktır, sosyal medyanın bireyin hayatında kapladığı yeri anlamak adına da toplumsal ve bireysel ihtiyaçların giderilmesinde sosyal medyanın nasıl hareket ettiği ve ne kadar etkin olabildiği soruları sorulacaktır.

Uykusuz Anneler, Mayıs 2016 tarihli paylaşımında bir kullanıcının paylaşımını repost* etmiştir, paylaşılan resimde, Instagram’da yer alan paylaşım ve yorumların hangi ihtiyaca yöneldiği yazılmıştır. Paylaşımın altındaki yazı şöyledir:

“İfadelerimizin altında bilmediğimiz ihtiyaçlar yatar. Genellikle sosyal medyada üç tür ihtiyaç göze çarpıyor; Onaylanma ihtiyacı: takdir görme çabasıyla kendini onore edecek paylaşımlar ve yorumlar. Üstün olma ihtiyacı: Kendini tüm insanlardan ayrı tutma ve buna önem vermeyenlere saldırma şeklinde paylaşımlar, yorumlar. Anlaşılma ihtiyacı: mağduru oynama şeklinde sürekli şikâyet içeren paylaşımlar ve bahane/şikâyet içerikli yorumlar...”.

Kişiler yüz yüze ilişkilerinde yaptıkları gibi sosyal medyada da örtülü olarak sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar. Paylaşımının tespiti son derece önemlidir çünkü onaylanmak, anlaşılmaq, bir kadın ve anne olarak önemsenmek,

* Kendi sayfasında yeniden paylaşmak.

duyulmak ve burada olduğunun bilinmesini istemek çalışmamızda yer verdiğimiz tüm kadınların yazdıklarında ve paylaştıklarında alt metin olarak yer almıştır.

Hassas Anne Ece Kumkale çocuklarının bebeklik fotoğrafını paylaşarak şunları yazmıştır:

“Şöyle bir manzaradan geldik bu günlere. 21 aylık bir bebek. 2 tane prematüre doğmuş emme refleksi gelişmemiş bebek. [...] 13,5 ay sağarak besledim hiç emmedikleri için. Ve bu durumumuz Alper 3,5 yaşında kreşe başlayana kadar 2 yıl evde devam etti. Ben bu durumu hallettiysem siz de şu anki durumunuzu halledersiniz içiniz rahat olsun.”

Kuşkusuz ki *Hassas Anne’nin* bu paylaşımı yapmaktaki amacı diğer anneleri cesaretlendirmek ve kendilerine inanmalarını sağlamaktır. Bu ve bunun gibi cesaretlendirici paylaşımlar kadının *ayna benliğinin* de olumlu bir yönde gelişmesini sağlamaktadır.

Uykusuz Anneler, birbirine sarılan iki kadının resmini paylaşarak altına şunları yazmış ve takipçilerinden onlara teşekkür yollamalarını istemiştir: “Özellikle anne olduktan sonra; sizi yargılamadan dinleyen, ihtiyacınız olduğu anda destek olan, beraber gülüp beraber ağladığınız, sıkıştığınızda, sıkıldığınızda alo dediğiniz bir anne arkadaşınız mutlaka vardır. [...]”. Takipçileri ise paylaşıma yaptıkları yorumlarda kendileri gibi anne olan arkadaşlarını etiketleyerek, onlara olan sevgilerini ve desteklerine duydukları ihtiyacı dile getirmişlerdir.

Uykusuz Anneler, Beth Bornstain Dunnington’un şahit olduğu bir olayı aktarmıştır bizlere: Küçük bir çocuk, hamile bir anne ve uçağa binmek için sıraya giren yolcular... Paylaşımın bir kısmı şöyledir:

“Çocuk tam bir sinir krizi geçiriyor, koltukların üstünde zıplıyor, tekme atıyor, çılgık atıyor ve uçağa binmeyi reddediyordu. [...]. Annesi tam anlamıyla dona kalmıştı. [...]. Bu durum bir süre daha devam ettikten sonra genç anne yere çöktü, yüzünü elleri arasına aldı ve ağlamaya başladı. O anda çok olağan dışı bir şey yaşandı. O an terminalde bulunan ve birbirini hiç tanımayan 7 kadın çocuğun etrafında çember oluşturacak şekilde oturdular, biri ‘yavru örümcek’ şarkısını söylemeye başladı. Bir diğeri çocuğa portakal soymaya başladı, bir başka kadın çantasından bir oyuncak çıkararak çocuğa oynaması için verdi. O kadar mükemmel bir andı ki hiçbir tartışma ya da müzakere yaşanmadan hem anneyi hem de çocuğu sakinleştirmişlerdi. Anne ile çocuk uçağa bindikten hemen sonra kadınlar ayrı ayrı yerlere oturdular ve konu ile ilgili hiç konuşmadılar.”

2.646 beğeni alan bu paylaşımın yorumlarında; bizde olsa yardım etmez eleştirirlerdi, aynı deneyimi ben de yaşadım ve çocuk yetiştiremiyor diye eleştirildim, takdir ettim böyle bir olaya rastlarsam ben de böyle davranırdım gibi düşünceler ön plana çıkmaktadır. *Uykusuz Anneler* ise bu paylaşımı kadınların bir araya geldiğinde güçlü olduklarını göstermek için paylaşmıştır. Takipçilerinin

yorumları da annelerin bu dayanışmaya ve desteğe ihtiyacı olduğunu fakat bu ihtiyaçlarının genelde farkına varılmadığını gösterir niteliktedir.

Empati kurmak ve yalnız olmadığını hissetmek anneler için son derece rahatlatıcıdır. Örneğin *Kullanıcı 7* çocuklarıyla beraber çekilmiş bir fotoğrafının altında şöyle diyor:

“İnternette gezer, forumları didik didik eder, kitapları karıştırırsın. [...]. Uzman desteği alırsın. [...]. ‘... beni en iyi anneler anlar’ dedikten sonra anne arkadaşlıkları kurarsın. Sosyal hayatımızda ve forum sayfalarında derdini anlatırsın. Derdini paylaştıkça, dertleri okudukça ve dinledikçe yalnız olmadığı anlar rahatlarsın ‘oh be’ dersin. ‘Aman’ bir tek ben değilim ki bunu yaşayan! Çünkü, seninle aynı şeyi yaşayanlar sana güç katar. Sen, güçlendikçe sorunlarını çözmeye odaklanırsın. [...]. Olur ya, kendini çaresiz hissettiğinde hatırla bunları. ‘Yalnız değilim ki yalnız kalayım’.”

1.240 beğeni alan bu paylaşım tamamı kadınlar tarafından yapılan 37 yorum almıştır. Tebrik, takdir ve teşekkür içerikli yorumlar dışında, yorumlarda; kendi sorunlarını paylaşanlar, birbirlerine danışan ve aynı durumda olduğunu yazanlar, umutlandığını, güçlü hissettiğini ve yalnız olmadığını hissettiğini belirtenler, yaşanmış bir örneğin rahatlatıcı olduğunu yazanlar ve yazının içeriğinde bahsi geçen konular hakkında kendi tecrübelerini paylaşanlar hâkim durumdadır. Bu paylaşımın ve yorumlarının içeriklerinden de anlaşılabilceği gibi, yalnız olmadığını ve her annenin değişik şekillerde aynı tecrübelerden geçebileceğini bilmek kaygının üstesinden gelebilmek için oldukça önemlidir. Özellikle kriz anlarında kadının kendini çaresiz hissetmesinin nedenlerinden biri de kendine uzaktan, başkalarının gözleriyle bakarak kötü bir anne olduğunu düşünmesidir. Kadın gerçekten yeterli bir annelik becerisine sahip olduğunu anlayabilmek için desteklenmek, onaylanmak ve anlaşılmak ister. Tüm bunlar kadının diğerlerinin gözünde iyi bir anne olduğunu düşünmesini sağlar.

Akademisyen Anne de anneliğinin ilk günlerinde yaşadıklarını ve bu zorluklarla nasıl başa çıktığını oğluyla beraber çekilmiş bir fotoğrafını paylaştığı yazısında şöyle anlatmıştır:

“Emzirmeye alışamayışım, altını değiştiremeyişim, uykusuz duraksız nefes alıyor mu diye oğlumu izleyişlerim. [...] Ne yapacağımı, nasıl büyüteceğini şaşırılmış bir anneydim ben... değiştirdiğim her bezin sırtından çiş çıktığında, sağdığım süt 10 cc.’yi geçmediğinde, yavrumun ağlayışlarına çare olamadığımda içi içini yiyen bir anneydim ben... çevremden duymak istediğim cümleler belliydi “ne güzel bakıyorsun bebeğine”, “sen ne güzel anne oldun” Çok şükür şanslıydım, duyduğum bu cümleler annelik yolunda bana güç verdi... evet ben çocuk gelişimi uzmanıydım ama kendi çocuğumu elime aldığımda uzmanlıktan eser kalmamıştı. [...]. Annelerin hep içini kemiren “acaba iyi anne miyim?” kuşkuvarına merhem olmak istedim. Hep KORKMA İYİ BİR ANNESİN! Diye haykırmak istedim...”*

* Akademisyen Anne’nin bu tarihlerde yayıma hazırlanan “Korkma İyi Bir Annesin” adlı kitabının içeriği hakkında da bilgilendirici bir paylaşımdır.

Bu paylaşım annelerin kendilerini bazen nasıl yalnız ve çaresiz hissettiklerini, destek ve onay beklediklerini gösterir niteliktedir. *Akademisyen Anne'nin* yazısında belirttiği gibi onaylayıcı bir çevreye sahip olmak annelik konusunda kendine güvenmenin ve iyi bir anne olduğunu düşünmenin temel koşullarından biridir. Bu onaylayıcı çevrenin de *önemli ötekiler* olarak algıladığımız ve model aldığımız kadınlardan oluştuğunu belirtmemiz gerekir. 25.563 kişi tarafından beğenilen bu paylaşım, 35 de yorum almıştır. Yorumcuların tamamı kadındır. Yorumcular genellikle; kendilerinin de aynı şeyi yaşadığını ve kendilerinden bir parça bulduklarını, bu paylaşımın kendilerini güçlü hissetmelerini ve yalnız hissetmemelerini sağladığını belirtmiştir. Yorumlardan biri şöyledir: “Hiç bilmediğim bir şehirde kızımın baş başa kaldım. [...]. Tek başıma çok yalnız hissettiğim oluyor. İyi ki yazdınız.”. Başka bir yorumda: “Bence aile büyükleri anne ve bebeğe yardımcı olamayacaklarsa anne ve bebeği yalnız bırakmalılar.”. Aynı içeriği paylaşan diğer bir yorumdaysa: “Ben doğumdan sonraki dönemlerde boş konuşan mükemmel anne oynayan büyüklerden nefret ettim. [...] Bunlar doğuştan mı anne oldu?” diye sorulmuştur. Bu üç yorum, yalnızlığın anne için ne anlama geldiğini ve desteğe ihtiyaç duyduğunu gösterirken, yardım etmek isterken eleştirel bir tavır takınmanın da destek olmak anlamına gelmediğini gösterir niteliktedir. Görüldüğü gibi, kadınlar özellikle ilk anneliklerinde başkalarından takdir görmeyi ve anneliğinin olumlu taraflarının ön plana çıkarılmasını beklerler, çünkü bu onların bir anne olarak yeni kimliklerini inşa etmeleri ve topluluk karşısında bu rolü sergileyebilecek kadar kendilerine güvenmeleri için son derece önemlidir.

Uykusuz Anneler hesabından yazan *Annenin İç Sesi* de paylaşım yapmaya nasıl başladığını şöyle anlatıyor:

“[...] Annelik ile beraber iç sesime öyle bir güncelleme geldi ki susmuyor, durmuyor ve iflah olmuyor. Herkesten çok o beni eleştiriyor. Ben de bunları içimde tutacağıma yazayım dedim. Baktım yalnız değilim iyice gaza geldim. Anladım ki tek başına uykusuz, tutarsız, mükemmel olmamak çok daha iyi. Hadi gelin sizinle burada buluşalım!”.

İç sesin hiç susmaması, hali hazırda toplumsallaşmış/toplumsal normları içselleştirmiş bireyin yeni bir sosyalizasyon süreci daha yaşayarak yeni duyarlılıklar edinmesiyle ilgilidir. Kişi zaten *ayna benliği* aracılığıyla kendini eleştirmektedir fakat annelikle beraber eleştirilerin yönü ve içeriği değişir. İç ses kişinin kendini eleştirilere karşı koruyabilmesi için, kişiyi diğerleri onu eleştirmeden önce eleştirir. Kimi durumlarda iç sesin konuşmaları ön yargıymış gibi görünse de bu içsel diyalogların var olma nedeni kişinin daha önce yaşadığı toplumsal deneyimlerdir.

Bahsedilen paylaşım 3.669 beğeni ve 160 yorum almıştır. Bu yorumlardan çıkaracağımız en önemli sonucun annelerin genellikle “uykusuz” oldukları olsa da bu paylaşımın yorumlarında da yorum yapan kişiler birbirlerine sorular sormuş, cevaplar vermiş ve önerilerde bulunmuşlardır.

Hassas Anne, prematüre doğan bebeğini kaybettiğini ve bu yüzden duyduğu üzüntüyü şöyle anlatıyor:

“[...] prematüre doğum yapan hassas annelerin de acısını paylaşıyorum. Eğer sizde prematüre bebeğinizi kaybetmişseniz buraya duygularınızı yazın ve içinizi dökün. Evladını prematürelilik nedeniyle kaybeden annelere fazla söz hakkı verilmez sanki belli bir yaştaki evladını kaybeden anneler kadar üzülmeye hakkı yoktur bu annelerin ve ben buna çok içerlerim.”.

3 Ocak 2018 tarihinde yapılan bu paylaşım 1.834 beğeni ve 122 yorum almıştır, yorumların tamamı kadınlar tarafından yapılmıştır. Yorum yapan kadınların çoğu, yorumlarında kendi prematüre hikâyelerinden bahsetmiş ve bu annelerin yeterince anlaşılamadığını belirtmişlerdir. Yorumcular yaşadıkları korku ve endişeden bahsederek, durumun zorluğunu ifade etmeye çalışmışlardır. Bu yorumlardan biri şöyledir: “[...] oğlum 100 gün süren yaşam mücadelesini kazandı şükürler olsun. Bu mücadeleyi verirken sizin yazılarınızı okudum ve gerçekten bana güç verdi.”. Görüldüğü gibi, kadınlar *Hassas Anne*’nin çağrısına kulak vererek, kendi tecrübelerini paylaşmakta bir beis görmemiştir. Yorumların yanı sıra beğeniler de önemlidir. *Hassas Anne* bu paylaşımı ile takipçilerinin konu hakkında düşüncelerini sağlamıştır. Bu paylaşımında annelerin empati arayışı, endişeleri ve yalnız olmadığı ortaya konulmuş, bir yanıyla da prematüre bebekler konusundaki duyarlılığımız sorgulanmıştır.

Annenin İç Sesi, bir diğer paylaşımında sürekli çok meşgul olduğunu söylemesine rağmen telefonu hiç elinden bırakmadığı yönünde aldığı eleştirilere şöyle cevap vermiştir: “Sosyal hayat yok, kitap okuma, film izleme gibi şeylere gün içinde zaman yok, biz de nefes alabilmek, farklı bir şey görmek için iki dakikacık sosyal medyaya bakabiliyoruz. Çok ilginç, o dahi batabiliyor. Biz en iyisi ev robotuna dönüşelim herkes rahat etsin.”. Bu paylaşımından da anlaşılabileceği gibi Instagram’da paylaşım yapmak *Annenin İç Sesi* ve takipçileri için bir başa çıkma stratejisidir.* Ek olarak bu paylaşım toplumun anneye bakış açısını ve eşit ebeveynlik fikrine nasıl yaklaştığını da anlamamızı sağlar. *Annenin İç Sesi*’nin bu paylaşımı 688

* Blogcu Anne de yaptığı bir paylaşımında sosyal medyada yazmaya “çıldırma üzere olduğu bir zamanda” başladığını ve bunun annelik ve kadınlık ile ilgili yaşadığı sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olduğunu yazmıştır.

beğeni ve 44 yorum almıştır, yorumların tamamı kadınlar tarafından yapılmıştır ve onaylar niteliktedir. Yorumların çoğu deşarj olduğunu ya da kendisi gibi birileri olduğu için sevindiğini dile getirmiştir. Yorumlardan biri şöyledir:

“[...] kadın olmak sadece çocuk doğurup evi topla temizle yemek yapmak mı? Biz insan değil miyiz ya? Çevremde o kadar çok var ki böyle düşünen. ‘Aa telefonla ilgileniyor! Telefonla oynayacağın kadar şunu şunu yap! Bu çocuk aç! Çocuk kendini güvende hissetmiyor!’ Hi hi evet* çok biliyorsunuz siz! [...]. Dünden beri yarım saatlik uykuyla duran benim ama! gelip de çocuğa biraz bakayım da sen biraz uyu diyen biri yok. [...]”.

Başka bir yorumcu: “Ne olur anlatın. [...]. Benim yaşadıklarımın aynısı diyebilmek ne güzel” diyerek memnuniyetini dile getirmiştir. Bu paylaşımdan ve yorumlardan da anlaşılabilirliği gibi ağır annelik mesaisinin bedensel ve psikolojik yükünden kurtulabilmek için anneler destek ve empati arayışındadır. “Yalnız hissetmemek” deyiminin anneler tarafından sürekli kullanılması, kendileri gibi başkalarının da olduğunu görmenin bir başa çıkma stratejisi olarak kullanıldığını gösterir niteliktedir.

Blogcu Anne çocuk oyun grupları hakkındaki paylaşımında: “[...] ilk anneliğimde beni hayata bağlayan/anne çevresi edinmemi sağlayan bir şeydi bu oyun grubu olayı ...” diyor. Burada altını çizmemiz gereken nokta, diğer annelerinin varlığının yeni anne için hayata bağlayıcı bir etmen olmasıdır. Bir grup kimliği edinmek/bir gruba dahil olmak kadınların bir anne olarak kendi kimliklerini inşa etmelerine yardımcı olacaktır. Bu paylaşım 1.664 beğeni ve 62 yorum almıştır, yorumcuların tamamı kadındır. Paylaşımına gelen yorumlarda oyun grubu oluşturan anneler bu gruptan arkadaşlarını etiketlemiştir. Geçmişte oyun gruplarını deneyimleyenler bu yolla arkadaş/dost edindiklerini ve sosyalleştiklerini belirtmiş, henüz yapmayanlar ise denenmesi gereken bir fikir olduğundan bahsetmiştir. Bu paylaşımdan da anlaşılabilirliği gibi; annelerin kendi düşüncelerine ve yaş grubuna uygun sanal veya yüz yüze anne arkadaşlıkları kurması bir diğer başa çıkma stratejisidir.

Verdiğimiz örneklerden de anlaşılabilirliği gibi sosyal medya annelere kendileri gibi endişeleri olan ve çocuklu hayatla başa çıkmaya çalışan kadınların hayatına dahil olmak için bir şans sunar. Instagram sayesinde kadınlar, anne olduktan sonraki hayatlarına alışmak için çeşitli yöntemler öğrenir, psikolojik olarak daha güçlü kalmak için içlerini dökebilecekleri bir alan bulmuş olurlar, üstelik bu alanda

* Hihi eved çalışmamızda paylaşımlarından yararlandığımız Instagram hesaplarından biridir. Bu yorumda yer alması sadece bir kullanıcı adı olmadığını göstermektedir. Hihi eved diğerlerinin anneliklerine dair olumsuz eleştirilerini göz ardı etmek anlamına gelen bir anne tavrı haline gelmiştir.

onlarla empati kurabilecek kendileri gibi pek çok kadın vardır. Bu nitelikteki Instagram paylaşımları, kadınların “mükemmel anne”nin aslında hiç var olmadığını, bazı zorlukların tüm anneler tarafından yaşanmış olduğunu ve hataların kendilerine has olmadığını, kısacası normal olduklarını ve aslında hatalarla da iyi bir anne olunabileceğini anlamasını sağlamıştır. Bu sanal paylaşımlar kadınlara yalnız olmadıklarını hissettirirken, endişe ve kaygılarının üstesinden gelmelerine de yardımcı olur. Son olarak, sosyal medya sayesinde kadınlar destekleyici, onaylayıcı, anlayışlı bir anne çevresi edinerek, olumlu bir benlik algısı geliştirebilirler.

4.3.6. Sahne Arkasını Gözler Önüne Seren Paylaşımlar

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi sosyal medya tabiatı itibarıyla paylaşımların tüm bağlamını gösterememektedir. Bu eksiklik sosyal medya üzerinden edinilen bilgilerin kısmi olmasına neden olmakta, kişilerin sosyal medya paylaşımlarının bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Annelerin Instagram paylaşımları tek tek değerlendirildiğinde, annelik hakkında yanlış bir fikir edinebilir. Örneğin anneliğin toz pembe yönünün gösterildiği bir paylaşıma odaklanmak *sahne arkasını* gözden kaçırılmasına ve düşünülenin aksine yerleşik annelik ve kadınlık imajlarına kafa tutmak için *sahne arkasının sahne önünde* gösterildiği bir alan olan Instagram’ın yanlış yorumlanmasına neden olacaktır.

Sahne arkası paylaşımları protest bir niteliğe sahiptir. Buna ek olarak, kadınlar için olumlu psikolojik etkileri* de vardır. Bu yüzden bu bölümde Instagram kullanıcısı annelerin yeni bir “anne” algısının oluşumundaki olası etkileri ve bu kadınların takipçileri için rol model olup olmadıkları açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Kişiler toplum içinde *yüzlerini*²⁷³ korumak için sahne arkasını yabancılardan saklamayı tercih etmektedirler. *Sahne önü* ve *sahne arkasının* sınırları toplumsal olarak belirlenmiştir. Bahsedilen *sahne önü* ve *arkası* ayrımı sosyal medyada da vardır fakat bazı paylaşımcılar bu tanıımı esnetmeye başlamışlardır.

Gündelik hayatta yalnız çok yakınlarımız (aile, bazı akrabalar ve bazen dostlar) *sahne arkasını* görebilmektedir fakat paylaşımlarından bahsedilen

* Yalnız olmamak, ideal anne diye bir şey olmadığını anlamak vb. gibi.

²⁷³ Bkz. sayfa 47/ 3. Bölüm.

kullanıcıların hesapları herkese açıktır ve bu *sahne arkasının* herkes tarafından görülebileceği anlamına gelmektedir. *Sahne arkasının* herkese açılmasının nedenlerinden biri var olan toplumsal kültürü değiştirmektir. Kullanıcı *sahne arkasını* normalleştirerek *sahne önü* bir görüntü haline getirmek ister. *Sahne arkasının* sanal ortamda paylaşılmasının nedeni ise yüz yüze ilişkilerimizde kaybedilen samimi ilişkileri sosyal medyada *sahne arkası* paylaşımlar yaparak sanal cemaatte kurma isteğidir. Üstelik, paylaşımcılar sürekli *sahne önü* paylaşımlar yapmanın hayatın gerçekliğine aykırı olduğunu da farkındadır.

Uykusuz Anneler, sosyal medya paylaşımlarının bağlamı tamamen yansıtmadığından bahseden 15 Ocak 2017 tarihli paylaşımında Esra Sert'in yazısının bir bölümüne yer vermiştir. Paylaşım şöyledir:

“İçtenliğimi ve iyi niyetimi hiç kaybetmediğimi düşündüğüm ve benim gibi çok sayıda sosyal medya annesi olduğunu bildiğim halde gene de bizi takip eden anneleri bir miktar öselediğimizi düşünüyorum. Sorun yazdığımız şeylerin doğru olmamasından kaynaklı değil bence, sorun yazılmayan şeylerde. Sosyal medyada sizin önünüze koyduğumuz resim içtenliğimizi ne kadar korursak koruyalım hep eksik. Bu resim hep yazdıklarımızla çiziliyor. Siz o resme bakıp bir anne hayal ediyorsunuz, bir aile, bir anne çocuk ilişkisi, belirli idealler o yazılanlarla kafanızda canlanıyor. Ya yazmadıklarımız?”²⁷⁴

Blogcu Anne de blogundaki bir yazısından küçük bir alıntıyı, 1938 tarihli bir derginin kadınlara kocaları ile iyi geçinmek için neler yapmaları gerektiğini anlatan yazısının, fotoğrafını paylaşmıştır. Paylaşım şöyledir: “[...] bence bir o kadar önemli bir konu da sosyal medyada anneliğin kutsallaştırılması²⁷⁵... Anneliğin pastel tonlarda, sürekli mutlu ve şükran dolu bir olguymuş gibi kurgulanması kadının toplumdaki yerine neler yapıyor? Bunları tartışalım...”. Bu paylaşımın da anlaşılabilirliği gibi *sahne arkasını* paylaşmanın nedenlerinden biri de anneliği toz pembe göstererek anneliği kutsallaştıran, kadını yalnızca fedakâr bir anne olarak gösteren bakış açısını değiştirme isteğidir. Temmuz 2017’de yapılan bu paylaşım 1.195 beğeni ve 67 yorum almıştır. Yorumlar, *Blogcu Anne’nin* düşüncelerini destekler niteliktedir. Örneğin yorumlardan biri şöyledir: “[...] (annelerin) gösteriş adı altındaki çabası anlamsız bir hal almaya başladı sanırsınız hepsi pamuk anne...”. Başka bir yorum şöyledir: “[...] mükemmel sosyal medya anneleri, çocuklarına sürekli etkinlik, oyun üretip saçını süpürge eden sosyal medya anneleri örnek olma

²⁷⁴ Esra Sert, “Sosyal medya anneleri adına tüm annelerden özür dilerim”, <http://hthayat.haberturk.com/yazarlar/esra-sert/1044837-sosyal-medya-anneleri-adina-tum-annelerden-ozur-dilerim> [10.02.2018].

²⁷⁵ Anneliğin kutsallaştırılması için bkz. sayfa 23. Bahsedilen kutsallaştırma sosyal medyada da gözlemlenebilmektedir.

adına aslında annelerde gizli mobbing etkisi yaratıp stres oluşturmuyorlar.” Son olarak bir anne de şunları dile getirmiştir: “Bazı mom hesaplar insana kendini yetersiz hissettiriyor (maddi manevi) [...] Sonra başka bazı momlara bakıyoruz hayatı ve gerçeklerini çatır çatır dile getiren nofiltersiz iyi ki varsınız”. Yorumlarda ön plana çıkan görüş mükemmel anne imajlarının kadına kendini yetersiz hissettirdiğidir.

Daha önce *Blogcu Anne'nin*, bir anneye olan karşılaşmasından ve bu annenin sosyal medyadaki anneleri takipten çıkardığını, çünkü paylaşımlarının kendini yetersiz hissettirdiğini söylediğinden bahsedilmişti.²⁷⁶ Bunun sebebinin bu annenin sadece *sahne önünü* yansıtan paylaşımlara odaklanması, sahne arkası paylaşımları göz ardı etmesidir.

Blogcu Anne çocuklarıyla yaşadığı kriz anlarını sık sık paylaşan annelerden biridir. 2 yaşındaki oğlunun mama sandalyesinde oturup tabağı salladığı fotoğrafı şu notla paylaşmıştır: “TABAK: içine süs diye yemek konulan, ters çevrilip sağa sola çarpılan bir tür oyuncak”. Başka bir paylaşımında ise değişken hava koşullarından dem vurarak şöyle yazmıştır: “Şu günler herhalde annelerin en sık duyduğu sorulardan biri ‘üzerine ne giysin?’ çünkü biliyorsunuz bizim içimizde termostat var, daha yataktan kakmadan havanın nasıl olduğunu sezip ona göre giysi kurgulayacak üstün yeteneklere sahibiz.”. Bir paylaşımındaysa demliğe çay koymadan çayı demlediğini yazmış ve fotoğraflamıştır. *Blogcu Anne*, evin girişinde duran meyve tabağının sebebini ise şöyle açıklamıştır: “[...] bebe muzı görünce yemek yemeyi bıraktığından her seferinde mutfaktan dışarı çıkarılıyor bu tabak [...]”. Tüm bunlar gündelik hayatta annelerin başına gelebilecek mükemmellikten uzak imajlardır ve kadında olumlu benlik algısı yaratarak, paylaşımcı ve takipçi arasında gizli bir ortaklık kurulmasını sağlar.

Blogcu Anne 8 Kasım 2017 tarihli bir paylaşımında havaalanında yere yatan küçük oğlunun fotoğrafını çekerek şunları yazmıştır:

“Şimdi haberler: İzmir Adnan Menderes Havaalanı'nda bir bıdık yerlerde süründü. Mikrofonu uzattığımız anne E.D. ‘Oysa uçak saatini büyük bir titizlikle seçmiştim. Şimdi 1 saat 40 dakika rötar yapınca çocuğun feleği şaştı. Artık alanda böyleyse uçakta nasıl olacak, bilmiyorum.’ dedi.”.

Bu paylaşım 2.484 beğeni ve 49 yorum almıştır. Yorumlardan biri şöyledir: “Aynı yerde benim oğlanın da yatmışlığı vardı böyle... İğneleyici bakışlar arasında olmamıza rağmen gayet mutluyduk...”. Bu yorumda bahsedilen iğneleyici bakışlar,

²⁷⁶ Bkz. sayfa 103-104/ 4. bölüm.

kadının toplumsal bakışı içselleştirmiş olması sayesinde anlamlandırılabilir. Toplumsal bakış, kadının yaşadığı olaya dışarıdan bakarak diğerlerinin neler düşünebileceğini tahmin etmesini sağlar. Başka bir yorum ise şöyledir: “Aynı havalimanında yere yatarak tost yemişliği vardır benim oğlumun. Ah o yargılayan bakışlar.”. Paylaşım gelen yorumların neredeyse tamamında diğerlerinin bu duruma karşı yargılayıcı tavrına değinilmiş ve benzer deneyimlerden bahsedilmiştir.

*Hihi Eved’in*²⁷⁷ 27 Ekim 2017’de yaptığı sahne arkasına dair bir paylaşım şöyledir:

“3. yaş gününe doğru koşan evladım bir süredir duyma yetisinde sıkıntılı anlar yaşıyor. Bizi canı isteyince duyup, canı istemezse duymuyor. Ben de birkaç denemeden sonra, tıpkı uzmanların önerdiği gibi göz seviyesine inerek deliriyorum... Göz seviyesine inince her şey hallolmuyor muydu?... Tanımadığımız bir çocuğa ana babalık yapıyoruz. Sorumsuz ailesi kimse gelsin alsın, benim pırrrrrrlantalar gibi AVM merdivenlerine kendini atan evladımı geri versin. O en azından ismini duyunca tepki veriyordu.”.

Paylaşım uzman bilgisine dayanan bir uygulamanın (göz seviyesine inerek konuşmak) sahne arkasında nasıl uygulandığını (göz seviyesine inerek delirmek) göstermektedir. Bu paylaşım 6.603 beğeni ve 349 yorum almıştır. Yorumlarda, kullanıcılar kendi tecrübelerinden bahsetmiş ve örnekler vermiştir. Yorumlardan biri şöyledir:

“[...] Aksam evde artık kim varsa hep birlikte bizim yatağa, yere falan yatıyoruz. Çünkü çocuğa aksam olunca herkes uyur dedik bir kere. Herkes gözünün önünde uyumazsa inanmıyor yattıklarına. ... Ya misafir almıycaz bir daha ya da herkes toplaşıp yatıcaz. Artık annem kocam oğlum kardeşim teyzem kuzenim arkadaşım komşum kim varsa evde kim nereyi bulursa uyuma taklidi yapıyoruz! Rezalet. Her gecemiz böyle bir canavar ehlileştirme ve uyutma çabasıyla geçiyor birkaç aydır. Halbuki A'dan Z'ye tüm uyku eğitimi kitaplarını hatmetmişim.”.

Başka bir yorum şöyledir: “[...] Şimdi her şeye hayır deme safhasındayız ... Neden hayır diyorsun diyorum ona da hayır diyor...” Diğer bir yorum ise şöyledir: “Akşam bir kız gördüm. Ama ne bileyim sanki daha çok RAMBO gibiydi. Bir an yemek yememek için tabağının içine tükürdü. Şaşırdım, kesinlikle benim kızım olamaz.”.

Hassas Anne çocuklarının bebeklik dönemine ait bir fotoğraf* paylaşarak, paylaşımının altına şunları yazmıştır:

“Evi şu anda böyle olanlar parmak kaldırsın. Burası çocuklu insan evi bunu kabul etmeyen misafirliğe gelmesin benim kişisel fikrim. Çok şükür ailem arkadaşlarım da bu fikirde. Evim temiz ama çocuklar tarafından ele geçirilmiş durumdaydı. [...]. Ama iki yıl boyunca okula gitmeyen 3 çocukla evdeydim ve evin müze olmasını beklemiyorduk.”

²⁷⁷ Bu kullanıcı adı annenin genelleştirilmiş ötekini anneliğine dair yapabileceği olası eleştirilere karşı takınılan tavrı ifade eder.

* Fotoğrafta görünen salon, bir salondan ziyade çocuk odası gibi görünmektedir.

1.371 beğeni alan bu fotoğraf, 109 da yorum almıştır, yorumcuların tümü kadındır. Bu yorumlar kendi evlerinin de aynı durumda olduğunu, bunu kabullenmeyenlerin ya da eleştirenlerin evlerine artık davet edilmediğini ve çocuklarının bir kere çocukluklarını yaşayacağı bu yüzden de özgürce hareket etmelerine izin verdikleri yönündedir. Yorumlardan biri şöyledir: “El dokuması yumuşacık halımı evlenirken dünya paraya almıştım, şu an menü gibi silinmekten yer yer dokusu yer yer rengi değişti TV ünitesi çekmecelerinde oyuncaklar duruyor L koltuğun L si kaydırak oluyor...”. Paylaşımdan ve yorumlardan anlaşılabileceği gibi *Hassas Anne* ve takipçileri, evlerinin durumu yüzünden eleştirilebileceklerini fakat çocuklu ailelerinin durumunun bu olduğunu, sürekli toparlamaya çalışmanın hem çocuk hem de kendileri için tüketici bir eylem olacağını düşünmektedir. Beklentileriye yakın çevrelerinin de bu düşüncelerini onaylaması ve eleştirmek yerine onlara destek olmalarıdır.

Kullanıcı 6, oğluna uyku eğitimi vermek konusunda bir türlü başarılı olamadığını takipçileri ile şöyle paylaşmıştır: “Yıl 2013. Oğlum 2,5 yaşında. Uyku sorununu hala çözememiştir. Yerde yatıyor ve uyuyana kadar yanında kalıyoruz. 2 yaşına kadar milyon kez uyku eğitimi vermeye çalıştım belki... Yolu bilmek, yolda yürümenizi sağlamıyor her zaman.”. 5.597 beğeni alan bu paylaşım, tümü kadınlar tarafından, 311 yorum yapılmıştır. Yorumların çoğunluğunda kadınlar kendilerinin de aynı dertten mustarip olduklarından bahsetmiş, uyku sorununa neden olan sağlık sorunlarına ve çözümlerine dair sorular sormuşlardır. Ayrıca yorum yapan kadınlar birbirlerine de sorular sormuş, önerilerde bulunmuş ve bu paylaşımı görmesini istedikleri arkadaşlarını yorumlarında etiketlemiştir.

Yorumlarda bahsedilen ana temalardan birini paylaşım yapılan şu yorumla anlayabiliriz: “[...] Keşke bunu bir de dışardan bakanlar anlasa herkes bir akıl verme derdinde sanki sen başarıp yetiştirememişsin gibi herkes en doğrusunu bilir gibi tepende dururlar çocuğun yapısı neyse o şekilde ilerler kimse bunu anlamıyor maalesef.”. Aynı konuda yapılan bir diğer yorum ise şöyledir: “Annelikle ilgili bilmiş bilmiş konuşan kimseye inanmıyorum. Bu yazınızı daha önce de okumuş tebrik etmişim. Şimdi de tebrik ederim açıkça olmadı diyebildiğiniz için.”. Başka bir yorum ise dışarıdan bakıldığında rahatlıkla başarılabilecek bir şey gibi görünen uyku eğitiminin anneye neler hissettirdiği ile ilgilidir: “*Kullanıcı 6* yaaaaa resmen rahatladım anlatamam oğlum sekiz aylık oluyor benim de okumadığım ve

denemediğim kalmadı gecelerce ağlaya ağlaya. Ben nerde yanlış yapıyorum ben hiçbir şey bilmiyorum sanırım.”. Paylaşımına gelen beğeni ve yorumlardan da anlaşılabilirliği gibi çocuk eğitimi konusunda diğerlerinin beklenti, yorum ve tecrübeleri bu süreçte annenin kendisini başarılı veya başarısız addetmesinde son derece etkilidir. Yapıcı yorumlar ve destek kadının ayna benliğinin olumlu bir yönde gelişmesini ve annelik rolünü sahiplenebilmesini sağlamaktadır. Yukarıda geçen yorumlardan da anlaşılabilirliği gibi, uyku eğitimi konusunda başarılı olamamak annede bir yetersizlik hissi ve eleştirileceğine dair korkular yaratabilmektedir, bu yüzden de uyku eğitimi *sahne arkasında* yaşanması gereken bir süreçtir.

Kullanıcı 6'nın oğluna belirli bir uyku düzeni edindirmeyi başaramadığını paylaşması, takipçilerine bir çocuk doktorunun bile bu zorlu süreci yaşadığını, herkesin başına gelebileceğini ve yalnız olmadıklarını hissettirmiştir. Anneler tarafından, iyi bir anne, doğruyu bilen bir kadın, hatta bir *rol model* olarak kabul edilen *Kullanıcı 6'nın*, diğerlerinin eleştirilerine aldırmaksızın, oğluyla yaşadığı bu olumsuz tecrübeyi paylaşması, diğer kadınların da bu durumun kendi yetersizliklerinden kaynaklanmadığını kavramalarını sağlar.

4.3.7. Anne-Çocuk Sosyalizasyonu ve Alternatif Deneyimler

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi sosyal medya kullanımının amacı, kişisel istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda değişebilmektedir. Sosyal medya yeni bedensel, zihinsel ve ruhsal tecrübeler edinmek ya da nasıl edinilebileceğini öğrenmek için de kullanılabilir bir ortamdır.

Anne olduktan sonra toplumun kadına başka bir gözle bakması kadının kimlik ve benlik algısını değiştirmesine neden olur. Kadın, bebekle beraber değişen psikolojik ve fiziksel koşullarına uyum sağlamak için anne olduktan sonra yeni bir *kimlik* edinir. Bu değişim de yeni bir *sosyalizasyon* sürecine işaret eder. *Yeniden sosyalizasyon* kadının değişen *ayna benliğine* ve hayat koşullarına uyum sağlaması için gereklidir. Yeni anneler annelik evrenine adapte olabilmek, geçirdikleri değişimi kucaklayabilmek için yeni deneyimlere ihtiyaç duyarlar. Bebek/çocuklarınsa toplumsal dünyaya uyum sağlamaları, zihinsel ve fiziksel gelişimleri için farklı etkinliklere ihtiyaç duyulur. Instagram bu konuda son derece yaratıcı, tanıtıcı ve zengin bir içeriğe sahiptir. Instagram'da annelerin diğer annelerle beraber yapabileceği etkinliklere, çocuklu anneli etkinliklere ve bireysel olarak yapılabilir

etkinliklere rastlanabilir. Özellikle büyük etkinlikler, her ne kadar ticari bir yanları olsa da annelerin çocuklarıyla beraber kamusal hayata karışmalarını ve kendileriyle benzer duyguları yaşayan kişilerle vakit geçirebilmelerini sağlamaları açısından önemlidir. Bu deneyimler kadınların bir anne olarak yeni *kimliklerini* ve *yeniden sosyalizasyonlarını* pekiştirir niteliktedir. Bu bölümde, sosyal medya paylaşımlarının aile, çocuk bakımı, çocuk eğitimi ve annelik gibi konularda yeni düşünce ve trendlerin oluşumundaki rolü açıklanmaya çalışılmış, bu amaçla da annelerin sosyal medya hesaplarında paylaştığı etkinlik ve projelerden örneklere yer verilmiştir.

Hassas Anne sayfasında pek çok etkinlik haberi paylaşmıştır. Anne Muhabbetleri adı altında yapılan etkinliklerden birine dair paylaşım şöyledir:

“Haydi beraber yemek yiyelim ve muhabbet edelim. (...). Blogger anneler ve bizi takip eden tatlı anneler ile hem beraber yemek yiyor hem de uzman bilgilerini onları takip eden annelere iletiyor. (...). Çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı Ö. S. B. ile ‘çocuğunuz gelişimi ve ilgisine göre oyun seçimi’ konusunda muhabbet edeceğiz ve güzel bir yemek yiyeceğiz.”.

Bu etkinlikler yalnızca bireysel anne kimliklerinin oluşumuna değil grup kimliklerinin oluşumuna da katkı sağlar.

Hassas Anne’nin uzmanlarla beraber yaptığı başka bir seminerin konusu ise yeni doğan bebek bakımı ve bebek alışverişidir.

Kullanıcı 3 de *Hassas Anne* gibi pek çok etkinlikte yer alan annelerden biridir. 13 Aralık 2016’da yaptığı bir paylaşımda, İBS Anne Bebek Çocuk Fuarında *Kullanıcı 11*’inde katılacağı annenin içsel yolculuğu hakkında bir panele katılacağını, katılım sınırlı olacağından kayıt yaptırmaları gerektiğini duyurmuştur. *Kullanıcı 3* Anne Meclisi gibi pek çok projede de yer almıştır.

Blogcu Anne 30 Kasım 2017 tarihinde yaptığı bir paylaşımındaysa “fark yaratan sınıflar için fark yaratan ebeveynlik” konusunda bir panele katıldığını duyurmuştur. Konu hakkında yaptığı paylaşımın bir kısmı şöyledir: “Ben de görüşlerimi paylaştım, eğitim ortamında ebeveynlerin rolünden bahsettim. Dikkatimizin çoğunu eğitim sistemine odakladığımız şu günlerde ebeveynlerin rolü ve yapabilecekleri ıskalanmamalı.”. Bu paylaşım sosyal medyanın farkındalık yaratmak için kullanılabileceğini gösterir niteliktedir. Ayrıca sosyal medya yeni kavramların topluma tanıtılması ve yaygınlık kazanması için de önemli bir mecradır.

Blogcu Anne’nin içinde bulunduğu bir diğer proje ise “anne direksiyonda”dır. Bu projenin amacı toplumun direksiyon başındaki annelerle empati kurabilmesini sağlamaktır. *Blogcu Anne’nin* konu hakkında yaptığı paylaşımın bir kısmı şöyledir:

“Anneler çocuklarıyla araba kullanırken neler yaşıyorlar, kendi gözümünden anlattım. Direksiyon başındaki kadın ve annelere karşı daha önyargısız olabilmek için başlatılan bir proje”.

*Kullanıcı 12*²⁷⁸ de kızıyla beraber pazarda geçirdiği günden bir video paylaşmıştır. Paylaşımın altında yer alan yazının bir kısmı şöyledir: “Yaptığımız bu ‘gerçek mekân’ ziyaretlerimiz çok değerli... aksi takdirde taşıma suyla bu çocukları büyütemeyiz sanki. [...]”. Bu yolla takipçilerine de çocuklarıyla beraber vakit geçirmenin alternatif bir yolunu göstermiştir.

Uykusuz Anneler 13 Şubat 2017 tarihinde yaptığı bir paylaşımda yeni açılan bir çocuk kitapçısı hakkında bir video paylaşmıştır. Bu paylaşım 4.642 kişi tarafından görüntülenmiştir. Uykusuz anneler yine aynı tarihte yaptığı bir paylaşımda bahsi geçen çocuk kitapevinin bir paylaşımını repost etmiştir. Bahsi geçen paylaşım şöyledir:

“Bizim için aşk, kitaptır. Dünya kitap değiş tokuş günü olarak da kutlanan 14 Şubat’ta her zaman yanımızda olan, en yakın hissettiğimiz ve sevdiğimiz kitabımızı birbirimizle paylaşacağız. Bir başkası için önemli olan kitapta bakalım siz neler bulacaksınız? Tüm devleri ve cüceleri bekliyoruz. Saat: 14:00-18:00.”.

Uykusuz Anneler’in 21 Aralık 2016 tarihli paylaşımı şöyledir:

“Uykusuz Hamileler! Uykusuz Anneler Kulübü’nün Çizgi Danışmanlık’tan uzman psikologlar ile düzenlediği Ücretsiz destek grupları başlıyor! İstanbul’da Anadolu Yakası’nda sadece 8 hamile ile gerçekleşecek destek grubuna katılmak isteyenler bu paylaşımın altına lütfen katılmak istiyorum diyerek yorum bıraksınlar...”.

Uykusuz Anneler 18 Ekim 2016’da yaptığı bir paylaşımdaysa, Koç Üniversitesi Dil ve İletişim Gelişimi Çalışmalarının TÜBİTAK destekli bir çalışmasından bahsetmiştir. Paylaşımın bir kısmı şöyledir: “Katılmak ister misiniz TÜBİTAK destekli Bebe GÖZ projemizde 20 aileyle çalışıyoruz! Siz de 8. aynaya yaklaşan bebeğinizle bize katılmak isterseniz web sitemize göz atın...”.

Kitap Kurdu Anne ise 21 Aralık 2016 tarihinde yaptığı bir paylaşımda takipçilerine yetişkinler için 4 haftalık yaratıcı zekâ eğitimine katılmalarını tavsiye ederken, Gebbe Pınar düzenleyeceği bebek bakım ve doğuma hazırlık eğitimi hakkında paylaşımlarda bulunmuştur. Bu paylaşımlar etkinliklerin bilinirliklerini ve yaygınlığını da arttırmıştır.

²⁷⁸ 54.700 takipçiye sahiptir.

*Kullanıcı 13*²⁷⁹ hikâyesinde ve paylaşımlarında anne destek masası ve anne dayanışması grup terapisi gibi etkinliklerden bahsetmektedir. *Kullanıcı 11*²⁸⁰ ise; bebek yogasıyla ilgili paylaşımlar yapmaktadır. Bu paylaşımlarla anneleri bebek yogası hakkında bilgilendirirken, bebek yogasını nasıl ve nerelerde öğrenebileceklerine dair bilgiler de vermektedir.

Yukarıda örneklerden de anlaşılacağı gibi, Instagram, annelik sosyalizasyonunun hem sanal hem de gerçek ortamlarda nasıl gerçekleştiğine dair pek çok soruyu yanıtlar. Soruları yanıtlarken de farklı kişi ve görüşler için farklı imkanlar sağlayarak, herkesi ihtiyacı olana kaynaklara yönlendirir. Üstelik bu paylaşımlar yalnızca etkinlik bulmaya yaramaz, annelere bir grup olma ve bir grup gibi hareket edebilme şansı da sunar. Problemlerle daha kolay baş edebilmeyi öğreten etkinlikler, kadına ihtiyacı olan bilgiyi vererek en ufak problemde uzmanlara koşmalarına da engel olur.

²⁷⁹ Yoga ve Pilates Eğitmenidir.

²⁸⁰ Hamile, anne-bebek/çocuk yogası eğitmenidir.

5. SONUÇ

Modernleşme birbirine bağlı ve bağımlı değişimlerin bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan bir süreçtir ve modernleşmeyle yakından ilgilenmemizin nedeni yaşadığımız toplumsal değişimin köklerinin modernleşme sürecine dayanmasıdır. Uzmanlaşma, aile, çocuk, kadın, annelik, birey ve sosyal medya gibi kavramları moderniteye atıfta bulunmadan açıklamak imkânsızdır. Bireyselleşme, uzmanlaşma ve sosyal medya modern dönemin gereksinimleri sonucu ortaya çıkan kavramlardır. Annelik, aile, çocuk ve sosyalizasyon gibi kavramlar ise modern koşullar doğrultusunda değişerek, günümüz toplumsal koşullarına uyum sağlamışlardır. Geleneksel toplumdan modern topluma geçişte bu kavramların nasıl bir değişim geçirdiği bu çalışmada açıklanmaya çalışılan konulardan biridir. İncelenen Instagram paylaşımlarından da aile, çocuk ve kadına bakışın zaman içerisinde değiştiği ve değişmeye devam edeceği anlaşılmaktadır. Sosyal medya bahsi geçen değişimin hem aktarıcısı hem yaygınlaştırıcısı hem de öğreticisi rolünü üstlenerek bir sosyalizasyon alanı ve aracı gibi hareket etmektedir.

İnternet ve bilgisayarın sıradan insanların gündelik hayatlarına girmesi moderniteye yeni bir boyut kazandırmıştır. Geldiğimiz noktada, internet insanlar için sosyal evrenin bir parçasıdır ve gerçekliğinden şüphe edilmez. Öyle ki, paylaşımlarından yararlandığımız kadınların sanal ortamda kurdukları bağların, geleneksel toplumda kadınlar arasında kurulan bağlarla aynı ihtiyaçları karşıladığı sonucuna varabiliriz. Bu sonuca varmamızda etkili olansa sosyalizasyonda büyük payı olan arkadaşlık, destek ve cesaretlendirme içerikli paylaşımların yüksek beğeni ve yorum almasıdır.

Modern toplumda birey, kimlik ve benlik kavramlarının ön plana çıkması ve insanların farklılıklarının kabul edilmesi sonucu cemaatler parçalanmış ve yerlerini cemiyetler almıştır. İnsanlar arası yakın ilişkilerin kurulduğu cemaatlerin dağılması ve bireysellik kültürünün yaygınlaşması, bireylerin yalnızlaşmasına sebep olmuştur. Modern birey bir yandan kişisel ve dokunulmaz bir alana sahip olmak isterken bir diğer yandan da cemaat desteğine ihtiyaç duymaktadır. Sosyal medya, sanal

cemaatlerle bireye ihtiyacı olan mesafeli yakınlıkları kurma imkânı sağlar. İnsanları bir araya getiren şey artık mekânsal yakınlık ya da dil-kültür birliği değildir. İnsanlar mekânsal olarak ayrı olsalar ya da farklı dilleri konuşsalar da benzer duyguları paylaşıyor olmaları onları bir araya getirmek için yeterlidir. İnternet sayesinde benzer kimliklere sahip kişiler bir araya gelebilmektedir. İnternet; benliğin gelişimi, grup kimliğinin edinimi, onaylanma ihtiyacı ve rol model arayışı konusunda önemli bir kaynaktır. Dördüncü bölümde yer alan paylaşımlar da kadınların annelik deneyimleri etrafında birleşerek bir grup oluşturduklarını ve bir anne olarak kimlik ve benlik gelişimlerinde bu grubu referans aldıklarını kanıtlamaktadır. Bu durum, kadınların paylaşımlara attığı yorumlardan ve paylaşımcılara olumlu geri dönüşlerinden anlaşılmaktadır. Olumlu yorumların çoğunlukta olması paylaşımcının onaylanma ihtiyacı giderirken, takipçilerin de yeni davranış ve düşüncelerle tanıştığını göstermektedir. Ayrıca, duygudaşlık, annenin anlaşılma arzusunu da giderdiğinden, olumlu bir anne kimliği geliştirmeyi ve grup aidiyeti edinmeyi sağlamaktadır.

Bireyin modern imkânlar sayesinde hayatının kolaylaştığının düşünülmesi, toplumda kendi adına hareket edebilme özgürlüğünü kazanan bireyden beklentiyi arttırmıştır. Bunun sonucu olarak birey, kimlik, benlik ve rolleri üzerine çalışmaya başlamıştır. Ebeveynler de rollerini daha ciddiye almakta ve rolleri üzerinde çalışmaktadır. Özellikle kadın, annelik rolünü en iyi şekilde yerine getirebilmek için ciddi bir mesai harcar. Annelerin, Instagram paylaşımlarında da *yoğun annelik* anlayışının beklentileri doğrultusunda benlikleri üzerinde yaptıkları çalışmalar ve modern imkânlarla başa baş giden idealizasyonlar göze çarpmaktadır. Paylaşımlarına yer verilen kadınların tümü anneliğe dair idealizasyonların farkındadırlar ve bu idealizasyonlara kafa tutarak, kadının bu beklentiler altında ezilmesini engellemek isterler. İlgili paylaşımlara gelen yüksek yorum ve beğeni sayıları, takipçilerin de idealizasyonların farkında olduklarının kanıtıdır. Sosyal medya paylaşım ve yorumlarının incelenmesi, paylaşımcıların bir yandan modern beklenti ve idealleri beslerken bir diğer yandan da sanal toplumda farkındalık yaratarak, anneliği yeniden tanımladıkları ve anneliği yeni riskler, endişeler ve olanaklar ışığında güncellediklerini göstermiştir.

Geleneksel medyada ve sosyal medyada mükemmel anne imajları gün geçtikçe çoğalmakta ve her şeye yetiştirebilen “süper anne” anlayışı kadınlar için ulaşılması gereken bir hedef haline getirilmektedir. Dördüncü bölümde yer alan

paylaşım ve yorumlardan da kadından beklentinin çok yüksek olduğu fakat kadının bu beklentiyi karşılamaya çalıştığında ruhsal ve fiziksel olarak tükendiği anlaşılmaktadır.

Modern annelik anlayışında anneden beklenti oldukça yüksektir. Yükselen beklentiyi karşılayabilmek için kadın yeni bir sosyalizasyon sürecine girer ve bu süreçte çocuklu hayatına uyum sağlayabilmesi için gerekli teçhizatla donanır. Kadın, anneliği bu süreç sayesinde öğrenir ve bu sosyalizasyon sürekli devam eder. Annelik sosyalizasyonunda *önemli ötekiler* ve *rol modeller* de hayati önemdedir. Kadın olumlu bir *ayna benlik* geliştirebilmek için onaylayıcı bir çevreye, empatiye ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bahsedilen tüm bu kavramlar artık gündelik hayatımıza paralel olarak ilerleyen sosyal medyada da vardır. Bu yüzden, sosyal medya annelik sosyalizasyonunun bir parçası haline gelmiştir.

Paylaşım ve yorumlarda da gördüğümüz üzere kadın sosyal medyada ihtiyaç duyduğu; empati, destek ve güveni bulur. Sosyal medyadaki açıklık, özgürlük ve sınırsızlık hissi sosyal medya kullanıcılarının psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını dürüstçe ifade edebilmelerini ve bu ihtiyaçlarını giderebilmelerini sağlamaktadır. Empati, destek ve güven de bireylerin sosyal ihtiyaçları arasındadır ve paylaşımlardan da anlaşılabilceği gibi pek çok paylaşımına konu olmuştur.

Sanal annelik ağı kadına, “anneliğine” güvenme ve toplum önünde da rahatça bu rolünü sergileyebilme cesareti verir çünkü kadın sosyal medya paylaşımları aracılığıyla başka annelerin hayatlarına şahit olarak, aynı zorluklardan diğerlerinin de geçtiği, kısacası yaşadıklarının “normal” olduğunu gösterir. Sosyal medya, yüzyüze ilişkilerde örtülü kalan sahne arkasında görüntülerin, sahne önüne çıkabildiği nadir alanlardan biri olarak kadının örtülü ihtiyaçlarını da giderebilmektedir. İnternet ağı sayesinde deneyimsel kadın bilgisi de küresel, etkileşimsel ve modern bir içeriğe kavuşmakta ve üzerinde düşünülmesi gereken toplumsal dayanıklılık ve direniş mekanizmaları ortaya çıkarmaktadır.

Instagram’da da zaman zaman mükemmel anne imajları görülebilmektedir, fakat Instagram aynı zamanda *anneliğin sahne arkasını* da göstermektedir. Bu imkân hem paylaşımcının hem de takipçilerinin mükemmel annelik mitinden sıyrılmasını ve *ayna benliklerinin* olumlu yönde gelişmesini sağlar. Bu tarz paylaşımlara gelen yorum ve beğeni sayılarından Intagram kullanıcısı annelerin takipçileri üzerinde

etkin, dönüştürücü bir unsur oldukları anlaşılabilmektedir. Daha geniş düşünüldüğünde ise anneliğin sahne arkasının gözler önüne serilmesi annenin toplumsal algılanışını değiştirebilecek niteliktedir. Sosyal medyada yer alan sahne arkası paylaşımların annelik hakkındaki düşüncelerimizi değiştiriyor olması sosyal medyanın toplumsal hayatımız ve kültürümüzde söz sahibi haline geldiğini kanıtlamaktadır.

Anne olmak toplum tarafından belirlenmiş normlarla çevrili, bireysel ve toplumsal bir süreçtir. Bu yüzden *genelleştirilmiş öteki* yani annelik hakkında toplumsal genellemeler annenin benlik algılamasında etkilidir. Kadın toplum önünde annelik yaparken iğneleyici bakışlarla ve eleştirel sözlerle karşılaşabilir. Bu durum, kadının kötü bir anne olduğunu düşünmesine neden olacak ve kaygı seviyesini arttıracaktır. Üstelik modern anne değişen risk, güvenlik ve samimiyet algıları yüzünden zaten diken üzerindedir. Bu çalışmada yer verilen Instagram paylaşımları da kadınların eleştirel bakışlarla sık sık karşılaştığını göstermektedir. Bu karşılaşmalar sırasında kadının, sergilediği annelik performansının diğerleri tarafından beğenilmeyeceğini düşünmesi, anneliğe dair toplumsal görüşleri içselleştirdiğini ve diğerlerinin annelik performanslarını nasıl değerlendireceklerini bildiklerini göstermektedir. Bahsedilen içeriğe sahip paylaşımlar pek çok kullanıcı tarafından paylaşılmıştır ve kadınlar, toplum içinde annelik yaparken yaşadıkları olumsuz deneyimleri uzun paragraflarla anlatmıştır. Benzer bir şekilde yorumlar da kadınlar, yaşadıkları tecrübeleri ve bu tecrübenin onları nasıl değiştirdiğini aktarmaktadır. Bu tür paylaşımların yüksek beğeni sayılarına ulaşması, kadının yaşanan bu gibi olaylardan duyduğu rahatsızlığı ve durumu değiştirecek bir tavır takınma isteğini göstermektedir.

Eleştirel tutum, sanal ortam için de geçerlidir, paylaşımları incelenen kadınların bir kısmı paylaşımlarında, takipçileri tarafından “kötü annelik” olarak algılanabilecek durum ve duyguları açıklama ihtiyacı duymuştur. Bu açıklama yalnızca *genelleştirilmiş ötekine* değil kişinin kendisine de yöneliktir. Bu yönüyle sosyal medya kişinin kendisine tuttuğu bir aynadır. Hem kişinin kendisi ve hem de sanal toplum, sosyal medya paylaşım geçmişine bakarak bahsi geçen kişi hakkında yargılara varabilmektedir. Sosyal medyada paylaşım geçmişine bakılarak yapılan yargılamalar, kişinin kendisinde öz farkındalık yaratarak, gelecekteki yönünü belirlenmesinde etkili olabileceği gibi diğerlerinde kişiler arası kıyaslamalar

yapmayı, yaygın tutum, davranış ve düşüncelerin saptanmasını ve kişiyle olan etkileşimin devamlılığı konusunda bir fikir edinmeyi sağlamaktadır.

Modern toplum uzman bilgisine bağımlı kılınmıştır. Modern çocukluk kavramının ortaya çıkmasından sonra, ebeveynlik de uzmanlardan tavsiye alınarak yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk haline gelmiştir. Ebeveynler çocuğun psikolojik ve fizyolojik gelişimini en iyi şekilde tamamlaması için sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırlar. Çalışmamızda paylaşım ve yorumlarından yararlandığımız anneler, uzmanların paylaştığı bilgileri diğer kadınlara iletmiş, uzmanlık alanları hakkında içerikler paylaşmıştır, fakat kişisel annelik deneyimlerinin uzman bilgisine karşı hala güçlü olduğu da ortadadır. Instagram’da da hem uzman görüşleri hem de kişisel deneyim paylaşımları yüksek beğeniler almış ve takipçiler tarafından paylaşılmaları talep edilmiştir. Instagram’da pratik ve duygusal uzman bilgilerinin ve deneyimsel bilgilerin yüksek talep alıyor olması da sosyal medyanın anneliği öğrenme sürecinde etkin bir aracı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada yer alan Instagram kullanıcısı anneler takipçileri tarafından “güvenilir anne gözü” olarak kabul edildiğinden, bu kadınlar tarafından ürünler, mekânlar, etkinlikler, kitaplar ve burada sayılamayan diğer pek çok şey hakkında yapılan değerlendirmeler, takipçileri tarafından dikkate alınmakta ve takipçilerin düşünce ve davranışlarını etkilemektedir. Bir başka deyişle, sosyal medyada paylaşım yapan anneler; annelik, çocukluk, aile, çocuk bakımı ve eğitim gibi konularda *trendsetter** olarak hareket edebilmektedir.

Sosyal medya, geleneksel medyadan farklı olarak, etkileşimseldir. Sosyal medyada bireyler kimlikleriyle yer alırlar ve kimliklerin tutarlı bir hikâye sunması beklenir. Paylaşımlar bütün bir bağlamı yansıtamadığından izleyici tarafından eksik anlaşılabilirler. İncelediğimiz sosyal medya paylaşımlarına baktıldığında da paylaşımların, bağlamın tümünü yansıtmadığı ve bu durumun paylaşımların yanlış veya eksik anlaşılmasına neden olabileceği görülmektedir. Belki de gelecekte, teknolojinin gelişmesiyle bağlamdaki boşluklar doldurulabilecektir ve bu da sosyal medya araştırmalarını yeni bir boyuta taşıyacaktır. Bu eksikliklere rağmen yüz yüze toplumsal ilişkilerin sahip olduğu toplumsal dinamikler, sosyal medyanın özgün dinamikleri ve etiği çerçevesinde, sosyal medyada da gözlenebilmektedir.

* Modayı belirleyen kimse.

Çalışmamızda annelerin Instagram’da yaptığı paylaşım ve yorumlar göz önünde bulundurularak, sosyal medyanın annelik sosyalizasyonda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya kadının annelik hakkında bilgi edinmesi için hem aracı konumundadır hem de bilginin bizzat kaynağıdır. Teknolojinin sağladığı imkânlardan biri olan ve sanal bir kamu alanı olarak tanımlanabilecek sosyal medya çeşitli anne imajlarının sunulduğu ve kadınların annelik sosyalizasyonlarında referans aldığı alanlardandır.

Sosyal medya; kişiler arası ilişkiler kurabilmeyi, grup hissiyatı oluşturabilmeyi, destek ve fırsatlara erişebilmeyi ve kendiniz gibi insanları bulabilmeyi sağlayan sanal bir toplumdur. Sosyal medyanın sunduğu özgürlük ve sınırsızlık ortamı pek çok kişiyi bu paralel sosyal evrene çekmektedir. Modern beklentiler altında ezilen anneler de kendileri gibi kadınlar bulabilmek, kaybettikleri yakın destek ağını sosyal medyada kurabilmek, anneliği öğrenmek, deneyimlerini paylaşmak/başkalarının deneyimlerini dinlemek kısacası modern toplumda mükemmel olmasa da yeteri kadar iyi anne olabilmek adına sosyal medyayı bir sosyalizasyon aracı olarak kullanmaktadır.

6. ÖNERİLER

Çalışmamızda annelik sosyalizasyonuna odaklanılmıştır ve çalışmayı sınırlandırmak adına çocukların fotoğraf ve videolarının paylaşılmasının etik yönüne dair bir tartışmaya girilmesi doğru bulunmamıştır. Çocukların sosyal medyayı kullanımı, ebeveynlerinin hesaplarında fotoğraf ve videolarının paylaşımı ve bu paylaşımlar aracılığıyla gördüğümüz sosyalleşme örüntüleri hala aydınlatılmayı beklemektir. İnternet kullanımı giderek yaygınlaştığından ve internetle tanışma ve kullanma yaşları giderek düştüğünden bahsi geçen konular hakkında derinlemesine araştırmalar yapmak, aile, çocukluk ve sosyalizasyon kavramlarındaki değişimi erken fark etmemizi sağlayacaktır.

Sosyal medyanın sosyalizasyonun erken dönemlerinden itibaren etkili olmaya başlaması, sosyalizasyona ve sosyal medyaya bakış açımızı değiştirmemizi gerektirmektedir. Her ne kadar gerçekliğine inanılmasa ve hala ön yargıyla yaklaşılsa da sosyal medya hayatımızı yönlendirici bir etkiye sahiptir. Sosyal medyayla tanışmanın giderek erken yaşlara inmesi de sosyal medyaya erken dönem sosyalizasyonunu bir parçası olarak bakmayı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada paylaşılan görüntü ve videolarda yer alan, sosyal ve ekonomik statü veya siyasi tercihi yansıtan semboller yorumlanmamıştır. Şüphesiz ki paylaşımlarda statü ve siyasi tercihleri yansıtan pek çok öge vardır. Annelik yapma tarzının statü ve siyasi görüş ile bağlantısı sosyal medya paylaşımları üzerinden analiz edilebilecek konulardandır.

Bu çalışmada uzmanlık bilgisi ve annelik arasındaki ilişki analiz edilmiş ancak konuyla yakından ilişkili olan çocuğun bir proje haline gelmesi süreci çalışmanın dışında bırakılmıştır. Çocuğun görünüşü ve davranışlarıyla ailenin statüsüne dair bir sembol olup olmadığı da konuyu sınırlandırmak amacıyla çalışmanın dışında bırakılan ve hala açıklığa kavuşturulmayı bekleyen konulardandır. Teknolojinin, internetin ve özellikle sosyal medyanın bireyin hayatında giderek daha

fazla yer edinmesi, bahsi geçen konuların sosyal medyayla ilişkisel olarak analizini gerektirmektedir.

Çalışmada yer verilen paylaşım ve yorumlar güvenilirliğine inanılan kişilere aittir. Sosyal medyadan tanıdığımız kişinin tutarlılığı ve güvenilirliği çoğunlukla geçmiş paylaşımları, internette yer alan diğer blogları ve yine internette yer alan biyografilerine dayanılarak anlaşılmaktadır. Sosyal medya araştırmalarına hala ön yargıyla yaklaşılmasının temel nedeni de bu güvensizliktir ve kuşkusuz ki konu hakkında yapılacak herhangi bir çalışma bu sorunla karşılaşacaktır. Bu sorunu çözmek adına çalışmamızda yer verilen kişilerin profilleri geçmişe doğru da incelenmiştir, ancak bu inceleme sorunu çözmek adına hala yetersizdir. Bu açıdan sosyal medyanın getirdiği yenilikler araştırmacılar tarafından sürekli takip edilmeli, elde edilen veriler yeni imkanlarla bir kez daha sınanmalıdır.

Bu çalışmada annelik üzerine yoğunlaşmıştır, fakat babalığın toplumsal ve benliği şekillendirici yönü de araştırılmayı beklemektedir. Babalığın kültürel olarak nasıl şekillendirildiği konusu hem sosyolojik literatürün zenginleşmesi hem de bazı toplumsal sorunların çözümü için hayati önem taşımaktadır. Sosyal medyada yalnızca annelerin olmadığı *bilgilibaba* ve *enbabavekizlari*²⁸¹ gibi babaların da ilgili babalık hakkında paylaşımlar yaptığı ve takipçilerine babalık hakkında bilgiler verdiği, hâkim görüşü değiştirmeye çalıştığı belirtilmelidir.

İnternet ve sosyal medyanın dinamik yapısı bu alanlarda yapılan çalışmaların sürekli güncellenmesi gerekliliğini doğurmaktadır ve bu durum da sosyal medya çalışmalarına süreklilik kazandırmaktadır. Sosyal medya gelişimi devam eden bir fenomen olduğundan, toplumsal genellemeler devam çalışmalarıyla denetlenmelidir. Yeni imkânlar gözden kaçırılmamalıdır.

²⁸¹ Bebek bakmak anne tekelinde değildir sloganıyla yola çıkan enbaba kullanıcı isimli Instagram hesabıdır. <https://www.instagram.com/enbabavekizlari/?hl=tr> internet adresinden ulaşılabilir.

7. KAYNAKÇA

- “700 million”. Instagram, Press. <https://instagram-press.com/blog/2017/04/26/700-million/> [10.01.2018].
- “A quick walk through our history as a company”. Instagram, Press, Our Story. <https://instagram-press.com/our-story/> [10.01.2018].
- “About Us”. Instagram, About, Company. <https://www.instagram.com/about/us/> [10.01.2018].
- Agger, Ben. **The Virtual Self: A Contemporary Sociology**. Malden, USA: Blackwell Publishing, 2004.
- Altunay Alper. “Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Yeni Medya”. **Selçuk İletişim**. c. 9, s. 1 (2015): 410-428.
- Arendell, Terry. “Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship”. **Journal of Marriage and Family**. c. 62. s. 4 (2000): 1192-1207.
- Aries, Philippe. **Centuries of Childhood**. New York: Alfred A. Knopf, 1962.
- Arnett, Jeffrey Jensen. “Broad and Narrow Socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory”. **Journal of Marriage and Family**. c. 57. s. 3 (1995): 617-628.
- Aydın, Aykan. Instagram. “bilgilibaba”. <https://www.instagram.com/bilgilibaba/?hl=tr> [17.05.2017].
- Badinter, Elisabeth. **Kadınlık mı Annelik mi**. 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Bakardjieva, Maria. **Internet Society**. London: SAGE Publications, 2005.
- Berns, Roberta M. **Child, Family, School, Community: Socialization and Support**. 9. bs. Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2013.
- Bilge Selçuk ile söyleşi, “Türkiye’de Ebeveynlik”. **Cogito**, s. 81 (2015): 108-116.
- Birsay, Hande. Instagram. “Hihieved”. <https://www.instagram.com/hihieved/?hl=tr> [15.10.2017].
- Blossom, John. **Content Nation: Surviving and Thriving as Social Media Changes Our Work, Our Lives, and Our Future**. Indianapolis: Wiley Publishing, 2009.

- Bozkurt, Veysel. **Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar**. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2010.
- Bruce, Steve, Steven Yearley. "Socialisation". **The Sage Dictionary of Sociology**. London: Sage Publications Ltd., 2006: 285-286.
- Bueskens, Petra. "Hays, Sharon". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010: 483-484.
- Burç, Pınar Ezgi. "Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri". **Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi** (2015) <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Pinar-Ezgi-Burc-14Eylul2015.pdf> [16.05.2017].
- Burgess, Ernest. "The Family as a Unity of Interacting Personalities". **The Family**. c. 7. s. 1 (1926): 3-9 (Aktaran Strong, Bryan, Christine De Vault, Theodore F. Cohen. **The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society**. 11. bs. Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2011).
- Canatan, Kadir. "Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler". **Aile sosyolojisi**. ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım. İstanbul: Açılım Kitap, 2016: 31-50.
- Castells, Manuel. "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür", **Ağ Toplumunun Yükselişi**. c. 1. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Chambers, Deborah. **Social Media and Personal Relationships: Online Intimacies and Networked Friendship**. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Chatfield, Tom. **Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız**. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.
- Cheal, David. "Unity and Difference in Postmodern Families". **Journal of Family Issues**. c. 14. s. 1 (1993): 5-19 (Aktaran: Munro, Brenda, Gordon Munro. "Definition of Family". **International Encyclopedia of Marriage and Family**. c. 2. 2. bs. New York: Macmillan, 2003: 549-555).
- Clarke, John. "Histories of Childhood". **Childhood Studies: an Introduction**, ed. Dominic Wyse. Malden, MA: Oxford, UK: Blackwell Pub., 2004: 3-12.
- Cole, Pamela M., Patricia Z. Tan. "Emotion Socialization from a Cultural Perspective". **Handbook of Socialization: Theory and Research**. ed. Joan E. Grusec ve Paul D. Hastings. New York: Guilford Press, 2007: 516-542.
- Cooley, Charles Horton. **Human Nature and the Social Order**. New York: Charles Scribner's Sons, 1922.
- Coulter, Myrl. "Institution of Motherhood". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. c.2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010: 571-572.

- Çeler, Zafer. "Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı". **Doğu Batı Dergisi**. s.63. (2013): 165-185.
- Davidson, Diana. "Mommy Lit". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. c. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010: 791-793.
- De Beauvoir, Simone. **İkinci Cins**. "Evlilik Çağı". 8. bs. İstanbul: Payel Yayınevi, 2010.
- Demir, Müge. "Kullanım ve Doyumlar Kuramı Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Beykent Üniversitesi Örneği". **İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim**. ed. Özlem Oğuzhan. İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2015: 139-145.
- Doğan, Elif. Instagram. "Blogcuanne".
<https://www.instagram.com/blogcuanne/?hl=tr> [09.10.2017].
- Doğan, İsmail. "Tanzimat Sonrası Sosyo-kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi". **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, c. 1. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992.
http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi_i.pdf [15.05.2017].
- Doğan, Süleyman, Candemir Doğan. **Konuşmak Lazım: Evlilik, Aile İçi İletişim ve Aile Sosyolojisi**. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2015.
- Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C., Ellison, N.B. "Parents and Social Media". **Pew Research Center** (2015) <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/> [14.06.2017].
- Durkheim, Emile. **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**. çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.
- "enbaba". Instagram. <https://www.instagram.com/enbabavekizlari/?hl=tr> [17.05.2018].
- Eraslan, Levent. **Sosyal Medyayı Anlamak**. 2. bs. İstanbul, Nobel Yaşam, 2016.
- "Facebook and Instagram user demographics in Turkey – August 2017".
<https://napoleoncat.com/blog/en/facebook-and-instagram-user-demographics-in-turkey-august-2017/> [16.01.2018].
- Fancher, Jill B., Elizabeth Soliday. "Becoming a Mother". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. c. 1. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010): 105-107.
- Friedman, May. "Internet and Mothering". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. c. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.2010: 577-579.

- Frisby, David. **Modernliğin Fragmanları: Simmel, Kracauer ve Benjamin'in Eserlerinde Modernlik Teorileri**. İstanbul: Metis Yayınları, 2012.
- Gardiner, Judith Kegan. "Men, Masculinities and Feminist Theory". **Handbook of Studies on Men and Masculinities**. Sage Publications, 2005: 35-50.
- Gatrell, Caroline. "Cybermothering". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. c. 1. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010: 261- 263.
- "Genel Türkçe Sözlük". Türk Dil Kurumu.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.59c1028412f2c1.99782591 [06.06.2017].
- Gıl'adı, Avner. "İslam Uygarlığında Bir 'Çocukluk' Kavramı Var mı?". **Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk**. çev. Tolga Şenkaya. ed. Bekir Onur. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2001: 105-115.
- Giddens, Anthony. **Sosyoloji**. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013.
- _____. **Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum**. Ankara: Say Yayınları, 2014.
- _____. **Modernliğin Sonuçları**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- _____. **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**. 6. bs. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Gittins, Diana. **Aile Sorgulanıyor**. 2. bs. İstanbul: Pencere Yayınları, 2011.
- Goffman, Erving. **Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler**, çev. Âdem Bölükbaşı. Ankara: Heretik Yayınları, 2017.
- _____. **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- _____. **Behavior in Public Places**. New York: Free Press, 1963 (Aktaran Giddens, Antony. **Modernliğin Sonuçları**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014).
- Hall Sternglanz, Sarah, Alison Nash." Ethological Contributions to the Study of Human Motherhood". **The Different Faces of Motherhood**. ed. Beverly Birns, Dale F. Hay. New York: Springer, 1988: 15-47.
- Hall, Stuart. "Introduction". **Formations of Modernity**. ed. Stuart Hall, Bram Gieben. Oxford: Open University, 1995: 1-16.
- Hallstein, Lynn O'brien. **Bikini-ready Moms: Celebrity Profiles, Motherhood and Body**. New York: State University of New York Press, 2015.
- Hamilton, Peter. "The Enlightenment and the Birth of Social Science", **Formations of Modernity**, ed. Stuart Hall ve Bram Gieben (Oxford: Open University, 1995): 17-70.

- Harter, Susan. "Symbolic Interactionism Revisited: Potential Liabilities for the Self Constructed in the Crucible of Interpersonal Relationships". **Merrill-Palmer Quarterly**. c. 4. s. 4 (1999): 678-680.
- "Instagram Demographics". Instagram by the Numbers: Stats, Demographics & Fun Facts. <https://www.omnicoreagency.com/instagram-statistics/> [10.01.2018].
- "Instagram Now in 25 Languages". Instagram, Press. <https://instagram-press.com/blog/2012/12/21/instagram-now-in-25-languages/> [10.01.2018].
- "Instagram'ın Türkiye'deki kullanıcı sayısı 22 milyonu geçti". NTV. <http://www.ntv.com.tr/teknoloji/instagramin-turkiyedeki-kullanici-sayisi-22-milyonu-gecti,oMpXa3Xj5Eugj4CP1APUwA> [10.10.2016].
- "Instagram User Statistics". 41 Incredible Instagram Statistics. <https://www.brandwatch.com/blog/37-instagram-stats-2016/> [10.01.2018].
- Irak, Dağhan., Onur Yazıcıoğlu. **Türkiye ve Sosyal medya**. İstanbul: Okuyan Us, 2012.
- Jenkins, Richard. **Sosyal Kimlik**. İstanbul: Everest Yayınları, 2016.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **Benlik, Aile ve insan Gelişimi: Kültürel Psikoloji**. 3. bs. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Kakuko, Miyata. "Social Support for Japanese Mothers Online and Offline". **The Internet in Everyday Life**. ed. Barry Wellman ve Caroline Haythornthwaite. Oxford: Blackwell Publishing, 2002: 520-548.
- Karagülle, Ayşegül Elif., Berk Çaycı. "Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma". **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**. c. 4, s. 1 (2014):
[Http://Openaccess.İku.Edu.Tr/Bitstream/Handle/11413/1092/Tojdac_V04i101.Pdf?Sequence=1&İsallowed=Y](http://Openaccess.İku.Edu.Tr/Bitstream/Handle/11413/1092/Tojdac_V04i101.Pdf?Sequence=1&İsallowed=Y) [16.05.2017].
- Karahan Uslu, Zeynep. "Yeni İletişim Araçları Ve Toplumsal Etkileri".
- Kırık, Ali Murat., Nazlı Yazıcı. "Instagram Örneği Üzerinden Sosyal Medyada Hikâye Anlatıcılığı". **Erciyes İletişim Dergisi**. c. 5. s. 2 (2017): 82 – 99.
- Kocaeli, Aslı. Instagram. "annenin.icsesi".
<https://www.instagram.com/annenin.icsesi/?hl=tr> [16.02.2018].
- Kongar, Emre. "Türkiye'de Aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri". **Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.
http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_5_ail_eyazilari_2.pdf [17.05.2017].
- Korkut, Funda. Instagram. "pembekoala".
<https://www.instagram.com/pembekoala/?hl=tr> [17.01.2018].

“kucukkitapkurdu”. Instagram. <https://www.instagram.com/kucukkitapkurdu/?hl=tr> [14.06.2017].

Kumar, Krishna. “Childhood in Globalising World”. **Economic and Political Weekly**. c. 41. s. 38 (2006): 4030-4034.

Kumkale, Ece. Instagram. “Hassasanne”. <https://www.instagram.com/hassasanne/?hl=tr> [14.06.2017].

Lasch, Christopher. **Haven in a Heartless World**. New York: Basic Books, 1977 (Aktaran Strong, Bryan, Christine De Vault, Theodore F. Cohen. **The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society**. 11. bs. Belmont, USA: Wadsworth Cengage Learning, 2011).

Ley, Barbara L. “Vive Les Roses! The Architecture of Commitment in an Online Pregnancy and Mothering Group”. **Journal of Computer-Mediated Communication**. c. 12 (2007): 1388- 1408.

Lundgren, David C. “Social Feedback and Self-Appraisals: Current Status of the Mead-Cooley Hypothesis”. **Symbolic Interaction**. c. 27. s. 2 (2004): 267-286.

Maccoby, Eleanor E. “Historical Overview of Socialization Research and Theory”. **Handbook of Socialization: Theory and Research**. ed. Joan E. Grusec, Paul D. Hastings. New York: The Guilford Press, 2007: 13-41.

Mallı, Pınar. Instagram. “gebbepinar”. <https://www.instagram.com/gebbepinar/?hl=tr> [10.01.2018].

Mead, George H. **Mind, Self, and Society: from the Standpoint of a Social Behaviorist**. 18. bs. Chicago, USA: The University of Chicago Press, 1972.

Metin, Osman. “Sosyal Medyanın Siyasal Toplumsallaşmaya Etkileri: Bir Alan Araştırması”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 18, s. 2 (2016): 221-267.

Miller, Tina. **Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Munro, Brenda, Gordon Munro, “Family, Definition of”, **International Encyclopedia of Marriage and Family**, ed. James J. Ponzetti, c. 2, 2. bs. (New York: Macmillian, 2003): 549-555.

Nollmann, Gerd. “Tönnies, Ferdinand”. **Encyclopedia of Social Theory**. ed. George Ritzer. c. 2. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc, 2005: 842-843.

Olgun, Cem Koray. “Karşı Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya”. **Yeni Medya ve Toplum: Disiplinler Arası Yaklaşımlar**. ed. A. Çağlar Deniz, A. Banu Hülür. İstanbul: Literatürk Acedemia (2016): 171-189.

Onar Çambay, Sinem. “Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme”. **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 5, s. 2 (2015): 237-247.

- Owens, Erica. "Significant Others". **The Blackwell Encyclopedia of Sociology**. ed. George Ritzer. Oxford: Blackwell Publishing, 2007: 4328-4329.
- Özeltürkay, Eda Yaşa., Sezen Bozyiğit, Murat Gülmez. "Instagram'dan Alışveriş Yapan Tüketicilerin Satın Alma Davranışları: Keşifsel Bir Çalışma". **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**. c. 12, s.48 (2017): 175-198.
- Özyurt, Cevat. "Çocukluk Sosyolojisi". **Aile sosyolojisi**. ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım. İstanbul: Açılım Kitap, 2016: 155-180.
- Park, Young, Gyeong Mi Heo, Romee Lee. "Blogging for Informal Learning: Analyzing Bloggers' Perceptions Using Learning Perspective". **Journal of Educational Technology & Society**. c. 14. No. 2 (2011): 149-160.
- Peterson, Gary W., Della Hann, "Socializing Children and Parents in Families". **Handbook of Marriage and the Family**. c.1. 2. bs. ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz, Gary W. Peterson. New York: Springer, 1999: 327-370.
- Podnieks, Elizabeth. "Celebrity Motherhood". **Encyclopedia of Motherhood**. ed. Andrea O'Reilly. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2010: 171-175.
- Pollock, Linda A. **Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900**. Cambridge: Cambridge University Press, 1983 (Aktaran Clarke, John. "Histories of Childhood". **Childhood Studies: An Introduction**. ed. Dominic Wyse. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell Pub., 2004: 3-12)
- Postman, Neil. **Amusing Our selves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business**. New York: Penguin Books, 1985 (Aktaran Castells, Manuel. "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür". **Ağ Toplumunun Yükselişi**. c. 1. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008).
- "Reina saldırısı hakkında neler biliniyor?". Türkçe, Haberler. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38486486> [17.01.2018].
- Richardson, Mary F. "Socialization and Identity". **Social and Economic Studies**. c. 31. s. 2. (1982): 1-33.
- Ridgeway, Cecilia L. "Expectation States Theory and Emotion". **Handbook of Sociology of Emotions**. ed. Jan E. Stets, Jonathan H. Turner. New York: Springer, 2006: 347-365.
- Ritzer, George "Significant Others", **The Blackwell Encyclopedia of Sociology**. Oxford: Blackwell Publishing, 2007): 4328-4329.
- Ritzer, George. "The Theory of Social Order". **Encyclopedia of Social Theory**. c. 1. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc., 2005: 154.
- Ritzer, George. **Sociological Theory**. 8. bs. New York: McGraw-Hill, 2011.

Savran, Temmuz Genç. “Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri”. **Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, ed. Nadir Suğur. Anadolu Üniversitesi: Eskişehir, 2009: 78-96.

Sen, Hilal H., Melis Yavuz-Müren ve Bilge Yağmurlu. “Parenting: The Turkish Context”. **Science across Cultures: The History of Non-Western Science: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures**. ed. Helaine Selin. c. 7. New York: Springer, 2013: 175-192.

Settersten, Richard A. “Socialization and the Life Course: New Frontiers in Theory and Research”. **New Frontiers in Socialization**. ed. Richard A. Settersten, Timothy J. Owens. c.7. Oxford: Elsevier Science, 2002: 13-40.

Shorter, Edward. **The Making of the Modern Family**. New York: Basic Books, 1975 (Aktaran Cooper, Sheila Mcisaac. “Historical Analysis of the Family”. **Handbook of Marriage and Family**. ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz, Gary W. Peterson. c.1. 2. bs. New York: Springer Science + Business Media, 1999: 13-37).

Simmel, George. **Modern Kültürde Çatışma**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Smyth, Lisa. **The Demands of Motherhood: Agents, Roles and Recognition**. New York: Palgrave Macmillan, 2012.
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. c. 1 (2007): 224-234.

Stern, Daniel, Nadia Bruschweiler-Stern, Alison Freeland. **Bir Annenin Doğuşu: Annelik Deneyimi Sizi Sonsuza Dek Nasıl Değiştirir**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

Taylor, Charles. **Modern Toplumsal Tahayyülleri**. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.

“The Instagram Community Hits 80 Million Users”. Instagram, Press. <https://instagram-press.com/blog/2012/07/26/the-instagram-community-hits-80-million-users/> [10.01.2018].

Thurer, Shari L. **Myths of Motherhood: How Culture Reinvents the Good Mother**. New York: Penguin Books, 1995.

“Top Sites in Turkey”. By Country, Alexa: an Amazon.com Company. <http://www.alexa.com/topsites/countries/TR> [09.10.2016].

“tutumluanne”. Instagram. <https://www.instagram.com/tutumluanne/> [14.06.2017].

“Uykusuzanneler”. Instagram. <https://www.instagram.com/uykusuzanneler/?hl=tr> [15.02.2018].

Vargus, Brian S. “Classical Social Theory and Family Studies: The Triumph of Reactionary Thought in Contemporary Family Studies”. **Handbook of Marriage and the Family**. ed. Marvin B. Sussman, Suzanne K. Steinmetz, Gary W. Peterson. c. 1. 2. bs. New York, Springer, 1999: 179-204.

“Who visits instagram.com?”. Instagram.com Traffic Statistics.
<https://www.alexa.com/siteinfo/instagram.com> [16.01.2018].

Yıldırım, Ergün. “Aile ve Evlilik Türleri”. **Aile sosyolojisi**. ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım. İstanbul: Açılım Kitap, 2016: 65-80.

Yörükoğlu, Atalay. **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**. İstanbul: Özgür Yayınları, 2007.

ÖZ GEÇMİŞ

2005-2009	Yalova Şehit Osman Altınkuyu Anadolu Lisesi
2009-2014	Marmara Üniversitesi, Siyasal bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
2015-2018	Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Anabilim Dalı, Sosyoloji

İletişim Bilgileri:

mirayzeybek10@gmail.com